MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Církev a stát 2013

sborník z konference

Brno 2013

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS

IURIDICA

Editio S No 459

SPISY PRÁVNICKÉ FAKULTY

MASARYKOVY UNIVERZITY

(řada teoretická, Edice S) č. 459

Církev a stát

Sborník příspěvků z 19. ročníku konference

Jaroslav Benák (ed.)

Masarykova univerzita
Brno, 2013

Katalogizace v knize – Národní knihovna ČR
Církev a stát : sborník příspěvků z 19. ročníku konference / Jaroslav Benák (ed.). – Brno: Masarykova univerzita, 2013. –
174 s. (Edice S, řada teoretická Právnické fakulty MU ; č. 459)
ISBN 978-80- 210-6595-6 (brož.)
2-67* (062.534)*
- stát a církev
- sborníky konferencí
27 – Křesťanství. Křesťanská církev všeobecně. Eklesiologie [5]

Tato publikace vznikla a byla financována z prostředků specifického výzkumu Masarykovy univerzity č. MUNI/B/0777/2012 „Konference Církev a stát – 19. ročník“.

Recenzoval: Mgr. Petr Jäger, Ph.D.

© 2013 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-6595-6

OBSAH:

Zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností: obecný pohled
Jiří Rajmund Tretera

Napětí mezi zvláštními právy a církevní autonomií
Petr Jäger

Zvláštní právo církví na působení ve vězeňství
Monika Menke

Duchovní jako oprávněná úřední osoba při uzavírání sňatku
Lucia Madleňáková

Rozsah oprávnění zachovávat povinnost mlčenlivosti
Štěpán J. Šťastník

Odpovědnost římskokatolické církve za právní úkon v rozporu s jejími předpisy
Ronald Němec

Administratívnoprávne problémy zákona o cirkvách v Českej republike a návrhy ich riešení
Ladislav Hrtánek

Analýza přiznání (zvláštních) práv muslimské náboženské obci v ČR
Tomáš Janků

Listopad 1989 a zvláštní práva církví a náboženských společností
Michal Lamparter

Je vztah mezi ředitelem církevní školy a osobami, jichž se rozhodování ředitele v záležitostech poskytování vzdělávání týká, vztahem soukromoprávním nebo veřejnoprávním?
Mgr. Eva Tomášková

Zpochybnění oprávněnosti k výkonu zvláštních práv zřizovatelů církevních škol kontrolními orgány MŠMT (květen 2012)
Mgr. Eva Tomášková

Kanonické možnosti a praxe financování katolické církve
Štěpán J. Šťastník

Dědictví kultového práva
Štěpán J. Šťastník

ANNUS MIRABILIS 1989
Martin Smutný

Suverénní řád maltézských rytířů
Zuzana Czerninová

Úvod

Zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností: obecný pohled

Na samotném úvodu našim společným úvahám o registraci církví a náboženských společností se zvláštními právy bych rád připomněl značnou problematičnost a kontroverznost samého pojmu „zvláštní“ práva církví. Bylo na ně poukazováno již při zákonodárné přípravě platného zákona o církvích a náboženských společnostech č. 3/2002 Sb. Sám jsem vyjadřoval již v roce 1999 své námitky proti dikci „zvláštní práva“ v poradní komisi na Ministerstvu kultury ČR, v níž jsem zastupoval vysoké školy.

Problematikou se zabýval Ústavní soud při projednávání ústavní stížnosti 21 senátorů týkající se celého zákona, později pak odborná literatura. Jen namátkou uvádím publikace, v nichž lze najít rozbor i kritiku pojetí tzv. zvláštních práv, a to podle pořadí jejich vydání:

- Jiří Rajmund Tretera: Stát a církve v České republice, 2002,
- Antonín Hrdina: Náboženská svoboda v právu České republiky, 2004,
- Petr Jäger: Církve a náboženské společnosti v ČR a jejich právní postavení, Příručka pro veřejnou správu, 2006,
- Stanislav Přibyl: Konfesněprávní studie, 2007, kapitola „Pojetí tzv. zvláštních práv‘ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.“ (ss. 86–99 citované publikace),
- Václav Valeš: Konfesní právo – průvodce studiem, 2008,
- Jakub Kříž: Zákon o církvích a náboženských společnostech, Komentář, 2011,
- Záboj Horák: Církve a české školství, 2011.

Právní úprava náboženské svobody je v obou svých rozměrech, rozměru individuálním i kolektivním, v České republice postavena nejen na řadě mezinárodních smluv, v nichž jednou ze stran je Česká republika, ale především na skvěle formulované *Listině základních práv a svobod*, která je součástí ústavního pořádku České republiky. K jejímu výkladu si dovoluji odkázat na rozsáhlou publikaci Eliška Wagnerová / Vojtěch Šimíček / Tomáš Langášek / Ivo Pospíšil a kolektiv: Listina základních práv a svobod, Komentář, 2012.

Na uvedený předpis ústavního práva navazuje zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, který po dobu své platnosti od září roku 1991 do začátku roku 2002 byl základem tak vysokého standardu náboženské svobody, jakou naše země nikdy nepoznala. Mimochodem: tento zákon je bez velkých změn platný na Slovensku do dnešní doby.

Jednou z mála slabostí úpravy v době platnosti uvedeného zákona byl vysoký početní cenzus požadovaný pro registraci dalších církví a náboženských společností, které nebyly v příloze zákona č. 308/1991 Sb. jako již dříve uznané uvedeny. Tento cenzus, stanovený pro území České republiky zákonem České národní rady č. 161/1992 Sb., činil 10,000 zletilých osob, které mají trvalý pobyt na území České republiky. Podle tohoto ustanovení dosáhly registrace pouze dvě církve (roku 1993 a 1995).

Zmíněný zákon ČNR obsahoval proti uvedenému pravidlu jednu výjimku: čistě teoreticky umožňoval, aby o registraci požádala církev, k níž se hlásí aspoň 500 zletilých osob s trvalým pobytem na území České republiky, která je členem Světové rady církví. To bylo nešťastné ustanovení. Vyvolávalo mylnou představu, že Česká republika „nadržuje“ křesťanským církvím. Takový případ nejen nikdy nenastal, ale také obtížně mohl nastat. Sotva by se mohlo stát, aby některá ze zahraničních národních církví, které jsou členy Světové rady církví, měla na území České republiky více než 500 zletilých členů. Pokud by se příslušníci několika takových národních církví stejného vyznání (např. ze 40 anglikánských církví, které dnes ve světě existují) spojili a vytvořili v České republice novou církev, pak taková církev by možná dosáhla počtu 500 zletilých členů, ale na druhé straně by ještě nebyla členem Světové rady církví, která přijímá do svých řad až církve s mnohem vyšším počtem členů.

Uvedená úprava byla, pokud jde o početní cenzus, kritizována ze strany domácí i zahraniční veřejnosti. Počet 10,000 byl shledáván příliš vysokým, zdvojení cenzu za porušení zásady parity. Při přípravě nového zákona o církvích a náboženských společnostech, započaté vládou roku 1999, byla uvedená kritika vzata v potaz. Návrh nové právní úpravy spojoval *dvě navzájem si odporující tendence*: směřoval k omezení velmi široce pojatých náboženských svobod, současně však k liberalizaci registračního procesu. Východisko z tohoto dvojího rozporného přístupu se pokusil nalézt v zavedení fakticky dvoustupňové registrace. Rozšířil přístup početně menších náboženských společenství k registraci tím, že snížil početní cenzus (možná až příliš extrémně) na pouhých 300 zletilých osob. Současně vyjmul z řady dosavadních běžných oprávnění náboženských společenství některá, z nichž vytvořil nově konstituovaná tzv. „zvláštní práva“, která příslušejí pouze některým z náboženských společenství, a to takovým, která jsou „registrována se zvláštními právy“. Ač zákon používá pro tuto registraci jen tento v předešlé větě uvedený výraz, jde ve skutečnosti o registraci v druhém stupni. **Z práv dosud běžných se stala práva zvláštní.** Navíc ze znění zákona vzniká dojem, jakoby šlo o jakási „*privilegia*“ některých náboženských společenství, nikoliv tedy, že jde

o svobodu jednotlivce k individuálnímu a kolektivnímu výkonu náboženské svobody. K bližšímu vysvětlení dovolte citát z publikace Jakub Kříž: Zákon o církvích a náboženských společnostech, Komentář, 2011, s. 94:

„Hlavní nedostatek systému zvláštních práv vyplývá z jeho filozofie. Zvláštní práva jsou chápána jako oprávnění církví coby institucí. Právní úprava tak ztrácí zcela ze zřetele práva osob nacházejících se v určité životní situaci (vazba, trest odnětí svobody, služba v ozbrojených silách). I tyto osoby mají ve svých specificky ztížených podmínkách právo na svobodu náboženského vyznání a z ní vyplývající další práva. Oprávnění … církví k výkonu zvláštních práv je ve vztahu k této potřebě základního lidského práva až sekundární záležitostí."

Návrh na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv může podat registrované náboženské společenství, které je registrováno ke dni podání návrhu v prvním stupni registrace po dobu nejméně deseti let, zveřejňuje každoročně po deset let před podáním návrhu výroční zprávy o činnosti, plní řádně závazky vůči státu a třetím osobám, a prokáže, že se k němu hlásí nejméně 0,1 % zletilých občanů nebo cizinců s trvalým pobytem v České republice podle posledního sčítání lidu. Podle sčítání lidu v roce 2011 jde o *10,436 osob*. **Opět dvojí cenzus!**

V příloze k zákonu č. 3/2002 Sb. je uveden seznam 21 náboženských společenství registrovaných státem podle dosavadních právních předpisů. Zákon ve svém § 28 odst. 1 říká, že „rozsah oprávnění k výkonu zvláštních práv …, které mají tyto církve a náboženské společnosti ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona, zůstává zachován." Na základě uvedeného textu se zpočátku usuzovalo, že každá z uvedených církví má zachována všechna tzv. zvláštní práva. Avšak chyba lávky! Ve shora citovaném Křížově Komentáři čteme na s. 316 o výkladové realitě tato slova: „Mezi dikcí komentovaného ustanovení a jeho důvodovou zprávou je však určitý rozdíl. Komentované ustanovení hovoří o oprávnění k výkonu zvláštních práv, které církve … *mají*, zatímco důvodová zpráva používá pojem *vykonávají*. … Podle právního názoru, obsaženého v důvodové zprávě, tak církve … které měly určité právo, ale fakticky je nevykonávaly, o toto právo přišly. … Ministerstvo kultury … vedlo záhy po nabytí účinnosti zákona správní řízení o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv na základě komentovaného ustanovení". A já k tomu dodávám osobní podiv nad tím, že znění pouhé „důvodové zprávy" bylo postaveno nad zákon!

Ze čtrnácti náboženských společenství registrovaných podle zákona č. 3/2002 Sb. v letech 2002–2013 nezískalo zvláštní práva dosud ani jedno. Pokud jde o typologii a rozbor řízení o registraci těchto církví, upozorňuji na článek doc. Stanislava Přibyla v Revue církevního práva č. 55–2/2013 pod názvem „Registrace církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.", ss. 43–54.

Ke zvláštním právům patří:

- právo vyučovat náboženství na státních školách;
- právo pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu této činnosti v ozbrojených silách, ve vězeních a obdobných zařízeních;
- právo konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky s občanskoprávní účinností;
- právo zřizovat církevní školy jako zvláštní, specifický typ škol odlišný od škol soukromých s právem veřejnosti;
- právo duchovních zachovávat mlčenlivost v souvislosti se zpovědním nebo obdobným tajemstvím, je-li tato jejich povinnost tradiční součástí učení náboženského společenství po dobu nejméně padesáti let.

Zákon číslo 3/2002 Sb. stanovil ještě zvláštní právo na dotace platů duchovních ze státních prostředků na základě zvláštního předpisu. Tímto předpisem byl – což možná zní jako paradox – zákon číslo 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, vydaný za komunistické diktatury poté, co byl náboženským společenstvím odňat *hospodářský majetek* a zrušeno poskytování doplatků na platy duchovních, zvané *kongrua*, v případě kongruálních církví, a paritní *dotaci* v případě dotačních církví. Ustanovení o uvedeném zvláštním právu bylo zrušeno zákonem číslo 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, který stanoví postup k navrácení části shora uvedeného hospodářského majetku a jeho náhradě. Uvedený zákon současně zrušil platnost zákona číslo 218/1949 Sb. Tímto způsobem byl vytvořen předpoklad k budoucí finanční nezávislosti všech náboženských společenství v České republice na státu.

Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera

NAPĚTÍ MEZI ZVLÁŠTNÍMI PRÁVY A CÍRKEVNÍ AUTONOMIÍ

PETR JÄGER

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstract in original language
Článek se zabývá ústavními problémy vznikajícími při realizaci tzv. zvláštních práv podle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, zejména při provádění tzv. hospodářského zabezpečení podle zákona č. 218/1949 Sb. Jakkoliv otázka ustanovování duchovních zcela spadá pod rozsah ústavně zaručené církevní autonomie, pro účely tzv. hospodářského zabezpečení musí veřejná moc uplatnit kontrolní mechanismy a tedy i svou úvahu ve vztahu ke statusu duchovního u konkrétní osoby. V takovém případě je sice církevní autonomie dotčena, ovšem z ústavně přípustných důvodů.

Key words in original language
církev, náboženská společnost, církevní autonomie, hospodářské zabezpečení, zvláštní práva, náboženská svoboda, svoboda vyznání, právní postavení duchovních, Ústavní soud

Abstract
The article deals with tensions between so-called "special rights" of churches and constitutionally recognized church autonomy. The concept of "special rights" of registered churches and religious communities was introduced in Act No. 3/2002 Coll., on Churches and Religious Organizations. Author focuses on "special right" of churches to be funded by the state, esp. the right of a religious minister to be remunerated by the state. The author concludes that public authority that finally decides who is a (formal) religious minister and who isn't (for the purpose of payment), necessarily engages with church autonomy, but doesn't violate it.

Key words
church, religious community, church autonomy, ministerial exception, public funding of churches, religious liberty, freedom of religion, Constitutional Court

1. ÚVOD

Hlavní obrysy ústavního konceptu církevní autonomie podle čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod již judikatura ve svém více než dvacetiletém vývoji popsala a právní praxe je akceptovala. Pokud registrovaná církev odvolá či přeloží svého duchovního, je to její vnitřní záležitost, která je řešena před církevními soudy nebo jinými vnitrocírkevními orgány. Pokud se rozhodne změnit svou náboženskou doktrínu, založit či zrušit farnost či exkomunikovat věřícího, není třeba

státního schválení, není to otázka přezkoumatelná soudy, neboť právo ani pro tyto postupy nestanovuje žádná pravidla. Zmíněné otázky jsou problémy typizovanými, v judikatuře se opakovaně objevujícími. Doktrinální pozornost by měla být věnována zvláště otázce případů hraničních, kdy otázku nelze zodpovědět triviálním odkazem na jasné rozdělení sféry církevní a státní, nýbrž je nutno linii oddělující veřejnou moc a církevní autonomii stanovit složitější úvahou. Domnívám se, že uvedené obtížné případy často představuje praktická realizace tzv. zvláštních práv registrovaných církví a náboženských společností podle § 7 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). Jedná se totiž v zásadě o aktivity, jejichž regulaci si nárokuje jak právo státu, tak (autonomní) právo církve. Za modelový příklad lze vzít zvláštní právo církve dle § 7 odst. 1 písm. c) zákona o církvích ve znění účinném do 31. 12. 2012, být financována podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností. Toto zvláštní právo v zákoně o církvích v souvislosti s přijetím komplexního majetkového vyrovnání mezi státem a církvemi[1] již nenalezneme, ale jedná se o případ do jisté míry schematický, proto jej pro názornost volím; zároveň se jedná o předmět dosud probíhajících soudních sporů, po právní stránce se tedy jedná o problém stále aktuální. Obdobný rozbor by si pochopitelně zasloužila i zvláštní práva ostatní; např. ve vztahu ke zvláštnímu právu na zřizování církevních škol [§ 7 odst. 1 písm. d)] a rozsahu církevní autonomie dopadající na takové církevní zařízení je mimořádně aktuálním rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2013, č. j. 1 As 160/2012 - 41, č. 2812/2013 Sb. NSS. K úvahám vztahujícím se k ostatním zvláštním právům však nyní není prostor.

2. ÚSTAVNĚPRÁVNÍ POVAHA ZVLÁŠTNÍCH PRÁV

Z pozice doktrinální kritiky si dovolujeme vyslovit určitou pochybnost nad převažujícím a zároveň zavádějícím paradigmatem ve vztahu k tzv. zvláštním právům, neboť neodpovídá, smyslu uvedených práv. Je nesprávné zvláštní práva nahlížet jako určitý nahodilý ústupek ze strany státu ve prospěch registrovaných církví a náboženských společností, úzce a formálně pojímaných výlučně jako právnické osoby, tj. z povahy věci jako korporace odlišné od svých členů. V tomto smyslu by se totiž v případě tzv. zvláštních práv jednalo o právní konstrukci v zásadě zcela samoúčelnou, která sleduje toliko politicky akceptovaný požadavek církví, který nemá jinou právní (ústavní) souvislost.

Ztotožňujeme se naopak s tím náhledem, dle něhož je pozitivní povinností státu v předpisech konfesního práva (v právním řádu obecně) vytvořit

[1] Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi)

příznivé právní prostředí pro výkon svobody náboženského vyznání pro jednotlivé nositele základního práva (fyzické osoby[2]), což, alespoň u tradičních náboženských směrů odpovídá i např. kontaktu s duchovním i v zařízeních s omezujícím režimem. To, co je ústavněprávně relevantní, není v prvé řadě subjektivní právo církve či konkrétního duchovního na svobodný vstup do věznic, nýbrž povinnost státu (nějak) zajistit určitý prostor pro výkon základního práva na svobodu náboženského vyznání i u osob ve výkonu trestu odnětí svobody, neboť součástí uloženého trestu není zbavení práva na svobodu náboženského vyznání (jeho výkon je toliko limitován dle čl. 16 odst. 4 Listiny). V tomto smyslu se tedy nejedná o jakási finální „zvláštní práva" na straně církví, nýbrž o pouhý prostředek k realizaci základních práv dalších.[3]

Základní ústavněprávní rámec povahy tzv. zvláštních práv učinil Ústavní soud ve známém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/02,[4] kterým byl proveden přezkum ústavnosti podstatných institutů zákona č. 3/2002 Sb., přičemž v souvislosti se zvláštními právy Ústavní soud explicitně hovoří o „nadstandardu" a „aktivním a pozitivním" přístupu státu: „Jestliže zákonodárce stanoví, že stát bude napomáhat činnosti náboženských subjektů, jedná se o jeho vlastní rozhodnutí a pouze stát je proto také způsobilý stanovit podmínky, které musí tyto subjekty splnit, aby jim vznikl nárok na součinnost státu. Ústavní maximou při stanovování těchto podmínek je vyloučení svévolné diskriminace. […] Z povahy tzv. zvláštních práv je zřejmé, že se jedná o případy, kdy stát oprávněným církvím a náboženským společnostem umožní "nadstandardní" nároky na konkrétní plnění, tzn., že se jedná o případy aktivního a pozitivního přístupu státu. Těmito pozitivními plněními je např. přístup ke státnímu financování, právo vyučovat na státních školách, právo zřizovat církevní školy apod. Je proto také zřejmé, že stát je zásadně oprávněn i stanovit podmínky, za jakých jednotlivé subjekty budou mít k těmto plněním přístup. Úkolem Ústavního soudu přitom není posuzovat a hodnotit vhodnost či účelnost těchto podmínek, nýbrž toliko jejich ústavnost." S tímto názorem jsme se v doktrinální rovině s připomenutím tendence státu posilovat, nikoliv snižovat, ochranu základních práv, ztotožnili již dříve.[5] Oním účelem uvedených zvláštních práv se Ústavní soud v tomto nálezu blíže nezabýval, ale jeho náhled byl formulován a

---

[2] Vycházíme z toho, že církve právnické osoby nemají vlastní mysl a svědomí dle čl. 15 odst. 1 Listina – viz Jäger, P. Čl. 15 (Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání). In Wagnerová, E. – Šimíček, V. – Langášek, T. – Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 375.

[3] Podrobně k tomuto instrumentálnímu či funkčnímu pojetí tzv. zvláštních práv viz Přibyl, S. Konfesněprávní studie. Nakladatelství L. Marek, Brno, 2007, s. 88-91.

[4] Nález sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. 11. 2002 (N 146/28 SbNU 295; 4/2003 Sb.)

[5] Jäger, P. Čl. 16 (Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomie církví). In Wagnerová, E. – Šimíček, V. – Langášek, T. – Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 401.

vysvětlen v nálezech pozdějších. Především pod výkon základního práva podle čl. 16 odst. 1 a 2 byly vztaženy i aktivity charitativní, sociální, vzdělávací, zdravotnické či obecně prospěšné, pokud jsou důsledkem realizace náboženské doktríny (tedy obecně vnější působení ve společnosti). Tento vztah byl zdůrazněn zejména v případě křesťanských církví, a to i judikaturou zahraniční.[6] Uvedená judikatura do značné míry miskoncepci tzv. zvláštních práv podle zákona č. 3/2002 Sb., resp. celkového účelu církví a náboženských společností, interpretačně zhojila, avšak není zřejmé, nakolik praxe k uvedené judikatuře skutečně přihlíží.

Z hlediska výčtu zvláštních práv, jak jsou obsaženy v § 7 zákona o církvích, bychom mohli zvažovat, nakolik (tedy jak intenzivně) je každé jednotlivé zvláštní právo přímou či (zpravidla) nepřímou realizací svobody náboženského vyznání. Dovolíme si úvahu, že například v případě zvláštního práva vyučovat náboženství na státních školách – přesněji řečeno veřejných školách – se jedná o zvláštní právo, které vykazuje nejméně intenzivní vztah k ústavně zaručené svobodě náboženského vyznání, tedy pokud by neexistoval samostatný ústavní základ v čl. 16 odst. 3 Listiny. To proto, že sice stát při výkonu svých funkcí je zavázán respektovat právo rodičů zajišťovat výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením,[7] ovšem tento závazek, dle mého soudu, nemusí nutně vyúsťovat ve státem zajišťovanou výuku náboženství. Ostatně ani praxe neukazuje, že by tento model vyučovaného náboženství měl být nezastupitelným; běžnou praxí je, že věřící se výuky náboženství na školách nedomáhají a ta potom probíhá samostatně v církevních zařízeních (fary, nedělní školy).

Na druhou stranu z § 7 zákona o církvích plynou i ta zvláštní práva, jejichž obsah nutně naráží na rozsah církevní autonomie, jakožto jednoho ze základních práv obsaženého v čl. 16 Listiny, a z uvedeného následně plynou i právní problémy až konflikty.

3. POVAHA CÍRKEVNÍ AUTONOMIE A POSTAVENÍ DUCHOVNÍCH

Ústavněprávní základ církevní autonomie spočívá v čl. 16 odst. 2 Listiny, který představuje jednak objektivní institucionální záruku, navazující na čl. 2 odst. 1 Listiny (náboženská neutralita státu), a zároveň subjektivní právo církví a náboženských společností na nezávislost na státu a samosprávu svých záležitostí (právo na sebeurčení). Doktrinálně a judikatorně je pak upřesňován rozsah záležitostí spadajících do církevní autonomie; jde

[6] Nález sp. zn. I. ÚS 146/03 ze dne 18. 6. 2003 (N 115/31 SbNU 33) „Oblastní charita Lipník nad Bečvou“; Pl. ÚS 6/02; Pl. ÚS 9/07, bod 98; rozsudky německého Spolkového ústavního soudu 2 BvR 208/76 – Konfessionelle Krankenhäuser, 1 BvR 241/66 – Aktion-Rumpelkammer; aj.

[7] Čl. 2 Dodatkového protokolu k Úmluvě, čl. 18 odst. 4 MPOPP

zejména o otázky věrouky, organizace, vnitřních předpisů, hospodaření, praktického zaměření a obsazování církevních úřadů, jakkoliv tyto aktivity nemusí být přímo náboženským projevem dle čl. 16 odst. 1. Nositeli základního práva jsou výhradně společenství (komunity) příslušníků konkrétního náboženského směru, lhostejno, zda se jedná o právnickou osobu či nikoliv. Rozsah autonomie se však může lišit podle stupně státního uznání (v mezích čl. 16 odst. 4). Pro právní praxi je mimořádně významné, že otázky spadající do církevní autonomie jsou zásadně vyloučeny ze soudního přezkumu.[8] Soudy zároveň neprovádějí výklad vnitřních předpisů (např. Kodexu kanonického práva), a to ani v případě, kdy existují pochybnosti o kanonické platnosti či dovolenosti právního úkonu.[9] Rozhodnutí církevních orgánů, vyjma případů zákonem stanovených (uzavření církevního sňatku; souhlas s označením mešního vína), nezakládají práva a povinnosti.

Poměr duchovních k církvi a další personální otázky tedy zcela spadají pod rozsah církevní autonomie.[10] Z uvedeného plyne především, že nikdo nemá právo vůči konkrétní církvi stát se jejím členem ani duchovním (knězem, farářem, rabínem, kazatelem apod.). Nejčastěji se hovoří o služebním poměru duchovních, přičemž tato forma není nijak dána a plyne výhradně z vnitřních předpisů církve. Veřejná moc se nijak nepodílí na obsazování církevních úřadů. Církve také samy posuzují způsobilost osob k výkonu duchovenské činnosti a podle toho určují jejich zařazení do církevních úřadů. K rozhodování ve sporech ve věcech služebního poměru duchovních nejsou příslušné obecné soudy. „Rozhodováním o dalším trvání služebního poměru duchovního k církvi by došlo k nepřípustnému zásahu do vnitřní autonomie církve a do její samostatné a nezávislé rozhodovací pravomoci v této věci.“[11] Uvedené bylo potvrzeno i v judikatuře recentní, za niž lze považovat nález sp. zn. IV. ÚS 3597/10 ze dne 20. 10. 2011 (N 181/63 SbNU 101). Ten opětovně zdůraznil, že obecné soudy nemají pravomoc k projednání a rozhodnutí sporu o neplatnost skončení služebního poměru

---

[8] Typicky platnost konání či rozhodnutí členského shromáždění náboženské obce - viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1244/07 ze dne 18. 10. 2007, usnesení sp. zn. I. ÚS 611/06 ze dne 17. 1. 2007, usnesení sp. zn. I. ÚS 1037/11 ze dne 11. 7. 2011; zrušení církevní právnické osoby ze strany církve - viz usnesení sp. zn. I. ÚS 137/05 ze dne 15. 11. 2006; přiznání určitých práv církevním orgánem - viz usnesení sp. zn. II. ÚS 1217/08 ze dne 11. 11. 2008; aj.

[9] Usnesení sp. zn. I. ÚS 1240/09 ze dne 26. 11. 2010; rozsudek ESLP Svatý synod Bulharské ortodoxní církve (Metropolitan Inokentiy) a další proti Bulharsku z 22. 1. 2009, stížnost č. 412/03, 35677/04, § 137

[10] Jäger, P. Čl. 16 (Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomie církví). In Wagnerová, E. – Šimíček, V. – Langášek, T. – Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 407.

[11] Nález I. ÚS 211/96; dále též III. ÚS 136/2000; rozhodnutí ESLP o přijatelnosti Dudová a Duda proti České republice z 30. ledna 2001, č. 40224/98.

duchovních k církvi, neboť by došlo k nepřípustnému zásahu do vnitřní autonomie církve a do její samostatné a nezávislé rozhodovací pravomoci zaručené čl. 16 odst. 2 Listiny a též k narušení kautel ústavnosti zakotvených v čl. 2 odst. 3 Ústavy a v čl. 2 odst. 2 Listiny. V zásadě pak není rozdílu mezi přezkumem platnosti odvolání duchovního, ustanovení duchovního, úpravy podmínek výkonu funkce duchovního apod. Není-li přípustným v těchto otázkách soudní přezkum, tím méně lze uvažovat o přezkumu (toliko) správním orgánem.

Stejně tak lze poukázat na závěry Evropského soudu pro lidská práva v rozsudcích Hasan a Chaush[12] a Serif proti Řecku.[13] „Soud připomíná, že náboženské společnosti tradičně a všeobecně existují v organizovaných strukturách. Drží se pravidel, kterým jejich následovníci často připisují božský původ. Náboženské obřady mají pro věřící svůj význam a posvátnou hodnotu, jestliže jsou vykonávány duchovními, kteří jsou k tomuto účelu oprávněni v souladu s těmito pravidly. Osobnost duchovního má bezpochyby význam pro každého člena náboženské společnosti. Účast na životě náboženské společnosti je tedy projevováním něčího náboženství, jak je chráněno článkem 9 Úmluvy. Pokud se jedná o organizaci náboženské společnosti, článek 9 Úmluvy musí být interpretován ve světle čl. 11, který chrání výkon sdružovacího práva proti neoprávněným zásahům státu. (…) Autonomní existence náboženských společností je nepostradatelná pro pluralismus v demokratické společnosti a je tedy problematikou, která leží v samotném jádru ochrany, kterou článek 9 poskytuje. Kdyby organizační život náboženské společnosti nebyl chráněn článkem 9 Úmluvy, všechny jiné aspekty individuální náboženské svobody by tím byly dotčeny. (…) Nakolik se tyto stížnosti týkají organizace náboženské společnosti, soud opětovně zdůrazňuje, že článek 9 musí být interpretován ve světle ochrany, poskytované článkem 11 Úmluvy.“[14] Zejména v citovaném rozsudku se jednalo o zásah veřejné moci do ustanovení vůdčí náboženské funkce vrchního muftího v muslimské náboženské komunitě.

Odlišná situace je u (pracovněprávního) poměru civilních zaměstnanců, kteří nepůsobí přímo v pastoračních, katechetických nebo vedoucích funkcích, u nichž teprve judikatura musí určit míru relevance závazků vůči morálnímu a náboženskému poslání církve, aby si zachovala vnější věrohodnost a vnitřní autonomii[15] tam, kde již může kolidovat s právem na

---

[12] Rozsudek Hasan a Chaush proti Bulharsku (GC) z 26. 10. 2000, stížnost č. 30985/96

[13] Rozsudek Serif proti Řecku z 14. prosince 1999, č. 38178/97

[14] Rozsudek Hasan a Chaush proti Bulharsku (GC) z 26. 10. 2000, stížnost č. 30985/96, § 62, § 65; překlad dle Spratek, D. Právo církví a náboženských společností na subjektivitu. In Revue církevního práva č. 26 (2004), s. 192-193.

[15] Rozsudek Spolkového ústavního soudu ze 4. 7. 1985, 2 BvR 1703, 1718/83 a 856/84, BVerfGE 70, 138 (Loyalitätspflicht)

soukromý život.[16] V zásadě lze připustit, že pokud by se jednalo o řadového zaměstnance, který nevystupuje nijak vůči veřejnosti a v zásadě není nijak spojen s realizací náboženské doktríny, jsou záruky církevní autonomie oslabeny ve prospěch základních práv této osoby a ingerence veřejné moci je dána, typicky v oblasti soudního přezkumu pracovněprávních otázek. Tato problematika (rozhraničení funkce duchovního a civilního zaměstnance) se však již není předmětem článku.

4. ZVLÁŠTNÍ PRÁVO NA TZV. HOSPODÁŘSKÉ ZABEZPEČENÍ CÍRKVÍ A JEHO VZTAH K CÍRKEVNÍ AUTONOMII

Tématu „Právních aspektů financování církví" se věnovala konference Církev a stát dne 6. 9. 2011 na Právnické fakultě MU v Brně. V rámci diskuse se objevila i otázka možností a mezí eventuálních kontrol hospodaření a nakládání s prostředky vynaloženými státem. Lze připomenout, že zvláštní právní úpravu do 31. 12. 2012 představoval zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Ten v § 1 stanovoval: „Stát poskytuje podle dalších ustanovení tohoto zákona registrovaným církvím a náboženským společnostem, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv, stanovenou úhradu osobních požitků duchovních, působících jako zaměstnanci církví a náboženských společností v duchovní správě, v církevní administrativě nebo v ústavech pro výchovu duchovních, jestliže o to církev nebo náboženská společnost požádá."

Spor mezi státem a církví o to, kdo je v dané církvi duchovním, na nějž církvi přísluší finanční prostředky, je nejnázornějším konfliktem mezi vnitřní autonomií církve a zvláštním právem.

5. ÚSTAVNĚPRÁVNÍ POVAHA TZV. HOSPODÁŘSKÉHO ZABEZPEČENÍ CÍRKVÍ

Ústavní soud ve vztahu k individuálním materiálním nárokům věřících uvedl, že v případě svobody projevovat náboženské vyznání „se jedná o svobodu, která zajišťuje možnost každého projevovat své náboženství bez zásahu státu. Stát tak není obecně vzato povinen opatřovat vyznavačům nějakého náboženství pomůcky, místnosti, zařízení."[17] Tento závěr uvádíme pro ilustraci koncepce, že zachování svobody náboženského vyznání jednotlivce za normálních okolností nevyžaduje aktivní materiální přispění státu. Od této obecné zásady je však nutno odlišit závěry (specialis) učiněné zvláště ve vztahu k legitimnímu očekávání církví a náboženských

[16] Rozsudek ESLP Schüth proti Německu z 23. 9. 2010, stížnost č. 1620/03; rozsudek ESLP Obst proti Německu z 23. 9. 2010, stížnost č. 425/03

[17] Usnesení sp. zn. II. ÚS 227/97 ze dne 10. 4. 1998 (U 30/10 SbNU 447)

společností a povinnosti zákonodárce obnovit (nikoliv originárně vytvořit) materiální záruky výkonu základních práv a svobod.[18]

Jedná se o zvláštní ústavněprávní význam hospodářského zabezpečení církví v podmínkách specificky České republiky v období tzv. „protiústavní nečinnosti zákonodárce“ v oblasti církevních restitucí, kdy Ústavní soud naznačil pochybnosti o ústavnosti stavu před 31. 12. 2012: „[…] model tzv. hospodářského zabezpečení církví a náboženských společností, pokud by byl pojímán jako plnohodnotná alternativa k vypořádání historického majetku církví a náboženských společností, není dostatečnou zárukou svobod plynoucích z čl. 16 odst. 1 Listiny, zvláště pak nezávislosti (dotčených) církví a náboženských společností na státu podle čl. 16 odst. 2 Listiny.“[19] Jak plyne z navazujících úvah a celkového kontextu nálezu, ve vztahu k zárukám autonomie církví se však nejedná o pochybnosti, které by plynuly ze samotné existence zákona č. 218/1949 Sb., resp. institutu hospodářského zabezpečení, nýbrž o závěry plynoucí z faktu, že jedná o hlavní zdroj financování činnosti církví a náboženských společností. „Uvedený stav při absenci rozumného vypořádání historického církevního majetku, kdy je stát v důsledku své vlastní nečinnosti nadále dominantním zdrojem příjmů dotčených církví a náboženských společností, navíc bez zjevné vazby na výnosy ze zadržovaného historického majetku církví, tak ve svých důsledcích porušuje čl. 16 odst. 1 Listiny co do volnosti projevovat víru ve společnosti veřejným působením a tradičními formami nábožensky motivovaných obecně prospěšných aktivit s využitím příslušných historicky formovaných ekonomických zdrojů, a zvláště pak čl. 16 odst. 2 Listiny, a to v hospodářské složce církevní autonomie.“[20] Neústavní stav je navozen „dlouhodobou protiústavní nečinností“ Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu, který by vypořádal historický majetek církví a náboženských společností, čímž má být porušen čl. 1 Ústavy České republiky, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.[21] Je tedy patrno, že po dobu před přijetím zákona č. 428/2012 Sb. byla ústavní relevance hospodářského zabezpečení posilována, a to z důvodu trvající protiústavní hospodářské závislosti církví na státním rozpočtu (odstraněním hospodářského zabezpečení při neprovedení vypořádání historického majetku církví by postavení církví ještě dále zhoršilo). Po provedení zákona č. 428/2012 Sb., jak se domníváme, hospodářské zabezpečení tuto ústavní relevanci ztratí, čemuž nasvědčuje i postup zákonodárce, který k 31. 12. 2012 uvedené zvláštní právo z § 7 zákona o církvích vypustil a zrušil též

[18] Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), bod 94

[19] Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), bod 103

[20] Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), bod 104

[21] Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), výrok II.

zákon č. 218/1949 Sb. Po přechodném období podle § 17 zákona č. 428/2012 Sb. má institut obecného příspěvku státu na činnost církví zaniknout.

Od uvedeného je nutno dále odlišit „hospodaření“ církví a náboženských společností, ve smyslu tvorby vůle, jakým způsobem se budou ekonomicky realizovat, resp. jakým způsobem nakládat s vlastními hospodářskými prostředky. Tento aspekt (správa majetku) do dosahu vnitřní autonomie spadá, v ekonomických aktivitách jsou církve omezeny tak, že podnikání a jiná výdělečná činnost církve mohou být pouze její doplňkovou výdělečnou činností (§ 15a odst. 4; § 27 odst. 5 zákona o církvích a náboženských společnostech).[22] Tento limit lze obhájit zájmem na veřejném pořádku ve smyslu čl. 16 odst. 4 Listiny. Pokud však § 27 odst. 5 věty druhé zákona o církvích a náboženských společnostech dříve rovněž stanovoval, že „[…] dosažený zisk smí být použít jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti,“ shledal Ústavní soud tento imperativ rozporný s čl. 16 odst. 2 Listiny a rovněž čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 4 odst. 4 Listiny.[23] Vycházím tedy každopádně z předpokladu, že provedením zákona č. 428/2012 Sb., pozbývají závěry nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 naléhavosti.

Rovněž v komparativním mezinárodním pohledu nelze hovořit o tom, že by otázka přímého financování církví státem byla za součást vnitřní autonomie církví v zemích s příbuznou právní a kulturní tradicí považována. Popisované modely vztahu státu a církví (v demokratických a právních státech) jsou významně historicky podmíněné a stát od státu se liší, a to od modelu tzv. nepřátelské odluky, přes kooperativní modely až po model státní (národní, lidové) církve, které mohou zahrnovat přímé či nepřímé financování církví z veřejných rozpočtů, či jiné formy přímé či nepřímé podpory.[24] Záruka zachování autonomie spočívá mj. i v tom, že se církev a náboženská společnost může pro financování z veřejných zdrojů svobodně rozhodnout; v případě pozitivního rozhodnutí však lze předvídat vznik těsnější vazby na státní moc. Financování z veřejných zdrojů je obvykle podmíněno určitými požadavky stanovenými sekulárním právem.[25] Jakkoliv lze učinit obecný závěr, že z mezinárodní komparace plyne, že všechny současné státy si uvědomují potřebu použití veřejných prostředků pro

---

[22] Jäger, P. Čl. 16 (Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomie církví). In Wagnerová, E. – Šimíček, V. – Langášek, T. – Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 408.

[23] Nález sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. 11. 2002 (N 146/28 SbNU 295; 4/2003 Sb.)

[24] Robbers, Gerhard (ed.) Church Autonomy: A Comparative Survey. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2001, 716 s. ISBN 978-3-631-36223-5; Martinez-Torron, J. - Durham, W. C., Jr. (eds.). Religion and the Secular State: National Reports. Provo : The International Center for Law and Religion Studies, 2010, s. 12, 28 a násl.

[25] Martinez-Torron, J. - Durham, W. C., Jr. (eds.). Religion and the Secular State: National Reports. Provo : The International Center for Law and Religion Studies, 2010, s. 31.

podporu (některých) aktivit náboženských organizací, vede je k tomu řada (sekulárních) motivací.[26]

6. KONTURY KONFLIKTU

V případě, kdy právní norma dopadá na skutečnost, která plyne z církevní autonomie (vnitrocírkevní rozhodnutí, faktický stav), se nejedná se právní problém triviální. V kontextu hospodářského zabezpečení – tedy zejm. závazku státu hradit platy duchovních – podle zákona č. 218/1949 Sb. dříve či později muselo dojít ke sporu mezi státem a církví o status konkrétní osoby jako duchovního či alespoň spor o jeho funkční zařazení (z hlediska platových tříd a hodnostních přídavků).[27]

Na podzim roku 2011 se v médiích objevily kontrolní závěry ministerstva kultury ve vztahu k jedné konkrétní registrované církvi, jejichž podstatou je, že tato církev na určité osoby, vykázané jako duchovní, čerpala prostředky přesahující osm miliónů Kč neoprávněně.[28] Toto zjištění vyvolalo spor mezi příslušnou církví a ministerstvem kultury, který dosud není před správními soudy ukončen.[29]

Za klíčový problém lze považovat otázku, jaké skutečnosti je veřejná moc (správní orgán, správní soud) oprávněna přezkoumávat a do jaké míry je oprávněna např. interpretovat vnitřní církevní předpisy, co do souladu vnitrocírkevního aktu ustavení duchovního s pravidly, které si církev sama stanovila. Tedy např. zda se konkrétní osoba, která prokazatelně nemá formální teologické vzdělání, může stát (typicky v rozporu s vnitřními předpisy) duchovním, ve smyslu zákona č. 218/1949 Sb.

---

[26] Martinez-Torron, J. - Durham, W. C., Jr. (eds.). Religion and the Secular State: National Reports. Provo : The International Center for Law and Religion Studies, 2010, s. 34: *(1) the affirmation of broad (though not unlimited) state authority to address matters of social relevance, including many manifestations of religion; (2) an argument of comparative treatment with other non-profit activities and institutions (funding the latter and not funding religion would seem blatantly discriminatory; and (3) the conviction that financing religious institutions is a way of facilitating the exercise of a fundamental right, freedom of religion or belief, which constitutes a legitimate secular interest.*

[27] Srov. nařízení vlády č. 566/2006 Sb., o úhradě osobních požitků duchovních církví a náboženských společností, ve znění účinném do 31. 12. 2012

[28] Viz např. článek „Husitská církev podváděla“ ze dne 16. 11. 2011 in http://www.lidovky.cz/husitska-cirkev-podvadela-odhalil-audit-f0h-/zpravy-domov.aspx?c=A111115_195134_ln_domov_ape [navštíveno 1. 9. 2013]. Před tím již v roce 2009 byly závěry NKÚ ke stavu kontroly financování církví kritické: Kontrolní závěr „Prostředky státního rozpočtu poskytované církvím a náboženským společnostem“ č. 08/20 na http://www.nku.cz

[29] Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 3 Aps 9/2012 ze dne 24. 4. 2013; rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2012, sp. zn. 5A 127/2012, v něm odkazované původní řízení sp. zn. 5 A 19/2012, k němuž dosud databáze na http://www.nssoud.cz neobsahuje žádné rozhodnutí.

Odhlédneme-li od finálního účelu zvláštních práv, jak bylo uvedeno výše, je nutno v daném kontextu zdůraznit dva aspekty, které pro posouzení eventuálního zásahu do církevní autonomie prostřednictvím veřejnosprávní kontroly hrají zásadní roli:

a. Ve vztahu k registrované církvi jako právnické osobě se citovanými slovy Ústavního soudu jedná o „nadstandard“, tedy o práva, která nutně neplynou z některého ustanovení ústavního pořádku; pro právo na finanční zabezpečení státem to platí zcela zjevně.

b. Zvláštní práva a přistoupení k nim jsou výhradně v dispozici příslušné registrované církve, tedy hospodářské zabezpečení kupříkladu nenastupuje automaticky při naplnění podmínek stanovených zákonem č. 3/2002 Sb. Nelze hovořit o dotčení vnitřní autonomie církve, když v zásadě na základě dobrovolnosti do určitého veřejnoprávního režimu (na rozdíl od prvostupňové registrace spojené se získáním právní subjektivity) vstoupí. Skutečnost, že tento veřejnoprávní režim podle § 7 odst. 1 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2012, ve spojení se zákonem č. 218/1949 Sb. zahrnuje i kontrolní mechanismy plynoucí ze zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve spojení se zákonem č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (zákon o finanční kontrole), je věcí z širší právní úpravy seznatelnou a předvídatelnou.

Z uvedeného je nutno učinit dílčí závěr, že církev, která požádá o přiznání zvláštního práva, konkludentně přistupuje na zvýšený kontrolní režim ze strany veřejné moci, a to (za ideálních podmínek) v souladu s limitační klauzulí čl. 16 odst. 4 Listiny.

6.1 OBTÍŽE POSOUZENÍ SOULADU SKUTEČNOSTI S VNITŘNÍM PŘEDPISEM A/NEBO ZÁKLADNÍM DOKUMENTEM

Zastáváme principiálně výše uvedené stanovisko, že veřejná moc není oprávněna vykládat vnitřní předpis registrované církve (typicky by se jednalo Kodex kanonického práva). Ovšem ve správní a soudní praxi bývá soulad tvrzené skutečnosti (tj. kdo je duchovním) poměřován nikoliv s vnitřním předpisem, nýbrž s obsahem tzv. základního dokumentu podle § 10 odst. 2 písm. d), odst. 3 zákona č. 3/2002 Sb. Jeho povaha je dlouhodobě nevyjasněná a právní doktrína ani praxe se neshodují na jeho jednotném hodnocení. Zastáváme již dříve vyslovený názor, že tzv. základní dokument není vnitřním předpisem ve smyslu závěrů k čl. 16 odst. 2 Listiny (a tedy nepožívá příslušné ochrany před státní ingerencí), nýbrž ad hoc dokumentem významným v procesu registrace (a registračních změn). Zvláštní význam mu nepřisoudil ani Ústavní soud, který za rozhodné pro posouzení míry ochrany práv třetích osob v otázce právní jistoty ohledně rozhodných skutečností právní existence církve považoval právě vnitřní

předpisy, a základní dokument z neznámého důvodu opomenul.[30] Při mlčení zákonodárce proto základní dokument považujeme za kvalifikované prohlášení o obsahu vnitřního předpisu, nikoliv za autentické ustanovení či ujednání, jimiž se církev přímo řídí. Tím není dotčena zákonná povinnost církve udržovat základní dokument v souladu se skutečností. Není vyloučen jeho dvojaký charakter, pokud jej některé církve za svůj vnitřní předpis zároveň považují. Vnitřní předpisy církví nejsou součástí českého právního řádu a nepředstavují normotvornou konkurenci suverénnímu státu.[31]

Ztotožňujeme se dále s názorem, že v rámci registračního procesu Ministerstvo kultury neposuzuje (pro účely registrace ve smyslu vzniku právnické osoby; jiným problémem je zkoumání vnitřních předpisů z hlediska § 5 zákona o církvích) vnitřní předpisy, ale obsah základního dokumentu.[32] Dále dodáváme, že registračnímu řízení podléhají i ty části vnitřních předpisů, na něž základní dokument výslovně odkazuje. Tato úvaha odpovídá například postupu Ústavního soudu v řízení sp. zn. I. ÚS 1240/09, který obsah základního dokumentu zvažoval právě v souvislosti s obsahem vnitřních předpisů, na něž základní dokument odkazoval.[33]

V tomto je možno učinit dílčí závěr, že hodnocení obsahu základního dokumentu – a zároveň ustanovení vnitřních předpisů, na něž vnitřní dokument odkazuje – není přezkumem vnitřních předpisů, ani rozhodováním o právech a povinnostech plynoucích z těchto vnitřních předpisů. Prostřednictvím těchto odkazů se obsah vnitřních předpisů dostává, podle našeho výkladu, do souběžného dvojího režimu, kdy část vnitřního předpisu může získat charakter základního dokumentu.[34]

---

[30] Nález sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. 10. 2007 (N 173/47 SbNU 253; 10/2008 Sb.), bod 106; tento argumentační postup je kritizován mj. v připojeném odlišném stanovisku soudkyně Ivany Janů.

[31] Jäger, P. Čl. 16 (Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomie církví). In Wagnerová, E. – Šimíček, V. – Langášek, T. – Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 406-407.

[32] Kříž, J. Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 160-161.

[33] Usnesení sp. zn. I. ÚS 1240/09 ze dne 26. 11. 2010. Jednalo se však o situaci, kdy posuzovaná situace dílem nebyla ani odkazovaným vnitřním předpisem explicitně upravena, eventuální spor mohl být vyřešen jen v řízení před příslušnými církevními orgány, a dílem se jednalo o autonomní ustanovování představitelů dané církve.

[34] Nabízí se zde paralela s pojetím náboženského obřadu jako právní skutečnosti zakládající manželství (církevní sňatky podle § 4a – 4c zákona č. 94/1963 Sb., o rodině). Byť se v případě sňatečného obřadu jedná o obřad náboženský, zakládá na jedné straně vztah čistě náboženský (resp. církevněprávní) a zároveň na druhé straně vztah civilní podle práva státu. O náboženské platnosti (platnost v úzkém slova smyslu, rozvod, rozluka) je nepochybně příslušen rozhodovat toliko církevní orgán (církevní soud), zatímco o civilní stránce trvajícího manželství je příslušen rozhodovat soud státu. Přesto se rozhodnutí soudu, že se

Jak bylo uvedeno výše, není vyloučeno, aby církev či náboženská společnost považovala přímo základní dokument za svůj vnitřní předpis. Svými závěry se však snažíme předejít takovému výkladu, kdy by tento postup měl být důvodem k tomu, aby jakýkoliv přezkum základního dokumentu veřejnou mocí[35] byl vyloučen (při prohlášení církve, že se zároveň jedná o vnitřní autonomní předpis). Tento záměr nepochybně zákonodárce nesledoval a jeví se jako pravděpodobné, že právě zakotvení institutu základního dokumentu do zákona č. 3/2002 Sb.[36] mělo být důsledkem snahy kompromisně řešit napětí mezi vnitřní autonomií církví při přijímání vlastních vnitřních předpisů a požadavkem zachování veřejného pořádku a ochrany práv třetích osob,[37] kdy entita získávající právní subjektivitu a vstupující posléze do právních vztahů s třetími osobami a se státem, nepochybně musí ověřitelně vykazovat elementární objektivní znaky společné všem právnickým osobám, jakož i určitou stabilitu a úroveň právní jistoty o těchto základních skutečnostech.

Zdá se, že na tomto stanovisku ve vztahu k výkladu charakteru základního dokumentu se ustálila i judikatura, byť její četnost je nízká, a lze mít na paměti i námitku, že z výskytu jednoho případu nelze činit obecné závěry.

Jednalo se zvláště o spor o přiznání zvláštního práva, a to zvláštního práva podle § 7 odst. 1 písm. f) zákona č. 3/2002 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2012, jehož obsahem je právo zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, je-li tato povinnost tradiční součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let. Náboženská společnost[38] se vůči Ministerstvu kultury domáhala návrhem přiznání zvláštního práva podle § 7 odst. 1 písm. f) zákona č. 3/2002 Sb. Rozhodnutím Ministerstva kultury ze dne 28. 2. 2003, č. j. 4499/2003, nebylo náboženské společnosti citované právo přiznáno. Rozhodnutím

---

manželství (uzavřené náboženským obřadem) rozvádí, nepovažuje za protiústavní zásah do vnitřní autonomie církví.

[35] Zjišťování údajů o základním dokumentu, shromažďování údajů ze základního dokumentu, zjišťování souladu základního dokumentu se skutečností, poměřování obsahu základního dokumentu s právním řádem, ověřování formálních náležitostí základního dokumentu, spoléhání na obsah základního dokumentu v dobré víře a řada dalších více či méně hodnotících postupů, které veřejná moc může využít.

[36] Srovnej však předchozí § 13 odst. 1 zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, a to ve slovech „…(statut, řád, stanovy apod.) …“

[37] Čl. 16 odst. 4 Listiny; na což dal zvláštní důraz nález sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. 10. 2007 (N 173/47 SbNU 253; 10/2008 Sb.)

[38] Náboženská společnost Svědkové Jehovovi; v tomto nemá smyslu předstírat totožnost subjektu, která jasně plyne z jinak anonymizovaných judikátů, neboť rozsudek NSS hovoří o členech této náboženské společnosti jako o „Svědcích Jehovových.“

ministra kultury ze dne 25. 6. 2003, č. j. 4499/2003, byl rozklad zamítnut a napadené rozhodnutí potvrzeno. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 29. 10. 2004, č. j. 6 Ca 172/2003 – 22, byla zamítnuta žaloba ve správním soudnictvím směřující proti rozhodnutí správního orgánu. Na základě kasační stížnosti náboženské společnosti se věcí zabýval Nejvyšší správní soud a Ústavní soud. Pro nyní posuzovanou problematiku považujeme za podstatné, že Nejvyšší správní soud[39] činil své závěry právě na základě interpretace registrovaného základního dokumentu náboženské společnosti. V rozsudku ze dne 28. 2. 2006, č. j. 5 As 25/2005-63, uvedl, že „[p]odle obsahu přiloženého správního spisu, stěžovatel předložil žalovanému pro účely rozhodnutí o své žádosti o získání oprávnění k výkonu zvláštního práva podle § 7 odst. 1 písm. f) zákona č. 3/2002 Sb. základní dokument N. s. S. J. sestavený podle § 10 odst. 3 zákona č. 3/2002 Sb., z jehož obsahu vycházely správní orgány i městský soud a vychází z něho i Nejvyšší správní soud. V něm, v části způsob ustavování a odvolávání duchovních je uvedeno: ‚Společnost nemá třídu duchovních. V každém sboru je rada starších, která se ujímá vedení ve sborové činnosti a vykonává pastýřskou práci. Křesťanskou duchovenskou činnost jsou oprávněni vykonávat všichni s. J.‘ […] Z toho, co sám stěžovatel ve správním a v soudním řízení uvedl, a z toho, co vyplývá ze základního dokumentu stěžovatele, lze vyvodit ten závěr, který již učinil městský soud a předtím správní orgány, že stěžovatel jako N. s. s. J. nemá duchovní ve smyslu zákona č. 3/2002 Sb., jeho § 7 odst. 1 písm. f).”

Z uvedeného je nepochybné, že v citovaném případě byly nosné důvody rozhodnutí správních soudů založeny právě na zjištěních učiněných ze základního dokumentu, který tak musely v nezbytném rozsahu interpretovat, a na základě této interpretace v důsledku rozhodnout o veřejném subjektivním právu náboženské společnosti. Tento postup je v protikladu k eventuální tezi, že veřejná moc není oprávněna zkoumat a interpretovat obsah základního dokumentu, poměřovat jej eventuálně se zjištěným skutkovým stavem a činit z něj závěry ve vztahu k tzv. zvláštním právům podle § 7 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb. Pokud do svých úvah Nejvyšší správní soud explicitně zahrnul i „vnitřní předpisy,“ je pro zkoumanou problematiku rozhodné, nakolik se jednalo o vnitřní předpisy, na něž základní dokument odkazoval, a rovněž, nakolik tyto úvahy byly vůbec významné pro učinění odpovídajících závěrů.[40] Nejvyšší správní soud se sice již ve svém rozsudku zabýval předloženou otázkou, zda postup správních orgánů není v rozporu s ústavně zaručenou vnitřní autonomií církví a náboženských společností, avšak dospěl k negativnímu závěru, neboť v předložené věci by bylo naopak protiústavním autoritativní rozhodnutí orgánu veřejné moci o tom, že náboženská společnost třídu duchovních má, ačkoliv ze základního dokumentu předloženého

[39] Stejně jako soudy a orgány rozhodující před ním.

[40] Nepovažujeme za potřebné tuto otázku nyní blíže zkoumat.

náboženskou společností (tedy jejího vlastního prohlášení) plyne opak.[41] Námitka protiústavního zásahu do vnitřní autonomie církví dle čl. 16 odst. 2 Listiny se posléze objevila i v ústavní stížnosti, o níž Ústavní soud rozhodl usnesením sp. zn. II. ÚS 331/06 ze dne 6. 3. 2008, tak, že návrh se odmítá jako zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud na základě obdobných úvah shledal, že zvláštní právo, o nějž v dané věci šlo, je (zákonem) omezeno na osoby, „které v příslušné církvi nebo náboženské společnosti představují jasně identifikovatelnou a definovanou skupinu zřetelně vymezenou oproti ostatním členům jednak v registrovaném základním dokumentu podle zákona č. 3/2002 Sb., a zpravidla také ve vnitřních předpisech církve nebo náboženské společnosti, a která je takto vnímána i třetími osobami, orgány činnými v trestním řízení, správními orgány apod. Informovanost třetích osob o registrovaných subjektech, která může být podstatná i pro účely zjištění, zda určitá osoba má či nemá právo zachovat mlčenlivost o určitých skutečnostech, je mj. zajištěna veřejnou informací o tom, jak může dojít k ustavení nebo odvolání duchovního (podle § 10 odst. 3 písm. g) zákona č. 3/2002 Sb. musí být v základním dokumentu církve nebo náboženské společnosti, který je součástí veřejné části Rejstříku registrovaných církví a náboženských společností, uveden způsob ustavování a odvolávání duchovních). Tyto údaje ovšem, jak vyplývá z obsahu vyžádaného spisového materiálu, nelze ze základního dokumentu stěžovatelky zjistit a ani jinak nelze jasně identifikovat osoby, které by měly postavení obdobné ‚duchovním‘. […] Příslušné správní orgány proto nepochybily, když dospěly k závěru, že stěžovatelka nemá zvláštní skupinu členů v postavení obdobném duchovním, a z tohoto důvodu jí nepřiznaly oprávnění k výkonu žádaného zvláštního práva. Pokud by za tohoto stavu návrhu stěžovatelky vyhověly, musely by samy posuzovat, které osoby v náboženské společnosti skutečně činnost duchovních vykonávají, a tím by nepřípustně zasáhly do práva stěžovatelky na správu svých záležitostí dle čl. 16 odst. 2 Listiny.“

Považujeme tedy za zřejmé, že posuzování obsahu základního dokumentu, resp. vnitřních předpisů, na něž základní dokument odkazuje, není nijak vyloučeno při rozhodování o zvláštních právech dle podle § 7 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb., tedy ani o nárocích z těchto zvláštních práv plynoucích. Z kazuistiky naopak plyne, že správní orgán obsah základního dokumentu, resp. vnitřních předpisů, na něž základní dokument odkazuje, respektovat musí, neboť by jinak prostřednictvím vlastních úvah zasáhl do vnitřní autonomie církve (typicky v oblasti určení, zda církev má duchovní ve

[41] Použil slova: *„Jinými slovy duchovní si musí stěžovatel jako registrovaná náboženská společnost ustanovit sám nezávisle na státních orgánech. To nemohou učinit správní orgány (ani soud) a to ani tak, že by posuzovaly např., které osoby v náboženské společnosti stěžovatele skutečně činnost duchovních vykonávají, jak vlastně stěžovatel v průběhu řízení navrhoval.“*

smyslu § 7 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb., jaký je jejich počet, o koho konkrétně se jedná apod.).

Tyto závěry podle našeho názoru respektuje i právní doktrína, která uvádí, že údaje uvedené v základním dokumentu zavazují i samotnou církev a že rozhodnutí Ministerstva kultury, založené na obsahu základního dokumentu není protiústavním zásahem do autonomie církví a náboženských společností.[42]

Problematicky hodnotíme situaci, kdy základní dokument paušálně odkazuje na vnitřní předpisy (bez specifikace konkrétního ustanovení). Jednak by byla zpochybněna právní jistota třetích osob, neboť na vnitřní předpisy nelze klást legislativní nároky na srozumitelnost a bezrozpornost jako na právní předpis, problematická je přístupnost těchto vnitřních předpisů, a případné vtažení celého vnitřního předpisu do sféry základního dokumentu by v praxi vyvolal ten účinek, že by byla popřena vnitřní autonomie církve, neboť celý vnitřní předpis by mohl být (souběžně) interpretován veřejnou mocí.

Kromě požadavku zachování veřejného pořádku a ochrany práv třetích osob (čl. 16 odst. 4 Listiny) plyne ústavní konformita výše naznačených úvah, a tedy i přípustnosti kontrolní pravomoci Ministerstva kultury v oblasti výkonu zvláštních práv, i z čl. 2 odst. 1 Listiny, který zakotvuje náboženskou (konfesní)[43] neutralitu státu. Z principu konfesně neutrálního státu dovozujeme zásadu rovného zacházení s (registrovanými) církvemi a náboženskými společnostmi, resp. zásadu parity s ohledem na jejich objektivní odlišnosti, resp. význam ve společnosti. Ústavní principy, zásady či subjektivní základní práva nejsou nikdy chápány Ústavním soudem ve formálním smyslu, nýbrž vždy ve smyslu materiální (skutečném). Náboženská neutralita státu, jako objektivní ústavní princip, proto vyžaduje po státu zajištění takového právní prostředí, které umožní materiální rovnost registrovaných církví a společností před veřejnou mocí. Uvedené vyžaduje i přijetí takových mechanismů, které umožní zachování rovného přístupu udržovat (kontrolovat), aby některá z církví nebyla eventuálně zvýhodněna na základě odlišného přístupu k výkonu zvláštních práv dle § 7 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb. před církví jinou, a to zvláště v otázkách finanční podpory z veřejných prostředků. Vyloučení jakékoliv kontroly ze strany státu v otázkách dodržování formálně rovných podmínek pro čerpání prostředků z titulu hospodářského zabezpečení by zcela nepochybně vedlo k výkyvům s nakládáním s těmito prostředky a materiálně nerovnému přístupu církví k podpoře z veřejných prostředků.

---

[42] Kříž, J. Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář. Praha : C.H.Beck, 2011, s. 161.

[43] Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), bod 93

Nad rámec uvedeného nutno dodat, že zákon č. 3/2002 Sb. v dalších ustanoveních požaduje intenzivní hodnocení základního dokumentu – a v zásadě i jakýchkoliv vnitřních předpisů – a kontrolní činnost ze strany Ministerstva kultury, a to nejen po formální stránce, ale i po stránce souladu faktické činnosti příslušné církve se základním dokumentem a právním řádem. Uvedené plyne ze samotného institutu registrace církve, při níž (a k jakémukoliv dalšímu okamžiku existence registrované církve) ministerstvo kultury zkoumá, zda nejsou naplněny skutečnosti vyjmenované v ustanovení § 5 zákona č. 3/2002 Sb., dle něhož nemůže vznikat a vyvíjet činnost církev a náboženská společnost, jejíž činnost je v rozporu s právními předpisy, či naplňuje řadu dalších skutkových podstat.[44] Stát (Ministerstvo kultury) má nejen právo, ale i povinnost rozhodné skutečnosti zjišťovat a zkoumat při zachování náboženské (konfesní) neutrality.[45]

7. ZÁVĚRY

V zásadě se tedy domníváme, že hospodářské zabezpečení církví podle zákona č. 218/1949 Sb. není součástí vnitřní autonomie církví a nelze hovořit o ingerenci státu do nezávislosti církví na státních orgánech, pokud v rozsahu práv a povinností plynoucích z titulu tzv. hospodářského

---

[44] *§ 5 Podmínky vzniku a působení církví a náboženských společností*

Vznikat a vyvíjet činnost nemůže církev a náboženská společnost, jejíž činnost je v rozporu s právními předpisy a jejíž učení nebo činnost ohrožuje práva, svobody a rovnoprávnost osob a jejich sdružení včetně jiných církví a náboženských společností, ohrožuje demokratické základy státu, jeho suverenitu, nezávislost a územní celistvost, a

a) je v rozporu s ochranou veřejné mravnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví, principy lidskosti a snášenlivosti a bezpečnosti osob,

b) popírá nebo omezuje osobní, politická nebo jiná práva fyzických osob pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání nebo sociální postavení, rozněcuje nenávist a nesnášenlivost z těchto důvodů, podporuje násilí nebo porušování právních předpisů,

c) omezuje osobní svobodu osob zejména tím, že využívá psychický a fyzický nátlak k vytvoření závislosti, která vede k fyzickému, psychickému a ekonomickému poškozování těchto osob a jejich rodinných příslušníků, k poškozování jejich sociálních vazeb včetně omezování psychického vývoje nezletilých a omezování jejich práva na vzdělání, zabraňuje nezletilým přijmout zdravotní služby odpovídající zdravotním potřebám, nebo

d) je utajována vcelku nebo v některých částech, stejně jako organizační struktura církve a náboženské společnosti a vazby na zahraniční složky, je-li částí církve nebo náboženské společnosti působící mimo území České republiky.

[45] Jäger, P. Čl. 16 (Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomie církví). In Wagnerová, E. – Šimíček, V. – Langášek, T. – Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 415; srov. rovněž rozsudek Spolkového ústavního soudu z 26. 6. 2002 1 BvR 670/91, BVerfGE 105, 279 (*Osho*).

zabezpečení rozhodují. Tedy nejedná se o právní vztahy, které by byly vyloučeny ze soudního přezkumu.

Na pozadí sporů o to, zda konkrétní fyzická osoba je duchovním či nikoliv, je nutno rozlišit obecnou rovinu, na niž dopadá výše citovaná soudní doktrína o církevní autonomii v plném rozsahu, a zvláštní rovinu „pro účely hospodářského zabezpečení“, kdy ministerstvu kultury, resp. správnímu soudu, nelze upřít oprávnění posuzovat vykazované skutečnosti (faktický stav) s prohlášeními, která registrovaná církev vůči státu kvalifikovaným způsobem v průběhu registračního procesu učinila. Touto referenční rovinou jsou údaje uvedené v základním dokumentu, eventuálně ustanovení vnitřních předpisů přímo odkazované. Tedy není vyloučen stav, kdy církevní orgány budou určitou osobu považovat za duchovního (a nebude vnitřní či vnější síly, která by toto postavení zpochybnila), ovšem z hlediska podmínek zákona – na podkladě obsahu základního dokumentu – se nebude jednat o duchovního, jemuž přísluší úhrada osobních požitků podle zákona. To z toho důvodu, že buď nebude status duchovního prokázán, anebo z toho důvodu, že zjištěné skutečnosti o ustavení duchovního vedou k závěru o rozporu ustanovení duchovního se základním dokumentem, tedy s podmínkami a pravidly, které církev vůči veřejné moci v registračním procesu sama deklarovala.

Lze sice souhlasit s námitkou, že rozštěpení statusu duchovního (církev určitou osobu za duchovního považuje, registrační orgán – pro účely výkonu zvláštního práva – nikoliv), není žádoucí. V praxi však jiné než uvedené kompromisní řešení nenalézáme, a navíc se nabízí existující paralela s pojetím náboženského obřadu jako právní skutečnosti zakládající manželství (církevní sňatky podle § 4a – 4c zákona č. 94/1963 Sb., o rodině). Byť se v případě sňatečného obřadu jedná o obřad náboženský, zakládá na jedné straně vztah čistě náboženský (resp. církevněprávní) a zároveň na druhé straně vztah civilní podle práva státu. O náboženské, resp. kanonickoprávní platnosti je nepochybně příslušen rozhodovat toliko církevní orgán (církevní soud), zatímco o civilní stránce trvajícího manželství je příslušen rozhodovat soud státu. Přesto se rozhodnutí soudu, že se manželství (uzavřené náboženským obřadem) rozvádí, nepovažuje za protiústavní zásah do vnitřní autonomie církví. Praktickým (rozporným) výsledkem bývá, že církevní orgán považuje manželství za trvající, ačkoliv soud státu manželství již rozvedl.

Existence základního dokumentu (samotného institutu) je odůvodněna především požadavkem na určitou kvalitu a spolehlivost údajů, které vůči registračnímu orgánu a vůči třetím osobám církev deklaruje. Jazykem čl. 16 odst. 4 Listiny se jedná o zájem na zachování veřejného pořádku a ochrany práv třetích osob.

Vyloučení kontroly ze strany státu v otázkách dodržování formálně rovných podmínek pro čerpání prostředků z titulu hospodářského zabezpečení by zcela nepochybně vedlo k výkyvům s nakládáním s těmito prostředky a materiálně nerovnému přístupu církví k podpoře z veřejných prostředků, a

to v rozporu s principem nábožensky (konfesně) neutrálního státu dle čl. 2 odst. 1 Listiny.

Pokud v praxi veřejná moc učiní kontrolní závěr (z podkladů předložených registrovanou církví), který konstatuje pochybení církve při uplatnění nároku na hospodářské zabezpečení, není takový kontrolní závěr autoritativním rozhodnutím o skutečnosti, zda dotčená osoba je či není duchovním, nýbrž zjištěním, zda v případě dotčené osoby bylo prokázáno, že v rozhodné době byla duchovním ve smyslu základního dokumentu, ve vztahu k níž plyne individuální nárok podle zákona č. 218/1949 Sb. a prováděcího předpisu (nařízení vlády č. 566/2006 Sb., o úhradě osobních požitků duchovních církví a náboženských společností).

Ačkoliv tedy otázka ustanovování duchovních je obecně zcela mimo dosah soudního přezkumu, resp. autoritativních úvah veřejné moci, v případě provádění tzv. hospodářského zabezpečení ve prospěch konkrétních duchovních je (toliko pro tento účel) uvážení veřejné moci o statusu duchovního u konkrétní osoby nezbytné, přičemž se tedy sice jedná o ingerenci do ústavně zaručené církevní autonomie, avšak z ústavně obhajitelných důvodů.

Literature:

- JÄGER, Petr. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (komentář k čl. 15 Listiny). In WAGNEROVÁ, Eliška a Vojtěch ŠIMÍČEK a Tomáš LANGÁŠEK a Ivo POSPÍŠIL. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. s. 370-393, 24 s. Kodex. ISBN 978-80-7357-750-6.
- JÄGER, Petr. Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomie církví (komentář k čl. 16 Listiny). In WAGNEROVÁ, Eliška a Vojtěch ŠIMÍČEK a Tomáš LANGÁŠEK a Ivo POSPÍŠIL. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. s. 394-421, 28 s. Kodex. ISBN 978-80-7357-750-6.
- KŘÍŽ, Jakub. Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2011, 366 s. ISBN 978-80-7400-362-2
- MARTINEZ-TORRON, Javier - DURHAM, W. Cole, Jr. (eds.). Religion and the Secular State: National Reports. Provo : The International Center for Law and Religion Studies, 2010, 826 s. ISBN 978-1-934537-91-6.
- PŘIBYL, Stanislav. Konfesněprávní studie. Nakladatelství L. Marek, Brno, 2007, 261 s. ISBN 978-80-86263-95-3.

- ROBBERS, Gerhard (ed.) Church Autonomy: A Comparative Survey. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2001, 716 s. ISBN 978-3-631-36223-5.
- SPRATEK, Daniel. Právo církví a náboženských společností na subjektivitu. In Revue církevního práva č. 26 (2004), s. 189-199. ISSN 1211–1635

Contact – email
petr.jager@mail.muni.cz

ZVLÁŠTNÍ PRÁVO CÍRKVÍ NA PŮSOBENÍ VE VĚZEŇSTVÍ

MONIKA MENKE

Cyrilometodějská teologická fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language
Příspěvek se zabývá výkonem zvláštního práva akreditovaných církví a náboženských společností pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu této služby v oblasti vězeňství. Jde o službu v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova. Shrnuje legislativní rámec působení církví ve vězeňství, popisuje organizaci vězeňské duchovní služby v ČR a církevní aktivity v této oblasti.

Key words in original language
vězeňství, duchovní služba, vězeňský kaplan, církev, zvláštní práva církví,

Abstract
This article deals with a performance of the special law accredited churches and religious societies to entrust persons with performing clerical activities to perform religious services in the prison system. Regard to the service in places where detention, imprisonment, protective treatment and preventive care. It summarizes the legislative framework for operation of churches in the prison system, describes the organization of prison chaplaincy in the Czech Republic and church activities in this area.

Key words
the prison system, spiritual service, prison chaplain, church, special rights of the churches

Zvláštní právo církví na působení ve vězeňství

Úvod

Zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností ve svém § 7 vymezuje pojem zvláštních práv církví a náboženských společností, práv, které souvisejí s působením církví ve veřejnoprávní oblasti. Jedním z těchto specifických práv je také právo církví „pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova“, uvedené v písm. b) citovaného § 7. V příspěvku se chci zaměřit právě na působení církví v oblasti vězeňství, protože osoby, které se nachází ve výkonu vazby, či v trestu odnětí svobody jsou občany ČR, a jako

takovým jsou jim mimo jiné garantována i práva, vyplývající z náboženské svobody,[1] i když v situacích, ve kterých se nacházejí, je jim výkon těchto práv z důvodů, daných zákonem, ztížen. V ČR je tato duchovní služba založena ekumenicky, nadkonfesně. Vězeňský kaplan je chápán sice jako vyslanec své církve nebo náboženské společnosti, které se primárně odpovídá, ale jde o více náboženský rozměr působení (ve srovnání např. s působením církve v armádě, kde jde primárně o lidsko-formační rozměr).

Legislativní zakotvení vězeňské duchovní služby

Duchovní služba ve vězeňství je českém právním řádu normativně vymezena kromě již citovaného Zákona o církvích a náboženských společnostech č. 3/2002 Sb., § 7 odst. 1 písm. b) jímž je rámcově zabezpečeno toto zvláštní právo také dalšími zákonnými či podzákonnými předpisy. Je to zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby ve znění pozdějších předpisů, který v čl. 15 stanoví, že obviněnému se zajišťuje právo na poskytování duchovních a sociálních služeb v rozsahu vyplývajícím ze zvláštních předpisů a že duchovní při poskytování těchto služeb ve věznici se nepovažují za návštěvy. Podmínky spolupráce věznice s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv, k zabezpečení duchovní služby a podmínky spolupráce věznice s příslušnými orgány sociálního zabezpečení k zabezpečení sociálních služeb stanoví zvláštní právní předpisy. Další právní předpisem je zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, který v § 20 specifikuje duchovní a sociální služby (právo na poskytování duchovních a dalších obdobných služeb sledujících humanitární cíle, konání bohoslužeb ve věznicích jejich dobu vymezí vnitřní řád věznice).[2] Tento § 20 byl změněn (rozšířen o několik odstavců) zákonem č. 52/2004 Sb., který specifikuje formu výkonu vězeňské duchovní péče, jak o tom bude pojednáno dále. V § 43 citovaného č. 169/1999 Sb. je pak vymezeno, že účast církví a náboženských společností na naplňování účelu trestu probíhá v souladu se zvláštními právními předpisy a po dohodě s generálním ředitelem Vězeňské služby, případně ředitelem věznice, pověření zástupci orgánů a institucí mohou po dobu výkonu trestu udržovat s odsouzeným osobní styk, zajímat se o jeho chování ve výkonu trestu a pomáhat mu při vytváření příznivých podmínek pro jeho samostatný způsob života. Na požádání je věznice informuje o stavu převýchovy a chování odsouzeného, pokud s tím odsouzený souhlasí. Zástupci církví jsou poučeni o povinnosti

---

[1] Srov. čl. 16, odst. 1 Listiny Základních práva a svobod

[2] Důvodová zpráva k § 20 uvádí, že právo odsouzených na duchovní a další obdobné služby, sleduje humanitární cíle ve smyslu zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Jedná se o významnou formu pomoci, která napomáhá k rozvoji mravního cítění pachatelů, akceptací viny a projevení lítosti za spáchaný trestný čin. To vše má význam pro další život odsouzeného. Konkrétní organizační rámec duchovní pomoci je pak dále specifikován vícestrannými dohodami (naposled z r. 2008)

dodržovat právní předpisy pro výkon trestu a respektovat vnitřní řád věznice včetně časového režimu života odsouzených. Věznice v případě potřeby zabezpečí vhodné prostory a podmínky pro činnost orgánů a institucí tak, aby nebylo narušeno nebo ohroženo plnění programů zacházení. Opět je zdůrazněno, že poskytování humanitárních služeb ve věznici se nepovažuje za návštěvy. Dalším předpisem je Vyhláška č. 109/1994 Sb. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu vazby, především její §§ 1/2, 55 a 56, 68/2 a 80/4, která byla v rozměru zacházení s obviněnými změněna Vyhláškou č. 377/2004 Sb. Ministerstva spravedlnosti,[3] pak Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody ve svých §§ 2, 29, 33, 71-75, 98 (především v § 71 – 73), kde specifikuje účast církví a náboženských společností na naplňování účelu výkonu trestu poskytováním duchovní služby. Oblast detence a probace řeší z. č. 129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, a církevní působení v detenčních ústavech především jeho v §§ § 3, 11, 17, 20, 53.

Mimo český právní řád pouze připomeňme, že neratifikovaná smlouva mezi Apoštolským stolcem a Českou republikou zde v čl. 15 stanovila pouze základní zásady[4] a explicitně předpokládala podrobnější úpravu této oblasti formou dílčí dohody mezi církví a příslušným správním orgánem.[5] Kanonicko-právní vymezení katolické církve pro oblast vězeňství je pouze obecné, ve dvou kánonech Kodexu kanonického práva. Kán. 383 § 1 CIC stanoví, že diecézní biskupové se mají při výkonu své pastorační služby starat o všechny křesťany, svěřené do jeho péče, tedy i o ty, o něž vzhledem k jejich životním podmínkám nemůže být postaráno běžnou pastýřskou péčí. Kán. 568 pak pro to skupiny, kterým se vzhledem k jejich životním podmínkám nemůže dostat řádné péče farářů (a sem patří i vězni) doporučuje ustanovení kaplana.[6] Protože duchovní péči ve věznicích je

---

[3] Srov. § 4a, odst. 1 a 2 cit. Vyhlášky: K omezení negativních účinků izolace obviněného od společnosti jeho vzetím do vazby a v souladu s účelem vazby věznice vytváří vhodné podmínky pro preventivně výchovné, vzdělávací, zájmové a sportovní programy. K tomu přijímá vhodná opatření zejména v oblasti personální, materiálně technické a organizační, spolupracuje s příslušnými státními orgány a institucemi, církvemi a náboženskými společnostmi a zájmovými sdruženími občanů. Věznice nabídne obviněnému účast v nejméně jednom preventivně výchovném, vzdělávacím, zájmovém a sportovním programu.

[4] Návrh smlouvy s Českou republikou z r. 2002, čl. 15: církev má právo vykonávat duchovní a pastorační službu ve věznicích a dalších obdobných zařízeních, může být pověřena správou a provozováním objektů, v nichž je umístěna věznice, a má právo působit při poskytování probačních, mediačních a obdobných služeb.

[5] Srov. NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Svatého stolce a postkomunistickými zeměmi (1990 – 2008)*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a církvi, 2010. 542 s. ISBN 978-80-89096-45-9, s. 22, 176.

[6] V dikci kanonického práva (kán. 564 CIC) je ovšem kaplanem „kněz, kterému je natrvalo alespoň z části svěřena péče o některé společenství nebo zvláštní skupinu křesťanů“. To tedy neodpovídá smluvnímu vymezení „vězeňského kaplana“ v Dohodě o duchovní službě ve věznicích z 18. 8. 2008, kde mohou být těmito osobami i laici.

možné v našich podmínkách účinně vykonávat jen v součinnosti se státem, je u nás tato péče zabezpečena meziresortními dohodami.[7]

Organizace a výkon vězeňské duchovní služby

Organizace duchovní péče ve vězeňství ovšem není upravena pouze zákonem, ale smluvní úpravu této oblasti zajišťují vícestranné dohody. Dne 7. 1. 1994 byla uzavřena Dohoda o duchovní službě mezi Vězeňskou službou ČR na jedné straně a mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí na straně druhé,[8] a jejímž účelem bylo specifikování základních podmínek pro vzájemnou spolupráci, především vytvoření pravidla vstupu pověřených osob do věznic na území České republiky. Dohoda z r. 1994 byla nahrazena podrobnější dohodou, uzavřenou mezi týmiž subjekty 28. 6. 1999,[9] a posléze v současné době platnou Dohodou o duchovní službě z 18. 6. 2008.[10] Dohoda je uzavřena na dobu neurčitou vymezuje působení vězeňských kaplanů, organizaci vězeňských kaplanů, pro řešení základních mezi-církevních a koncepčních otázek duchovní činnosti ve věznicích a ústavech se zřizuje Rada pro duchovní službu ve věznicích a ústavech, a v čl. 6 podmínky výkonu duchovní služby takto: „Pověřené osoby při poskytování dobrovolné duchovní služby ve věznici nebo ústavu: docházejí na místo určení alespoň dvakrát měsíčně v předem dohodnutých termínech, prokazují svoji totožnost a oprávnění ke vstupu s uvedením rozsahu pohybu po objektu Vězeňské služby v souladu s vnitřními předpisy, zachovávají v tajnosti důvěrně sdělené skutečnosti – zpovědní tajemství, dodržují zákony, vyhlášky a další předpisy upravující duchovní službu ve výkonu vazby, výkonu trestu a výkonu zabezpečovací

---

[7] Situace na Slovensku je v této oblasti odlišná od situace v ČR, protože ve SR se nepostupovalo cestou vícestranné dohody, ale cestou konkordátu a cestou jisté dvojkolejnosti v těchto smlouvách (katolická církev a ostatní). Oblast vězeňství je také pojednávána společně s oblastí armády a policie. Ze strany katolické církve je rámcově problematika vymezena mezinárodní smlouvou mezi Slovenskou republikou a Apoštolským stolcem (tzv. *Základná zmluva z r. 2000*) v čl. 15, paralelně pak *Zmluvou č. 250/2002 Z.z. medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami)* v čl. 15, kde je umožněno katolické církvi a registrovaným církvím a náboženským společnostem vykonávat pastorační péči v ústavech na výkon vazby a nápravně výchovných ústavech. Podrobně pak řeší tuto oblast dohody: s katolíky *Zmluva medzi Slovenskou republikou a Sv. Stolicou o duchovnej službe katolíkym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených sboroch Slovenskej republiky* č. 648/2002 Z.z. Ze strany ostatních církví: *Dohoda mezi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o výkone pastoračnej služby ich veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených sboroch Slovenskej republiky* č. 270/2005 Z.z.

[8] Vyhlášena byla ve Sbírce nařízení generálního ředitele Vězeňské služby pod č. j. GŘ - 635/107/93

[9] Dohoda byla vyhlášena vyhlášená dne 28.6.1999 nařízením generálního ředitele Vězeňské služby č. 18/1999, č. j. 130/12/1999-430.

[10] Dohoda byla vyhlášena ve Sbírce nařízení generálního ředitele Vězeňské služby pod č. j. 27/65/2008-50

detence. Tyto pověřené osoby jsou oprávněny zejména: vstupovat do věznice, v níž konají duchovní a pastorační činnost a pohybovat se v ní v rozsahu stanoveném vnitřními předpisy, podílet se vhodnými formami na duchovně výchovné činnosti, upozorňovat příslušné služební funkcionáře na zjištěné nedostatky, které brání řádnému výkonu duchovní a pastorační činnosti, požadovat informace o stavu a chování obviněných, odsouzených a chovanců, jimž poskytují duchovní a pastorační činnost, nahlížet do osobních spisů odsouzených těchto klientů, pokud s tím tyto osoby souhlasí, přinášet do věznice nebo ústavu, v nichž konají duchovní a pastorační činnost, náležitosti nezbytné pro provádění náboženských úkonů, a to v rozsahu a množství schváleném ředitelem příslušné organizační jednotky. Víno pro potřeby eucharistie propustí orgány kontroly v množství maximálně do 2 dcl.“ Podrobnosti organizace duchovní činnosti obsahuje také vnitřní norma Vězeňské služby: Nařízení generálního ředitele č.15/2011.[11]

Pro koordinaci duchovní péče ve věznicích bylo zřízeno občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče, o. s. (VDP). Toto občanské družení je založeno v právní formě svazu církví a náboženských společností dle § 8 z. č. 3/2002 Sb. a deklaruje se jako dobrovolné sdružení křesťanů – duchovních i laiků (tzv. vězeňských kaplanů), kteří byli vedením svých církví pověřeni duchovenskou službou ve věznicích ČR.[12] Kaplani jsou do věznic primárně vysláni svou církví, k této činnosti potřebují souhlas výkonného výboru VDP a duchovní péči vykonávají v pracovněprávním vztahu k Vězeňské službě ČR ve funkci rada Vězeňské služby – duchovní, popř. na základě dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr, či bez jakéhokoliv pracovního poměru k Vězeňské službě.[13] Aktuální sbor vězeňských kaplanů, členů VDP, zaměstnanců Vězeňská služby, tvoří tzv. vězeňskou duchovní službu a v současné době působí ve 23 věznicích a vazebních věznicích.[14]

---

[11] Doplněné Metodickými pokyny Kaplana vězeňské duchovní služby č. 7/2007o problematice náboženských symbolů a jejich ponechání osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, či převzetí těchto předmětů do úschovy a č. 11/2005, který zpřesňuje nabídku duchovní služby ve věznicích a vazebních věznicích a vykládá některé pojmy tohoto úseku. Součástí tohoto druhého metodického pokynu je i seznam církví a náboženských společností, oprávněných k výkonu duchovní činnosti ve věznicích, je specifikováno postavení Armády spásy v této oblasti i specifické rysy hlavních religiózních skupin.

[12] Otázka vhodnosti této formy se nabízí. VDP sice prohlašuje, že působí na základě spolupráce a vzájemné tolerance církví a náboženských společností v ekumenickém duchu a udržuje těsné vztahy s Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí, protože ale přístup do věznic je citlivou otázkou, je na samotných církvích, jak tuto ekumenicitu ve formách zapojení ustojí a navenek budou schopny spolupracovat na tomto společném díle.

[13] VALEŠ, V. *Konfesní právo*. Plzeň: A. Čeněk, 2008, 239 s., ISBN 978-80-7380-135-9. s.212

[14] Informace čerpány z webové stránky http://www.vdpcr.eu/kdo-je-kdo.html, dne 31. 8. 2013

Konkrétní působení církví ve vězeňství ČR

V oblasti českého vězeňství působí registrované církve, kterým byla přiznána zvláštní práva.[15] V současné době to může být 21 církví a náboženských společností, z nichž většina toto právo využívá.[16] Ve věznicích z těchto oprávněných subjektů nepůsobí oficiálně pouze pět církví a náboženských společností.[17] Protože se v tomto případě jedná o výkon kolektivního práva, není vyloučena např. individuální návštěva duchovního církve nebo náboženské společnosti ve věznici, pokud je to v souladu s příslušnými předpisy a takovou návštěvu povolí příslušné orgány vězeňské služby. Jedná se především o tyto konkrétní formy činnosti:[18] a) konání bohoslužeb pro zájemce z řad odsouzených, b) individuální rozhovory, pastorační návštěvy a umožnění individuálního přístupu k náboženským úkonům, c) vedení studijních hodin k výkladu náboženských textů (např. biblické hodiny), d) zajišťování duchovní a náboženské literatury a zpěvníků, e) pořádání přednášek a besed, zejména s etickou tématikou, popřípadě koncertů hudebních skupin a jednotlivců, f) spolupráce při přípravě odsouzených k jejich propuštění, g) další vhodné formy přispívající k dosažení účelu výkonu trestu. O konkrétních možnostech jsou obvinění informováni prostřednictvím konkrétní věznice, obvykle v jejím vnitřním řádu. Věznice také vytváří prostory pro duchovní služby, církví pověřené osoby musí být správou věznice poučeni o vnitřním řádu a nutnosti dodržování předpisů pro výkon trestu, a pokud se dopustí jejich porušení, může jim věznice odepřít možnost výkonu duchovní služby. Obviněný nesmí být k účasti na bohoslužbách a jiných obřadech nebo k rozhovorům s

---

[15] Srov. VALEŠ, V. *Konfesní právo*. Plzeň: A. Čeněk, 2008, 239 s., ISBN 978-80-7380-135-9. s. 171 – 173: Autor je nazývá akreditované církve a náboženské společnosti, což je termín technicky, nikoliv legislativní. Jde o církve, které jsou za takové uznány ze strany státu, které mají potřebné odborné zázemí, dlouholetou tradici a mohou poskytnout i potřebné vzdělání pro výkon duchovní služby na potřebné úrovni ve veřejné oblasti. Akreditovanými církvemi se podle ustanovení § 28 odst. 1 z. č. 3/2002 Sb. staly všechny církve a náboženské společnosti, registrované podle zákonů, platných před r. 2002.

[16] Dle výčtu Ministerstva kultury, uvedeném na jejich webových stránkách jsou to: Apoštolská církev, Bratrská jednota baptistů, Církev adventistů sedmého dne, Církev bratrská, Církev československá husitská, Církev řeckokatolická, Církev římskokatolická, Českobratrská církev evangelická, Evangelická církev augsburského vyznání v České republice, Evangelická církev metodistická, Jednota bratrská, Křesťanské sbory, Náboženská společnost Svědkové Jehovovi, Pravoslavná církev v českých zemích, Slezská církev evangelická augsburského vyznání, Starokatolická církev v České republice. Informace čerpána z: http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=371, dne 3. 9. 2013

[17] Dle výčtu Ministerstva kultury, uvedeném na jejich webových stránkách jsou to: Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, Federace židovských obcí v České republice, Luterská evangelická církev a.v. v České republice, Náboženská společnost českých unitářů, Novoapoštolská církev v České republice. Informace čerpána z: http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=371, dne 3. 9. 2013

[18] Srov. z.č. 169/1999 Sb §20, z.č. 52/2004 Sb., čl 1 a čl. 3

církví pověřenými osobami nucen. Cizinci ve vazbě mají mít podle možností také umožněn přístup k jejich náboženským tradicím, či četbě knih v jazyce, kterému rozumějí. Jedním z programů programy prevence a zmírňování sociálně-patologických jevů je např. projekt „Dopisování s vězni“, který je určen pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a jeho hlavním cílem je snížit negativní vlivy pobytu ve věznici, a to hlavně sociální izolaci, prostřednictvím pravidelného písemného kontaktu s dobrovolníkem. Koordinace projektu i samotná korespondence probíhá prostřednictvím adresy Maltézské pomoci, a frekvence dopisů je v průměru jednoho dopisu za měsíc.[19]

Český právní řád počítá také s účastí církví a náboženských společností při výchově osob umístěných v ústavech zabezpečovací detence, tedy v ústavech, v nichž jsou umístěni delikventi, u nichž bylo upuštěno od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence pro zmenšenou příčetnost, duševní poruchu, nebo když pachatel opakovaně spáchal trestný čin pod vlivem návykové látky a není dostatečně účinné ochranné léčení atp.[20] V ČR je takovým ústavem Vazební věznice a Ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno a Věznice Opava. Tato detence není časově omezena, trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje ochrana společnosti, ústavy jsou střeženy vězeňskou službou. Účast duchovních v těchto ústavech je obdobně jako ve věznicích specifikována obvykle vnitřním řádem domu, chovancům je obdobně umožněno účastnit se společných náboženských obřadů.[21]

Závěr: Význam duchovní péče ve věznicích

Návrat duchovní péče do věznic a obdobných ústavů po r. 1989 je nejenom snahou zabezpečit vězňům realizaci jejich náboženské svobody, přiblížením se mezinárodním konvencím ale i odrazem proměny chápání místa výkonu trestu od pouhého oddělení pachatele od společnosti víc k rozměru jeho nápravy. Církve a náboženské společnosti mohou hrát významnou roli při pokusu o nápravu delikventů, ale také při práci s jejich rodinnými příslušníky, při snaze o začlenění osob po propuštění do běžného života společnosti ale i při práci s personálem věznic a detenčních ústavů. Aktivity duchovních nejsou vyčerpány pouze náboženskými obřady a nenaplňují pouze spirituální potřebu svěřených osob. Vězeňští kaplani i pomáhající organizace v této oblasti prostřednictvím právního poradenství, sociálních služeb i pastoračního působení pracují s osobami na rovině pomoci v lidském a občanském dozrávání osob, včetně práce s vinou, odpuštěním, přijetím sebe samého, či v době po propuštění v rozměru prevence před

---

[19] Informace čerpány z webové stránky: http://www.maltezskapomoc.cz/centrum-olomouc/ceho-jsem-dosahli/dopisovani-s-vezni, dne 31. 8. 2013

[20] Srov. z.č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, § 47

[21] Srov. z.č. 129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence, § 11

opětovnou recidivou či úpadku do bezdomovectví. Duchovní péče o vězně je tak jedním z pilířů humanizace vězeňství a současné resocializace odsouzených.[22] Role církví a náboženských společností v oblasti prevence dosud však není v ČR nijak smluvně upravena.

Literature:
Literatura:

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. Listina základních práv a svobod

Zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 109/1994 Sb. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu vazby

Vyhláška č. 377/2004 Sb. Ministerstva spravedlnosti

Hrdina, I. A. Náboženská svoboda v právu České republiky. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 265 s. ISBN 80-86432-67-X

Němec, D. Konkordátní smlouvy Svatého stolce a postkomunistickými zeměmi (1990 – 2008). Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a církvi, 2010. 542 s. ISBN 978-80-89096-45-9

Valeš, V. Konfesní právo. Plzeň: A. Čeněk, 2008, 239 s., ISBN 978-80-7380-135-9

internetové odkazy:

http://www.vdpcr.eu/kdo-je-kdo.html, dne 31. 8. 2013

http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=371, dne 3. 9. 2013

http://www.maltezskapomoc.cz/centrum-olomouc/ceho-jsem-dosahli/dopisovani-s-vezni, dne 31. 8. 2013

Contact – email
monika.menke@upol.cz

---

[22] Srov. HRDINA, I. A. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 265 s. ISBN 80-86432-67-X, s. 186

DUCHOVNÍ JAKO OPRÁVNĚNÁ ÚŘEDNÍ OSOBA PŘI UZAVÍRÁNÍ SŇATKU

LUCIA MADLEŇÁKOVÁ

Právní fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Abstract in original language
Tento příspěvek pojednává o postavení duchovního církve v procesu uzavírání manželství, a to také v souvislosti s jeho vztahem ke své církvi. Zabývá se především charakteristikou duchovního jako oprávněné úřední osoby, tedy zejména jeho úkoly v rámci výkonu veřejné správy. Z toho pak vyplývá možnost procesního postupu v případě nečinnosti duchovního a otázka případné náhrady škody.

Key words in original language
církev, sňatek, matriční úřad, zvláštní práva církví, duchovní, oddávající, církevní autonomie

Abstract
This paper deals with the role of the Church in the process of spiritual marriage, also in connection with his relationship to his church. It mainly deals with characteristics of wedding priest as a public officer, namely his tasks within the public administration. It then follows the possibility of procedure in case of inaction of wedding priest and the question of possible compensation.

Key words
church, marriage, register office, special rights of churches, clergyman, wedding priest, autonomy of church

1. ÚVOD

Při úvahách nad zvláštním právem církví uzavírat sňatky s důsledky pro státní právo je nutno se nejdříve zabývat samotným vztahem oddávajícího duchovního k jeho vlastní církvi, která jej oddáváním pověřila, na dalším místě se pak nutno zabývat samotným postavením duchovního v procesu uzavírání sňatku. Tam totiž figuruje s jasným veřejnoprávním úkolem, který bude dále podrobně rozebrán. Právo uzavírat sňatky je také v literatuře v největší míře považováno za právo veřejnoprávní povahy, v dalším textu se tak budu snažit tyto veřejnoprávní prvky onoho práva odhalit a charakterizovat.

2. POSTAVENÍ DUCHOVNÍHO V CÍRKVI

Duchovní církve je ve zvláštním smluvním poměru k církvi, kterýžto poměr je připodobitelný obecnému vztahu pracovnímu, je však upraven církevními předpisy. Ve většině odborné literatury je tento poměr nazýván poměrem

služebním. Na úrovni vztahu duchovního k církvi se však nejedná o poměr, který by se řídil kterýmkoliv právním předpisem státu, ale je upraven primárně vnitřními předpisy církve. Vnitřní normy církve zejména stanovují specifické podmínky pro možnost získat postavení duchovního a tyto podmínky se většinou nevztahují pouze na samotný výkon „práce“ duchovním, ale i s ohledem na povahu slova „služba“ se týkají také osobního života duchovního.[1] Věcí vnitřních předpisů je také určení, které osoby budou za duchovního považovány a o této skutečnosti musí církev stát informovat v základním dokumentu, který předkládá při registraci.[2] Vnitřní předpisy církve dokonce v některých případech vylučují použití zákoníku práce či jakéhokoliv jiného právního předpisu státu.

Povahou služebního poměru duchovního se zabýval také Nejvyšší správní soud (dále také "NSS") ve svém rozhodnutí ze dne 7. 7. 2006, sp. zn. 6 Ads 34/2005[3], kdy bylo nutné provést onu charakteristiku „služebního“ poměru duchovního pro posouzení, zda jej lze podřadit ustanovením zákona o veřejném zdravotním pojištění. NSS v tomto rozhodnutí upozornil na to, že služební poměr duchovního církve nelze zaměňovat se stejným termínem, který používá právní řád státu, tedy zejména se služebním poměrem vojáků z povolání, či příslušníků Policie ČR a jinými. Na druhou stranu nelze v případě poměru duchovního mluvit ani o poměru pracovním, i když některé vnitřní předpisy církví při úpravě poměru duchovních operují se stejnou konstrukcí tohoto poměru, jaká je obsažena v zákoníku práce. Nicméně, soud postuloval důležitou zásadu, a to, že poměr duchovního k církvi lze posuzovat podle zákona o veřejném zdravotním pojištění tehdy, kdy se církev chová jako zaměstnavatel, byť jej za zaměstnanecký poměr vnitřně neoznačí.[4]

Z uvedeného lze vyvodit rys autonomie církví v případě vztahu k duchovním, a to svobodu církve ve stanovení samotného charakteru vztahu ke svým duchovním. Tak církev, která se nebude chovat jako zaměstnavatel, tedy nebude chtít plnit vůči státu povinnosti zaměstnavatele v oblasti sociálního zabezpečení, nebude ani povinna tyto povinnosti plnit. Bude pak na samotném duchovním, aby tyto povinnosti plnil, tedy nebude na něj nazíráno, jako by byl zaměstnán. Naproti tomu, církev, která si bude plnit svoje povinnosti zaměstnavatele, bude za něj považována také státem v oblasti sociálního zabezpečení. Tato část autonomie církví tak znamená,

---

[1] Viz např. KOLÁŘOVÁ, Marie. Služební poměr duchovních církví a náboženských společností. *Právní rozhledy,* 2011, č. 6, s. 211 an.

[2] Shodně rozhodnutí NSS ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 5 As 25/2005.

[3] Stejně tak v případě rozhodnutí NSS ze dne 7. 7. 2006, sp. zn. 6 Ads 33/2005.

[4] Ke srovnání rozhodování ústavních soudů ČR a SR viz PŘIBYL, Stanislav. Vnitrocírkevní autonomie v rozhodování ústavních soudů České republiky a Slovenské republiky o služebním poměru duchovních. *Revue církevního práva,* 2005, č. 1. s. 40 – 55.

že je na církvi, jaký charakter určí svému vztahu k duchovním, tedy zda bude mít tento vztah charakter zaměstnanecký, či ne. Z takové charakteristiky bude pak vyplývat také povinnost vůči státu plnit závazky ze sociálního zabezpečení.

Je však na místě otázka, zda se výše uvedený závěr NSS změní přijetím zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi[5], a to po uplynutí 17 let, ve kterých bude ještě stát přispívat církvím na platy duchovních. NSS totiž při tvorbě výše uvedeného závěru o charakteru vztahu duchovního k jeho církvi vycházel z premisy, že financování, které stát poskytuje církvi, jíž bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv (mezi něž patřilo také oprávnění být financována státem), zahrnuje také příspěvek na odvody do sociálního zabezpečení. Na druhé straně není možné přehlížet fakt, že autonomií nedisponují pouze církve, jimž bylo přiznáno právo být financovány ze státního rozpočtu. Omezením placení odvodů do sociálního zabezpečení pouze na církve financované státem bychom konstatovali, že církve bez přiznaného výkonu zvláštních práv nemohou vystupovat jako zaměstnavatelé ve vztahu ke svým duchovním, což však jistě nemělo být výsledkem rozhodnutí NSS. Lze tak dovozovat, že přijetím zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi se nemění nic na možnosti církví vystupovat jako zaměstnavatelé vůči svým duchovním a tím pádem plnit povinnosti spojené se sociálním zabezpečením těchto duchovních. Je však věcí autonomie církve, zda bude jako zaměstnavatel vůči svým duchovním ochotna vystupovat.[6]

Postup církví při jmenování a odvolávání duchovních včetně seznamu označování duchovních má povinnost předložit jako součást návrhu na registraci každá církev, která se o registraci uchází. Tyto náležitosti návrhu jsou pak předmětem zkoumání registrujícího ministerstva, kdy stát pro futuro souhlasí s takto nastavenými pravidly a dál již do tohoto procesu zasahovat nebude respektujíc autonomii církví.

Postavení duchovního však v každé církvi znamená určitý status člena církvi. Proto odvolání z takového postavení nemusí být členem církve vždy vnímáno pozitivně. Ústavní soud a Nejvyšší soud řešily hned od počátku samostatné České republiky několik případů duchovních, které měly napříště vymezit onu tenkou hranici mezi autonomií církve a možností soudního přezkumu aktu církve.

Základním soudním sporem, který prošel několika stadii a řešil několik různých problémových otázek, aby dospěl až k Evropskému soudu pro

---

[5] Zákon č. 428/2012 Sb.

[6] Jak správně praví P. Molek: proti propuštění ze služebního poměru jednotlivce na tomto světě soudy neochrání. MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces.* Praha: Wolters Kluwer, 2012. s. 88.

lidská práva (dále také "ESLP")[7], byl spor duchovních Církve československé husitské s jejími duchovními, manžely Dudovými. Rozhodnutí jednotlivých soudů, zejména Ústavního (dále také "ÚS") a Nejvyššího soudu (dále také "NS") předznamenala budoucí přístup soudní moci ke sporům týkajícím se vztahu duchovních k církvi a nastavila hranici autonomie církve, tedy hranici možnosti přezkumu rozhodnutí církve státními soudy. Prvním důležitým rozhodnutím v tomto sporu byl nález Ústavního soudu ze dne 26. 3. 1997, sp. zn. I. ÚS 211/96, ve kterém Ústavní soud připodobnil služební poměr duchovních církve k pracovněprávnímu poměru, nicméně umožnil soudní přezkum pouze těch aspektů onoho poměru, které mají majetkoprávní povahu[8] (v daném případě náhrada mzdy), jelikož zde vystupuje do popředí jejich soukromoprávní charakter.[9] Jako prejudiciální otázku v tomto případě pak může soud posoudit, zda služební poměr trvá, či ne. A to bez zásahu do autonomie církve. Rozhodování o dalším trvání služebního poměru jako meritu věci je však již zásahem do autonomie církve.

V navazující kauze, kdy se manželé dožadovali soudního deklaratorního rozhodnutí o tom, že jejich služební poměr k církvi trvá, měl Nejvyšší soud za to, že k takovému vyslovení mají soudy pravomoc.[10] Mají totiž možnost zkoumat, zda služební poměr byl ukončen aktem, který je v souladu s vnitřními předpisy církve.[11] I když měl NS za to, že takovým rozhodnutím jedná v souladu s výše uvedeným nálezem ÚS, samotný ÚS byl jiného názoru. Nálezem ze dne 20. 10. 2011, sp. zn. IV. ÚS 3597/10 rozhodnutí NS zrušil. Konstatoval v něm, že deklaratorně o trvání služebního poměru soudy rozhodovat nemají pravomoc.[12]

Druhá série rozhodnutí nejvyšších soudů se týkala Židovské obce v Praze a jejích funkcionářů. Zde nejdříve rozhodoval Nejvyšší soud rozhodnutím ze dne 29. 5. 2006, sp. zn. 28 Cdo 1271/2006 o určení neplatnosti konání a rozhodnutí schůze členů, na které byli ze svých funkcí odvoláni. NS zde

---

[7] Ten o sporu rozhodl dne 30. 1. 2001, stížnost č. 40224/98 tak, že stížnost zamítl z důvodu nevyčerpání všech opravných prostředků podle vnitrostátního práva.

[8] Nutno však odlišovat majetkové nároky žalobců vůči žalované církvi a majetkovým nárokům žalobců vůči státu vyplývajících z jednání církve. Tak vyslovil Ústavní soud SR, že z autonomie církví vyplývá vyloučení odpovědnosti státu za jednání subjektů církve při uplatňování vnitřních předpisů vůči jejím členům. Viz usnesení ÚS SR ze dne 10. 10. 1995, sp. zn. II. ÚS 128/95.

[9] Stejné stanovisko vyslovil také slovenský Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. III. ÚS 64/00.

[10] Toto vyslovil v rozsudku ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1487/2003.

[11] Přitom NS obdobně, jako v uvedeném případě, judikoval například i v rozhodnutí ze dne 11. 9. 2008,. sp. zn. 21 Cdo 702/2007.

[12] Shodně judikoval v usnesení ze dne 31. 8. 2000, sp. zn. III. ÚS 136/2000.

deklaroval, že soudy k rozhodnutí ve věci nemají pravomoc, jelikož jde o vnitřní sféru církve, a to ani tehdy ne, když samotná církev nemá ve své vlastní struktuře orgán soudního typu, který by mohl navrhovaný spor vyřešit. Uvedenému názoru přisvědčil i ÚS, který ústavní stížnost proti tomuto rozhodnutí NS odmítl.[13]

Možnost přezkoumávání trvání služebního poměru duchovního jako prejudiciální otázky, avšak ve správním řízení, byla řešena rozhodnutím NSS ze dne 7. 7. 2006, sp. zn. 6 Ads 34/2005. NSS se ztotožnil se závěrem učiněným soudy již dříve, tedy že trvání služebního poměru lze přezkoumávat pouze jako prejudiciální otázku, jinak řečeno, že si tuto okolnost může i správní orgán posoudit dle vlastního úsudku, nicméně, upozornil na korektní používání správního řádu v případě, kdy soudem bylo zastaveno řízení o určení, že služební poměr trvá a věc byla postoupena orgánu církve, který o tom má rozhodnout. V takovém případě si totiž správní orgán nemůže úsudek o této otázce učinit sám, ale musí přerušit řízení a vyčkat na rozhodnutí orgánu církve, jemuž byla věc postoupena. Pouze neprobíhalo-li by řízení, jehož předmětem by bylo zodpovězení této otázky, mohl by si správní orgán o otázce utvořit úsudek sám. Správní orgán tak a priori může posuzovat trvání služebního poměru duchovního jako předběžnou otázku v řízení, které vede, avšak musí dbát procesních předpisů.

3. POSTAVENÍ DUCHOVNÍHO V PROCESU UZAVÍRÁNÍ SŇATKŮ

Základními normami pro uzavření platného manželství je jednak zákon o rodině[14] a také zákon o matrikách, jménu a příjmení[15]. Zákon o rodině stanoví v § 4a odlišné požadavky na církevní sňatek, přičemž dodává, že k jeho uzavření musí být splněny i další podmínky stanoveny zákonem o rodině. Prvním rozdílem mezi sňatkem tzv. civilním a církevním je v tom, že církevní sňatek je uzavírán před orgánem církve, a to konkrétně před osobou církví k tomu pověřenou.[16] Který orgán bude v církvi k uzavírání sňatku příslušný a jaké podmínky musí člen církve splnit k tomu, aby mohl být církví pověřen k takovému úkonu, je autonomní záležitostí každé církve tak, jak o tom bylo pojednáno výše. Z uvedeného lze dovodit, že na pověřence církve se nebude uplatňovat povinnost splnit podmínky pro funkci matrikáře (občanství ČR, zaměstnanecký poměr k obci a složená odborná zkouška či zkouška zvláštní odborné způsobilosti). Při samotném

---

[13] Usnesení ÚS ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 611/06. Stejný závěr byl opět přijat rozhodnutím NS ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3049/2006.

[14] Zákon č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

[15] Zákon č. 301/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

[16] K tomu viz např. KOLÁŘOVÁ, Marie. Povaha vnitřních předpisů církve. Právní rozhledy, 2012, č. 2. s. 54 an.

prohlášení nemusí být přítomna další osoba (kromě svědků a oddávaných), tedy není vyžadována přítomnost samotného matrikáře. Mohlo by se tak zdát, že na místě nebude přítomen nikdo, kdo by ověřil, zda byly splněny všechny podmínky pro uzavření manželství a zda budoucí manželé projevili svou vůli svobodně, jasně, srozumitelně a ústně. Bez přítomnosti matrikáře, či osoby, která by splňovala podmínky pro výkon funkce matrikáře, by bylo možné tvrdit, že stát ponechává čistě na vnitřních normách církve samotný proces vzniku manželství bez jakéhokoliv státního dozoru. Tak tomu však není.

Stát totiž beze všeho neuznává jakýkoliv obřad provedený před orgánem církve, o kterém církev prohlásí, že zde byl uzavřen sňatek. Státní právo totiž upravuje několik náležitostí, které musí být splněny před a po sňatku k tomu, aby stát uznal, že před orgánem církve byl uzavřen sňatek platný také v právním systému státu. K tomu slouží na prvním místě matričním úřadem dopředu poskytnuté osvědčení, které budoucí manželé předkládají oddávajícímu (tedy pověřenému členu církve), které obsahuje konstatování, že snoubenci splňují všechny zákonné podmínky pro uzavření manželství. Toto osvědčení nemůže být starší tří měsíců. Z uvedeného vyplývá hned několik důsledků. Jednak lze konstatovat, že snoubenci, kteří hodlají uzavřít církevní sňatek, musí splňovat podmínky pro jeho uzavření jednak dané státním právem, jednak dané vnitřními normami církve, chtějí-li, aby tento sňatek měl následky i pro právní řád státu. Autonomie církví tak v tomto směru sahá pouze tam, kde stát není oprávněn stanovovat přímo podmínky církvi pro její obřad sňatku, nicméně nařizuje, že pro právní následky musí být splněny podmínky dané státem bez ohledu na podmínky dané církví. Jinak řečeno, odporovala-li by některá z podmínek daných státem podmínce dané církví, pro právní řád podmínka daná státem převáží. Tedy buď nebude sňatek uzavřen vůbec, jelikož snoubenci nemohou splnit státní podmínku, která se příčí podmínce církevní, nebo sňatek uzavřen bude, pokud církev akceptuje podmínku státní namísto podmínky církevní.

Předávané osvědčení je vydáváno matričním úřadem, který na základě dodaných informací osvědčí bezesporné skutečnosti a to ty, že snoubenci splňují všechny podmínky státu k uzavření manželství. Pro církevní normy tak toto osvědčení nemusí mít pražádné hodnoty. Nicméně, chce-li církev, aby její obřad, tedy uzavření manželství, mělo právní následky (tedy nejen následky vnitrocírkevní), musí být toto osvědčení dodáno a bez něj je manželství nulitní. Samotné osvědčení tak má zcela zásadní povahu, když bez něj nebude mít uzavřené manželství žádné právní účinky. Podle § 17a odst. 3 zákona o rodině totiž manželství vůbec nevznikne, pokud nebylo předloženo toto osvědčení. Účelem tohoto aktu orgánu veřejné moci je na jedné straně prokázání církvi, že takto uzavřené manželství bude mít právní následky, na druhé straně prohlášení státu, že zákonné podmínky k uzavření manželství byly splněny. V tom je povaha osvědčení zcela namístě, navíc také proces vydávání tohoto aktu je procesem korespondujícím s vydáváním právních aktů ve formě osvědčení. Nicméně, zásadní důsledky, které nevydání osvědčení vyvolává, tedy že k uzavření manželství vůbec nedojde,

resp. že takto uzavřené manželství je nulitní, povahu osvědčení vůbec nesleduje. To, jako akt s minimálními právními důsledky, by vůbec takto silný výsledek vyvolávat nemělo, když navíc bereme v úvahu, že nevydání osvědčení způsobuje nejtěžší vadu aktu, a tedy nulitu.

Druhou podmínkou je dodání orgánem církve, před kterým došlo k uzavření manželství, do tří pracovních dnů od sňatečního obřadu zpět matričnímu úřadu protokol o uzavření manželství s náležitostmi, které stanovuje zákon o matrikách, tedy právní předpis státu.

Pro přehlednost je vhodné si proces uzavírání manželství, jako čistě soukromoprávního úkonu, rozebrat podrobně a rozčlenit si jej na jednotlivá stadia. Ve stadiu, které předchází samotnému uzavření manželství, je nutné vyplnit na matričním úřadě tiskopis nazvaný jako Dotazník k uzavření manželství[17] a k němu doložit rodný list, osvědčení o státním občanství, informaci o trvalém pobytu, informaci o osobním stavu, případně rozhodnutí soudu o rozvodu. Tento tiskopis a uvedené dokumenty musí předložit každý snoubenec bez ohledu na to, zda bude uzavírat sňatek civilní, či církevní. K církevnímu sňatku však ještě potřebují snoubenci předložit oddávajícímu osvědčení o tom, že splňují podmínky. Osvědčení nemá žádné náležitosti stanovené jak zákonem, tak vyhláškou, lze jej proto považovat za krátký text matričního úřadu o tom, že snoubenci splnili podmínky.

Ve stadiu samotného uzavírání sňatku je nutné učinit prohlášení o tom, že snoubenci spolu vstupují do manželství. Prohlášení je činěno před oddávajícím, jímž je u civilního sňatku starosta, místostarosta či člen zastupitelstva a za přítomnosti matrikáře, u církevního sňatku pouze za přítomnosti oddávajícího. Prohlášení je nutno učinit v přítomnosti dvou svědků.

Po aktu uzavření manželství je nutno podepsat Protokol o uzavření manželství, který podepisuje oddávající, manželé, svědci a matrikář v případě civilního sňatku. Protokol obsahuje všechny údaje, které obsahoval Dotazník a dále se tam uvedou údaje o svědcích a o tom, že manželé prohlásili, že vstupují do manželství a další skutečnosti. Matrikář zde, jako zástupce orgánu veřejné moci, jinak řečeno úřední osoba, osvědčuje svým podpisem vše, co je v protokolu uvedeno. Protokol tak lze považovat v rámci forem činnosti za osvědčení. Osvědčovací funkci nepřítomného matrikáře v případě církevního sňatku tak plní samotný oddávající, který je pověřen orgánem církve. On sám tak vydává osvědčení o skutečnostech tam uvedených. Má tak stejné postavení jako matrikář, tedy je úřední osobou, provádějící veřejnomocenský akt.[18], [19] Takové postavení

[17] Jeho náležitosti jsou stanoveny prováděcí vyhláškou ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb, ve znění pozdějších předpisů.

[18] Nicméně, nemusí splňovat zákonné podmínky pro výkon funkce matrikáře.

oddávajícího má správně právní důsledky. Nedodání protokolu sice nemá dopad na platnost uzavřeného manželství, avšak určitou funkci přece jenom plní. Na základě protokolu totiž matriční úřad zapíše rozhodné skutečnosti do knihy manželství. Protokol je tedy podkladem, na základě něho učiní matriční úřad úkon zápisu do matriky. Jinak řečeno, bez protokolu matriční úřad do matriky nic nezapíše, takže uzavření manželství nebude vedeno v relevantní státní evidenci, což může mít další následky pro manžele. I když tedy protokol nemá dopad na platnost manželství, určité právní následky přeci jen vyvolává, proto dle mého nevydá-li oddávající osvědčení o uzavření sňatku, lze se jeho vydání domáhat nástroji na ochranu proti nečinnosti správního orgánu podle správního řádu a také ve správním soudnictví. Církev tak bude v daném řízení vystupovat jako správní orgán[20] a oddávající jako oprávněná úřední osoba.

V souvislosti s výkonem veřejné správy církví je pak namístě otázka odpovědnosti za škodu, a to za nesprávný úřední postup spočívající v nečinnosti oddávajícího. Je-li duchovní v postavení úřední osoby, pak je nutno se zabývat tím, kdo bude povinnou osobou v případě škody způsobené nesprávným úředním postupem duchovního. Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále také ZodpŠk) činí odpovědným za takto spáchanou škodu stát nebo územní samosprávné celky. Tak je stát odpovědný za škodu způsobenou při výkonu státní moci a územní samosprávné celky jsou odpovědny za škodu způsobenou při výkonu jejich samostatné činnosti. Je vhodné si povšimnout, že zákon nepočítá s odpovědností veřejnoprávních korporací, ale odpovědnými činí pouze územní samosprávné celky. Proto v tomto ohledu není účelné se vůbec zabývat tím, zda je církev veřejnoprávní korporací, ale je podstatnější zkoumat, jakou povahu má činnost, kterou vykonává. I když na druhou stranu si nelze nevšimnout, že ZodpŠk preferuje spíše institucionální pojetí odpovědné osoby před funkčním.

Tak stát odpovídá za škodu, kterou způsobily státní orgány, právnické a fyzické osoby při výkonu státní správy, která jim byla svěřena (nahrazované také pojmem "úřední osoby") a územní samosprávné celky, pokud ke škodě

---

[19] R. Gyuri však tento úkon za veřejnomocenský úkon nepovažuje. Dle něj tento úkon osvědčení souhlasného prohlášení manželů, že společně vstupují do manželství, mocenský charakter nemá. S uvedeným však nemohu souhlasit. Viz GYURI, Róbert. Verejnoprávna subjektivita cirkví a náboženských společnosti na Slovensku. Revue církevního práva, 2013, č. 1. s. 43.

[20] Dle mého zde bude církev spadat pod tu část definice správního orgánu obsaženou ve správním řádu, která hovoří o právnické osobě, která vykonává působnost v oblasti veřejné správy. Totiž ne duchovnímu církved, ale samotné církvi byla přiznáním práva uzavídat církevní sňatky svěřena pravomoc ověřovat namísto matrikáře průběh sňatečního obřadu.

došlo při výkonu státní správy, který na ně byl přenesen zákonem. Zákon pak výslovně pod pojem úřední osoby zahrnuje také notáře a exekutory, při výkonu některých jejich činností.

Výklad pojmu úřední osoba obsahuje také trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), který za úřední osobu v § 127 odst. 1 považuje:

a) soudce,

b) státního zástupce,

c) prezidenta České republiky, poslance nebo senátora Parlamentu České republiky, člena vlády České republiky nebo jinou osobu zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci,

d) člena zastupitelstva nebo odpovědného úředníka územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci,

e) příslušníka ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážníka obecní policie,

f) soudního exekutora při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce,

g) notáře při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudního komisaře,

h) finančního arbitra a jeho zástupce,

i) fyzickou osobu, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží,

pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.[21]

Někteří autoři považují vymezení úřední osoby v trestním zákoníku za směrodatné pro celý právní řád. Bližším zkoumáním však nutně dojdeme k závěru, že tuto definici nelze použít paušálně, jelikož v souladu s koncepcí

[21] Duchovního církve by bylo možné podřadit patrně pod pojem „odpovědného úředníka jiného orgánu veřejné moci, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů“. Jak bylo výše naznačeno, přiznání práva konat církevní sňatky byla církvi svěřena pravomoc ověřovat jeho průběh, tuto část definice tedy církev naplňuje. Nicméně, zásadní otázkou se jeví, zda lze církev považovat za orgán veřejné moci. Akceptujeme-li výklad pojmu orgán veřejné moci podle vykonávané činnosti, tedy že duchovní při výkonu sňatečního procesu vykonává veřejnou moc, jak to bylo výše naznačeno, pak je církev možné v daném případě (při osvědčovací funkci duchovního) považovat za orgán veřejné moci. Přistoupíme-li však na argumentaci R. Gyuriho, že duchovní při sňatečním obřadu nevykonává v žádné jeho fázi veřejnou moc, tak nesprávný postup duchovního v tomto procesu nelze považovat na nesprávný úřední postup a činit stát odpovědným za nesprávný postup duchovního.

odpovědnosti dle trestního zákoníku jako odpovědnosti primárně fyzických osob nám totiž z pojetí úřední osoby dle trestního zákoníku vypadnou všechny právnické osoby. ZodpŠk však v přičitatelnosti činnosti právnické osoby státu počítá.

V obecném smyslu by tak bylo možno podřadit pod pojem právnické osoby, jíž byl svěřen výkon státní správy i církev, jíž bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva uzavírat sňatky s přesahem do státního práva. Výkonem státní správy je zde pak osvědčovací funkce duchovního při sepisování protokolu o konání sňatku.

4. ZÁVĚR

Úkony spojené s přijímáním a odvoláváním svých duchovních patří do vnitřní, autonomní sféry církve, i když takto vzniklé vztahy mohou být připodobitelné k pracovněprávnímu vztahu.[22] Soudy však mají pravomoc rozhodovat o záležitostech týkajících se těchto vztahů pouze v případě, kdy se jedná o majetkoprávní spory, kde se do popředí dostává soukromoprávní charakter těchto vztahů a v rámci takového řízení je možné, aby si soud sám posoudil otázku o platnosti rozvázání takového vztahu. Ve správním řízení, pokud však již bylo rozhodnuto, a to i vnitřním orgánem církve, ve sporu o platnost rozvázání služebního poměru, je správní orgán tímto rozhodnutím vázán a sám si úsudek o věci již netvoří.

Jak z výše uvedeného vyplývá, podmínky pro přijetí do církevních funkcí, tedy i do funkce duchovního, je zcela v gesci samotné církve a stát tyto podmínky aprobuje pouze v řízení o registraci církve. Dále se již na ustavování duchovních nijak nepodílí a bylo by to zásahem do autonomie církví.[23]

Právo uzavírat sňatky lze dle mého považovat za propůjčení výkonu státní správy církvím.[24] Tato práva však mají pouze církve, které mají oprávnění k výkonu zvláštních práv. Veřejnoprávní úkoly tak vykonávají pouze tyto církve. Za veřejnoprávní úkol pak považuji vydání osvědčení o uzavření sňatku, jemuž byl duchovní, jako oddávající přítomen. Církevní autonomie na druhé straně zůstává v otázkách podmínek pro přijetí do funkce duchovního a jeho pověření oddáváním a podmínek pro konání sňatečního obřadu, i když podmínky dané státem pro právní následky převáží.

---

[22] Ústavní soud však neurčil jasně povahu vztahu duchovního k církvi.

[23] KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal**.** Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687, s. 991.

[24] Shodně GYURI, Róbert. Realizácia štátnej správy cirkví a náboženských spoločností v podmienkach Slovenskej republiky. In KIOVSKÁ, Mária. (ed.) Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach: Košice, 2008. s. 283.

Ve světle výše uvedených úvah je na místě otázka, o vhodnosti termínu „církevní“ sňatek, když rozdíl ve sňatečním procesu je pouze v osobě oddávajícího. Totiž, pod pojmem církevní sňatek je lehce představitelná situace, kdy stát uzná manželství za uzavřené, byl-li sňateční obřad proveden před orgánem církve podle jejích vlastních předpisů, bez jakéhokoliv zásahu státu. Jakýmkoliv zásahem je zde myšlena povinnost předložení jakýchkoliv náležitostí před či po obřadu orgánu veřejné moci. V současné právní úpravě se tak nejedná o respekt státu vůči obřadu církve, ale jeho poloviční kontrola.

Literature:

- GYURI, R.: Realizácia štátnej správy cirkví a náboženských spoločností v podmienkach Slovenskej republiky. In KIOVSKÁ, M. (ed.): Pocta profesorovi Gašparovi, Univerzita Košice: Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2008. s. 277 – 289.
- GYURI, Róbert. Verejnoprávna subjektivita cirkví a náboženských společnosti na Slovensku. Revue církevního práva, 2013, č. 1. s. 33 – 48.
- KOLÁŘOVÁ, Marie. Povaha vnitřních předpisů církve. Právní rozhledy, 2012, č. 2. s. 54 an.
- KOLÁŘOVÁ, Marie. Služební poměr duchovních církví a náboženských společností. Právní rozhledy, 2011, č. 6, s. 211 an.
- KMEC, J. et al.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář, Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s.
- MOLEK, Pavel. Právo na spravedlivý proces. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 573.s.
- PŘIBYL, Stanislav. Vnitrocírkevní autonomie v rozhodování ústavních soudů České republiky a Slovenské republiky o služebním poměru duchovních. Revue církevního práva, 2005, č. 1. s. 40 – 55.
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 428/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi.

- Zákon č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb. ve znění pozdějších předpisů.
- Usnesení ÚS ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 611/06.
- Usnesení ÚS ze dne 31. 8. 2000, sp. zn. III. ÚS 136/2000.
- Nález ÚS SR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. III. ÚS 64/00.
- Usnesení ÚS SR ze dne 10. 10. 1995, sp. zn. II. ÚS 128/95.
- Rozhodnutí NS ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3049/2006.
- Rozhodnutí NS ze dne 11. 9. 2008, sp. zn. 21 Cdo 702/2007.
- Rozhodnutí NS ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1487/2003.
- Rozhodnutí NSS ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 5 As 25/2005.
- Rozhodnutí NSS ze dne 7. 7. 2006, sp. zn. 6 Ads 33/2005.

Contact – email
lucia.madlenakova@upol.cz

ROZSAH OPRÁVNĚNÍ ZACHOVÁVAT POVINNOST MLČENLIVOSTI

ŠTĚPÁN J. ŠŤASTNÍK

Diecézní církevní soud v Brně/Ústavní soud České republiky

Abstract in original language
Příspěvek se zaměřuje na podmínky udělení zvláštního práva zachovávat povinnost mlčenlivosti. Poukazuje na to, že u Církve římskokatolické se má vztahovat nejen na udělovatele svátosti smíření, ale rovněž i na pracovníky církevních soudů při provádění kanonického procesu, zvláště manželského. Tento problém dokládá na konkrétním případě žádosti civilního soudu o součinnost.

Key words in original language
zákon o církvích a náboženských společnostech, zvláštní práva, povinnost mlčenlivosti, zpověď, kanonický proces

Jedním ze zvláštních práv registrovaných církví a náboženských společností podle § 7 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů, konkrétně podle jeho písm. f) je oprávnění zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství.

Toto právo jako právo zvláštní musí být výslovně přiznáno rozhodnutím Ministerstva kultury. To je může přiznat, je-li tradiční součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let a váže se pouze na duchovní podle základního dokumentu církve a náboženské společnosti.

Svědkové Jehovovi

Posledně uvedená podmínka se stala kamenem úrazu Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi. Ta ve svém základním dokumentu i ve vnitřních předpisech uváděla, že nemá duchovní, coby jasně identifikovatelnou a definovanou skupinu zřetelně vymezenou oproti ostatním členům, která je takto vnímána i třetími osobami, resp. orgány veřejné moci. Z tohoto důvodu ani Ústavní soud[1] neshledal zásah do základních práv a svobod této náboženské společnosti, když jí Ministerstvo kultury toto zvláštní právo nepřiznalo.

[1] usnesení sp. zn. II. ÚS 331/06 ze dne 6. března 2008

Zpověď

Obecně je toto právo spojováno s vyznáváním hříchů za účelem jejich odpuštění anebo s nejrůznějšími druhy rozhovorů, kterými se věřící dělí s duchovními, příp. jinými osobami, o své záležitosti soukromého charakteru. V Církvi římskokatolické se jedná o svátost smíření - sacramento paenitentiae[2]. Z důvodu ochrany nejintimnější sféry kajícníka a posvátnosti celého úkonu jsou udělovatelé svátosti smíření vázáni absolutně neporušitelným zpovědním tajemstvím. Zpovědník nesmí nic vyzradit na kajícníka ani slovem, ani žádným jiným způsobem a z žádného důvodu[3], ani použít ke škodě kajícníka vědomostí získaných z vyznání hříchů.[4] Zpovědník, který přímo porušil svátostné tajemství, upadá do exkomunikace nastupující bez rozhodnutí představeného, a to exkomunikace vyhrazené Apoštolskému stolci.[5] Zachovat tajemství je vázán také tlumočník, pokud ho bylo použito, a také všichni, kteří se z vyznání jakýmkoliv způsobem dověděli o hříších.[6] Pokud by tyto osoby porušily toto tajemství, mají být potrestány spravedlivým trestem, včetně exkomunikace.[7]

Neveřejné soudní řízení

Církev římskokatolická zná ovšem i povinnost mlčenlivosti v souvislosti s výkonem moci soudní, která se v současnosti realizuje především v řízeních ve věci prohlášení neplatnosti manželství[8]. Především v nich je proto povinnost mlčenlivosti zárukou diskrétnosti.[9]

Kanonický proces je totiž obecně postaven na principu neveřejnosti. Pro osoby, které jsou mimo proces, je proces tajný a nedovoluje se, aby osoby, které se procesu neúčastní, nahlížely do spisu, nebo byly přítomné po dobu soudních jednání.[10] Při projednávání jakékoliv záležitosti soudem mohou tedy být přítomni pouze ti, jejichž účast stanovil zákon nebo soudce jako nutnou pro provedení řízení.[11] V žádném případě není nikdy připuštěna

[2] kán. 959 an. CIC/1983

[3] kán. 983 § 1 CIC/1983

[4] kán. 984 § 1 CIC/1983

[5] kán. 1388, § 1 CIC/1983

[6] kán. 983 § 2 CIC/1983

[7] kán. 1388 § 2 CIC/1983

[8] kán. 1671 an. CIC/1983

[9] Hrdina, A., *Kanonické právo*, Praha 2002, s. 384

[10] Polášek, F., *Procesní právo*, Olomouc 2003, s. 47

[11] kán. 1470 § 1 CIC/1983

veřejnost. Důvodem k tomu není to, že by se muselo církevní řízení bát světla veřejnosti, protože by snad nebylo prováděno korektně. Spíše souvisí zásadně neveřejné provádění kanonického řízení o neplatnost manželství s jeho předmětem: Začasté jsou dotčeny skutkové okolnosti, které překračují rovinu bezvýhradně sdělitelného každému a pro všechny tak znamená možnost, aby svobodně a bezvýhradně vypovídali o vlastních prožitcích a také reprodukovali vlastní úvahy.[12] V principu neveřejnosti je v každém případě spíše obsažena obecná zásada, že nikomu není dovoleno nezákonně poškodit dobrou pověst, ani porušit právo kteréhokoliv člověka na ochranu jeho soukromí.[13]

Důvody neveřejnosti

Mimoto kdykoliv věc nebo důkazy jsou takové povahy, že ze zveřejnění akt nebo důkazů by byla ohrožena pověst druhých nebo by to bylo důvodem k roztržkám nebo by vzniklo pohoršení nebo jiná nesnáz, může soudce přísahou zavázat k zachování tajemství svědky, znalce, strany a jejich advokáty a zástupce.[14] Zejména v řízení o neplatnost manželství totiž platí, že má sloužit k objasnění osobního stavu, ale nemá způsobit nové problémy.

Povinnost mlčenlivosti zajišťuje soudu prostor k vypátrání pravdy bez ohledu na následné účinky jako třeba na dobrou pověst zúčastněných. Jinak by musel soud eventuelně dokazování omezit k tíži spravedlnosti rozsudku. Povinnost mlčenlivosti může zahrnovat trvání procesu, pokud slouží především nerušenému průběhu řízení, např. k zabránění ovlivňování doposud nevyslechnutých svědků. Může také platit jednou provždy, jsou-li vážné obavy, že by mohly informace z řízení přivodit škody.[15] V soudní praxi toto pravidlo hypertrofovalo, takže v přísaze, že byla vypovídajícím sdělena pravda[16], je vždy obsažena povinnost zachovat mlčenlivost o otázkách i o tom, co na ně bylo odpovězeno, a to bez věcného nebo časového omezení. Sankce pak spočívá v tom, že kohokoliv, kdo se účastní soudního řízení, a kdo závažně porušil důstojnost a poslušnost patřící soudu, může soudce přimět k pořádku přiměřenými tresty; advokátům a zástupcům stran může mimo to pozastavit výkon služby u církevních soudů.[17]

---

[12] Lüdicke, K., *Dignitas conubii*, *Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche*, Essen, 2005 čl. 73 bod 7

[13] kán. 220 CIC/1983

[14] kán. 1455 § 3 CIC/1983

[15] Lüdicke, K. , *Dignitas conubii*, *Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche*, Essen, 2005 čl. 73 bod 7 čl. 73 body 4-5

[16] kánn. 1532, 1562 CIC/1983

[17] kán. 1470 § 2 CIC/1983

Dovnitř soudu pak platí, že zachováním úředního tajemství jsou vázáni soudcové i ostatní osoby u soudu, a to u trestního řízení soudního vždy a u sporného řízení tehdy, jestliže z prozrazení některého jednání v řízení může stranám vzniknout škoda[18]. V řízení o neplatnost manželství je úřední mlčenlivost natolik, nakolik by předání informací z řízení mohlo způsobit újmu stranám. Lüdicke přitom varuje, že kdo postaví úvahu na tom, že jeho vyjádření ohledně skutečností, které zjistil v průběhu procesu, nepřináší žádnou újmu stranám, a že proto nemusí mlčet, pohybuje se ve stálém riziku špatného odhadu následků svého jednání. Proto je radno zacházet s povinností mlčenlivosti jen přísně.[19] Porušení úřední mlčenlivosti je totiž zločinem, za nějž náleží přiměřený trest, včetně zbavení úřadu.[20]

Námitky proti soudní mlčenlivosti

Vrátíme-li se zpět ke zvláštnímu právu zachovávat povinnost mlčenlivosti vyplývajícímu z § 7 odst. 1 písm. f) zákona č. č. 3/2002 Sb. mohou se ve vztahu k povinnosti mlčenlivosti při kanonickém procesu vynořit určité námitky.

Námitka osobní by spočívala v tom, že tato povinnost v kanonickém procesu neváže jen duchovní. Když pomineme strany, svědky a znalce, tak pracovníky soudu nemusí být, a u nás v praxi také nejsou, jen duchovní ve smyslu kanonického práva. Duchovní stav se získává přijetím svátosti svěcení, kterou se z Božího ustanovení někteří věřící, označeni nezrušitelným znamením, stávají posvátnými služebníky, kteří jsou zasvěceni a určeni, aby každý podle svého stupně, v osobě Krista - Hlavy vykonávali úřad učit, posvěcovat a vést a tak pásli boží lid.[21] Stupně svátosti svěcení jsou: biskupský, kněžský a jáhenský.[22] Duchovními v tomto smyslu nemusí být ani soudci[23], ač jimi v praxi v převážné míře jsou. Výslechy ovšem nemusí provádět soudce – je možné, aby tak činil auditor za přítomnosti notáře, z nichž ani jeden nemusí být duchovním[24], a v praxi u nás také většinou duchovními nejsou a výslechy provádějí.

Pojem duchovní není ovšem českým právním řádem jednotně vymezen a jeho obsah je pro účely zákona č. 3/2002 Sb. autonomně určován církvemi

---

[18] kán. 1455 § 1 CIC/1983

[19] Lüdicke, K., *Dignitas conubii*, *Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche*, Essen, 2005 čl. 73 bod 7 čl. 73 bod 1

[20] kán. 1457 CIC/1983

[21] kán. 1008 CIC/1983

[22] kán. 1009 § 1 CIC/1983

[23] kán. 1421 § 2 CIC1983

[24] kán. 483 § 2 a 1428 § 2 CIC/1983

a náboženskými společnostmi.[25] Obsah pojmu duchovní se tak ve vztahu k té které církvi a náboženské společnosti nachází primárně v jejím základním dokumentu, vytvořeném na základě zákona č. 3/2002 Sb. A podle Základního dokumentu Církve římskokatolické se za duchovní považují nejen biskupové, kněží a jáhni, ale i „ostatní osoby vykonávající duchovenské služby". Vyžaduje-li to potřeba církve, mohou být další k tomu vhodné osoby po náležité přípravě pověřeny (jmenovány) diecézním biskupem na dobu neurčitou nebo určitou k výkonu další vymezené duchovenské služby v církvi (např. pastorační asistenti, lektoři, akolyté, katecheti a další).[26] V určitých partikulárních normách se v té souvislosti hovoří o tzv. osobách nesvěcených duchovních.[27] Z toho lze učinit přirozeně závěr, že každý, kdo je pověřen službou u církevního soudu, je duchovním ve smyslu Základního dokumentu Církve římskokatolické, a tím podle zákona č. 3/2002 Sb.

Námitka časová může spočívat v tom, že mlčenlivost v kanonickém procesu je založena na aktuálně platném Kodexu kanonického práva, tedy Apoštolské konstituci Jana Pavla II Sacrae disciplinae leges z 25. ledna 1983 z níž Základní dokument Církve římskokatolické vychází. Od jeho promulgace ještě neuplynulo 50 let, a proto by někdo mohl považovat bazírování na této mlčenlivosti za spekulativní využívání tohoto oprávnění, před nímž varovala důvodová zpráva k zákonu č. 3/2002 Sb.[28]

Ovšem principy kanonického procesu, které byly popsány výše, včetně povinnosti mlčenlivosti na straně pracovníků soudu na straně jedné a účastníků procesu na straně druhé, byly takřka doslova recipovány z předchozího Kodexu kanonického práva, tedy Apoštolské konstituce Benedikta XV. Providentissima Mater Ecclesia promulgovaná na svátek Letnic v roce 1917.[29] Od této promulgace a ustálené praxe tuzemských církevních soudů na jejím základě nepochybně již uplynulo více než 50 let. Ostatně stávající praxe striktního zachovávání neveřejnosti kanonického procesu a povinnosti mlčelivosti osob, které jsou na něm zainteresovány, je spíše tradiční, než nová. I ustanovení předchozího kodexu v daném směru patrně rovněž byly recepcí dosavadních norem a praxe. S trochou nadsázky

---

[25] Kříž, J., *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, *Komentář*, Praha 2010, s. 137

[26] Základní dokument Církve římskokatolické ze dne 28. září 2006 bod X. s. 16

[27] Partikulární zákon Brněnské diecéze O služebním poměru nesvěcených osob vykonávajících duchovenské služby ACEB 02/2012 – čl. 20 – str. 20, čl. 11 § 5 Stanov děkanství a jeho orgánů v Brněnské diecézi čj.: Ep/0383/10 ze dne 23. dubna 2010

[28] Kříž, T., *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, Praha 2010, s.

[29] kán. 1623 §§ 1 a 3, kán. 1640 *Codex Iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Pape XV auctoritate promulgatus.* Typis Polyglottis Vaticanis 1917, AAS 9 (1917), pars II, 1-593. Český text: *Překlad kodexu kanonického práva*. red. F. Kop. Brno 2009.

lze mít za to, že tyto principy ovládaly kanonický proces i v řízení o neplatnost manželství anglického krále Jindřicha VIII. Tudora a Kateřiny Aragonské uzavřené 11. června 1509, které následně vyústilo ve vznik Anglikánské církve.

Konečně lze namítat, že tato oprávnění této mlčenlivosti nebyla Ministerstvem kultury Církvi římskokatolické přiznána, resp. nebylo o ni ani zažádáno. Legitimní očekávání v daném směru lze ovšem zakládat na tom, že v rejstříku vedeném Ministerstvem kultury je oprávnění Církve římskokatolické zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství podle § 7 odst. 1 písm. f) zákona č. 3/2002 Sb. zapsáno bez jakéhokoliv vymezení či omezení.

Aplikace soudní mlčenlivosti

Problém přitom není akademický. Diecézní církevní soud v Brně vedl řízení o neplatnost manželství, které vyústilo v rozsudek Prot. №. 478/93N/09 ze dne 9. ledna 2009. Ten konstatoval neplatnost manželství podle kán. 1095 °3 CIC/1983 na straně muže, kterému s ohledem na to bylo zakázáno vstoupit do nového manželství bez předchozího souhlasu místního ordináře. Následně byl Diecézní církevní soud v Brně vyzván Okresním soudem Brno – venkov, který vedl řízení rozvod manželství téhož muže s jinou ženou, k zapůjčení soudního spisu.[30] Výzva okresního soudu byla formulována mírně a nebudila dojem, že by měla být striktně vyžadována zákonná ediční povinnost[31], která by z pohledu okresního soudu mohla být zcela na místě. Soudní vikář Diecézního církevního soudu v Brně spis vydat odmítl a odvolal se přitom na čl. 16 Listiny základních práv a svobod, ustanovení § 7 odst. 1 písm. f) a kán. 1470 § 1 CIC/1983 – tedy oprávnění zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství. Zaslal však okresnímu soudu konečný rozsudek s tím, že ten má charakter veřejné listiny.[32] Tím tato epizoda ovšem skončila, takže na možný nález Ústavního soudu v této otázce si budeme muset počkat na jindy.

Literature:

- Kodex kanonického práva. Praha, 1994. ISBN 80-7113-082-6
- Hrdina, A., Kanonické právo, Praha, 2002. 436 s., ISBN 80-86432-26-2
- Kříž, J. Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář. Praha, 2011, 384 s., ISBN 978-80-7400-362-2

---

[30] výzva Okresního soudu Brno-venkov sp. zn. 8 C 399/2009 ze dne 26. června 2012

[31] § 129 odst. 2 občanského soudního řádu

[32] sdělení Prot. №. 1569/S/12 ze dne 3. července 2012

- Lüdicke, K., Dignitas conubii, Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche, Essen, 2005, 419 s., ISBN 3-87497-252-6
- Polášek, F., Procesní právo, Olomouc 2003, 120 s., ISBN 80-244-0663-2

Contact – email
stastnik@volny.cz

ODPOVĚDNOST ŘÍMSKOKATOLICKÉ CÍRKVE ZA PRÁVNÍ ÚKON V ROZPORU S JEJÍMI PŘEDPISY

RONALD NĚMEC

Faculty of Law, Charles university in Prague,

Abstract in original language
Vztah vnitřních předpisů církví, které jsou registrovány u MKČR, a předpisů České republiky, je vztahem dosud ne plně probádaným. Zatím co dříve zájem o korelaci těchto předpisů nebyl ze strany advokacie příliš častý, v souvislosti s „církevními restitucemi“ nabývá na aktuálnosti. Autor článku se snaží dojít k závěru, zdali porušení kanonických norem může způsobit neplatnost právního úkonu dle norem České republiky. Závěr článku není jednoznačný, protože chybí jakékoliv rozhodnutí Ústavního soudu ČR v tomto explicitním směru. Autor se však přiklání k závěru, že porušení kanonických norem Římsko-katolické církve může vést k relativní neplatnosti právního úkonu dle právních norem České republiky.

Key words in original language
Katolická církev, Česká republika, Kodex kanonického práva, vnitřní předpisy církve, Česká advokátní komora, Ústavní soud České republiky, odpovědnost,

Abstract
Relation between internal regulations of churches, which are registered by the Czech Republic‘s Ministry of Culture and Czech Republic‘s regulations is still not fully explored. While earlier interest about correlation of these regulations was not very regular from the side of advocacy Bar, in coherence with so called „Church restitutions“ it has started to being actual. The author tries to conclude whether the violation of canonical norms may invalidate the legal act according to the standards of the Czech Republic. The conclusion of the article is not clear because the lack of any decision made by the Constitutional Court in this explicit direction. The author, however, inclined to conclude that the violation of canonical norms of the Catholic Church may lead to relative nullity of the legal act according to the laws of the Czech Republic

Key words
internal regulations of churches, advocacy Bar;Church restitutions;violation of canonical norms; Constitutional Court;Catholic Church;Czech Republic, responsibility,

Tento článek je čistě teoretický a má za úkol vytvoření debaty ohledně závaznosti kanonického práva Římskokatolické církve vůči třetím osobám, zvláště v souvislosti s církevními restitucemi.

Vzhledem k velké četnosti různých církví, budu se věnovat jen Římskokatolické církvi, protože článek by se stal nepřehledným a zdlouhavým, kdyby se mělo pojednávat o všech církvích.

Vzhledem k tomu, že tento článek je psán převážně pro odbornou veřejnost vzdělanou ve světském právu a nikoliv v kanonickém, autor bude občas zjednodušovat určité pojmy a nebude se držet vždy přesné typologie označení všech institutů dle Codex Iuris Canonici.

Úvod:

Dle § 420 občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.) každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti.

Dle zákona o církvích a náboženských společnostech (zákon č. 3/2002 Sb. – dále jen „CNS"), § 4 odst. 1:

„Církev a náboženská společnost vzniká dobrovolným sdružováním fyzických osob a svébytně rozhoduje o věcech spojených s vyznáváním víry, o organizaci náboženského společenství a o vytváření k tomu určených institucí." Dle odst. 3: „Církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustanovují a ruší své orgány, ustanovují a odvolávají své duchovní a zřizují a ruší církevní a jiné instituce podle svých předpisů nezávisle na státních orgánech." Dle § 10 odst. 3 písm. h): „Návrh na registraci církve a náboženské společnosti musí obsahovat […] způsob schvalování změn základního dokumentu a těch dokumentů církve a náboženské společnosti a jejich změn, které jsou přikládány k základnímu dokumentu, nebo z nichž jsou uváděny údaje do základního dokumentu."

Dle komentáře[1] je církev po registraci právnickou osobou.

Z výše uvedeného právního předpisu můžeme s jistotou říci, že Římskokatolická církev má právo na vlastní samosprávu. Tato samospráva spočívá i ve vydávání vlastních právní předpisů, které jsou pro členy katolické církve závazné, v určitých případech i pro osoby ne v církvi působící.

Základním právním předpisem římskokatolické církve je Codex Iuris Canonici, který byl promulgován dne 25. ledna 1983 (dále jen „CIC") .

Tento kodex je závazný pro všechny členy římskokatolické církve.[2]

---

[1] KŘÍŽ, J. (2011). *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, Praha: C.H. Beck. s. 55.

[2] Srov. Codex Iuris Canonici 1983, Kánon 1 a Kánon 11, Praha: Zvon 1994 (dále jen zkráceně „CIC").

CIC dále rozlišuje partikulární (místní) zákony, které může vydávat buď diecézní biskup (tedy biskupové pro své diecéze, resp. věřící a osoby zasvěcené na území diecéze), univerzální církevní autorita či někteří vyšší představení, představitelé řeholních institutů, sekulárních institutů, společností apoštolského života, provincií pro své členy (dále vždy jen „řád"), což je teologicky a kanonisticky velmi hrubé zjednodušení a smíchání.[3]

Každá diecéze či řád má své vlastní předpisy, které se dotýkají i majetkového nakládání. V současné době jsou farnosti a řády vždy samostatnou právní a účetní jednotou.[4],[5]

V čele každé farnosti/řádu stojí farář/představený či jiná osoba, která je buď zvolena či jmenována a která je statutárním orgánem této farnosti – právnické osoby. Obecné soudy nemají právo zasahovat do voleb či do jmenování (též ani stát/města obecně, byť dříve např. některá města měla toto právo (právo presentace) – např. Karlovy Vary. Dle vnitřních předpisů církve stát ani nemůže takovouto volbu přezkoumávat, to však platí ohledně volby, kdo bude „zvoleným".[6]

Je nutno souhlasit s názorem v komentáři k z. CNS[7], že se jedná o nebezpečnou situaci, pokud autonomie není dostatečně ošetřena vnitřními předpisy a postupy církve.

Meritum problematiky:

Nejvyšší soud ČR v roce 2007 konstatoval, že soud sice nemůže přezkoumávat věcnou správnost rozhodnutí, tedy, zdali byly splněny podmínky např. pro odvolání či jmenování, ale může přezkoumávat rozhodnutí, kterým je stanoveno odvolání či jmenování a zda toto rozhodnutí přijal orgán, který je k tomu dle vnitřních předpisů oprávněn.[8]

Na druhou stranu Ústavní soud ČR v roce 2011 konstatoval: „Z ustanovení čl. 16 odst. 2 Listiny plyne bez jakýchkoli pochybností, že tuto pravomoc (mají-li pravomoc civilní soudy rozhodovat o určovací žalobě) civilní soudy nemají, protože jejím přisvojením by byly narušeny kautely ústavnosti

---

[3] Srov. tamtéž, Kánon 368 a Kánon 370.

[4] Tamtéž, Kánon 515, § 3.

[5] KŘÍŽ, J. op. cit. (v pozn. 1). s. 59.

[6] Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 611/06.

[7] KŘÍŽ, J. op. cit. (v pozn. 1). s. 55.

[8] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 3. 2007, sp. zn. 21 Cdo 628/2006 a Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 9. 2008, sp. zn. 21Cdo 702/2007.

zakotvené mimo jiné v čl. 2 odst. 3 Ústavy a v čl. 2 odst. 2 Listiny. [9] Zde Ústavní soud ČR došel k závěru, že není možné přezkoumávat, zdali orgán církve platně konstatoval, že je osoba stále duchovním či již není.

Způsob jednání za farnost/řád/jiné právnické osoby v církvi a oprávněnost smluvně zavazovat, stejně jako u obchodních společností v obchodním rejstříku, je uvedena v rejstříku evidovaných právnických osob, který je veden u Ministerstva kultury České republiky.[10] Zápis se provádí z důvodu ochrany právní jistoty třetích osob.[11] Je důležité však míti na paměti, že samotný základní dokument dle § 10 odst. 3 písm. h) CNS, je účelově vytvořená písemnost, kterou nelze ztotožňovat s vnitřními předpisy církve. [12] MKČR však vychází z názoru, že základní dokument podle zákona není totožný se „základními" církevními dokumenty typu Kodexu kanonického práva, Katechismu katolické církve apod.[13]

Je nutné zdůraznit, že tento rejstřík má formální i materiální publicitu.[14] Publicita informací o statutárním orgánu příslušné církevní právnické osoby se oproti právnické osobě dle civilního práva liší, a to v instituci, která vede registr statutárních orgánů.[15]

V tomto rejstříku můžeme vyhledat způsob nakládání s majetkem farnosti/řádu. V případě Plzeňské diecéze zjistíme, že farář jako statutární orgán má právo zavazovat farnost do výše 50.000,- Kč. Nad tuto částku je zapotřebí souhlasu biskupa, jakožto ordináře.

Pokud se však podíváme do brněnské diecéze, zjistíme, že tento limit je jen 20.000,- Kč. Obecně tedy můžeme říci, že každá diecéze/řád má jinou výši a jinou míru samostatnosti.[16] Tato skutečnost souvisí se svobodou každé diecéze, kdy každý biskup je zákonodárce, tedy může vydávat pro svou diecézi právní předpisy. Své limity však může nastavit i Česká biskupská konference, jakožto orgán, (velice nepřesně řečeno) který je koordinačním orgánem, byť ne pro všechny entity římskokatolické církve. Biskupská konference sama o sobě není způsobilá vydávat žádné závazné předpisy, ale

---

[9] Nález Ústavního soudu ze dne 20.10.2011, sp. zn. IV ÚS 3587/10.

[10] Dostupné z URL: <http://www3.mkcr.cz/cns_internet/> [přístup dne 4. 6. 2013].

[11] KŘÍŽ, J. op. cit. (v pozn. 1). s. 61.

[12] Tamtéž. s. 174.

[13] BERAN, K. (2004). „Veřejnoprávní subjektivita". In: *Právní Rozhledy*. č. 6. s. 202.

[14] § 17 odst. 2 až 4 zákona č. 3/2002 Sb.

[15] BERAN, K. op. cit. (v pozn. 12). s. 201.

[16] Srov. CIC, Kánon 1292, § 1.

veškeré závazné předpisy mající právní postavení podzákonné normy – decreta generalia – musí být nejprve přezkoumány (recognitio) Apoštolským stolcem.[17] Ale i zde jsou výjimky (řád kněžského vzdělávání).[18]

Ve zvláštních případech se dokonce požaduje dovolení Apoštolského stolce.[19]

Dle CIC obecné i zvláštní normy světského práva o smlouvách a jejich plnění, mají stejné účinky v kanonickém právu ve věcech, které podléhají církevní pravomoci. [20]

Pokud statutární orgán (farář) svým jednáním má přesáhnout limit určený ordinářem, vyžaduje se dovolení představeného, příslušeného podle norem práva.[21]

Své vlastní předpisy však musí vydávat i řády, které jsou zákony ve vlastním slova smyslu.[22] Základním dokument se nazývá listina, stanovy či konstituce a tato listina obsahuje i základní normy s nakládáním majetkem.[23] Problematickým bodem se však stává ta skutečnost, že stát nemá právo kanonické právo vykládat. Jen sama církev má právo své vlastní právo vykládat.[24] Takovýto názor je v souladu s nálezem Ústavního soudu ČR, kdy bylo judikováno: „Zásada autonomie církví a náboženských společností tak nachází výraz v maximálním možném omezení zásahů státu do jejich činnosti s tím, že zejména vnitřní záležitosti těchto subjektů principiálně nelze činit předmětem soudního přezkumu.“[25]

---

[17] Srov. tatmtéž, Kánon 455, 456 - poznámka doc. Damiána Němce.

[18] Např. tamtéž, Kánon 242, § 1.

[19] Srov. tamtéž, Kánon 1292, § 2. [Viz Nařízení ČBK ve věcech správy církevního majetku (č.j. 780/2001), v Praze je to 40 milionů Kč. Jednotlivé diecéze mají pak své normy o nakládání s majetkem, např. Praha, Směrnice o správě církevního majetku č. 2/2001 in Sbírka právních norem arcidiecéze pražské z let 1945 – 2009. Praha, 2009.

[20] Srov. CIC, Kánon 1290.

[21] Srov. tamtéž, Kánon 1291.

[22] Srov. tamtéž, Kánon 587, 732.

[23] Srov. tamtéž, Kánon 587.

[24] ESLP - *Case of Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church (Metropolitan Inokentiy) and Others Vv Bulgaria*, (Applications no. 412/03 and no. 35677/04).

[25] Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 18. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 1244/07.

Problém však nastává, že tyto zakládací dokumenty jsou sice veřejně přístupné, ale jen na základě osobní návštěvy Ministerstva kultury České republiky či teoreticky u jednotlivých řádů. Má však osoba obchodující s církví psát si o vnitřní předpisy?

V případě nahlédnutí do Rejstříku evidovaných právnických osob zjistíme, ale stejně tak u ostatních řádů, že např. u některých řádů je způsob jednání popsán velmi lakonicky: „Provinciál a socius provinciála jednají samostatně v souladu s vnitřními předpisy." Co však obsahují vnitřní předpisy, účastník smluvního vztahu nezjistí jinak než osobní návštěvou MK ČR či navštívením příslušného řádu. Bohužel některé dokumenty týkající se nakládání s majetkem nejsou ani v rejstříku založeny. Avšak vzhledem k tomu, že rejstřík neobsahuje žádné omezení, účastník smluvního vztahu může předpokládat, že omezení neexistuje. Opak by kladl nepřiměřené nároky na něj, jakožto účastníka smluvního vztahu, když řád/provincie/farnosti sama nic neučinila na ochranu zájmů stran s provincií do právního vztahu vstupující.

Vnitřní předpis však může stanovit, že ten, kdo nakládá s majetkem, musí mít oprávnění souhlasu např. magistra řádu k převodu majetku v určité výši.

Je otázka, zdali obecný soud může dle § 7 odst. 1, 3 občanského soudního řádu[26] přezkoumávat, zdali obecný orgán církve dal platně či neplatně (či zdali vůbec) svůj souhlas s převodu majetku. Tato polemika vychází z judikátu Ústavního soudu ČR[27]: „Je nutné respektovat také to, že zákon č. 3/2002, jehož ustanovení konkretizují výchozí garance vyslovené v Listině, v žádném ze svých ustanovení neumožňuje, aby obecné soudy bezprostředně přezkoumávaly akty, jež byly učiněny v rámci církevní autonomie interními orgány církví resp. náboženských společností. Proto není možné dovodit, že by byl obecný soud nadán pravomocí projednávat a rozhodovat žalobu o neplatnost konání či rozhodnutí členského shromáždění církevní obce ve smyslu § 7 odst. 1, 3 [občanského soudního řádu]. Takový výklad by byl v rozporu se základními ústavními principy. Právo ustavovat vnitřní orgány, volit do nich členy, respekt. členy těchto orgánů odvolávat, je právem každé církve (forum internum) a stát není oprávněn do těchto věcí nikterak zasahovat." Stejně tak Nejvyšší soud ČR[28]: „Nejvyšší soud k závěru, že k projednání a rozhodnutí o žalobě o určení neplatnosti konání či rozhodnutí orgánu církve nebo náboženské společnosti není dána pravomoc soudu (§ 7 odst. 1, 3 [občanského soudního řádu]). V obou případech tedy dovolací soud přisvědčil usnesením nižších soudů, jimiž byla řízení o žalobách zastavena. Nejvyšší soud upřednostnil forum internum církevního subjektu před alternativou soudního přezkumu

[26] Zákon č. 99/1963 Sb.

[27] Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 17. 01. 2007, sp. zn. I. ÚS 611/06.

[28] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3049/2006.

rozhodnutí, učiněného v rámci tohoto subjektu vůči jeho členům. Tím měl samozřejmě na mysli rozhodování v takových členských záležitostech (o určitých funkcích apod.), které se netýkají soukromých práv členů náboženských subjektů například v tom smyslu, že by mělo dojít k jejich výraznému finančnímu poškození."

Z výše uvedeného je zatím patrné, že oprávnění statutárního orgánu zavazovat určitou právnickou osobou není neomezené, ale je určováno vnitřními předpisy církve, resp. jednotlivých jejích složek. Zatímco u farností lze dohledat způsob jednání faráře, jakožto statutárního orgánu farnosti, u mužských a ženských řádů mnohdy nikolivěk.

Též můžeme říci, že stát jasně deklaruje, že respektuje právo jednotlivých církví, a na druhou stranu Kanonické právo respektuje právo světské a požaduje, aby jednání statutárního orgánu bylo v souladu s platným právem toho daného státu, v našem případě tedy předně s občanským zákoníkem a obchodním zákoníkem.[29]

Samotnou autonomií církví se zabýval v roce 2002 i Ústavní soud ČR, řešil zdali stát může do autonomie církve zasahovat. Dovodil, že autonomie církví při správě svých vnitřních záležitostí je dána zákonem o CNS, když argumentuje čl. 16 odst. 2 Listiny, ve kterém je uvedeno, že „církev je oprávněna spravovat své záležitosti, zejména ustavovat své orgány, ustanovovat své duchovní a zřizovat řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech."[30]

Dle § 490 občanského zákoníku „vznik smluv, kterými se zakládají závazky, se řídí ustanoveními § 43 a násl., pokud dále není stanoveno jinak."

Dle § 47 odst. 1 občanského zákoníku „[j]estliže zákon stanoví, že ke smlouvě je třeba rozhodnutí příslušného orgánu, je smlouva účinná tímto rozhodnutím."

Dle Velkého komentáře[31] je od novely v roce 1991 ustanovení § 47 odst. 1 občanského zákoníku obsoletní, když již před rokem 1991 praxe i teorie dospěla k tomu, že i schválení právního úkonu soudem dle § 28 ve formě rozhodnutí dle § 176n občanského soudního řádu je svou podstatou jen souhlas k nákladní s majetkem zastoupeného a tedy nespadá pod § 47. Dále konstatuje, že za současného právního stavu nelze najít v právní oblasti žádný případ, na který by bylo možné § 47 odst. 1, 2 aplikovat.

---

[29] Srov. CIC, Kánon 1290.

[30] Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02.

[31] ŠVESTKA, J. - SPÁČIL, J. - ŠKÁROVÁ, M. - HULMÁK, M. a kol. (2009). *Velké komentáře*: *Občanský zákoník I*, 2. vyd. Praha: C. H. Beck. s. 243.

Zde však lze uvést, že tento komentář a ani judikatura nepočítaly (a ani nemohly, protože v té době neexistoval) se zákonem o církevních restitucích.

V komentáři se však konstatuje, že pod režim § 47 nespadají ani případy, kdy je ke smlouvě třeba takového přivolení určitého úřadu (úředního přivolení). Nedostává-li se totiž smlouvě takovéhoto přivolení, je rovně neplatná a to absolutně (§ 39). Nabízí se však otázka, zdali se tento paragraf nemůže vztahovat, vzhledem k církevním restitucím, např. na souhlas, který musí dát generální kapitula řádu svému představenému.

Dle Velkého komentáře k § 39 je absolutně neplatný každý právní úkon, který jde contra legem (resp. je v rozporu se zákonným ustanovením)[32] a to i v případě když nejde o rozpor s občanským zákoníkem, ale i jinými zákony. K tomu dodává (ne v přímé souvislosti, ale v následujícím odstavci) - pokud byly vydány na základě zákonného zmocnění a uveřejněny ve sbírce zákonů.

Dále uvádí, že je-li právní úkon v rozporu s jinými než obecně závaznými právními předpisy (např. interními instrukcemi), nejde o rozpor právního úkonu s obsahem zákona. V takovém případ je však vždy třeba zvažovat, zda právní úkon není v rozporu s účelem zákona, popř. zdali jej neobchází.

Soudní judikatura dle Velkého komentáře je v této otázce dostatečně bohatá, a pokud je smlouva uzavřena v rozporu se zákonem, je objektivní skutečností, jež nemá právní následky a to ani v případě, pokud byla v dobré víře. Je nutné znovu podotknout, že stát výslovně uznává závaznost církevních předpisů i vně církve.

Krom toho zde však existuje usnesení Ústavního soudu,[33] že obecné soudy se nemohou zabývat přezkumem vnitřních rozhodnutí církve.

Nabízí se otázka, jaký je vztah vnitřního předpisu / základního dokumentu / údaje v rejstříku CPO. Který z nich může interpretovat soud a který ne?

Na tuto otázku autor nedokáže zcela odpovědět. Je zřejmé, že nejvyšším právním dokumentem Římskokatolické církve je Codex Iuris Canonici. Od něho se odvíjí jakýkoliv jiný právní předpis, tedy i vnitřní předpis. Takovýto předpis by neměl být v rozporu s CIC. Ale právě až z obsahu tohoto vnitřního předpisu se např. čerpají informace do rejstříku CPO. Který z nich však může civilní soud interpretovat?

Ústavní soud ČR konstatoval: „… Ústavní soud konstatuje, že je na vedlejších účastnících, aby vyvolali řízení před příslušným orgánem

---

[32] Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 5. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2705/2006.

[33] Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. I. ÚS 137/05.

stěžovatelky, který je povolán otázku trvání jejich služebního poměru ke stěžovatelce rozhodnout, resp. pro posouzení majetkových nároků vedlejších účastníků vůči stěžovatelce bude v případném sporu (k jehož projednání je dána pravomoc civilních soudů) na stěžovatelce, aby se těmto nárokům ubránila tím, že prokáže rozhodnutím příslušného orgánu, že služební poměr vedlejších účastníků vůči stěžovatelce zanikl. Jde o stejný postup, jaký by bylo třeba uplatnit v případě, že by spor nebyl o to, zda akt, jímž měl být rozvázán služební poměr vedlejších účastníků ke stěžovatelce, je neplatný (nicotný) z důvodu, že nebyl vydán příslušným orgánem, nýbrž že by byl neplatný např. z důvodu vady formy nebo věcného obsahu.“[34]

Z výše uvedeného jasně plyne, že některé akty nemohou obecné civilní soudy přezkoumávat a jiné ano. Ústavní soud odkazuje na rozhodnutí příslušeného orgánu. Ale který to je? Může civilní soud přezkoumávat, zdali rozhodoval „správný“ orgán církve či nikolivěk? Pokud například velmistr řádu, který může být sám o sobě soudcem pro členy svého řádu, rozhodne jako soud, bude takovýto rozsudek obecní soud vždy respektovat? Co když žalobce bude tvrdit, že měl rozhodovat diecézní soud/ inter diecézní?

Snad návodem nám může být usnesení Ústavního soudu ze dne 26.112010, kdy Ústavní soud judikoval: „Vznikne-li tedy pochybnost o kanonické platnosti či dovolenosti určitého aktu s možnou relevancí do práva českého, jsou to jedině církevní orgány (církevní soudy, kongregace apod.), které jsou příslušnými v takové věci rozhodovat, přičemž státní orgán (evidující orgán, soud apod.) předložené autonomní církevní stanovisko již dále nepřezkoumává, toliko akceptuje.“[35]

Můžeme tedy s jistotou říci, že výrok církevního soudu je vždy závazný pro civilní soud? Pravděpodobně ano.

Ústavní soud dále konstatoval: „Bylo na vedlejších účastnících, aby při vstupu do služebního poměru se stěžovatelkou i tento aspekt vzali do úvahy a případně do služebního poměru se stěžovatelkou nevstoupili. V této souvislosti lze odkázat také např. na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1487/2003 ze dne 30. listopadu 2004, v němž Nejvyšší soud uvádí, že právem zaručená dobrovolnost, svoboda a existence svobodné vůle při vstupu do církevního (služebního) poměru vytváří rozumný (a přijatelný) předpoklad pro úsudek, že není v rozporu s právem (ústavněprávními principy), pakliže je jednání určité osoby zde spojeno se (svobodně) přijímanými, a předem danými, (právními) omezeními pro případ, že má takový poměr zaniknout.“[36]

---

[34] Nález Ústavního soudu ze dne 20.10.2011, sp. zn. IV ÚS 3587/10.

[35] Usnesení Ústavního soudu ze dne 26.11.2010, sp. zn. I. ÚS 1240/09-2

[36] Opakovaná citace pozn. 34.

Jde jen o vztah duchovní – církev či o obecnou premisu pro všechny jedince, kteří vstoupí do řad církve? Pokud 2 katoličtí jedinci uzavřou manželství před Římsko- katolickou církví a ta následně prohlásí (soud) jejich manželství za nikdy nevzniklé, proč je poté potřeba rozhodnutí civilního soudu? Pokud LZPS garantuje náboženskou svobodu a svobody s ní spojené, resp. pokud stát garantuje církvím jejich autonomii ve smyslu nálezu IV. ÚS 3587/10, je správné a vůbec možné, aby civilní soudy manželství, které církev prohlásí za nikdy nevzniklé, řešili tím, že jej prohlásí za rozvedené? Právní status člověka, který je rozveden a který nebyl nikdy ženat, je přeci rozdílný.

Vzhledem k výše uvedenému je zcela jasné, že situace je velmi nejasná. Velký komentář se vůbec nezabývá možností vztahu práva civilního a práva kanonického. Základním problémem je, že do dnešního dne neexistuje smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem, tedy konkordát, který běžně tyto záležitosti (vztah mezi právem státu a církví) řeší.

Není totiž vůbec od věci, že vývoj judikatury nejvyšších soudů ČR je proměnlivý a záleží na soudcích a soudech. Je otázkou, jak se bude vyvíjet rozhodování Ústavního soudu ČR, když víme, že v současnosti prezident ČR Ing. M. Zeman prohlašuje, že je potřeba „církevní restituce“ upravit, jeho strana SPOZ dokonce chce uspořádat referendum o zrušení „církevních restitucích“, dle prezidenta ČR jsou ústavní zvyklosti „idiotské“ a pravděpodobný vítěz sněmovních voleb 2013 je ČSSD, která chce též „církevní restituce“ v neprospěch církvích změnit. K tomu je potřeba vzít potaz, že prezident ČR a Senát ČR, který je ovládán ČSSD. jsou instituce, které mohou výrazně změnit rozložení názorů Ústavního soudu ČR a obě dvě instituce se netají tím, že kandidátů na ústavního soudce se ptají, jaký mají postoj k „církevním restitucím“.

Také je důležité si uvědomit, že výklad této otázky se velmi liší u Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR (srov. právě Nález Ústavního soudu ze dne 20.10.2011, sp. zn. IV ÚS 3587/10).

Je otázku, zdali lze analogie užít rozsudků obecných soudů i Ústavního o soudu ČR, které se týká účinnosti právních úkonů, které činí obec. Oprávnění je rozděleno mezi obecní radu a obecní zastupitelstvo. Navenek však vystupuje vůči třetím osobám jen starosta. Nemá-li však starosta pro svůj úkon souhlasu rady či zastupitelstva, je úkon neplaný pro rozpor s § 39.[37]

Můžeme snad říci, že je starosta na úrovni představeného řádu (biskupa) a obecní zastupitelstvo na úrovni např. rady určitého řádu? Domnívám se, že jistou hrubou analogii by zde bylo možné použít.

---

[37] Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 6. 2006, sp. zn. NS 30 Cdo 3130/2005.

Jelikož judikatura je konstantní[38] - ohledně neplatnosti úkonu - pokud nesplňuje formální náležitosti a není rozhodné, zdali o tom smluvní strany věděly, resp. přímo vyžaduje, aby právní úkon byl platný, musí být splněna i podmínka dovolenosti jednání.[39]

Problém však nastává ohledně stanovení, zdali formální náležitosti byly splněny z pohledu církve. V kanonickém právu totiž platí zásada presumpce správnosti, tedy:

„i kdyby (akty) trpěly nějakou právní vadou zakládající jejich neplatnost, má se za to, že jsou platné, dokud tento akt nebude zrušen či změněn.“[40]

Aby však došlo ke zjištění, zdali akt trpí vadou, musí o tom někdo rozhodnout. V Římskokatolické církvi autentickou intepretaci zákona provádí sám papež či jím pověřená osoba. Může však být provedena i vědecká interpretace (znalci církevního práva. V běžné praxi soudním či správním aktem.[41]

Závěr:

Na základě výše uvedeného je nanejvýš složité říci závěr, zdali je smlouva uzavřená v rozporu s právními předpisy církve neplatná absolutně, relativně, či zdali skutečnost, že byla uzavřena v rozporu s církevní předpisem, není pro platnost vůbec rozhodná. Je možné říci, že obecný soud musí vždy vycházet z rozhodnutí církevní soudu a názor církevního soudu je názorem nepřezkoumatelným a tedy závazným vzhledem k usnesení Ústavního soudu ČR z roku 2010?

Vzhledem k tomu, že prováděcí zákon tuto tezi, tedy samosprávu, resp. právo na vydávání vlastních právních předpisů dovoluje, mohu říci, že závaznost právních předpisů Římsko-katolické církve vůči třetím osobám, je konstituována zákonem i soudními rozhodnutími. Je možné konstatovat, že úkon toho, kdo vystupuje navenek za právnickou osobu, dle zákona o církvích a náboženských společnostech a nečiní tak v souladu s CIC či vnitřními zákonnými předpisy církevní právnické osoby, je neplatný? Osobně se domnívám, že byť možná z pohledu teorie kanonického práva do doby, než bude církevní instancí „protiprávní“ úkon zrušen, je platný, pro jistotu třetí strany by měl být neplatný již od počátku a ne až od doby, kdy k tomuto zrušení dojde ze strany církve. K tomuto závěru se přikláním

---

[38] Srov. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 33/1975 a R 36/1975.

[39] Srov. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 30/2005.

[40] Srov. HRDINA, A. (2002). *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia. s. 185.

[41] TRETERA, J. R. a PŘIBIL, S. (1997). *Konfesní a církevní právo*. Praha: Jan Krigl. s. 117.

z důvodu, pokud by tu byl absolutní zákaz výkladu obecnými soudy úkonů na základě kanonického práva, druhá smluvní strana by byla ve velké právní nejistotě. Pokud by totiž došlo k prohlášení se strany církve právního úkonu za nulitní (absolutně neplatný?), pak by tento úkon nemohl být způsobilý k změně, vzniku či zániku práv mezi smluvními stranami, což by přineslo nulovou právní jistotu pro druhou smluvní necírkevní stranu. A pokud by stát musel výrok církevního instance respektovat, aniž by si sám mohl dopředu vytvořit předběžnou otázku, narušila by se základní presumpce právního státu, tedy právní jistoty. Pokud by můj výklad byl nesprávný a kupující by zjistil, že nedošlo k souhlasu s převodem majetku dle CIC, neměl by vůbec žádnou možnost podat žalobu na určení, aby soud určil, zdali právo opravdu vzniklo či nikolivěk. Naopak církev by mohla a tvrdila by, že její představený porušil CIC, tedy jeho úkon je neplatný a protože stát respektuje kanonické právo, kupní smlouva nebyla uzavřena platně. Nebo toto tvrdit vůbec nemůže? Může totiž nastat situace, kdy církev prodá nemovitost. Kupující ji bude chtít dále prodat a v kupní smlouvě se zaváže novému kupujícímu, že právní stav věci je bezvadný. Mezitím se však může vyskytnout informace, že právě prodej mezi církví a kupujícím nebyl bez chyby. Kupující se však nemá právo možnost se nijak bránit, protože soudy by musely konstatovat, že nemají právo vnitřní rozhodnutí přezkoumávat (ale je nesplnění řádného postupu při prodeji rozhodnutím či nesprávným postupem)? Odpovědí nám může být poslední věta Nejvyššího soudu ČR judikátu, který pravý[42]: „které se netýkají soukromých práv členů náboženských subjektů například v tom smyslu, že by mělo dojít k jejich výraznému finančnímu poškození.“

Pokud tedy jde o neplatný právní úkon, z takovéhoto úkonu kupujícímu, kdy smlouva je minimálně relativně neplatná, může vzniknout škoda. Sankční následek postihuje toho, kdo porušil primární právní povinnost (tedy mít souhlas toho, kdo je povinen dle vnitřních předpisů souhlas dát).

Předpokladem pro vznik odpovědnosti za škodu je porušení právní povinnosti a vznik škody, kdy mezi nimi je kauzální nexus a zároveň je zde zavinění. V určitých případech se zavinění konstituuje ze zákona, ale v tomto případě o zákonném konstituování nemůžeme hovořit. Tedy, zavinění je vždy nutné zkoumat a dokázat.

Právní teorie říká, že protiprávní úkon je takový úkon, který je omisivní či komisivní a je v rozporu s objektivním právem. Přičemž občanský zákoník vychází z generálního deliktu, tedy není rozhodné, z jakého právního předpisu porušení vzniká.[43]

---

[42] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3049/2006.

[43] Srov. ŠVESTKA, J. et al. op. cit. (v pozn. 30). s. 1203.

Není přitom rozhodné, zdali osoba, která takto konala/nekonala, věděla, že porušuje právní povinnost.[44]

Okrajově je nutné připomenout, že vždy poškozený dokazuje, že došlo k určitému skutku, z něhož je dovozována odpovědnost za protiprávní úkon. Je-li ale smlouva absolutně neplatná, důkazní břemeno není až tak složité.

Dalším předpokladem je existence škody. Jde o újmu, která nastala ve sféře poškozeného a která je objektivně vyjádřena penězi. V případ škody na majetku se se nahrazuje skutečná škoda a ušlý zisk.[45]

Nutnou premisou je kauzální nexus. Tedy vztah mezi porušením právní povinnosti, jakožto příčinou, a škodou, včetně jejího následku. Tuto skutečnost je vždy třeba prokázat.[46]

Otázkou veledůležitou však bude zavinění, které je charakterizováno jako psychický vztah škůdce jak k protiprávnímu jednání, tak ke škodě, která z tohoto protiprávního jednání vznikla. Rozlišujeme úmysl a nedbalost.

Důkazní břemeno u zavinění z nedbalosti však nese žalovaný, tedy škůdce a ne žalobce, tedy poškozený. On je tím, kdo má prokázat, že nejde ani o nevědomou nedbalost. V takovém případě hovoříme o exkulpaci. Pokud by však šlo o úmyslné jednání, pak důkazní břemeno leží na žalobci.

Je nutné si uvědomit, že občanský zákoník presumuje zavinění a to ve formě nevědomé nedbalosti. Pokud by se mohlo dát hovořit o exkulpaci, muselo by se dojít k závěru, že škůdce škodu nezavinil. Přičemž, nejde o subjektivní pocit, ale o objektivní skutečnost.

Vezmeme modelový případ: určitá církve, v našem případě Římskokatolická, vlastní nemovitost, rozhodne se tuto nemovitost prodat. Dle výpisu z Rejstříku evidovaných právnických osob při MK ČR je způsob např. jednání: „Provinciál jedná samostatně v souladu s vnitřními předpisy“. Tedy provinciál uzavře kupní smlouvu na tuto nemovitost. Avšak dle vnitřních předpisů je povinen mít souhlas jiného orgánu (např. kapituly). Ten mít nebude. Kupující si vezme úvěr na koupi nemovitosti (přičemž není rozhodné, zdali užil peněz na kupní cenu z úvěru či peněz vlastních, které mohl užít jinak na rozmnožení svého majetku), smlouvu podepíše, v dobré víře, že je vše v pořádku, protože dle rejstříku na MK ČR podepisuje kupní smlouvu provinciál. Následně je zjištěno, že provinciál neměl souhlasu generální kapituly. Z výše uvedeného si dovoluji tvrdit, že každý právní akt, který odkazuje na CIC či např. konstituce, je závazný pro obecné soudy

---

[44] Tamtéž.

[45] Srov. občanský zákoník § 442, odst. 2 a 3.

[46] Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1019/2002.

ČR a tedy i státní či soukromoprávní instituce. A protože ustanovení o oprávnění podepisovat provinciála vychází z CIC a konstitucí, musí být i jednání provinciála v souladu s církevními předpisy. To, že tyto předpisy jsou závazné jak pro orgány státní moci, ale i jiné soukromoprávní subjekty, lze dokázat na skutečnosti, že představený je volen na základě církevních předpisů a stát účinky této volby respektuje tím, že volbou/ jmenování dle kanonického práva, se zvolený/jmenovaný stává statutárním orgánem společnosti a církevní subjekt může zavazovat.

Na základě skutečnosti, že nebyly splněny podmínky kanonického práva, jde pravděpodobně o relativně neplatný úkon. Strany jsou povinny si vrátit vše, co od druhé přijaly. Ale strana kupující obdrží vlastně méně, protože došlo k určitému časovému posunu, kdy došlo k inflaci, dále musela platit úroky či nemohla užít peněžních prostředků jinak, např. pro rozmnožení svého majetku. Krom toho se nabízí otázka, kdo určí onu neplatnost? Církevní soud či civilní soud? Pravděpodobně církevní, který jediný může posoudit rozbor jednání vs. církevní předpisy. Civilní bude naprosto vyloučen z posuzování otázky, zdali jednání je de lege či contra a bude vázán výrokem o neplatnosti úkonu ze strany církevního soudu.

Pokud dojde k újmě na straně kupujícího, vzniká škoda dle občanského práva a poškozený (kupující) má právo se domáhat náhrady škody.

Pochopitelně pak ten, kdo smlouvu na straně prodávající podepsal, odpovídá tomu, komu vznikla škoda tímto jednáním, tedy řádu.

V takovém případě má pak řád právo vymáhat škodu po statutárním orgánu. Bohužel zde se dostáváme do slepé uličky, kdy složením např. trvalých slibů se majetek fyzické osoby stává většinou majetkem řádu a sama fyzická osoba nemá nic. Z toho lze dojít k závěru, že pak je zde možný již jen trestně právní postih, který však neřeší podstatu škody, která řádu vznikla.

Můžeme tedy říci, na základě nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, že soudy vůbec nebudou přezkoumávat platnost či neplatnost, protože zde bude již existovat výrok církevního soudu, ale bude rozhodovat jen o škodě? Pravděpodobně ano, ale je otázka, jak se k takovémuto výkladu postaví Nejvyšší soud ČR, který má úplně jiný názor než Ústavní soud ČR.

Skutečnost, že samy instituce České republiky si nejsou jisty, jak s touto problematikou naložit potvrzuje i pravomocné rozhodnutí jednoho úřadu, který konstatoval: „CIC nespadá do hierarchie právních předpisů, kterými je ČR vázána“. O 3 odstavce však píše: „[…] vlastnické právo z převodkyně nikdy platně nepřešlo a vlastníkem nemovitostí se nikdy nestal nabyvatel XY a v souladu s kánonem 668 CIC ani stát nemohl“.

JUDr. Ronald Němec, advokát

doktorand na PRF UK, student KTF UK

student Fakulty kanonického práva na univ. Jana Pavla II., Lublin

Mé poděkování za konzultace patří: Prof. JUDr. Jiřímu R. Treterovi, Prof. JUDr. Ignáci Antonínovi Hrdinovi, DrSc. a Mons. Mgr. Karlovi Orlitovi, JU.D., Mgr. Monice Menke, Th.D. a prof. JUDr. A. Gerlochovi, CSc.

"Tento článek byl zpracován v rámci projektu specifického vysokoškolského výzkumu Univerzity Karlovy v Praze s názvem: „Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu", který je registrován pod č.: SVV 266
410."

Literature:

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1019/2002,
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 5. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2705/2006.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3049/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 3. 2007, sp. zn. 21 Cdo 628/2006 a Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 9. 2008, sp. zn. 21Cdo 702/2007
- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, v platném znění, § 442, odst. 2 a 3
- TRETERA, J. R. a PŘIBIL, S., Konfesní a církevní právo, Praha: Jan Krigl (1997), s. 117, ISBN 80-902045-2-X
- Srov. HRDINA, A. (2002). Kanonické právo. Praha: Eurolex Bohemia. s. 185. ISBN 80-86342-26-2
- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 30/2005

- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 33/1975 a R 36/1975
- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 33/1975 a R 36/1975
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26.11.2010, sp. zn. I. ÚS 1240/09-2
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20.10.2011, sp. zn. IV ÚS 3587/10
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. I. ÚS 137/05
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne ze dne 17. 01. 2007, sp. zn. I. ÚS 611/06
- Nález Ústavního soudu ze ČR dne ze dne 18. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 1244/07
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20.10.2011, sp. zn. IV ÚS 3587/10
- ŠVESTKA, J. - SPÁČIL, J. - ŠKÁROVÁ, M. - HULMÁK, M. a kol. (2009). Velké komentáře: Občanský zákoník I, 2. vyd. Praha: C. H. Beck. s. 243, ISBN 978-80-7400-108-6
- Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, v platném znění
- Case of Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church (Metropolitan Inokentiy) and Others Vv Bulgaria, (Applications no. 412/03 and no. 35677/04).
- Praha, Směrnice o správě církevního majetku č. 2/2001 in Sbírka právních norem arcidiecéze pražské z let 1945 – 2009. Praha, 2009
- BERAN, K. (2004). „Veřejnoprávní subjektivita“. In: Právní Rozhledy. č. 6. s. 202, ISBN 80-7203-591-6
- Srov. Codex Iuris Canonici 1983, Kánon 1 a Kánon 11, Praha: Zvon 1994 (dále jen zkráceně „CIC“).
- KŘÍŽ, J. (2011). Zákon o církvích a náboženských společnostech, Praha: C.H. Beck. s. 55, ISBN 978-80-7400-362-2

Contact – email
nemec @mensa.cz

ADMINISTRATÍVNOPRÁVNE PROBLÉMY ZÁKONA O CIRKVÁCH V ČESKEJ REPUBLIKE A NÁVRHY ICH RIEŠENÍ

LADISLAV HRTÁNEK

Katolícka univerzita v Ružomberku a Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

Abstract in original language
Predmetom predloženého príspevku je problematika podstatných zmien v oblasti správneho práva, ktoré sa týkajú zákona o cirkvách, pričom tieto zmeny majú prispieť k dobrému fungovaniu tohto zákona v praxi. Obsahom tohto príspevku sú aj návrhy legislatívnych riešení, ktoré sa týkajú predovšetkým vzťahu cirkvi k ostatným zložkám verejnej správy, napríklad k nadáciám. Obsahom príspevku sú taktiež návrhy potrebných zmien v koncepte zvláštnych práv cirkví a ich realizácie v praxi.

Key words in original language
Verejná správa. Verejná moc. Štát. Ústava. Cirkev. Nadácia. Vzdelávanie.

Abstract
The object of this contribution is the problematic of the important changes in the sphere of the administrative legislative, because these changes are connected in the sphere of the church legislative and they make for the good realization of these church legislative in the praxis. The objects of this contribution are the applications of the legislative solutions of the interaction of the church to the individual parts of the public administration, for example to the foundations. The content of this contribution are the applications of the important changes in the concept of the individual rights of the church and their realization in the praxis.

Key words
The public administration. The public authority. The state. The constitution. The church. The foundation. The education.

Úvodom

Úvodom predloženého príspevku považujeme za potrebné uviesť jednotlivé myšlienkové línie, ktoré považujeme za principiálne aspekty a ktoré sa pokúsime v nasledujúcom texte naplniť, nakoľko sú zároveň cieľmi.

Predmetný zákon č. 3/2002 Sb. o cirkvách a náboženských spoločnostiach v znení neskorších predpisov (ďalej len "zákon o cirkvách") je podstatnou právnou úpravou fungovania cirkví a náboženských spoločností v Českej republike, pričom ako pozitívny aspekt je možné hodnotiť fakt, že popri právnom postavení cirkví sa v zákone celkom správne spomínajú aj rôzne náboženské spoločnosti, spolky alebo združenia zriadené registrovanou

cirkvou, ktoré z pohľadu svojho funkčného zamerania napĺňajú úlohy cirkvi, akými sú napríklad šírenie viery, osvety, vzdelávania, ale v neposlednom rade aj pomoc chorým alebo nevládnym ľuďom.

V kontexte uvedeného by sa preto od predmetného zákona o cirkvách očakávalo niečo podstatné "navyše", čím by podľa nášho názoru malo byť naznačenie systémových vzťahov cirkvi k jej zriadeným zložkám, teda jednotlivým spolkom alebo spoločenstvám, ale taktiež aj k iným zložkám verejnej správy, napríklad ku štátnej správe, samospráve alebo verejnoprávnym organizáciám, napríklad nadáciám alebo neziskovému sektoru, ktorých činnosť má s činnosťou cirkvi veľa spoločného. Preto si ako prvý podstatný cieľ predloženého príspevku stanovujeme naznačenie potrebných zmien v zákone o cirkvách v záujme určenia komplexných vzťahov cirkvi k ostatným zložkám verejnej správy.

Veľmi podstatným cieľom je taktiež posúdenie ústavnoprávnej súladnosti zákona o cirkvách, kedy musíme s poľutovaním skonštatovať určité možné problémové okruhy. Takýmto je napríklad § 2 ods. 2 zákona o cirkvách, v ktorom sa ustanovuje možnosť zákonných zástupcov maloletých ovplyvňovať ich náboženské vyznanie. Ústavný poriadok pritom umožňuje každému slobodu viery a vyznania, zákonná právna úprava pritom podľa nášho názoru musí komplexne určiť hranice eliminácie tohto základného ústavného práva a slobody, napríklad presne ustanoviť prípady, v ktorých je možné náboženskú slobodu maloletých eliminovať.[1]

Určité procesy ustanovené v zákone o cirkvách je potrebné systematicky dopracovať, pričom ide predovšetkým o ustanovenie "zvláštnych práv cirkví", ktoré sa týkajú napríklad poskytovania vzdelávania, a to nielen na fakultách bohosloveckého zamerania, ale aj poskytovania rôznych vzdelávacích aktivít v zdravotníctve a podobne.

V neposlednom rade by sa mal zákon o cirkvách komplexne venovať problematike vzťahu štátnej moci a cirkvi, teda či ponechať prepojenie štátnej moci a cirkvi, predovšetkým vo finančnej oblasti alebo ustanoviť nezávislosť cirkvi od štátnej moci, potom je však potrebné presne ustanoviť model financovania cirkví napríklad vo forme zavedenia tzv. "cirkevnej dane" ako to poznajú v Nemecku, pričom táto problematika by mala byť upravená v § 4 zákona o cirkvách, kde sú principiálne otázky.

Cieľom predloženého príspevku taktiež je ustanoviť riešenia týchto problémových okruhov, ktoré by napomohli vyriešiť tieto principiálne otázky alebo napríklad podnietili diskusiu k aktuálnym problémom zákona o cirkvách v záujme zefektívnenia jeho realizácie.

---

[1] Vzhľadom na ústavný charakter práva na slobodný výber náboženstva by mali byť prípady, v ktorých je možné eliminovať uvedené ústavné právo maloletých ustanovené taxatívnym výpočtom priamo v zákone o cirkvách s nemožnosťou výnimiek.

1. Problémové okruhy platnej právnej úpravy

V úvode tejto časti predloženého príspevku považujeme za potrebné uviesť niekoľko poznámok k pojmu "verejná správa" a "správna veda", nakoľko cirkev má systémové právne vzťahy k jednotlivým zložkám verejnej správy, k štátnej správe, samospráve a aj k verejnoprávnym korporáciám a pri zohľadňovaní právnej úpravy cirkvi už nemožno vytvárať analýzy bez určenia podstaty správne vedy a vedy správneho práva.

"Správna veda je vednou disciplínou, ktorá skúma organizáciu a činnosť verejnej správy v jej skutočnej a reálnej podobe." [2]

"Správna veda predstavuje vednú disciplínu, ktorá sa zaoberá problematikou zefektívnenia organizačnej štruktúry a funkčného výkonu celej verejnej správy, ako aj princípmi a modelmi jej fungovania. Správnou vedou je v podstate možné rozumieť takú vednú disciplínu, bez ktorej nie je možné skúmať optimálne varianty, modely fungovania štátnej správy, predovšetkým z pohľadu jej racionálneho a efektívneho fungovania." [3]

Pri komplexnom posudzovaní právneho postavenia cirkvi je preto potrebné v plnej miere rešpektovať právne náhľady vedy o verejnej správe, nakoľko aj tieto podstatnou mierou formujú modely vzťahu cirkvi a štátu.

Pokiaľ sa chceme komplexne venovať problematike zákona o cirkvách, je potrebné podľa nášho názoru zohľadňovať systémové vzťahy cirkvi k jednotlivým zložkám verejnej správy a preto pred analýzou zákona o cirkvách ešte pristúpime k charakteristike pojmu "verejná správa".

"Verejná správa vo svojej podstate predstavuje správu verejných záležitostí, ktorá sa realizuje ako prejav výkonnej moci v štáte. Pre túto výkonnú moc je charakteristické, že ide predovšetkým o verejnú moc, ktorou nedisponuje len štát, ale aj ďalšie neštátne subjekty, vykonávajúce správu verejných záležitostí." [4]

Pod ďalšími neštátnymi subjektmi, ktoré vykonávajú správu verejných záležitostí je potrebné rozumieť napríklad územnú a záujmovú samosprávu, ktoré taktiež ako zložky verejnej moci vykonávajú verejnú správu.

Veľmi podstatným aspektom je napríklad ponímanie verejnej správy v kontexte jej súvislostí s právnym poriadkom štátu. "Verejná správa ako oblasť spoločenskej reality predstavuje v demokratickom štáte významnú

---

[2] Škultéty, P.: Verejná správa a správne právo, Bratislava: VEDA, 2008, s. 65.

[3] Hrtánek, L.: Model optimálneho fungovania modernej štátnej správy, Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2013, s. 54.

[4] Škultéty, P. et al: Správne právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť, Bratislava: VO PF UK, 2000, s. 11.

organizátorskú silu, zabezpečujúcu plnenie stanovených sociálno-ekonomických úloh spoločnosti, ktoré sú konkretizované v právnom poriadku štátu (ústava, ústavné zákony, zákony, nariadenia, vyhlášky)." [5]

Pojem verejná správa sa vymedzuje v materiálnom a formálnom poňatí. V materiálnom poňatí predstavuje verejná správa činnosti štátnych alebo iných verejných inštitúcií, ktorá svojím obsahom nie je činnosťou zákonodarnou ani súdnou. [6]

Pokiaľ chceme komplexne vnímať pojem "verejná správa" je nevyhnutné, aby sa zohľadnili špecifiká jednotlivých rozhodovacích procesov, ktoré v nej prebiehajú.

„Rozhodovacie procesy vo verejnej správe môžeme vo všeobecnej rovine charakterizovať ako nenáhodný výber určitých postupov alebo činností z viacerých možných alternatív v podmienkach verejnej správy.“ [7]

Určité výhrady v kontexte uvedených súvislostí je možné vzniesť proti § 1 zákona o cirkvách, kde je vyjadrené v "predmete úpravy", čo je predmetom tohto zákona, chýba však ustanovenie vzťahu cirkvi k ostatným subjektom verejnej moci, k tretiemu sektoru, verejnoprávnym nadáciám alebo fondom, ktorých činnosť je bytostne prepojená s činnosťou cirkvi a náboženských spoločnosti.

V prostredí medzi verejným a súkromným sektorom sa rozvinul tretí sektor, ktorý zahŕňa neštátne organizácie neziskového charakteru, ktorého úlohou je zasahovať tam, kde možnosti súkromného a verejného systému zlyhávajú, môže ísť napríklad o nadácie, či rôzne dobročinné spolky. V kontexte uvedeného je možné vyvodiť záver, že existujú aj organizácie, ekonomické a právne organizácie, ktorých základným cieľom nie je vytvorenie zisku, ale predovšetkým napĺňanie základných úloh, ktoré sú stanovené zakladateľom v súlade s právnou úpravou. Tieto organizácie tretieho, neziskového sektora svojou činnosťou napĺňajú verejný záujem, a to predovšetkým prostredníctvom uspokojovania hodnôt všeľudového charakteru a zabezpečovaním ochrany základných ľudských práv a slobôd, a to aj vtedy, keď v tejto oblasti zlyháva štát.

Cirkvi napríklad môžu efektívne spolupracovať s nadáciami pri podpore dobročinných spolkov, zdravotníckych zariadení, organizovaní

---

[5] Kútik, J.: Organizácia a krízový manažment verejnej správy, Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka, 2006.

[6] Hendrych, D. et al: Správní právo. Obecná část, Praha: C. H. Beck, 1998, s. 3.

[7] Vrabko, M. et al: *Správne právo. Procesná časť*, Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2001, s. 15.

dobročinných a zbierkových akcií. Formy a spôsoby tejto spolupráce však normatívny text zákona o cirkvách neustanovuje.

Ústavnoprávny problém je možné skonštatovať aj v ustanovení § 2 ods. 2 zákona o cirkvách, kde je uvedené, že zákonní zástupcovia maloletých môžu ovplyvňovať slobodu ich náboženského vyznania. Ústava Českej republiky pritom nedáva "ústavnoprávny priestor" pre obmedzenie slobody náboženského vyznania v prípade maloletých občanov. Pokiaľ aj priznáme možnosť zákona upravovať medze základných ľudských práv a slobôd,[8] tak potom ustanovenie týchto medzí musí byť taxatívnym výpočtom a nie prostredníctvom vágnych ustanovení zákona o cirkvách tak, ako je to v prípade obmedzenia slobody náboženskej viery maloletých v normatívnom ustanovení.

Určité výhrady je podľa nášho názoru možné mať aj proti pojmovej časti zákona o cirkvách, ktorá neustanovuje určenie pojmov na účely tejto právnej úpravy, ktoré by napomohli správnemu porozumeniu niektorých ustanovení, pričom ide o záležitosť ovplyvňujúcu legálny výklad jednotlivých ustanovení. Takýmto pojmom je napríklad orgán verejnej moci, ktorý nemá legislatívne vyjadrenie, čo považujeme za problém normatívneho textu.

Pokiaľ posudzujeme ustanovenie § 4 zákona o cirkvách, ide podľa nášho názoru o ustanovenie, ktoré deklaruje len ideologickú nezávislosť cirkvi od štátu. V tomto prípade zastávame názor, že len deklaratórne ustanovenie v podobe, že štát nemôže zasahovať do náboženskej činnosti cirkví nepostačuje. Problematika vzťahu štátu a cirkví má popri ideologickom aj finančný rozmer. V Českej republike je pritom možné zaznamenať snahu o finančné osamostatnenie sa cirkvi od štátu, čo je možné podložiť finančným vyrovnaním štátu s cirkvou. Uvedený krok je prvým krokom smerujúcim k odluke cirkvi od štátu.

V kontexte zákona o cirkvách je preto potrebné na jednej strane dopracovať z vecného a právneho hľadiska právny vzťah štátu a cirkvi, kedy nestačí skonštatovať finančnú nezávislosť cirkvi od štátu, ale je taktiež potrebné vypracovať model zabezpečenia financovania cirkvi v Českej republike. Navrhovanie modelu financovania cirkvi v Českej republike nezávisle od štátu je otázkou dlhodobých rokovaní štátu, respektíve jeho politických predstaviteľov so zástupcami cirkvi, pričom len konsenzus týchto dvoch strán môže viesť k dosiahnutiu akejsi optimalizácie fungovania cirkvi ako dôležitej súčasti spoločenského diania. Určitý model je pritom v Nemecku, kde je cirkev financovaná zo strany veriacich prostredníctvom "cirkevnej dane". Nepovažujeme za vhodné sa na tomto mieste a v tomto príspevku

[8] Takáto možnosť zákona sa však musí odvodzovať od splnomocňovacieho ustanovenia Ústavy Českej republiky.

odborne zaoberať touto problematikou, ktorá si vyžaduje vedecké štúdie, len poukazujeme na potrebu riešiť túto otázku.

Pokiaľ máme zaujať vlastný postoj k tejto komplikovanej problematike vzťahu štátu a cirkvi, tak zastávame názor, že absolútna odluka štátu od cirkvi nie je vhodná. V Českej republike je totiž možné aj z historického hľadiska zaznamenať intenzívne vzťahy štátu a cirkvi. V Slovenskej republike je situácia podobná, tu však je možné zaznamenať vo všeobecnosti silný príklon spoločnosti k cirkvi na rozdiel od Českej republiky, ktorá sa v tejto oblasti javí v porovnaní so Slovenskou republikou ako značne liberálna. Odporúčame pritom ponechať prepojenie štátu s cirkvou s určením určitého modelu, prostredníctvom ktorého by si cirkev sama zabezpečila určitú časť finančných prostriedkov na svoju existenciu.

Podstatné výhrady je možné adresovať k ustanoveniam zákona o cirkvách, ktoré sa dotýkajú problematiky tzv. "zvláštnych práv cirkví a náboženských spoločnosti". Podstatnou časťou týchto zvláštnych práv cirkví je poskytovanie odborného vzdelávania, čo je v zákone o cirkvách formulované značne široko, a to znamená poskytovanie vzdelávania nielen na fakultách bohosloveckého charakteru, ale taktiež aj iné formy vzdelávania, pričom je možné diferencovať vzdelávanie žiakov, študentov alebo učiteľov.

V prípade poskytovania vzdelávania cirkvou, čo je ale len jeden z okruhov zvláštnych práv cirkví a náboženských spoločnosti, je potrebné tento proces podľa nášho názoru dopracovať z vecného a právneho hľadiska. Uvedenú problematiku je však potrebné riešiť v spojitosti s právnou úpravou "správy školstva" v Českej republike. Problematika poskytovania vysokoškolského vzdelávania na bohosloveckých fakultách je upravená určite komplexne, otvorenou však ostáva otázka poskytovania vzdelávania v rôznych spolkoch dobročinného charakteru, nadáciách alebo v zdravotníckych zariadeniach či v nemocnici. Poskytovanie vzdelávania, aj keď len "neformálnym" spôsobom by malo byť právne upravené zákonom o cirkvách. Špecifikom v tomto smere je napríklad poskytovanie vzdelávania náboženskými spoločnosťami zriadenými cirkvou.

V uvedenom kontexte je potrebné upraviť tento proces poskytovania vzdelávania, rovnako je otázne poskytovanie vzdelávania cirkvami a náboženskými spoločnosťami v rámci súkromného regionálneho a vysokého školstva. V prípade súkromného školstva sa pritom spája otázka poskytovania vzdelania s problematikou financovania týchto aktivít, prípadne s otázkou, či ide o výkon podnikateľských aktivít.

V súvislosti s poskytovaním vzdelávania súkromnými vysokými školami zastávame názor, že vzdelávanie nemôže byť chápané ako podnikanie, ide totiž o poslanie vysokých škôl, uvedené však nevylučuje potrebu právnej úpravy hospodárenia takýchto inštitúcií.

Proces zriaďovania cirkví predpokladá vytvorenie "prípravného výboru", ktorého činnosť, ako aj zloženie upravuje § 10 zákona o cirkvách, pričom na zváženie dávame predovšetkým fakt, že člen prípravného výboru má mať "len" 18 rokov, spôsobilosť na právne úkony a štátne občianstvo Českej republiky. Otázne v tomto prípade zostáva, či je ustanovenie týchto kritérií postačujúce a členovia prípravného výboru by nemali byť nábožensky zameraní, prípadne by nemali mať vysokoškolské vzdelanie náboženského zamerania, ktoré by bolo využiteľné pri zriaďovaní príslušnej cirkvi.

Ako úvaha "de lege ferenda" je aj otázka, či postačuje 300 sympatizantov cirkvi na jej zriadenie, uvedené kvórum považujeme za nepostačujúce a v rámci diskusie o tomto zákone ponechávame na zváženie jeho možné zvýšenie, čo platí predovšetkým v súvislosti s nebezpečenstvom vytvárania rôznych siekt, ktoré môžu ohroziť ľudské práva a slobody štátneho občana.

Predmetnému zákonu o cirkvách je možné vytknúť určité legislatívne nedostatky alebo nedôslednosti, ktoré v konečnom dôsledku môžu spôsobiť nesprávny výklad zákona v praxi, prípadne jeho nesprávnu realizáciu. Napríklad v § 12 sa ustanovuje, že tam uvedený návrh na registráciu musí obsahovať písomnú zakladateľskú zmluvu uzavretú zakladajúcimi cirkvami a náboženskými spoločnosťami. Samotný zákon o cirkvách však neustanovuje, čo má obsahovať táto "zakladateľská zmluva", v § 10 ods. 3 zákona o cirkvách sa uvádza len "základný dokument" a jeho taxatívne ustanovené náležitosti, či sa však "zakladateľská zmluva" a "základný dokument" zhodujú ostáva na posúdenie.

V prípade procesu registrácie cirkví a náboženských spoločností je potrebné upraviť precízne lehoty, v rámci ktorých jednotlivé orgány majú rozhodnúť, pričom nedostatky v tejto oblasti môžu spôsobiť ohrozenie základných ľudských práv a slobôd alebo ohrozenie ekonomického piliera výstavby modernej štátnej správy.

"Ekonomický pilier výstavby modernej štátnej správy má súvislosť s právnou úpravou jednotlivých procesov financovania štátnej správy." [9]

Uvedené myšlienkové línie uvádzame v súvislosti s § 14 ods. 7 zákona o cirkvách, kde sa konštatuje, že minister môže primerane predĺžiť všeobecnú lehotu na rozhodnutie v záležitosti registrácie cirkvi a náboženskej spoločnosti, pričom dôvody, v ktorých tak urobiť môže, absentujú.

V naznačenom kontexte považujeme za určitú právnu medzeru napríklad neupravenie mediálnej činnosti cirkví v rámci tohto zákona o cirkvách, pričom cirkev sama o sebe podľa nášho názoru predstavuje dôležité médium.

---

[9] Hrtánek, L.: Model optimálneho fungovania modernej štátnej správy, Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2013, s. 86.

Uvedenej problematike vzťahu médií a cirkvi sa vedecky venuje profesor Tadeusz Zasępa, ktorý konštatuje, že: "Cirkev sa snaží vyplniť túto úlohu: Ako čo najlepšie odovzdať svoje posolstvo?" [10]

V kontexte uvedenej myšlienkovej línie by sa platný zákon o cirkvách mal zaoberať formami spolupráce médií a cirkvi, prípadne zakotviť právne formy spolupráce, pričom by právna úprava mala zohľadňovať rôzne prístupy cirkvi k prezentovaniu informácií, napríklad v určitých prípadoch postačuje hovorené slovo, v iných prípadoch je však potrebné dôkladné audiovizuálne spracovanie. Cirkev však môže prezentovať informácie aj knižnou formou. V týchto prípadoch by právna úprava napríklad mohla taxatívne uviesť náležitosti zmluvy medzi cirkvou a televíziou, či už súkromnou alebo verejnoprávnou.

Návrhy legislatívnych zmien "de lege ferenda"

V tejto časti článku považujeme za potrebné zaujať postoj k riešeniu problémových okruhov zákona o cirkvách, ktoré boli uvedené v jeho 1. časti.

Odporúčame novelizovať § 1 zákona o cirkvách v tom smere, aby v písmene d) tento zákon upravoval právne vzťahy cirkvi k iným subjektom verejnej moci, predovšetkým k tretiemu, neziskovému sektoru, s ktorým majú cirkvi a náboženské spoločnosti veľa spoločného.

V normatívnom texte § 2 odporúčame vypustiť odsek 2, predovšetkým z dôvodu pochybností o jeho ústavnoprávnej konformite. V jedinom prípade, kedy by toto ustanovenie mohlo byť ústavnoprávne konformné predstavuje fakt, keby zákon o cirkvách prostredníctvom taxatívneho výpočtu ustanovoval prípady, za splnenia ktorých môžu zákonní zástupcovia obmedziť slobodu náboženského vyznania maloletých, ale stále chýba splnomocňovacie ustanovenie v Ústave Českej republiky.

Pojmovú časť zákona o cirkvách uvedenú v § 3 odporúčame doplniť o určenie pojmu - orgán verejnej moci na účely tohto zákona, a to z dôvodu legislatívnej správnosti a výkladu.

V prípade § 4, ktorý upravuje problematiku ideologickej nezávislosti cirkvi od štátnej moci odporúčame doplniť formuláciu o financovaní cirkvi, prípadne ustanovenie, či je cirkev odlúčená od štátnej moci alebo je na ňu naviazaná. Spomínaná zákonná formulácia by bola jasnou odpoveďou na to, či je cirkev finančne naviazaná na štátnu moc alebo je nezávislá, v prípade

[10] Zasępa, T.: Médiá v čase globalizácie, Bratislava: LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, 2002, s. 260.

finančnej nezávislosti je však potrebné navrhnúť zodpovedajúci model financovania cirkvi.

V rámci úvah "de lege ferenda" považujeme za nevyhnutné urobiť určité zmeny aj v koncepte "zvláštnych práv cirkví". Podstatnou časťou obsahu "zvláštnych práv cirkví" sú totiž práva v súvislosti so vzdelávaním v cirkevnej oblasti. Predovšetkým § 6 zákona o cirkvách odporúčame dopracovať z vecného a právneho hľadiska. Napríklad je potrebné dopracovať kto podáva prihlášku na daný typ vzdelávania, kto môže byť jeho akreditovaným organizátorom, ako sa rozhoduje o prijatí na štúdium a podobne. V prípade § 7 taktiež odporúčame dopracovať poskytovanie vzdelávania náboženskými spoločnosťami a náboženskými spolkami a zároveň vyriešiť otázku, či môžu cirkvi pôsobiť v rámci súkromného školského vzdelávania, samozrejme mimo priestoru bohosloveckých fakúlt.

V prípade § 10 zákona o cirkvách odporúčame doplniť kritériá, ktoré sú kladené na jednotlivých členov "prípravného výboru", ktorí by podľa nášho názoru popri zákonom o cirkvách už ustanovených podmienkach mali spĺňať aj kritérium vysokoškolského vzdelania na bohosloveckej fakulte. Rovnako v § 10 zákona o cirkvách odporúčame prehodnotiť počet sympatizantov potrebných na zriadenie cirkvi a náboženskej spoločnosti v záujme jeho zvýšenia, pričom uvedené odôvodňujeme možným neželaným vznikom veľkého počtu siekt v Českej republike.

V § 12 zákona o cirkvách odporúčame prostredníctvom taxatívneho výpočtu ustanoviť obsahové náležitosti "zakladateľskej zmluvy", ktorá sa podľa nášho názoru odlišuje od "základného dokumentu", ktorý sa predkladá pri zriadení cirkvi a náboženskej spoločnosti. V celku je však potrebné pozitívne hodnotiť proces zriaďovania cirkví a náboženských spoločnosti z dôvodu jeho komplexnosti a naviazania na všeobecný predpis o správnom konaní.

V § 14 ods. 7 odporúčame vypustiť ustanovenie, prostredníctvom ktorého môže minister rozhodnúť o predĺžení lehoty určenej na rozhodovanie o zriadení cirkvi a náboženskej spoločnosti.

Záver predloženého príspevku

V rámci záverečnej časti predloženého článku považujeme za potrebné poukázať na jeho možné prínosy, ktoré podľa nášho názoru v ňom boli prezentované a teda môžu byť posudzované ako naplnenie vpredu vytýčených cieľov.

Nakoľko zastávame názor, že náhľady na cirkvi a náboženské spoločnosti musia obsahovať poznatky správnej vedy a moderné určenia právneho pojmu "verejná správa, poskytli sme v úvode tohto článku aktuálne náhľady na "správnu vedu" a "verejnú správu".

Ako nasledujúcu časť sme priložili charakteristiku jednotlivých problémových okruhov zákona o cirkvách, pričom ako podstatné problémy sme uviedli: potreba doplnenia aspektu vzťahu cirkvi k jednotlivým orgánom verejnej moci a neziskovému, tretiemu sektoru; problém ovplyvňovania náboženskej slobody maloletých ich zákonnými zástupcami; problém riešenia principiálnej otázky vzťahu štátu a cirkvi s riešením problematiky financovania cirkvi; problém dopracovania otázky "zvláštnych práv cirkví", v záujme úpravy vzdelávacieho procesu nimi organizovaného; problém neurčitosti ohľadne pôsobenia súkromného cirkevného školstva; legislatívne nejasnosti - napríklad potreba určenia náležitostí "zakladateľskej zmluvy" v zákone o cirkvách; riešenie procesu povolenia zriadenia cirkvi ministerstvom.

Uvedené problémové okruhy zákona o cirkvách neboli len analyzované, ale sme poskytli aj návrhy možných riešení týchto problémov. Napríklad išlo o tieto návrhy riešení: doplniť do predmetu zákona o cirkvách v § 1 problematiku vzťahu cirkví k jednotlivým orgánom verejnej moci a tretiemu sektoru; v § 2 ods. 2 zákona o cirkvách vypustenie možnosti zákonných zástupcov ovplyvňovať náboženskú slobodu maloletých; v § 3 zákona o cirkvách doplnenie pojmu - orgán verejnej moci na účely tohto zákona; v § 4 odporúčame principiálne doriešiť vzťah štátnej moci a cirkvi s naznačením modelu jej financovania; v § 6 je potrebné z vecného a právneho hľadiska dopracovať špecifické formy vzdelávania poskytované cirkvami a náboženskými spoločnosťami, ako sú: kto môže podať prihlášku, rozhodovanie o prijatí na štúdium a organizácia štúdia; v § 7 sa odporúčame vyrovnať s niektorými problémami, akým je napríklad otázka súkromného cirkevného školstva; v § 10 odporúčame rozšíriť podmienky pre členov "prípravného výboru" a počet sympatizantov cirkvi, ktoré by sa mali rozšíriť; v § 12 odporúčame taxatívnym výpočtom ustanoviť náležitosti "zakladateľskej zmluvy"; v § 14 ods. 7 odporúčame vypustiť možnosť ministra rozhodnúť o primeranom predĺžení lehoty na rozhodovanie ministerstva o zriadení príslušnej cirkvi.

V úplnom závere len vyslovíme presvedčenie, že tento článok aspoň prispeje k diskusii o možných zlepšeniach zákona o cirkvách v tom smere, aby tento poskytol vyvážený priestor pre ich fungovanie a zabezpečil ich plnohodnotný rozvoj v záujme potreby prínosu cirkvi k riešeniu celospoločenských problémov v komplexnom rozsahu.

Literature:

- Monografie a diela:
- Hendrych, D. et al: Správní právo. Obecná část, Praha: C. H. Beck, 1998.
- Hrtánek, L.: Model optimálneho fungovania štátnej správy. Vedecká monografia, Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2013, 200 s. ISBN 978-80-89447-78-7.

- Kútik, J.: Organizácia a krízový manažment verejnej správy, Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov, Trenčín, 2006, 277 s. ISBN 80-8075-142-0.
- Škultéty, P. et al: Správne právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť, Bratislava: VO PF UK, 2000, 316 s, ISBN 80-7160-132-2.
- Škultéty, P.: Verejná správa a správne právo, Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2008, 204 s, ISBN 978-80-224-1023-6.
- Vrabko, M. et al: Správne právo. Procesná časť, Bratislava: VO PF UK, 2001, 164 s, ISBN 80-7160-148-9.
- Zasępa, T.: Médiá v čase globalizácie, Bratislava: LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, 2002, 432 s. ISBN 80-7114-387-1.

- Ostatné použité zdroje:
- Ústava Českej republiky
- Zákon č. 3/2002 Sb. o cirkvích a náboženských společnostech.
- Normatívne právne akty právneho poriadku Českej republiky.

Contact – email
JUDr. Ing. Ladislav Hrtánek, PhD.

l.hrtanek@gmail.com

ANALÝZA PŘIZNÁNÍ (ZVLÁŠTNÍCH) PRÁV MUSLIMSKÉ NÁBOŽENSKÉ OBCI V ČR[1]

TOMÁŠ JANKŮ

SocioFactor s.r.o.

Abstract in original language
Příspěvek mapuje snahy muslimské obce (prostřednictvím Ústředí muslimských obcí) o registraci jako náboženská společnost v České republice. Jádrem příspěvku je analýza průběhu a výsledku snah o získání oprávnění k výkonu zvláštních práv (druhého stupně registrace) podle § 7 zákona č. 3/2002 Sb., prostřednictvím žádosti o výjimku dle § 27 odst. 8 tohoto zákona. Příspěvek hodnotí rovněž dopad neúspěchu této žádosti na působení muslimské obce a výkon jejích náboženských práv v praxi a zamýšlí se nad perspektivou možného nabytí těchto práv do budoucna. Rozbor současné situace snah muslimské obce v České republice o etablování jako náboženská společnost se všemi právy je doplněn o historický exkurz dřívějších pokusů o vytvoření oficiální, státem uznané náboženské obce na našem území, sahajících až na počátek 20. století do dob Rakouska-Uherska.

Key words in original language
islám, Ústředí muslimských obcí, zákon č. 3/2002 Sb., uznání zvláštních práv

Abstract
The contribution maps efforts of the Czech Muslims (via Muslim Religious Community) to obtain official recognition as a religious community in the Czech Republic. The main aim is to analyze the course and results of its attempt to be conferred special rights (second-level registration) in accordance with sec. 7 of the Law No. 3/2002 Coll. by lodging an application for exception pursuant to sec. 27 para. 8 of this law. The author also assesses an impact the rejection of this application has had on activities of the Czech Muslim community and on the exercise of their religious rights in practice and considers its prospects for obtaining these special rights in the future. The analysis of the current situation of the Czech Muslim Community's efforts to establish itself as a religious community with full rights is supplemented by an historical excursus on the previous attempts to be recognized as an official religious community on our territory, which dates back to as early as the beginning of 20th century during the Austro-Hungarian Empire.

---

[1] Příspěvek vznikl v rámci projektu *Islám v ČR: etablování muslimů ve veřejném prostoru*, financovaného Ministerstvem vnitra, identifikační číslo: VG20132015113.

Key words
Islam, Muslim Religious Community, Law. No. 3/2002 Coll., conferring special rights

1. ÚVOD

Islám je z hlediska množství věřících druhým největším monoteistickým náboženstvím světa2. Díky informačnímu boomu a migraci můžeme naleznout vyznavače islámu ve všech státech Evropské unie. Skutečnost, že v kontextu České republiky je obec věřících (umma) tvořena především z migrantů, dodává této obci věřících specifický charakter, který může v majoritním obyvatelstvu vyvolávat různorodé pocity, od exotičnosti až po projevy xenofobie.[3] Na rozdíl od ostatních náboženských tradic[4], které fungují na území České republiky, pouze islám je zahalen do „hávu" nebezpečného náboženství, které by mělo být vykázáno za hranice České republiky nebo zcela eliminováno, jak hlásají jeho odpůrci a kritici[5]. Tyto a další překážky mohou vést ke znesnadnění života jeho vyznavačům na území České republiky. To může být také jeden z důvodů, proč se muslimská náboženská obec vždy snažila o uznání islámu a Ústředí muslimských obcí za státem registrovanou náboženskou společnost, čímž by se stala rovnocennou vůči ostatním církvím, které působí na našem území.

V širším kontextu na tuto snahu můžeme pohlížet jako na formu etablování muslimské komunity do veřejného prostoru, kdy za jednu z nejdůležitějších forem etablování můžeme považovat výstavbu a zřizování sakrálních budov (mešit a modliteben) a kromě toho také snahu o přiznání zvláštních práv Ústředí muslimských obcí v ČR. Právě této druhé formě je věnován následující text. Cílem tohoto příspěvku je popsat a analyzovat průběh registrace a uznání muslimské obce ze strany státu, kdy se především zaměřím na prezentaci snahy o přiznání zvláštních práv v rámci II. stupně registrace a s tím spojené problémy a komplikace.

---

[2] Islám vznikl v 7. století na Arabském poloostrově a jeho zakladatelem byl Prorok Muhammad. Na rozdíl od křesťanství můžeme islám považovat spíše za náboženství ortopraktické než ortodoxní, podobně jako židovství, kdy obě náboženství staví na první místo zákon a řízení života obce. Viz DENY, Frederick. *Islám a muslimská obec.* Praha: Prostor, 2003. 194 s. ISBN 8085190966. s. 23.

[3] TOPINKA, Daniel. *Integrační* projekt *muslimů* v České Republice-pilotní projekt. Ostrava: VeryVision, s.r.o. [online]. 2007 [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z:www.mvcr.cz/dokument/2007/integrace_muslimu.pdf

[4] Pokud opomineme různá nová náboženská hnutí, v médiích častěji označovaná jako sekty.

[5] Zprávu o míře islámofobie a životních podmínkách muslimské komunity v České republice poskytuje například aktuální stínová zpráva o stavu rasismu a diskriminace v České republice za rok 2011 – 2012. Viz JANKŮ, Linda., SMEKAL, Hubert et al. *ENAR STÍNOVÁ ZPRÁVA: Rasismus a diskriminace v České republice.* Centrum pro lidská práva a demokratizaci. [online]. 2012 [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: http://www.romea.cz/dokumenty/SR_CR-2012.pdf.

Z hlediska struktury je příspěvek rozdělen do několika kapitol, jejichž cílem je čtenáři přehledně popsat průběh snah o registraci muslimské obce na našem území a následně o udělení výjimky k výkonu zvláštních práv. První čtyři kapitoly příspěvku pojednávají obecně o islámu a muslimské komunitě v ČR a jednotlivých historických obdobích, v rámci nichž se muslimská komunita pokoušela o registraci jako náboženská společnost, konkrétně se jedná o období Rakouska – Uherska, První republiky, Protektorátu Čech a Moravy, období komunismu a mezi léty 1990 a 2002, kdy vešel v účinnost zákon č. 3/2002 Sb. Cílem této části příspěvku je poskytnout čtenáři dostatečný vhled do daného tématu, který je nezbytný k lepšímu porozumění hlavní části příspěvku, kterou je analýza průběhu snahy o získání oprávnění k výkonu zvláštních práv (druhého stupně registrace) podle § 7 zákona č. 3/2002 Sb., prostřednictvím žádosti o výjimku dle § 27 odst. 8 tohoto zákona. Poslední dvě kapitoly reflektují dopad neúspěchu této žádosti na působení muslimské obce a výkon jejích náboženských práv v praxi a zamýšlí se nad perspektivou možného nabytí těchto práv do budoucna.

2. ISLÁM V ČR

Dříve než přistoupíme k samotnému popisu právního uznání muslimské obce, je vhodné muslimskou komunitu žijící na území České republiky krátce představit. Hned ze začátku je třeba zdůraznit, že se nejedná o homogenní skupinu. Muslimská obec je tvořena mnoha skupinami věřících, jež vycházejí z odlišných kulturních prostředí a tradic, které ovlivňují jejich náboženskou praxi. V České republice podle odhadů žije kolem 10 až 20 tisíc vyznavačů islámu. Počet aktivně praktikujících věřících se však odhaduje pouze na 2 tisíce, kdy do této části spadá také 200 až 300 českých konvertitů.[6] V současné době jsou na území České republiky vybudovány dvě mešity (v Brně a Praze) a existuje zde několik modliteben (např. v Teplicích, Hradci Králové, Olomouci). Mešity neslouží pouze jako místa pro modlitbu, ale pro velkou část komunity také představují i kulturní centrum a místo pro setkávání.

Z hlediska právní úpravy je základní normou, od které se odvozuje vztah státu a církve a náboženské společnosti (CNS)[7], v našem případě *al-Ittihád*

---

[6] MELICHÁREK, Tomáš. *Islám v Brně: muslimská komunita očima médií a Brňanů.* Pstruží: Lukáš Lhoťan, 2011. 130 s. ISNB: 9788090493209.

[7] „Církví či náboženskou skupinou se rozumí dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby. Církev a náboženská společnost podle zákona vzniká dobrovolným sdružováním fyzických osob a svébytně rozhoduje o věcech spojených s vyznáváním víry, o organizaci náboženského společenství a o vytváření k tomu určených institucí. Církev a náboženská společnost se stává právnickou osobou registrací, provedenou na základě žádosti splňující podmínky zákona.“ SVOBODA, František. *Legislativní prostředí pro činnost církví a náboženských*

al-islámí – Ústředí muslimských obcí (UMO)[8] a státu, Listina základních lidských práv a svobod (LZPS)[9], která se stala v roce 1993 součástí českého ústavního pořádku. Druhou nejdůležitější normou je zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech[10], v souladu s nímž je uznán současný oficiální status muslimské komunity. Její zastřešující organizace – Ústředí muslimských obcí – byla zaregistrována v roce 2004 Ministerstvem kultury jako náboženská společnost prvního stupně.[11] O druhý stupeň registrace bude Ústředí muslimských obcí moci požádat v roce 2014, tedy po uplynutí 10 leté zkušební lhůty od registrace prvního stupně dle § 11, odst. 1, písm. a) zákona č. 3/2002 Sb.

3. HISTORIE UZNÁNÍ DO DOB RAKOUSKA-UHERSKA DO ROKU 1989

Muslimové na území dnešní České republiky mohli vytvořit oficiální náboženskou obec již v roce 1912, kdy islám získal status státem uznaného náboženství. S výjimkou válečného období za Protektorátu Čech a Moravy se však možnosti působení skrze státem registrovanou náboženskou společnost dočkali až v 90. letech.

3.1 PO ROCE 1912

Rok 1912 byl pro muslimy na našem území důležitým především proto, že vstoupil v platnost rakouský zákon č. 159/1912 ř.z., jímž byl islám hanafijské právní školy akceptován za státem uznané náboženství.[12] První článek Říšského zákona č. 159/1912, ř.z. uvádí: *„Přívrženci islámu uznávají*

---

společností. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2007. 20 s. ISBN 9788023984811. s. 6 - 7.

[8] UMO vzniklo za spolupráce hlavních muslimských organizací v ČR tj. Islámské nadace v Brně, Islámské nadace v Praze a Svazu muslimských studentů v ČR. Je oficiálně registrováno státem a zapsáno v rejstříku registrovaných církví a náboženských společností Ministerstva kultury České republiky, a to pod číslem 4874/2004-26.

[9] Konkrétně se jedná o články č. 2, 15 a 16 LZPS. Blíže k jejich obsahu a interpretaci viz WÁGNEROVÁ, Eliška. *Listina základních práv a svobod: komentář.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. 906 s. IBSN: 9788073577506.

[10] SVOBODA 2007 op. cit., s. 4.

[11] SÁŇKA, Vladimír. *Malá a mladá komunita: k vývoji muslimské komunity v ČR v posledních dvaceti letech*. [online]. [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: http://www.dingir.cz/mala_a_mlada_komunita.shtml.

[12] Tento akt byl důsledkem anexe Bosny a Hercegoviny v roce 1908, kdy se součástí Rakouska – Uherska staly osoby muslimského vyznání. Vzhledem k věcným odlišnostem a právním specifikům tohoto náboženství došlo k jeho uznání v rámci Rakouska zcela samostatným normativním aktem, a to zákonem. Oproti tomu v Uhrách byl islám uznán zákonným článkem č. XVII: 1916. Viz TRETERA, Rajmund Jiří. *Stát a církve v České republice.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 156 s. ISBN 80-7192-707-4. s. 34.

se podle následujících ustanovení v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených za náboženskou společnost ve smyslu státního základního zákona ze dne 21. 12. 1867". Dále je pak v § 6 zákona č. 159/1912 ř.z. uvedeno: *„Náboženská společnost přívrženců islámu požívá jako taková vzhledem k vykonávání svého náboženství téže zákonné ochrany jako jiné zákonně uznané společnosti náboženské. Také nauky islámu, jeho zařízení a zvyky požívají téže ochran, pokud neodporují státním zákonům"*.

3.2 OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY

Teprve v polovině 30. let 20. století, v novém státním útvaru (Československu), se muslimové začali sdružovat podle náboženské příslušnosti, bez ohledu na národnost[13]. Koncem roku 1934 se sešlo několik praktikujících muslimů a založili *Moslimskou náboženskou obec pro Československo* s ústředím v Praze (MNO). Na zrodu MNO se podílely čtyři základní skupiny: zahraniční muslimové žijící v ČSR, zahraniční islámské instituce, zastupitelské úřady některých islámských zemí v Československu a českoslovenští konvertité.[14]

Rada MNO zaslala v prosinci 1934 Ministerstvu školství a národní osvěty (MŠANO) dopis, v němž oznámila zřízení MNO a vyjádřila své přesvědčení, že dle zákona č. 159/1912, ř.z. má obec rovněž právo vést matriky svých příslušníků, oddávat a pohřbívat. MŠANO dopisem z února 1935 potvrdilo zřízení MNO a konstatovalo, že v souladu se zákonem č. 159/1912 ř.z. se náboženská společnost hanafijského ritu[15] pokládá za státně uznanou v českých zemích. Zároveň však MNO upozornilo, že vnější právní poměry musí být upraveny „nařizovacím způsobem" a požádalo MNO o předložení organizačního statutu ke schválení. Zdůraznilo přitom, že ke zřízení MNO bude dle platných právních předpisů třeba též schválení

---

[13] Do té doby se muslimové sdružovali především na základě národnosti a někdy také své profese. Příkladem mohou být skupiny albánských cukrářů. Viz MELICHÁREK, Tomáš. *Analýza členské základny Muslimské náboženské obce v letech 1940 – 1945 a její možná interpretace*. Sacra aneb Rukověť religionisty, 2011, IX, č. 1. ISSN 1214-5351.

[14] BEČKA, Jiří., MENDEL, Miloš. *Islám a české země*. Olomouc: Votobia, 1998. 231 s. ISBN 8072200348. s. 146.

[15] Islámská právní věda (fiqh) se zabývá výkladem šarí'y. Tato právní věda vychází ze čtyř zdrojů: Koránu, tradice (sunna), analogie (qijás) a konsenzu (idžmá). V rámci sunnitského (většinového) islámu se rozšířily čtyři základní právní školy (mazhaby), kdy každá z právních škol se od sebe liší ve výkladu islámského práva (jedná se však většinou pouze o drobné rozdíly). Jednotlivé právní školy působily v odlišných oblastech. Hanífovský mazhab je liberálnější a uplatnil se na arabském Východě, zejména v Osmanské říši. Právě díky kontaktům Osmanů s Rakouskem-Uherskem byl tento ritus zanesen do říšského zákona č. 159/1912 ř.z. Dalšími právními školami jsou Šáfiovský mazhab (v severní Arábii) Málikovský mazhab (rigidnější, v Andalusii) a Hanbálovký mazhab, který je z hlediska výkladu nejpřísnější. V historii působil vždy jen okrajově, později ho však přijala wahhábíja (jedná se o islámské směry, který se snaží očistit současnou obec věřících a navrátit se k pramenům. Wahhábíja vyzývá k boji proti úpadku islámu [zejména proti novotám]; zakl. Al-Wahháb viděl obrodu islámu v návratu ke koránu a tradici.).

Ministerstva vnitra (MV), zejména ve věci vedení matrik, oddávání a pohřbívání.[16] MV však s odvoláním na platné právo zaujalo ve věci schválení návrhu stanov MNO a vyhovění požadavkům obce ohledně vedení matrik, oddávání a pohřbívání odmítavé stanovisko.[17]

Pokud si položíme otázku, proč se nezdařil tento první pokus o oficiální uznání obce, tak nalezneme hned několik důvodů, a to jak na straně MNO, tak na straně státu. Ze strany MNO to byla především nepřipravenost k právně přesnému jednání s úřady a nesplnění zákonných podmínek pro přiznání svých požadavků státními orgány. Ze strany úřadů to bylo především rozdílné právní dědictví českých zemí (po Rakousku) na straně jedné a Slovenska a Podkarpatské Rusi (po Uhersku) na straně druhé[18]. Dalším faktorem mohla být i nepočetnost muslimské obce nebo strach úřadů z organizovaných muslimů.

3.3 OBDOBÍ PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA A BENEŠOVY DEKRETY

MNO uznala až protektorátní vláda v prosinci roku 1941, a to na základě přepracovaného návrhu stanov, který byl předložen v únoru téhož roku.

Vyhlášením Benešových dekretů, které rušily všechna rozhodnutí protektorátní vlády[19], bylo anulováno rovněž úřední uznání MNO z prosince 1941. Z právního hlediska tedy nadále platilo, že MNO nebylo státem uznáno. Po roce 1945 nebyl právní statut MNO řešen.

---

[16] BEČKA 1998 op. cit., s. 132 -133.
[17] BEČKA 1998 op. cit., s. 144.
[18] Na rozdíl od MŠANO a Ministerstva spravedlnosti, které ve věci uznání MNO a vyhovění jejím požadavkům zaujímaly kladný postoj, MV v otázce uznání MNO dospělo k rozdílným právním závěrům a v listopadu 1937 vydalo stanovisko, podle něhož vlivem výrazové nejednotnosti Československých předpisů o uznání islámu jako státem uznaného náboženství není možné stanovy MNO pro Československo opřít o zákon č. 159/1912 z.ř. Důvodem k zamítavému stanovisku MV byla rovněž právní nezralost textu návrhu stanov, jeho vytýkané formální a formulační nedostatky a rozpor některých požadavků MNO s platnou legislativou (trvání na výsadním právu uzavírat sňatky a konat pohřební obřady). Předmětem sporu byl rovněž požadavek arabštiny jako úředního jazyka. Blíže viz BEČKA 1998 op. cit., s. 135 - 144.
[19] Jednalo se o Dekret prezidenta republiky č. 11/1944 o obnově právního pořádku ze dne 3. 8. 1944, který položil základy československé poválečné normotvorbě a reagoval na normativní a individuální akty vydávané v době nesvobody. V dekretu byla definována otázka kontinuity a diskontinuity čsl. právního řádu. Dekret zajišťuje kontinuitu s předmnichovským právním řádem (s právními předpisy vydanými do 29. 9. 1938) a řeší platnost a neplatnost právních předpisů z doby nesvobody tj. od 30. září 1938 do 4. května 1945. Jako den určení doby nesvobody bylo datum 4. května 1945 stanoveno nařízením vlády z července 1945. Viz TULEŠKOV, Ogňan. *Dekrety prezidenta republiky*. [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/dekrety-prezidenta-republiky.html.

3.4 OBDOBÍ PO ROCE 1948

Po převratu roku 1948, v období komunismu, přišel zákon č. 218/1949 Sb., který v § 14 zrušil všechny zákonné předpisy, které do té doby upravovaly právní poměry církví a náboženských společností. Zákon však nestanovil žádné podmínky pro registraci nových náboženských společností. Podmínky pro stávající náboženské společnosti byly zakotveny v § 2, ve kterém bylo řečeno, že *„[s]tátní souhlas lze udělit jen duchovním, kteří jsou československými státními občany,* **jsou státně spolehliví** *a bezúhonní a splňují i jinak všeobecné podmínky pro přijetí do státní služby. Státní úřad pro věci církevní může v případech hodných zvláštního zřetele prominouti podmínku státního občanství"* [zvýraznění doplněno] a 1 článku § 7: *„Duchovenskou (kazatelskou a pod.) činnost v církvích a náboženských společnostech mohou vyvíjeti jen osoby, které* **mají** *k tomu* **státní souhlas***, a které* **vykonají slib**. *Znění slibu stanoví vláda nařízením"*. [zvýraznění doplněno]

Neoficiální postavení obce v období komunismu a neustálé sledování tajnou službou StB způsobilo v obci hlubokou krizi, která vedla ke stagnaci členů MNO a jejich snah o etablování vůči státu.

Za výjimku můžeme považovat snahy o registraci v období vnitropolitické liberalizace roku 1968, kdy se muslimská komunita v zastoupení Arífa Omara Třebíčského pokusila o registraci společnosti *Yeni Çeri – Sociální organizace Moslimů v Praze*[20]. Zároveň však s touto registrací byla Třebíčským zaslána žádost i o registraci *Svazu muslimských obcí v ČSSR* na Úřad pro věci církevní na Ministerstvu kultury, aniž by bylo specifikováno, o kolik obcí se jedná. Dne 15. května 1968 byla tato poněkud chaotická žádost na Národním výboru hlavního města Prahy doplněna o některé dodatky organizačního rázu (požadavky byly o poznání skromnější než za první republiky[21]). Jelikož signatáři žádosti v příštích měsících neobdrželi od státních orgánů žádnou odpověď, dne 19. srpna 1968 se rozhodli prohlásit Svaz muslimských obcí za založený *de facto*.[22]

---

[20] „Už výběr názvu vytváří dojem, že šlo spíše o jakousi *mimoškolní* činnost zájemců o islám než o věcnou (…) představu. Nikde se nevysvětluje, proč si skupina vybrala právě turecký výraz Yeni Çeri, který znamená - nové vojsko a používal se v osmanské říši pro elitní pěší pluky, tvořené většinou slovanskými a dalšími odvedenci (odtud český výraz janičáři). Takový název u úřadů z několika hledisek mohl působit poněkud podezřele nebo naivně." BEČKA 1998 op. cit., s. 164 – 165.

[21] Jednalo se o povolení činností, které by měly za cíl chránit sociální, kulturní a právní zájmy. Dále se pak aktivita měla soustředit na zřízení knihovny a vlastní pobočky Červeného půlměsíce a úsilí o zřízení Muslimské náboženské obce, která by získala státní uznání dle platných předpisů.

[22] MENDEL, Miloš. *Muslimové v Českých zemích (1934 – 1989).* Dingir, 2006, č. 1. ISBN 978-80-86851-64-8. s. 18.

3.5 SHRNUTÍ

V rámci výše popsaných historických období, které v souhrnu pokrývají 77 let, již můžeme vidět první potíže s registrací muslimské obce. Naopak problém nevyvstal s uznáním islámu samotného, který byl státem uznán již v roce 1912 za období Rakouska - Uherska (říšský zákon č. 159/1912, ř.z.), což dále platilo i pro období první republiky, kdy byl říšský zákon č. 159/1912, ř.z. recipován československým právním řádem.

Zásadní přetržkou bylo období komunismu, kdy § 14 zákona č. 218/1949 Sb.[23] rušil všechny předešlé předpisy upravující právní poměry církví a náboženských společností. Muslimská komunita v tomto období nevyvíjela žádnou oficiální činnost. Z hlediska náboženské praxe však můžeme říci, že právě v období komunismu došlo k nárůstu počtu vyznavačů islámu, kteří do Československa přijížděli studovat a z nichž se posléze stali zakladatelé dnešního Ústředí muslimských obcí (UMO) a islámských nadací působících na našem území.

4. UMO PO ROCE 1989

Po roce 1989 se MNO opět pokusila o uznání ze strany státu a započal tak zdlouhavý boj s úřady o registraci obce.

4.1 SNAHA O REGISTRACI DLE ZÁKONA Č. 308/1991 SB.

V roce 1990 obdržela muslimská obec dopis od vlády (č.j. 123.541/90-5), v němž vláda konstatuje, že bere na vědomí existenci muslimské obce a přiznává jí právo na plnoprávný náboženský život. Tím byla ze strany nově demokratizovaného státu formálně potvrzena akceptace islámu a náboženských práv jeho přívrženců.

Snaha představitelů muslimů o obnovení registrace muslimské obce z první republiky však byla i nadále spojena se snahou docílit rovněž registrace entity s právní subjektivitou, jež by tuto náboženskou komunitu vůči státu reprezentovala. V květnu 1991 proto byla svolána ustavující schůze této entity, do jejíhož čela byl jako předseda zvolen profesor Mohamed Ali Šilhavý. Bylo tak založeno *Al-Ittihad Al-Islamí* – Ústředí muslimských náboženských obcí v ČSFR (UMO). [24]

V rámci následně přijatého zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, jenž s účinností od 1. dubna 1992 nově upravoval právní poměry církví a náboženských

[23] Tento zákon je s nezbytnými změnami účinný dodnes.
[24] BEČKA 1998 op. cit., s. 177.

společností, nicméně UMO nebyla zanesena do seznamu CNS, které jsou registrovány nebo působí na základě souhlasu státu, jenž tvořil přílohu tohoto zákona.[25]

Dle zákona č. 308/1991 Sb. platilo, že stát uznával jako CNS pouze ty, které byly dle tohoto zákona registrovány. V příloze zákona přitom byly vyjmenovány CNS, které byly pokládány za již registrované na základě předchozích právních aktů československého státu a nově se tedy registrovat nemusely. UMO se v tomto výčtu neobjevilo, neboť jeho uznání z doby Protektorátu (resp. uznání subjektu, jenž by bylo možno pokládat za jeho právního předchůdce) bylo Benešovými dekrety anulováno a toto uznání tedy nebylo pokládáno za akt československých státních orgánů.[26] UMO proto musela usilovat o registraci jako nový subjekt.

Pro CNS nově usilující o registraci bylo zákonem č. 308/1991 Sb. ve spojení se zákonem č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností, stanoveno, že návrh na registraci může být podán, prokáže-li se, že se k CNS hlásí nejméně deset tisíc zletilých osob s trvalým pobytem na území ČR[27]. Návrh na registraci musel obsahovat podpisy těchto osob ve stanoveném počtu. Zdůvodnění požadavku 10 tisíc podpisů lze nalézt v důvodové zprávě k zákonu č. 161/1992 Sb.[28] Prof. Šilhavého jako představitel UMO nicméně tento požadavek pokládal za porušení Všeobecné deklarace lidských práv a svobod, konkrétně článků č. 2, 7 a 18. Podle UMO byl požadovaný seznam rovněž ponižujícím pro nezletilé, kteří rovněž mají právo na náboženské vyžití.[29] Po táhlém dopisování si s úřady se profesoru Šilhavému nepodařilo dosáhnout registrace muslimské obce,

---

[25] Ústředí muslimských obcí v České republice: *Vyjádření k návrhu zákona o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností*. [online]. [cit. 27. 08. 2013]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/islam.htm.

[26] BEČKA 1998 op. cit., s. 180.

[27] Zákon č. 161/1992 Sb. rozlišoval, jestli se jedná o CNS, která spadá do Světové rady církví nebo ne. V § 1 tohoto zákona je řečeno, že jde-li o členskou církev Světové rady církví, stačí pro její registraci 500 osob, které mají trvalý pobyt na území ČR. Ostatním církvím byla stanovena podmínka doložení 10 tisíc takových osob.

[28] Důvodová zpráva k zákonu č. 161/1992 Sb., kterým byla hranice počtu 10 tisíc osob stanovena, uvádí: „Počet osob, přihlášených k nové církvi (…) je stanoven na deset tisíc. Tento počet je výrazem snahy neposkytnout výhody, kterých se podle zvláštních předpisů dostává státem uznaným církvím v oblasti daňové, poplatkové, celní i jiné korporacím, které by se mnohdy jen z účelových důvodů prohlásily za církve. (…) Stát zde vyjadřuje svůj zájem na uznání a podpoře pouze těch nově vzniklých církví, jejichž náboženskou víru vyznává v rámci ČR nezanedbatelný počet zletilých osob. (…) Členové početně malých církví nebo církví, jejichž návrh na registraci bude zamítnut, nejsou zbaveni základních práv, která jim zaručuje Ústavní listina základních práv a svobod; korporace, v nichž se sdružují, však nepožívají práv, která jsou vyhrazena jen církvím registrovaným a tedy státem uznaným.“ *Důvodová zpráva k zákonu č. 161/1992 Sb. o registraci církví a náboženských společností* [online].[cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zp161-92.htm.

[29] RADĚJ, Tomáš. *Česká muslimská obec v ČR a Ústředí muslimských náboženských obcí v České republice.* Rexter [online]. 2003 [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.rexter.cz/ceska-muslimska-obec-v-cr-a-ustredi-muslimskych-nabozenskych-obci-v-ceske-republice/2003/11/01/.

neboť nesplňovala zákonný požadavek doložení 10 tisíc podpisů zletilých osob hlásících se k UMO. V březnu 1996 proto odbor církví MK řízení ve věci registrace UMO zastavil.

Na základě ústavně garantovaných náboženských práv a svobod samozřejmě muslimové měli i nadále právo shromažďovat se k modlitbám a schůzím a tisknout náboženskou literaturu, problémy s právním uznáním nicméně představovaly pro UMO nepříjemnou překážku v rozvíjení dalších aktivit. Muslimové tak nuceni svou činnost na našem území vyvíjet pouze prostřednictvím nadací a občanských sdružení.

4.2 SHRNUTÍ

Z popisu snah o registraci UMO v tomto období můžeme vidět, že muslimská obec obdržela potvrzení státu o akceptaci islámu jako náboženství, jehož přívrženci působí na našem území, ale k registraci UMO jako právnické osoby reprezentující obec muslimských věřících nedošlo. Z právního pohledu je třeba říci, že UMO nesplnila podmínky pro registraci na základě zákona č. 308/1991 Sb. ve spojení se zákonem č. 161/1992 Sb., a proto jí registrace nebyla umožněna.

Naskýtá se však otázka, zda byl početní cenzus 10 tisíc osob jako podmínka registrace nové CNS zvolen vhodně.[30] V době platnosti zákona č. 161/1991 Sb., přicházely ohledně problematické výše tohoto limitu upozornění mimo jiné přímo z Ministerstva kultury (MK). Zástupce ředitele odboru církví MK Jiří Tesařík k této otázce prohlásil: *„Ministerstvo kultury již dlouho zastává názor, že* **početní cenzus***, nutný k registraci církve či náboženské společnosti,* **je nepřiměřeně vysoký** *a že představuje* **vážné ohrožení náboženské svobody** *v jejím aspektu sdružovacím.“*[31] [zvýraznění doplněno] Za další možný diskriminační faktor, který se také vztahuje k počtu vyznavačů, bychom mohli pokládat § 1 tohoto zákona, kdy církve, které spadají do Světové rady církví[32], jsou zvýhodněny oproti ostatním

---

[30] Zpochybnění tohoto konceptu je potvrzeno i současnou úpravou dle zákona č. 3/2002 Sb., který doložení takového počtu osob hlásících se k CNS požaduje pouze k přiznání registrace II. stupně (tj. zvláštních oprávnění), ale nikoli k samotné registraci CNS. Výhrady k předcházející právní úpravě jsou přitom reflektovány i v samotné Důvodové zprávě zákona č. 3/2002 Sb.

[31] BEČKA 1998 op. cit., s. 183.

[32] Světová rada církví (SRC) je mezinárodní mezicírkevní organizace, jejímiž členy je většina hlavních křesťanských církví, s výjimkou římskokatolické církve, která pouze na její jednání vysílá oficiální pozorovatele. SRC vznikla v rámci ekumenického hnutí, byla založena 23. srpna 1948 a v současné době shromažďuje 345 církví z více než 110 států světa. Je tak společenstvím pro více než 500 milionů věřících, kteří se hlásí k anglikánské, katolické, protestanské, pravoslavné a starokatolické církvi. Sídlo rady je v Ženevě ve Švýcarsku. V České republice jsou členy SRC Církev Československá husitská, Českobratrská církev evangelická, Pravoslavná církev v Česku a na Slovensku

církvím a náboženským organizacím, protože pro jejich registraci je požadováno doložit seznam pouze 500 osob. To znamená, že zákon nepřímo otevřel možnost misie pro více jak 340 církvím a křesťanským společnostem působícím v rámci Světové rady církví po světě, kterým by pro udělení registrace stačilo získat na našem území podpisy od 500 věřících. Naopak komunita věřících náležejících k jednomu z hlavních světových náboženství, s více než 80letou tradicí působení na našem území, byla nucena doložit podpisy 10 tisíc věřících. Toto znevýhodnění je dle mého názoru možné pokládat za diskriminaci a odepření rovnosti práv dle čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (č. 1/1993 Sb.)[33] církvím a náboženským společnostem, které nespadaly do Světové rady církví.[34]

5. SOUČASNÁ SITUACE PO PŘIJETÍ ZÁKONA Č. 3/2002 SB.

Možná změna ve věci registrace UMO nastala až přijetím zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, jenž se stal účinným 7. ledna 2002. Jedná se o úpravu, která převzala rakouský model dvoustupňového registračního systému[35]. V první etapě potvrdí stát existenci náboženské organizace a poskytne jí právní status, který se rovná statusu neziskové organizace (jedná se o registraci CNS ve smyslu § 6 zákona). Až v druhé etapě dostane náboženská organizace všechna práva, jimž se těší náboženské organizace (zvláštní práva registrovaných CNS ve smyslu § 7 zákona)[36]. Zákon stanoví podmínku, že organizace registrované v rámci

---

a Slezská církev evangelická. Viz Světová rada církví. *O nás.* [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.oikoumene.org/en/about-us.

[33] Listina základních práv a svobod (č 1/1993 Sb.) v čl. 2 odst. 1 zakazuje veřejné moci (státu) vázat se na výlučnou ideologii nebo náboženské vyznání. Česká republika je tedy státem konfesně neutrálním. Proto výsledkem by pak měla být určitá vyváženost přístupu státu k nositelům náboženské víry na straně jedné a osobám bez vyznání na straně druhé, ale i vzájemně rovnoprávné vztahy mezi jednotlivými církvemi a náboženskými společnostmi. Viz JÄGER, Petr. *Církve a náboženské společnosti v České republice a jejich právní postavení: příručka pro veřejnou správu.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006. 239 s. ISBN: 80-7325-092-6. s. 13 – 14.

[34] Tato výjimka nikdy nebyla využita žádnou z církví a náboženských organizací spadajících do Světové rady církví.

[35] Díky tomuto systému má organizace prvního stupně zajištěnou právní subjektivitu, ovšem bez dalších zvláštních práv, mezi něž se počítá finanční podpora státu, přístup do věznic, založení církevních škol či nemocnic. Těmi disponují až náboženské subjekty akreditované druhým stupněm registrace.

[36] Jedná se o právo a) vyučovat náboženství na státních školách, b) pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, zabezpečovací detence, ochranné léčení a ochranná výchova, c) být financována podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností, d) konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky podle zvláštního právního předpisu, e) zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu, f) zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, je-li tato povinnost tradiční součástí učení církve

prvního registračního stupně musí mít alespoň 300 členů (§ 10 odst. 2 písm. c) zákona). Dále je stanovena desetiletá zkušební lhůta, než dostane náboženská organizace právo na plnou registraci druhého stupně (§ 11 odst. 1 písm. a) zákona). Za tím účelem musí náboženská organizace doložit podpisy občanů hlásících se k této CNS, jejichž počet je minimálně tolik, kolik se rovná jednomu promile obyvatel s trvalým pobytem (v případě České republiky se tedy jedná o cca 10 tisíc členů). K této nové úpravě zákona se vyjádřil předseda UMO Mohamed Ali Šilhavý slovy: "Přiznává se, že existujeme, ale bez práv."[37] Z tohoto výroku, můžeme vypozorovat určité rozpaky nad touto úpravou, které UMO rovněž vyjádřilo ve svém stanovisku k návrhu zákona[38].

V březnu 2004 si UMO podalo žádost o registraci (tedy dosažení prvního stupně) u MK a začátkem září 2004 byla žádost kladně vyřízena. „Ještě téhož roku se rozvířila diskuse kolem podnětu ke zrušení registrace náboženské společnosti Ústředí muslimských obcí, který podala překladatelka Olga Ryantová[39] Ministerstvu kultury. Podle názoru autorky podnětu k přezkoumání registrace je islám ideologií zjevně propagující násilí a svaté války a potlačující práva žen a dalších občanů žijících ve

---

a náboženské společnosti nejméně 50 let; tím není dotčena povinnost překazit trestný čin uložená zvláštním zákonem.

[37] *Česká vláda připravuje restriktivní zákon o náboženství.* [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.blisty.cz/files/isarc/0008/20000807d.html.

[38] V tomto stanovisku UMO vyjadřuje nesouhlas s početní hranicí 1 promile obyvatel - osob hlásících se k CNS jako podmínkou pro přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv, neboť UMO takový počet podpisů nemá možnost shromáždit. Požaduje zásadní snížení této hranice na počet např. 1000 podpisů. Dále zde UMO vyjadřuje své přesvědčení o tom, že přípis MŠANO z roku 1935, který MNO obdržela ve věci oznámení svého založení, se rovná státnímu uznání MNO a muslimská obec tedy měla být zahrnuta již v příloze zákona č. 308/1991 Sb. jako registrovaná CNS. S ohledem na toto přesvědčení pak UMO požaduje, aby byla zahrnuta do přílohy nového zákona (č. 3/2002 Sb.), v níž budou opět vyjmenovány dosud registrované CNS. Blíže viz Ústředí muslimských obcí v České republice: *Vyjádření k návrhu zákona o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností*. [online]. [cit. 27.08.2013]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/islam.htm.

[39] Olga Ryantová byla rovněž inspirátorkou kontroverzního dokumentu *Já, muslim*, který byl odvysílán 7. října 2005 Českou televizí na programu ČT2 jako dokument z cyklu Infiltrace. Krátce po odvysílání byly proti tomuto dokumentu podány Radou arabských velvyslanců a pražskou a brněnskou islámskou nadací stížnosti. Adresáty stížností byli ředitel České televize, Rada České televize, Rada pro rozhlasové a televizní vysílání a Stálá komise pro sdělovací prostředky Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Dokumentu bylo především vytýkáno užití skryté kamery a prostřihy mezi atentáty na Světové obchodní centrum v New Yorku a záběry Islámského centra v Praze. Hlavní postavou (infiltrátorem) dokumentu je praktikující člen Buddhismu Diamantové cesty a sama iniciátorka dokumentu, Olga Ryantová, která rovněž přeložila do češtiny knihu *Velká pečeť,* jejímž autorem je zakladatel Buddhismu Diamantové cesty Ole Nydhal. Tento fakt je v dané souvislosti relevantní především s ohledem na veřejné projevy Ole Nydahla, jenž islám považuje za hrozbu a otevřeně nabádá k aktivismu proti islámu. Více RONOVSKÝ, Vít. *Jak interpretovat buddhismus Diamantové cesty.* Dingir, 2009, č. 3. ISBN 978-80-86851-64-8. s. 78.

svobodné společnosti. Tento podnět byl ministerstvem zamítnut. Muslimská obec tento podnět považovala za projev islamofobie v Česku.[40]

Jak je vidět, s přijetím zákona č. 3/2002 Sb., se již UMO podařilo registrovat, ale pouze v rámci I. stupně registrace, kdy se status CNS rovná statusu neziskové organizaci a neoplývá zvláštními právy. Díky registraci a získání statusu CNS tak mimo jiné UMO získalo možnost v tomto období požádat Ministerstvo zemědělství o udělení výjimky a o povolení k porážkám zvířat halal způsobem[41], která byla ministerstvem udělena dne 25. února 2010.

6. ŽÁDOST O VÝJIMKU V UZNÁNÍ II. STUPNĚ

V dubnu 2006 UMO požádalo o výjimku v uznání druhého stupně dle § 27 odst. 8 zákona. Na základě ustanovení tohoto zákona může MK se souhlasem vlády udělit výjimku z podmínky desetileté zkušební lhůty a doložení podpisů 1 promile obyvatel – osob hlásících se k dané CNS. Může tak učinit u CNS, které dle § 27 odst. 8 zákona:

- reprezentují významné světové náboženství s dlouhou historickou tradicí,
- působí na území České republiky, a
- jsou registrovány podle tohoto zákona.

MK rozhodnutím ze dne 5. října 2006 UMO oprávnění k výkonu zvláštních práv nepřiznalo. Toto rozhodnutí bylo dne 12. prosince 2006 v druhém stupni potvrzeno ministrem kultury. Další možnost požádat o udělení oprávnění k výkonu zvláštních práv bude mít UMO po uplynutí desetileté zkušební lhůty, tedy v roce 2014.

6.1 PODÁNÍ ŽÁDOSTI A REAKCE MINISTERSTVA KULTURY

Dne 19. dubna 2006 UMO podalo žádost o udělení výjimky ve věci přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv podle §27, odst. 8 zákona č. 3/2002 Sb. Žádost se vztahovala k výkonu pouze některých práv, a to:

---

[40] TOPINKA, Daniel. *Integrační* projekt *muslimů* v České Republice-pilotní projekt. Ostrava: VeryVision, s.r.o. [online]. 2007 [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z:www.mvcr.cz/dokument/2007/integrace_muslimu.pdf. s. 41.

[41] SÁŇKA, Vladimír. *Ústředí muslimských obcí registrováno státem*. Hlas. 2004, roč. 22, č. 7 – 10. MK ČR E 11633. s. 2.

- Vyučovat náboženství na státních školách podle právních předpisů[42].

- Pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služky v ozbrojených silách ČR, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova.

- Být financována podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností na základě zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem.

- Konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky podle zvláštního právního předpisu (zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině).

- Zřizovat církevní školy pole zvláštního právního předpisu.

Nebylo žádáno o přiznání práva zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství, protože zpověď není v islámu praktikována.[43]

Svoji žádost UMO zdůvodnila několika argumenty. Prvním argumentem pro přiznání zvláštních práv bylo odvolání se na říšský zákon č. 159/1912 ř.z., kterým byl islám na našem území uznán. Jak však vyplývá z výše popsaného historického exkurzu, oficiální postavení muslimské obce ve smyslu její registrace jako CNS můžeme datovat až od září roku 2004, kdy byla UMO registrována v rámci I. stupně registrace.

Druhá argumentační linie byla vedena především ve smyslu naplňování cílů UMO, které vyplývají ze zákona č. 3/2002 Sb., tedy že UMO pracuje v jak v oblasti osvěty, tak charitativní činnosti, je otevřená mezináboženskému dialogu a účastní se těchto setkání, odsuzuje všechny formy náboženského i protináboženského extremismu, podporuje integraci komunity do většinové společnosti a zdůrazňuje nezbytnost respektování právního systému ČR.[44]

Poslední okruh argumentů byl tvořen zejména prezentací nutnosti získání zvláštních práv, aby mohla UMO plnohodnotně praktikovat své náboženství a poskytovat členům své komunity služby, kterých se jim nedostává. Příkladem může být plán zavést do několika škol náboženskou výuku pro

---

[42] Podle zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
[43] *Žádost o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv.* Hlas. 2007, roč. 25, č. 1 – 5. MK ČR E 11633. s. 1.
[44] *Zdůvodnění žádosti Ústředí muslimských obcí.* Hlas. 2007, roč. 25, č. 1 – 5. MK ČR E 11633. s. 2.

děti z muslimských rodin nebo finanční zaopatření jednoho až tří duchovních.[45]

6.2 NÁVRH NA USNESENÍ A PŘIPOMÍNKOVÉ ŘÍZENÍ

Na základě této žádosti byl odborem církví Ministerstva kultury vypracován návrh na vyslovení souhlasu vlády s udělením výjimky náboženské společnosti Ústředí muslimských obcí Ministerstvem kultury podle ustanovení § 27 odst. 8 zákona č. 3/2002 Sb., který byl následně rozeslán do vnějšího připomínkového řízení na 53 připomínkových míst, přičemž lhůta pro sdělení stanoviska činila 10 pracovních dnů ode dne doručení materiálů[46].

Stanovisek z různých připomínkových míst se vrátilo 12, a to z ministerstev a krajů. Připomínky se týkaly těchto záležitostí:

- vyčíslení finančního dopadu na státní rozpočet (Ministerstvo financí ČR),
- výkonu zpovědního tajemství, krátkodobého působení UMO a nejednotného výkladu a vedení islámu (Ministerstvo spravedlnosti ČR),
- chybějících údajů o počtu muslimů a jejich dětí (Ministerstvo dopravy ČR),
- zajištění odborného zázemí pro vyučování náboženství na státních školách (Plzeňsky kraj),
- nezastoupení islámu v ozbrojených silách, vytvořeni dvou nezávislých paralelních struktur duchovních služeb v armádě (Ministerstvo obrany ČR),
- krátké doby existence UMO, zamítavému stanovisku tajných služeb (Ministerstvo vnitra ČR),
- finančního dopadu na státní rozpočet, což ale není důvod k zamítnutí (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR).

---

[45] Tamtéž.

[46] V rámci doby pro vyhodnocování připomínek si UMO stěžovalo, že přestože lhůta pro podání připomínek byla stanovena na 10 dní od doručení materiálů, tak rozhodnutí od Ministerstva kultury dostala více než po 5 měsících. V tuto dobu Ministerstvo s UMO nijak nekomunikovalo a ani nepožadovalo od UMO doplnění informací, či podání vysvětlení.

- Zlínský kraj doporučil žádost zamítnout bez odůvodnění.[47]

Dne 5. října 2006 Ministerstvo kultury po vyhodnocení připomínek rozhodlo o nepřiznání tohoto oprávnění. Své rozhodnutí zdůvodnilo tím, že UMO sice reprezentuje významné světové náboženství s dlouhou historickou tradicí, avšak na území České republiky bylo registrováno až ke dni 17. září 2004. Tím pádem tedy požádalo o udělení výjimky po necelých dvou letech svého působení na území České republiky, přičemž dle ustanovení § 11 odst. 1 písm. a) zákona č. 3/2002 Sb. je pro přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv určena doba registrace 10 let. Ministerstvo kultury doporučilo UMO, aby návrh na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv podalo až po splnění podmínek uvedených v ustanovení § 11 zákona č. 3/2002 Sb.

K uvedené argumentaci ministerstva je třeba říci, že podle ustanovení § 27 odst. 8 zákona č. 3/2002 Sb., může být ministerstvem udělena výjimka, aniž by bylo vyžadováno splnění podmínek podle § 11 odst. 1 a 4. Odkaz na krátkou dobu oficiální registrace je tedy irelevantní, neboť ustanovení § 27 odst. 8 zákona č. 3/2002 Sb. splnění podmínek podle § 11 odst. 1 a 4. zákona č. 3/2002 Sb., nevyžaduje (v tom spočívá hlavní podstata výjimky). Zákon kromě toho stanovil, že výjimku podle § 27 odst. 8 bylo možno udělit pouze do 5 let od nabytí účinnosti zákona; účinnosti zákon nabyl dne 7. ledna 2002, což znamená, že výjimka mohla být udělena nejpozději dne 7. ledna 2007[48]. V tu dobu by bylo UMO registrováno necelé 3 roky, což je více než polovina z této pětileté lhůty. Zde je tedy namístě položit si otázku, na základě jakých podkladů ministerstvo rozhodovalo o dostatečně dlouhé době činnosti náboženských společností v souvislosti s ustanovením § 27 odst. 8 a z jaké zákonné opory při těchto úvahách vycházelo, když žádné takové kritérium v citovaném ustanovení nenalezneme.

6.3 ROZKLAD

Proti zamítavému rozhodnutí ministerstva UMO podalo v zákonné lhůtě 15 dnů rozklad v souladu s § 152 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve kterém se ohradilo jak proti samotnému zamítavému rozhodnutí, tak rovněž proti způsobu vypořádání připomínek v připomínkovém řízení.

---

[47] TOPINKA, Daniel. *Etablování muslimů ve veřejném prostoru – kontexty deprivatizace náboženství*. In Sociologica – Andragogica 2010, Olomouc, 2010. 216 s. ISBN 978-80-244-2643-3. s. 134.

[48] Dne 7. ledna 2007 končila lhůta pro *udělení* výjimky, nestačilo tedy do tohoto data pouze podat žádost o přiznání zvláštních práv. Lhůta pro udělení výjimek tak skončila bezvýjimečně dne 7. ledna 2007 a je nepřekročitelná. Viz Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24. února. 2010, sp. zn 8 Ca 101/2008. In: KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2011. 366 s. ISBN 9788074003622. s. 312.

V rozkladu je pracováno s třemi argumenty a dále s vyjádřeními k jednotlivým připomínkám. První a hlavní argument se opíral o skutečnost, že UMO reprezentuje významné světové náboženství s dlouhou historickou tradicí, působí na území České republiky a je registrováno podle zákona č. 3/2002 Sb. Tím splňuje všechny zákonné požadavky pro udělení výjimky dle § 27 odst. 8 zák. o církvích a náboženských společnostech.

V druhém argumentu se UMO brání proti námitkám, že by chtěla pro svoji náboženskou společnost získat nějaké zvláštní výsady, které nejsou dopřány ostatním registrovaným církvím a náboženským společnostem.

Třetí argument reaguje na průběh připomínkového řízení, kdy návrh byl rozeslán na 53 připomínkových míst. Z tohoto počtu podalo připomínku 12 míst a celkem 41 připomínkových míst k návrhu buď žádné připomínky nemělo, nebo je neuplatnilo. S připomínkami těchto 12 míst se UMO nemělo možnost seznámit, přestože se o vývoj řízení o své žádosti u ministerstva průběžně zajímalo. V rozkladu přitom vyjadřuje přesvědčení, že všechny tyto vznesené připomínky měly a mohly být vypořádány v rámci připomínkového řízení, pokud by UMO mělo možnost se k nim vyjádřit a poskytnout doplňující informace, což by vedlo ke kladnému vyřízení jejich žádosti. V této souvislosti je v rozkladu namítnuto, že došlo k porušení tzv. principu dobré správy vymezeného zejména v § 2 zák. č. 500/2004 Sb.[49] K principům dobré správy se mimo jiné vyjádřil i Veřejný ochránce práv, který za jsoucí v rozporu s principem dobré správy označuje jednání státních úřadů, které nemusí být přímo protizákonné, ale přesto je vyhodnotil jako nesprávný postup, který měl ve svém důsledku nepříznivý dopad na práva osob a jejich oprávněných zájmů.[50]

Ve vztahu ke konkrétním připomínkám, jež ministerstvo obdrželo během připomínkového řízení, pak UMO v rozkladu uvedlo následující reakci:

- **Finanční náklady.** UMO by požadovalo pouze jednoho až tři duchovní, což je v rámci financování tisíců duchovních[51] jiných církví pro rozpočet MK zanedbatelná částka, proto je nelogický argument, že by financování těchto několika duchovních pro rozpočet znamenalo neúměrnou zátěž. Pokud by se dopad na státní rozpočet objevil mezi důvody pro neudělení oprávnění k výkonu zvláštních práv pro UMO, jednalo by se o porušení rovného přístupu deklarovaného MK.

---

[49] *Rozklad*. Hlas. 2007, roč. 25, č. 1 – 5. MK ČR E 11633. s. 7 – 9.
[50] Mezi deset hlavních principů dobré správy patří: dodržování právního řádu, nestrannost, včasnost, předvídatelnost, přesvědčivost, přiměřenost, součinnost, odpovědnost, otevřenost a vstřícnost. Viz MOTEJL, Otakar. *Principy dobré správy*. [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/pripady-a-stanoviska-ochrance/principy-dobre-spravy/.
[51] V Roce 2005 bylo z rozpočtu MK finančně zajištěno 4 137 duchovních. Viz JÄGER 2006 op. cit., s. 57.

- **Krátká doba existence.** Doba existence a působení muslimské komunity na území České republiky je fakticky delší. Ústředí však dříve nemohlo splnit přísné registrační podmínky. Registrace se zdařila až s přijetím nového zákona v roce 2002, který tyto podmínky zmírnil. Klíčová je však skutečnost, že dikce ustanovení § 27 odst. 8 nikde ve vztahu k žádosti o udělení výjimky k výkonu zvláštních práv nehovoří o kritériu délky působení náboženské společnosti.

- **Bezpečnostní aspekt.** Ze strany muslimských organizací v ČR nikdy v minulosti nedošlo k porušení zákona. Mluvčí BIS Jan Šubert dlouhodobě opakuje, že tajné služby považují muslimskou komunitu v ČR za bezproblémovou a její členové se snaží integrovat a respektují zákony České republiky. Dále pak UMO odmítá zavádějící srovnávání se situací muslimských komunit v jiných zemích.

- **Zachovávání mlčenlivosti.** V islámu neexistuje institut zpovědi.

- **Zajištění odborného zázemí při výuce.** V případě uznání zvláštních práv by UMO zajistila kvalifikovaného pedagoga.

- **Vytvořeni paralelních duchovních služeb.** Zde došlo k nedorozumění mezi UMO a Ministerstvem obrany. UMO nepožaduje duchovního v prostředí armády, kde nejsou vyznavači islámu a ani v budoucnu by neplánovala jeho zavedení, protože nepředpokládá, že by v armádě ČR někdy mohlo být tolik muslimů.

6.4 ROZHODNUTÍ

V reakci na podaný rozklad vydal ministr kultury Martin Štěpánek 21. prosince 2006 rozhodnutí, ve kterém rozklad zamítl a potvrdil rozhodnutí Ministerstva kultury o zamítnutí žádosti UMO o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv. Své rozhodnutí odůvodnil s odvoláním na dikci ustanovení § 27 odst. 8 zákona č. 3/2002 Sb., kdy *„Ministerstvo se souhlasem vlády* **může** *učinit výjimku a přiznat oprávnění ke zvláštním právům podle § 7 odst. 1 církvím a náboženským společnostem (...)“*.[zvýraznění doplněno] Neplatí tedy, jak dle něj vyplývá z rozkladu, že při splnění podmínek je na udělení výjimky právní nárok. I při splnění uvedených podmínek žadatelem je na správním uvážení Ministerstva kultury, zda zvláštní práva na základě výjimky udělí nebo ne.

Ministr konstatoval, že Ministerstvo kultury v rámci správního uvážení přihlédlo ke skutečnosti, že UMO bylo na území České republiky registrováno až ke dni 17. září 2004. S ohledem na to Ministerstvo kultury vyhodnotilo, že doba působení UMO jako registrované náboženské společnosti je natolik krátká, že nemůže o dosavadní činnosti UMO dostatečným způsobem vypovídat tak, aby jí mohlo být umožněno působení

v oblasti veřejné správy. Na základě tohoto odůvodnění se již ministr v rozhodnutí o rozkladu dále nezabýval jednotlivými námitkami uvedenými v rozkladu vůči ostatním jednotlivým připomínkám, protože Ministerstvo kultury se o ně výslovně neopřelo ve svém rozhodnutí.

6.5 DISKUZE

Jak je z výše popsaného patrné, tak Ministerstvo kultury se rozhodlo vydat své zamítavé stanovisko na základě svého správního uvážení, jež bylo zdůvodněno krátkou existencí UMO. Je otázkou, do jaké míry bralo zřetel i na připomínky vzešlé z připomínkového řízení. Přestože ve svém zdůvodnění se o ně přímo neopírá, fakticky je nepochybně bralo v potaz, což vyplývá mj. ze skutečnosti, že před vydáním zamítavého rozhodnutí se konala porada k vyhodnocení výsledků připomínkového řízení.

Reakce muslimů na stanovisko MK (v rámci prvostupňového řízení i ve vztahu k zamítnutí rozkladu) byla rozpačitá a důvody zamítnutí nebyly členům muslimské komunity příliš jasné. Ilustrací tohoto postoje může být vyjádření jednoho z muslimů získané v rámci projektu Integrační proces muslimů v České republice: *„Ptám se na to uznání muslimské komunity, protože to uznání v prvním stupni bylo docela dost komplikované a cítil jsem v těch různých odpovědích, které jsme dostávali, že tam bylo trochu takové nefér odmítání. Nebo že tam byly dávány důvody, proč to nejde a podobně. Neopakuje se teď trochu ta situace v tom druhém stupni toho uznání? Nebo je to něčím jiné? Tady v tom já to řeknu stručně. V tom druhém uznání já to považuji za* **úřední a státní xenofobii a islamofobii**. *Nic víc.“*[52] [zvýraznění doplněno]

S výše popsaným dojmem souvisí mimo jiné skutečnost, kterou muslimové rovněž namítali, a to nespokojenost s lhůtami v rámci vyřizování své žádosti. Podle UMO s ním MK po zahájení připomínkového řízení pět měsíců nekomunikovalo, po čemž už rovnou následovalo vydání zamítavého rozhodnutí o jejich žádosti.

Další zajímavou skutečností v souvislosti s připomínkovým řízením, která mohla přispět k rozpačitým pocitům z celého řízení a důvodů zamítnutí žádosti, jsou vyjádření Ministerstva vnitra (s odkazem na zpravodajské služby) a Ministerstva spravedlnosti, která obě poukazovala na možné bezpečnostní riziko ve vztahu k působení UMO a přiznání zvláštních práv. Naopak Bezpečnostní informační služba však na žádné z rizik neupozornila a muslimskou komunitu dlouhodobě považovala (a dodnes považuje[53]) za bezproblémovou, což vyplývá mj. z tehdy aktuální výroční zprávy za rok 2006: *„Během roku 2006 nezaznamenala BIS v české muslimské komunitě*

---

[52] TOPINKA 2007 op. cit., s. 86.
[53] Viz JANKŮ; SMEKAL 2012 op. cit.

žádné výrazné projevy radikalizace či výzvy k násilí. Muslimská komunita se snaží žít v souladu s českou nemuslimskou společností a má zájem o dialog. Její představitelé se snažili seznámit většinovou společnost s islámem a jeho hodnotovým systémem s důrazem na nenásilný charakter tohoto náboženství."[54]

Nabízí se otázka, proč UMO nepodalo proti zamítavému rozhodnutí o rozkladu žalobu a nenechalo o celé věci rozhodnout správní soud. Možným vysvětlením může být vyčerpání a rezignace členů komunity. Druhým (a do jisté míry souvisejícím) důvodem pak mohlo být hrozící zhoršení postavení muslimské komunity a jejího obrazu v očích veřejnosti vlivem pravděpodobné medializace soudního sporu a ní spojené negativní kampaně odpůrců islámu v České republice.

7. PRAXE

To, že UMO nezískala výjimku pro výkon zvláštních práv a je stále registrována pouze v I. stupni registrace neznamená, že by aspoň částečně nemohla vykonávat činnosti ve smyslu zvláštních práv vyplývajících z II. stupně registrace. Část těchto aktivit umožňuje právní řád České republiky vykonávat i mimo rámec zvláštních práv spojených s II. stupněm registrace, bez dosažení této registrace však aktivity nejsou finančně podpořeny ze státního rozpočtu a jejich výkon je poznamenán rovněž dalšími omezeními (např. přístup duchovních do vězeňských zařízení je možný pouze na základě individuálních dohod s daným zařízením). UMO v současnosti vykonává tyto činnosti, které níže budou blíže popsány:

- **Vyučování náboženství ve vlastních prostorách.** Tato výuka náboženství probíhá formou kurzů a pravidelných setkávání, a to jak v jednotlivých mešitách v Brně a Praze (zaštítěno Islámskou nadací v Brně a Islámskou nadací v Praze). Existují rovněž kurzy věnované veřejnosti, jedná se například o *Korespondenční kurz o základech islámu*, který pořádá Muslimský svaz studentů a mládeže.

- **Přístup duchovenstva do věznic na základě individuálních dohod s řediteli věznic.** V rámci charitativní činnosti Islámské nadace v Praze se její představitelé zaměřují na několik oblastí.[55] Z pohledu tohoto příspěvku je zajímavá především sociální a charitativní práce ve vězení, kdy Islámská nadace v Praze posílá vězněným muslimům dopisy, knihy, časopisy, brožury a časy modliteb. Muslimským vězňům bývá také umožněno dodržovat ramadán a pravidelné modlitby, při kterých mohou

[54] Bezpečnostní informační služba. *Výroční zpráva 2006*. [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.bis.cz/n/2007-11-21-vyrocni-zprava-2006.html.
[55] 1. sociální pomoc, 2. práci v uprchlických táborech a 3. práce ve vězení.

používat modlitební koberce.[56] Kromě těchto pravidelných činností se také ve věznici v Praze-Ruzyni podařilo vybavit muslimskou modlitebnu, která byla otevřena v květnu 2002. Jednalo se o otevření vůbec první muslimské modlitebny v některém z nápravných zařízení v ČR. Zástupci Islámské nadace se snaží navštěvovat tuto modlitebnu každý pátek a zajišťují zde pravidelné kázání.[57] Je však nutné říci, že veškeré duchovní práce a náboženské aktivity muslimů ve vězení se uskutečňují na základě individuálních dohod s příslušnými vězeňskými zařízeními[58] Situace ve věznici v Praze – Ruzyni je oproti ostatním vězeňským zařízením v ČR výjimečná. Proto také v roce 2002 musel Český helsinský výbor řešit případ odsouzeného, který tvrdil, že je ve vězení diskriminován pro své muslimské vyznání. Podle jeho slov odmítli pracovníci věznice Ostrov nad Ohří zajistit návštěvu islámského duchovního. Výbor celou věc vyřešil podstoupením informací Islámské nadaci v Praze a dále sledoval průběh kauzy.[59]

- **Konání obřadů, při nichž jsou uzavírány sňatky. Aby nastaly jeho právní následky, je však nutné sňatek následně uzavřít také před příslušným orgánem státní správy.** S tím souvisí existence Islámské komise pro rodinu[60], která má za úkol oddávat muslimské páry dle islámské tradice. Komise se kromě oddávání věnuje také rodinnému poradenství s využitím islámského práva.

- **Zřizování tzv. soukromých škol.** Tato činnost zatím v rámci UMO není realizována. Podle Evy Pavlíkové mezi muslimy neexistuje jednotný názor na vytvoření arabské školy a především na to, komu by měla sloužit. Naopak velká shoda panuje v podpoře vzniku arabské školy, kterou by navštěvovaly děti rodičů pracujících v ČR na krátkou, případně přechodnou dobu, například děti rodičů v diplomatických službách.[61]

Jak je vidět, UMO se pro vyznavače islámu snaží poskytovat široké spektrum služeb, které by mohlo spadat do činností ve smyslu privilegií vyplývajících z II. stupně registrace, i navzdory tomu, že touto registrací nedisponuje a jeho možnosti jsou tedy v tomto značně limitovány, jak právně, tak i fakticky. Jsem toho názoru, že pro Českou republiku a UMO by bylo lepší, kdyby UMO byla přiznána zvláštní práva, protože by se tím na jednu stranu pro UMO zjednodušila práce pro muslimskou komunitu a na druhou stranu by se z hlediska státu tyto aktivity zprůhlednily, protože by UMO souhrnně a přesně tuto svoji činnost vykazovalo. Jinými slovy, chybí

---

[56] KLAPETEK, Martin. *Sociální projekty muslimských organizací v ČR.* Časopis Sociální práce. 2008, č. 4. ISBN 0-7456-2383-2. s. 102.
[57] *Zpráva o činnosti Ústředí a organizací.* Hlas. 2002, roč. 20, č. 5 – 8. MK ČR E 11633. s. 7.
[58] *Návrh usnesení vlády České republiky.* Hlas. 2007, roč. 25, č. 1 – 5. MK ČR E 11633. s. 3.
[59] KLAPETEK 2008 op. cit., s. 102.
[60] *Islámská komise pro rodinu.* [online]. [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: http://ikr.sunna.cz/.
[61] PAVLINCOVÁ 2012 op. cit., s. 32 – 33.

zde oficiální vztah mezi UMO a státem na té úrovni, jak by pravděpodobně s ohledem na faktickou činnost a ambice UMO bylo žádoucí.

8. REAKCE NA CHYSTANOU ŽÁDOST V ROCE 2014

Nakolik je reálné, že UMO podá žádost o registraci do II. stupně v roce 2014 po uplynutí desetileté zákonem požadované lhůty, zůstává zatím otevřenou otázkou. V souvislosti s hackerským útokem skupiny White media[62] byla zveřejněna korespondence současného předsedy UMO Hassana Muneeba Alráwího, na kterou upozornil bývalý člen muslimské obce a současný člen Czech Defense League Lukáš Lhoťana z níž vyplývá, že UMO pravidelně nepodává výroční zprávy Ministerstvu kultury.[63] Tím porušuje jeden z požadavků pro registraci do II. stupně dle § 7 odst. 1 písm. c). Dle zveřejněné korespondence tento stav trvá od roku 2011, přičemž pokud by tomu tak skutečně bylo, UMO by mohla podat žádost nejdříve až v roce 2023.

Kromě těchto hackerských útoků se na českém internetu také formují skupiny, které brojí proti plánované registraci UMO ve II. stupni. Jedná se především o facebookovou skupinu *Islám v České republice nechceme*, která má v současnosti přes 61.000 členů[64], a občanské sdružení Czech Defense League, které můžeme řadit do protiislamistických skupin. Tato skupina započala s kampaní *Naqba 2014*[65] (arabsky katastrofa), která pomocí médií bojuje proti snaze UMO získat II. stupeň registrace.

9. ZÁVĚR

Pokud se pokusíme o shrnutí výše popsaného, můžeme identifikovat několik faktorů, které byly rozhodujícími pro přiznání práv UMO. Tyto faktory lze rozdělit na faktory vztahující se k muslimské komunitě a faktory vztahující se ke státu.

Z hlediska faktorů vztahujících se k muslimské komunitě můžeme říci, že pro snahy o registraci muslimské obce před účinností zákona č. 3/2002 Sb. bylo charakteristické především podávání nepřesných požadavků, věcná

---

[62] Internetové stránky české extremistické skupiny.
[63] LHOŤAN, Lukáš. *Uznání islámu Českým státem nehrozí dříve jak v roce 2021.* [online]. [cit. 26. 8. 2013]. Dostupné z: http://lukaslhotan.blog.idnes.cz/c/344360/Uznani-islamu-Ceskym-statem-nehrozi-drive-jak-v-roce-2021.html.
[64] Počet členů ke dni 26. 8. 2013. Viz Islám v české republice nechceme. [online]. [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: https://www.facebook.com/ivcrn.
[65] *Naqba 2014. Czech defense league.* [online]. [cit. 26. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.czdl.cz/kampane/naqba-2014/.

neznalost právního řádu a roztříštěnost náboženské obce[66]. Z hlediska registrace UMO v rámci zákona č. 3/2002 Sb. a následného požadavku o výjimku pro udělení registrace II. druhého stupně platí, že UMO se v tomto směru dle personálních možností obce maximálně snažila výjimku získat a v rámci správního řízení využila veškerých možných právních prostředků.

Z hlediska faktorů týkajících se státu je třeba především zmínit několik změn právní úpravy a předpisů upravujících působení CNS na našem území, což mohlo způsobit horší orientaci muslimské obce z hlediska právního statusu a registrace vůči státu. Dále je třeba zmínit, že z hlediska počtu věřících se vždy jednalo o velmi málo početnou skupinu a řešení jejího právního statusu tedy pro stát nemuselo být nutně prioritou (zejména v dřívějších historických obdobích).

Ve vztahu k dosavadním snahám UMO o získání registrace II. stupně lze dle mého názoru konstatovat, že dle podmínek vyplývajících z § 27 odst. 8 zákona č. 3/2002 Sb. měla být tato zvláštní oprávnění UMO přiznána. Zdůvodnění rozhodnutí Ministerstva kultury, potvrzené v druhém stupni rozhodnutím ministra kultury, odkazující na příliš krátkou dobu existence UMO, přestože v rámci § 27 odst. 8 zákona není stanovena žádná minimální lhůta existence dané církve či náboženské společnosti za účelem podání žádosti, je dle mého názoru třeba pokládat za překračující rámec znění zákona a tedy i možného správního uvážení ohledně udělení výjimky.

Přiznání zvláštních práv UMO dle nyní platného zákona č. 3/2002 Sb. představuje do dnešního dne stále aktuální téma a lze předpokládat, že UMO se o registraci v rámci II. stupně v budoucnu opět pokusí. Dle mého názoru by nicméně pro úspěšnou registraci bylo mimo jiné třeba, aby se pod UMO sjednotila celá muslimská komunita, tedy nejen tzv. muslimové s vazbou na komunitu , kteří aktivně praktikují své náboženství a podílí se na chodu komunity (podle sčítání lidu z roku 2011 se k islámu přihlásilo 3385 vyznavačů islámu[67]), ale i ta část muslimů, kteří aktivně nepraktikují islám a nepodílí se na chodu komunity, avšak i přesto se zároveň považují za muslimy, tzv. muslimové bez vazby na komunitu, kteří tvoří zbývající část celkového počtu více než 11 tisíc muslimů žijících na našem území.[68] Z toho vyplývá, že pokud by UMO zmobilizovalo celou muslimskou komunitu, mělo by šanci dosáhnout požadovaného početního cenzu 10 tisíc podpisů. Možnou komplikací může být neodesílání výročních zpráv na MK, avšak nelze předjímat, jak se k této otázce odbor církví a náboženských společností případně postaví. Kromě toho se na území ČR rovněž vyskytují

---

[66] MENDEL, Miloš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí.* Praha: Academia, 2007. 499 s. ISBN 9788020015549. s. 388.
[67] Komplikace s jednotností muslimské komunity můžeme pozorovat i na základě výsledků ze Sčítání lidu v roce 2011, kdy vyznavači islámu měli možnost se buď přihlásit k islámu obecně nebo k Ústředí muslimských obcí. K islámu se přihlásilo1942 věřících a UMO zaznačilo 1442 věřících.
[68] TOPINKA 2006 op. cit., s. 49.

protiislámské skupiny, které v případě snah UMO o registraci II. stupně budou proti těmto snahám vystupovat a snažit se je mařit (čehož jsme svědky i v současné době). Výsledek případné další snahy muslimské obce o získání zvláštních práv je proto v současné době třeba pokládat za nejistý.

Literature:

- BEČKA, Jiří., MENDEL, Miloš. Islám a české země. Olomouc: Votobia, 1998. 231 s. ISBN 8072200348.
- Bezpečnostní informační služba. Výroční zpráva 2006. [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.bis.cz/n/2007-11-21-vyrocni-zprava-2006.html
- Česká vláda připravuje restriktivní zákon o náboženství. [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.blisty.cz/files/isarc/0008/20000807d.html
- ČKT. Za kázání poslali žalobci policii na lídra českých muslimů. [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://t.tyden.cz/rubriky/domaci/zalobci-poslali-policii-na-lidra-ceskych-muslimu-za-kazani_281505.html
- DENY, Frederick. Islám a muslimská obec. Praha: Prostor, 2003. 194 s. ISBN 8085190966.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 161/1992 Sb. o registraci církví a náboženských společností [online].[cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zp161-92.htm
- Islám v české republice nechceme. [online]. [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: https://www.facebook.com/ivcrn
- Islámská komise pro rodinu. [online]. [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: http://ikr.sunna.cz/
- JANKŮ, Linda., SMEKAL, Hubert et al. ENAR STÍNOVÁ ZPRÁVA: Rasismus a diskriminace v České republice. Centrum pro lidská práva a demokratizaci. [online]. 2012 [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: http://www.romea.cz/dokumenty/SR_CR-2012.pdf

- Jäger, Petr. Církve a náboženské společnosti v České republice a jejich právní postavení: příručka pro veřejnou správu. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006. 239 s. ISBN: 80-7325-092-6.
- KLAPETEK, Martin. Sociální projekty muslimských organizací v ČR. Časopis Sociální práce. 2008, č. 4. ISBN 0-7456-2383-2.
- LHOŤAN, Lukáš. Uznání islámu Českým státem nehrozí dříve jak v roce 2021. [online]. [cit. 26. 8. 2013]. Dostupné z: http://lukaslhotan.blog.idnes.cz/c/344360/Uznani-islamu-Ceskym-statem-nehrozi-drive-jak-v-roce-2021.html
- MELICHÁREK, Tomáš. Islám v Brně: muslimská komunita očima médií a Brňanů. Pstruží: Lukáš Lhoťan, 2011. 130 s. ISNB: 9788090493209.
- MELICHÁREK, Tomáš. Analýza členské základny Muslimské náboženské obce v letech 1940 – 1945 a její možná interpretace. Sacra aneb Rukověť religionisty, 2011, IX, č. 1. ISSN 1214-5351.
- MENDEL, Miloš. Muslimové v Českých zemích (1934 – 1989). Dingir, 2006, č. 1. ISBN 978-80-86851-64-8.
- MENDEL, Miloš. Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí. Praha: Academia, 2007. 499 s. ISBN 9788020015549.
- MOTEJL, Otakar. Principy dobré správy. [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/pripady-a-stanoviska-ochrance/principy-dobre-spravy/
- Naqba 2014. Czech defense league. [online]. [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: http://www.czdl.cz/kampane/naqba-2014/
- Návrh usnesení vlády České republiky. Hlas. 2007, roč. 25, č. 1 – 5. MK ČR E 11633.
- PAVLINCOVÁ, Eva. Muslimští migranti a český sekulární stát. Červený kostelec: Pavel Marvart, 2012. 123 s. ISBN 9788074650185.
- RADĚJ, Tomáš. Česká muslimská obec v ČR a Ústředí muslimských náboženských obcí v České republice. Rexter [online]. 2003 [cit. 27. 8.

2013]. Dostupné z: http://www.rexter.cz/ceska-muslimska-obec-v-cr-a-ustredi-muslimskych-nabozenskych-obci-v-ceske-republice/2003/11/01/

- RONOVSKÝ, Vít. Jak interpretovat buddhismus Diamantiové cesty. Dingir, 2009, č. 3. ISBN 978-80-86851-64-8.
- Rozklad. Hlas. 2007, roč. 25, č. 1 – 5. MK ČR E 11633.
- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24. 02. 2010, sp. zn 8 Ca 101/2008. In: KŘÍŽ, Jakub. Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář. Praha: C.H. Beck, 2011. 366 s. ISBN 9788074003622.
- Říšský zákona č. 159/1912, o státním uznání islámu. In: Společnost pro církevní právo [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/lex/159-12.htm
- SÁŇKA, Vladimír. Ústředí muslimských obcí registrováno státem. Hlas. 2004, roč. 22, č. 7 – 10. MK ČR E 11633.
- SÁŇKA, Vladimír. Malá a mladá komunita: k vývoji muslimské komunity v ČR v posledních dvaceti letech. [online]. [cit. 26. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.dingir.cz/mala_a_mlada_komunita.shtml
- Světová rada církví. O nás. [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.oikoumene.org/en/about-us
- SVOBODA, František. Legislativní prostředí pro činnost církví a náboženských společností. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2007. 20 s. ISBN 9788023984811.
- TOPINKA, Daniel. Integrační projekt muslimů v České Republice-pilotní projekt. Ostrava: VeryVision, s.r.o. [online]. 2007 [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z:www.mvcr.cz/dokument/2007/integrace_muslimu.pdf
- TOPINKA, Daniel. Etablování muslimů ve veřejném prostoru – kontexty deprivatizace náboženství. In Sociologica – Andragogica 2010, Olomouc, 2010. 216 s. ISBN 978-80-244-2643-3.
- TRETERA, Rajmund Jiří. Stát a církve v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 156 s. ISBN 80-7192-707-4.

- TULEŠKOV, Ogňan. Dekrety prezidenta republiky. [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/dekrety-prezidenta-republiky.html
- Ústředí muslimských obcí v České republice: Vyjádření k návrhu zákona o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností. [online]. [cit. 27. 08. 2013]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/islam.htm
- Ústředí muslimských obcí v České republice: Vyjádření k návrhu zákona o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností. [online]. [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/islam.htm
- Výroční zpráva Ministerstva kultury za rok 2006. [online]. 2006 [cit. 27. 8. 2013]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=1661
- WÁGNEROVÁ, Eliška. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. 906 s. IBSN: 9788073577506.
- Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 8. 2013].
- Zákon 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 8. 2013].
- Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 8. 2013].
- Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 8. 2013].

- Zákonu č. 161/1992 Sb. o registraci církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 8. 2013].
- Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 8. 2013].
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 8. 2013].
- Zdůvodnění žádosti Ústředí muslimských obcí. Hlas. 2007, roč. 25, č. 1 – 5. MK ČR E 11633.
- Zpráva o činnosti Ústředí a organizací. Hlas. 2002, roč. 20, č. 5 – 8. MK ČR E 11633.
- Žádost o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv. Hlas. 2007, roč. 25, č. 1 – 5. MK ČR E 11633.

Contact – email
janku@sociofactor.eu

LISTOPAD 1989 A ZVLÁŠTNÍ PRÁVA CÍRKVÍ A NÁBOŽENSKÝCH SPOLEČNOSTÍ

MICHAL LAMPARTER

Externí spolupracovník Katedry ústavního práva a politologie Právnické fakulty MU, člen Společnosti pro církevní právo

Abstract in original language
Listopad 1989 - demokratická revoluce v Československu. Svoboda náboženského vyznání se začíná realizovat v jedné ze zemí se starou náboženskou kulturou. Třináctiletá diskuse se proměňuje v úpravu zvláštních práv církví a náboženských společností. Více než dvacetiletá diskuse se projevuje v novém právu financování církví a náboženských společností. To otevírá novou diskusi nejen o financování, ale i o zvláštních právech církví a náboženských společností. V diskusi nesmí chybět též modelové otázky náboženské svobody.

Key words in original language
Listopad 1989 Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

Abstract
November 1989 - the democratic revolution in Czechoslovakia. Freedom of religion started to be realized in the country of old religious culture. Thirteen-year discussion is implemented in special regulation of specific rights of churches and religious communities. More than twenty-year discussion is realized in a new law which regulates financing churches and religious communities. It opened a new discussion not only about financing, but also about special laws of churches and religious communities. In discussion, we attempt to answer basic questions of religious freedom.

Key words
November 1989 Freedom of conscience, religion and thought

Listopad 1989 a zvláštní práva církví a náboženských společností

1) Charakteristika konfesního práva před listopadem 1989

1a) Předlistopadový monopol

Před Listopadem 1989 byl zákon upraven monopol marxisticko-leninské ideologie. Náboženství bylo chápáno jako součást nadstavby. Jeho potřebnost a posuzování bylo závislé na množství nenáboženských faktorů - politickém systému, ekonomickém systému a právním systému.

1b) Dobová kritika náboženství

Politický systém byl dán vedoucí úlohou KSČ, tedy strany s ateistickým programem. Zájem této strany na náboženství byl v praxi různý, podobně jak se vyvíjely společenské a ekonomické podmínky. Oficiálně ateistický profil KSČ se však zrodil v konkrétních podmínkách Československa.

1c) Ekonomická kolektivizace

Ekonomický systém byl dán zespolečenštěním výrobních prostředků. Státní, družstevní a výjimečně individuální systém byly dominantními subsystémy v ekonomickém systému. Veřejný ekonomický systém zasahoval hluboko do soukromí.

1d) Ústavy v letech 1948 - 1989

Právní systém byl založen Ústavou Československé socialistické republiky, po událostech února 1948 již druhou Ústavou (první byla Ústava 150/1948 Sb.). Tato Ústava nechápala události února 1948 jako puč, ale jako vítězství pracujícího lidu. Navíc v červenci 1960, kdy byla Ústava přijata, došlo k vybudování základů socialismu a země si tedy dala přívlastek socialistická.

1e) Rozpor ideálů a praxe

Pojetí socialismu bylo po roce 1960 vykládáno různě. Ve vztahu k náboženství se po únoru 1948 vycházelo především z toho, že se jedná o něco historicky překonaného. Toto pojetí lze vyčíst z preambule Ústavy 150/ 1948 S.

1f) Idealismus prostých lidí

Naopak, když byla v roce 1968 řešena otázka federativního pojetí státu, došlo k oživení idealistických tradic, včetně náboženských. Socialismus s lidskou tváří otevřel stavidla i socialistického humanismu. Hranice politického systému byly naznačeny, nikoliv však dlouhodobě překročeny.

1g) Konfesní právo v totalitním období

Jak vyplývá z výše uvedeného, konfesní právo jako právo umožňující náboženskou svobodu bylo před listopadem 1989 používáno zejména jako nástroj vládnoucí moci. Ta se snažila ke svému prospěchu používat nejenom prvky represe (po únoru 1948 se zdůvodněním proti zneužívání náboženství protirežimní politikou), ale i selektivním vybíráním prvků náboženství pro podporu vlastního systému. Bráno z tohoto úhlu pohledu považoval předlistopadový systém sám sebe za systém s největší náboženskou svobodou.

1h) Dobový materialismus

Materialistické pojetí základních práv a svobod v pozitivním právu našlo své vyjádření v hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Ohodnocení práce kněží bylo nízké. V praxi bylo nižší než u dalších vysokoškolsky vzdělaných obyvatel.

1i) Institut státního souhlasu

Materialistické pojetí práva bylo v této oblasti finalizováno institutem státního souhlasu. Pokud kněz se choval nezávisle, mohl být postižen odebráním státního souhlasu. Komunistické právo tak pronásledovalo každou odchylku od „normy“.

2) Charakteristika vybraných změn v listopadu 1989

2a) Listopadu 1989 - demokratická revoluce v Československu

Listopad 1989, demokratická revoluce v Československu přinesl zásadní změnu politického, ekonomického i právního systému. Tato změna bývá charakterizována jako počátek naší současnosti. Listopad 1989 představuje rovněž zvláštní kapitolu v dimenzi náboženské svobody.

2b) Obnova pluralismu

Změna politického systému je významná od systému vedoucí úlohy KSČ po systém pluralitní. Právě náboženská svoboda je dobrým příkladem toho, že pluralitu není možné příliš dlouhodobě potlačit. Otčenáš - modlitba, která zazněla na velké manifestaci na Letné 1989 je přesným příkladem na návrat náboženství do veřejného sektoru. Právě tato modlitba se setkala s četnou kritikou. (1)

2c) Obnova soukromé iniciativy

Změna ekonomického systému je rovněž spjata s listopadovými událostmi. Tato změna byla však v zásadě připravována i po celý rok 1990 a její ekonomické důsledky byly patrny nejprve od počátku roku 1991. Pro oblast náboženské svobody byly důležité výčtové zákony z počátku 90. let. Tyto výčtové zákony navracely převážně objekty související s činností církví a náboženských společností. O církevní samostatnosti se v této době příliš nejednalo. Dále měl po více než další dvacetiletí platit zákon 218/1949 Sb.

2d) Dubčekovy právní reformy

Tím se dostáváme ke změně právního systému. Tato změna byla řízena parlamentem, vedeným od konce roku 1989 Alexandrem Dubečkem, miláčkem davů v listopadu 1989. Parlament se řídil zásadou, že pokud zákony z let 1948 - 1989 nebyly vysloveně zrušeny, zůstávají nadále v platnosti. Zákon č. 218/1949 Sb. platil dále, systém státního souhlasu z období 1948-1989 byl zrušen.

2e) Změna konfesního systému

Komplexní změna konfesního systému byla dána hlavním mluvčím Občanského fóra Václavem Havlem. Moderátorem velkých demonstrací na Letné byl Václav Malý, katolický kněz. Pro pochopení změn a očekávání v konfesní oblasti je významné, že v Maďarsku zásadní přeměnu politického systému - zrušení vedoucí úlohy MSDS - odhlasovali v parlamentu 23. 10. 1989 socialisté, bývalí komunisté a v Polsku byla zásadní ústavní změna odhlasována až 28. 12. 1989, když předtím již více měsíců vláda byla řízena nekomunistou. V NDR došlo 9. 11. 1989 k umožnění přechodu hranic v rozděleném Berlíně, zatímco zrušení vedoucí úlohy SED bylo odsouhlaseno parlamentem až 1. 12. 1989, tedy dva dny potom co došlo ke stejnému ústavnímu aktu v Praze.

2f) Komplexní charakter změn

Specifikou revoluce v Praze a v Československu, tehdy ještě socialistickém, bylo uskutečnit revoluci komplexní. Tato komplexnost byla dána pomalejším začátkem revoluce, nežli v okolních zemích, a v obecném ohledu pak požadavkem plné náboženské svobody, který byl implicitně přítomen. K tomuto je potřeba doplnit tři body: obnova 28. října jako státního svátku v roce 1988, petice Augustina Navrátila za odluku církví a náboženských společností od státu z roku 1988 s podporou statisíců podpisů a též z roku 1988 manifest Demokracie pro všechny z disidentského okruhu Václava Havla.

2g) Obnova demokratického systému lidských práv

Je zřejmé, že v listopadu 1989 se propojila celá řada faktorů demokracie a lidských a občanských práv. Významnou byla také unavenost starší

generace s převážně levicovou ideologizací politiky po roce 1948. Servilní a nejednou vypočítavý ateismus se obrátil ve svůj protiklad.

3) Zvláštní práva církví a náboženských společností

3a) Doktrína zvláštních práv církví a náboženských společností

Doktrína zvláštních práv církví a náboženských společností má bezesporu svůj počátek v reakci společnosti na motlitbu Otčenáš v Praze na Letné 26. 11. 1989Slovíčko zvláštní totiž znamená, že společnost ráda vyčleňuje některá práva naproti právům obecným. Znamenala v kontextu sametové revoluce také to, že husitský národ (teze o českém národě daná národním obrozením a zneužitá nejednou komunisty) má zvláštní cesty svého rozvoje. Ve veřejném prostoru má i nadále převažovat spíše sekulární filozofický tón, nežli tón silně teologický.

3b) Diskontinuita politiky a kontinuita náboženství

Výše uvedené však znamená také toto. Existují chvíle, kdy kontinuita moderních politických procesů se vyčerpala. Sekulární ateismus působí nejednou takto diskontinuitně. V takové chvíli je však někdy nutné přijít s idealistickým řešením. A protože se idealistická řešení v obecnosti mohou vyčerpat, přichází na scénu řešení z církevní sféry, řešení kněžské, které nejen obohatí daný vývoj, ale stane se počátkem kontinuity nové.

3c) Řešení republikánských specifik

Takové řešení je někdy obzvláště nutné v republikánských formách státu. Republika je totiž zpravidla postavená na volbách. Svobodné volby jsou volby pluralitní. Takové ale v Československu v listopadu roku 1989 již 43 let nebyly. Proto se jako moderní jevila církev.

S ohledem na katolický význam toho slova to byla i okolnost, že papežský stolec byl obsazen člověkem, který pocházel ze sousední země, která zaznamenávala podobné demokratické politické procesy (již v první polovině roku kuriální volby a dohodu na prezidentském kandidátu mimo v senátu vítěznou opozici).

3d) Zvláštní jako značný

A zde se dostáváme k povaze slova zvláštní. Slovo zvláštní zřejmě v konfesně právním slova smyslu znamená poměrně značnou roli církví a náboženských společností v obnovené české demokracii po listopadu 1989. Prostor, který se otevřel pro církve a náboženské společnosti je poměrně veliký a vzbuzuje úctu i odpovědnost. Úctu protože umožňuje pluralitně vyjádřit šíři náboženských projevů a tradic. Odpovědnost proto, že to vyžaduje těžký úkol tento prostor naplnit vzhledem i k ostatním prostorům kultury, včetně kultury právní a politické.

3e) Tři vývojové milníky

Je možné přitom připojit tradiční úvahu o změně vnímání lidských a občanských práv v rámci tří vývojových milníků - roku 1918, 1945 a 1989. Tyto milníky znamenají nová nahlížení na lidská a občanská práva. Znamenají však nová nahlížení též na církve a náboženské společnosti.

3f) Fenomén Masaryk

Po roce 1918 došlo k nastolení republikánské formy vlády. Novým prezidentem byl v listopadu 1918 zvolen vůdce prvního odboje T. G. Masaryk. Jeho základní politická teze je tezí demokratickou. Nahrazuje teokratické vidění světa v období monarchie. Přes zájem politických stran první republiky, prezident se projevuje jako prezident nestranický. Masaryk preferuje ideály humanitní. ale státoprávně srozumitelné a zařaditelné.

3g) Fenomén Beneš

Po roce 1945 se stává ústřední ideou idea sociální spravedlnosti. Ačkoliv tato idea je chápána evolučně, vítězná KSČ po volbách v roce 1946 nedodrží v průběhu roku 1948 demokratický scénář a začíná provádět totalitní politiku v teorii i v praxi. V teorii hraje KSČ politiku jako píseň národa zklamaného dějinami, který až s KSČ a s SSSR nachází své správné místo, v praxi dochází k potlačování jiných názorů uvnitř i vně KSČ. Absence vlády většiny se v listopadu 1989 přemění ve většinu nastupující opozice.

3h)Fenomén Havel

Po roce 1989 nastupuje do vedení umlčovaná většina. Je dobré analyzovat nejen vnitřní podmínky dalšího vývoje, ale i roli jednotlivých států v mezinárodním prostředí (zrušení vedoucí úlohy marxisticko - leninských stran ve východní Evropě (23. 10. 1989 MLR, 29. 11. 1989 v ČSSR, 28. 12. 1989 v PLR, 3. 1. 1990 v Rumunsku, 14. 1. 1990 v Bulharsku a 13. 3. 1990 v SSSR). Změna vztahu mezi Ruskem a Evropou nemůže být větší přidáme - li k tomu, že v pluralitních volbách v březnu 1990 se lidé v NDR přihlásili k integraci do SRN a po zvolení Jelcina prezidentem Ruska v roce 1991 zanikl Sovětský Svaz a mezinárodní společenství uznalo 15 nezávislých států.

3i) Fenomén duchovní obnovy

V letech 1987 - 1997 probíhalo desetiletí duchovní obnovy. Toto desetiletí nebylo pouze záležitostí katolíků, i když vzešlo s katolické půdy. K obnovným procesům došlo i ve střední a východní Evropě v evangelických a pravoslavných církvích, stejně jako i v ostatních náboženstvích. Je doposud oblastí vědeckého výzkumu jakým způsobem

došlo k obnovným procesům uvnitř náboženských společenství a jakým způsobem došlo k obnově vnějších vztahů náboženských společenství. Zde je nutno konstatovat, že převážně mírový charakter změn v Evropě je ovocem těchto obnov. Nedostatkem těchto obnov jsou ozbrojené střety tam, kde se udály.

Poznámky:

(1)Pro pozornějšího posluchače je potřeba porovnat s prací: Jiří Suk - Politika jako absurdní drama Václav Havel v letech 1975 - 1989, Paseka Praha 2013

Literatura:

(1) Jiří Suk - Politika jako absurdní drama Václav Havel v letech 1975 - 1989, Paseka Praha 2013

Literature:

(1) Jiří Suk - Politika jako absurdní drama Václav Havel v letech 1975 - 1989, Paseka Praha 2013

Contact – email

m.lam@seznam. cz

JE VZTAH MEZI ŘEDITELEM CÍRKEVNÍ ŠKOLY A OSOBAMI, JICHŽ SE ROZHODOVÁNÍ ŘEDITELE V ZÁLEŽITOSTECH POSKYTOVÁNÍ VZDĚLÁVÁNÍ TÝKÁ, VZTAHEM SOUKROMOPRÁVNÍM NEBO VEŘEJNOPRÁVNÍM?[1]

MGR. EVA TOMÁŠKOVÁ

Arcibiskupství pražské

Abstract in original language
Dojde na základě judikátu NSS 1 As 53/2011-109 z 27. 7. 2011 ve věci církevní MŠ Sion k tomu, že bude ředitel církevní školy rozhodovat ve správním řízení?

Key words in original language
Správní řízení, církevní škola.

Pravomoci ředitelů škol a školských zařízení upravuje školský zákon v § 164 a § 165, a to v § 164 obecně a v § 165 speciálně pokud jde o ředitele škol a školských zařízení, která zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí. V § 165 odst. 2 je uvedeno, v jakých případech rozhoduje ředitel školy a školského zařízení, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí, o právech a povinnostech v oblasti státní správy. Do 31. 12. 2011 bylo v § 183 je uvedeno, že nestanoví-li tento zákon jinak, vztahuje se na rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob v oblasti státní správy podle tohoto zákona správní řád. Od 1. 1. 2012 naopak § 183 pouze taxativně uvádí případy rozhodování, na něž se správní řád nevztahuje. Rozhodování ředitelů škol soukromých a církevních se tyto zákonné úpravy až dosud netýkaly.

V říjnu 2009 jsme s kolegy z ČBK vedli jednání s ředitelem odboru legislativy MŠMT Mgr. Vokáčem v souvislosti s přípravou návrhu novely školského zákona. ČBK předkládala mj. následující připomínku k návrhu: „Podle návrhu § 165 odst. 2 má být rozhodování ředitelů všech škol, včetně škol církevních, výkonem veřejné správy. Současné znění ust. § 165 odst. 2 stanovuje výkon státní správy pouze u rozhodování ředitelů škol, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí. Podle čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod církve spravují své záležitosti nezávisle na státních orgánech. Podle judikatury Ústavního soudu mezi činnosti církví neodmyslitelně patří i činnost vzdělávací, tedy provozování škol. Požadujeme proto, aby se i nadále na činnost ředitelů církevních škol nevztahoval správní řád.“

---

[1] Příspěvek přednesen na konferenci Církev a stát v roce 2012.

Mgr. Vokáč na základě námi poskytnutých judikátů Okresního soudu v Náchodě a Krajského soudu v Hradci Králové z roku 2007 ve věci žaloby o určení, že rozhodnutí ředitele SOŠ sociální Evangelické akademie se sídlem v Náchodě o vyloučení žáka ze studia je neplatné, v nichž oba soudci zastávali názor, že vztah ředitele církevní školy a žáka je vztahem soukromoprávním, následně zdůvodnil návrh na akceptování výše uvedené připomínky ČBK takto: „Ve věci aplikace zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, na rozhodování ředitelů škol a školských zařízení zřizovaných registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi jsem vycházel především z čl. 16 odst. 2 a 4 Listiny základních práv a svobod, souvisejícího nálezu Ústavního soudu publikovaného ve Sbírce zákonů pod č. 4/2003 Sb. a usnesení Ústavního soudu ve věci IV. ÚS 171/97. V souladu s čl. 16 odst. 2 Listiny spravují církve a náboženské společnosti své záležitosti nezávisle na státních orgánech. Výkon tohoto práva může být podle čl. 16 odst. 4 omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých. Jak zdůrazňuje výše uvedený nález Ústavního soudu, umožňuje čl. 16 odst. 4 státu omezit na základě zde uvedených důvodů výkon práv podle čl. 16 odst. 2, nikoliv však upravit tato práva. Případné podřízení procesních náležitostí rozhodování orgánů církevních škol a školských zařízení, zvláště pak, mělo-li by mít přesah i do činnosti církví jako zřizovatelů škol a školských zařízení při rozhodování v druhé instanci, musí být zkoumáno pod ještě přísnějšími kritérii. Podle mého názoru v souladu s výše uvedeným nelze použití správního řádu v činnosti ředitelů církevních škol, resp. podřazení této činnosti pod výkon veřejné správy ospravedlnit kritérii podle čl. 16 odst. 4 Listiny, a to ani zájmem na ochraně práv a svobod druhých. Jak dosvědčuje judikatura obecných soudů, poskytují dostatečnou ochranu práv dětí, žáků, studentů a zákonných zástupců proti případnému protiprávnímu postupu ředitele církevní školy nebo školského zařízení obecné soudy v občanském soudním řízení. První z mých návrhů tedy směřuje k podle mého názoru nezbytné úpravě návrhu novely tak, aby nevztahovala režim výkonu veřejné správy a aplikaci správního řádu na ředitele církevních škol a školských zařízení.“

Letos na základě zprávy v Učitelských novinách č. 10 z 6. 3. 2012 jsem se dověděla o rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věci církevní MŠ Sion se sídlem v Hradci Králové, které podstatně mění dosavadní výklad ustanovení § 165 odst. 2 školského zákona. Požádala jsem 9. 3. 2012 o stanovisko MŠMT k této věci jak za zřizovatele, tak po dohodě i za ČBK pro potřebu škol a školských zařízení zřízených registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi v ČR. Na můj dotaz jak se věci mají, dne 3. 5. 2012 odpověděl příslušný úředník, že záležitost „je řešena v souvislosti s obsahově podobnou žádostí Ministerstva vnitra a je s ohledem na svůj význam řešena s ohledem na všechny základní aspekty (postavení správního orgánu, procesní režim, odvolací orgán), a to postupně více útvary ministerstva.“

Oč jde v judikátu NSS 1 As 53/2011-109 z 27. 7. 2011? V případě vztahu ředitele a osob, o kterých (o jejichž právech a povinnostech) je ředitel oprávněn rozhodovat, jde o to, že „jeden ze subjektů právního vztahu vystupuje jako nositel veřejné moci a může jednostranně ukládat povinnosti druhému účastníku právního vztahu, mnohdy nejen bez jeho vůle, ale i proti jeho vůli“, jde tedy o vztah veřejnoprávní, a to bez ohledu na to, kdo je zřizovatelem školy nebo školského zařízení. Právní povaha vztahu mezi ředitelem a žáky se nemůže odvíjet od právního postavení zřizovatele školy, neboť něco jiného je vztah mezi zřizovatelem školy a školou, který může být soukromoprávní, nicméně vztah mezi ředitelem a žáky v případě, kdy ředitel rozhoduje o jejich právech a povinnostech, je vztahem veřejnoprávním. Na tom nic nemění ani § 165 odst. 2 ve spojení s § 183 odst. 1 školského zákona, neboť povaha právního vztahu se nemůže odvozovat od procesní úpravy, na jejíž použití se odkazuje, ale je tomu přesně naopak – použití příslušné procesní normy na rozhodování o právních poměrech účastníků právního vztahu se odvozuje od (hmotněprávního) charakteru daného právního vztahu. Vzhledem k tomu, že řediteli školy je, bez ohledu na to, kdo je jejím zřizovatelem, jednotlivými ustanoveními školského zákona svěřen výkon veřejné moci vůči jiným osobám, typicky žákům jím řízení školy, použije se na postupy ředitele při výkonu jednotlivých těchto pravomocí, na základě svého § 1 odst. 1 a dále § 9 správní řád, neboť jde především o autoritativní (jednostranné) rozhodování o právech a povinnostech, při kterém subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí od vůle subjektu.

Očekáváme tedy, jakým způsobem bude věc dále řešena ze strany MŠMT.

Literature:

- NSS 1 As 53/2011-109

Contact – email
tomaskova@apha.cz

ZPOCHYBNĚNÍ OPRÁVNĚNOSTI K VÝKONU ZVLÁŠTNÍCH PRÁV ZŘIZOVATELŮ CÍRKEVNÍCH ŠKOL KONTROLNÍMI ORGÁNY MŠMT (KVĚTEN 2012)

MGR. EVA TOMÁŠKOVÁ[1]

Arcibiskupství pražské

Abstract in original language
Počátkem roku 2012 zahájilo MŠMT prostřednictvím svého odboru kontroly ve vybraných církevních školách v ČR kontrolu hospodaření organizace a dodržování platných právních předpisů. U většiny škol kontrolní orgány v protokolu o výsledku kontroly uvedly, že škola nebyla zřízena registrovanou církví nebo náboženskou společností dle ust. §7 písm. e) zák. č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, a že zřizovateli (diecézi nebo řeholnímu institutu) nevyplývá výkon zvláštních práv ani ze Základního dokumentu Církve římskokatolické. V době konání konference není případ uzavřen.

Key words in original language
Kontrolní činnost MŠMT, církevní školy, výkon zvláštních práv církví a náboženských společností.

Ve dnech 29. února 2012 až 11. května 2012 proběhla v církevních školách zřízených Arcibiskupstvím pražským (Dívčí katolická střední škola, Platnéřská 4/191, 110 00 Praha 1, Vyšší odborná škola publicistiky, Opatovická 18, 110 00 Praha 1, Arcibiskupské gymnázium, Korunní 2, 120 00 Praha 2) podle programu schváleného ředitelem kontroly MŠMT kontrola čerpání dotace poskytnuté ze státního rozpočtu – financování církevních škol zřízených církvemi a náboženskými společnostmi se zvláštním právem zřizovat církevní školy (podle ust. § 7 odst. 1 písm. e) zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech). Kontrola zároveň proběhla také na církevních školách v dalších krajích ČR. V Protokolu o výsledku kontroly čerpání dotace poskytnuté ze státního rozpočtu Dívčí katolické střední škole (jednací číslo MŠMT – 9 278/2012 – M4) předaném škole dne 17. 5. 2012 kontrolní orgán mimo jiné konstatoval v části 2.1 Dotace MŠMT:

„…Škola nebyla zřízena registrovanou církví nebo náboženskou společností, které bylo přiznáno zvláštní právo zřizovat církevní školy dle ust. §7, zákona č. 3/2002 Sb., je tak školskou právnickou osobou zřízenou dle ust. §124 odst. 2 písm. b, zákona č. 561/2004 Sb. Žádosti o poskytnutí

[1] Příspěvek přednesen na konferenci Církev a stát v roce 2012.

dotací z rozvojového programu MŠMT „Posílení platové úrovně pedagogických pracovníků pro právnické osoby vykonávající činnost škol a školských zařízení, jejichž zřizovatelem jsou registrované církve nebo náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy vyhlášeného pod. č. j. 32 773/2011-26“ a rozvojového programu MŠMT „Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením v církevních školách na rok 2011 č. j. 27 476/2010-27“ byly tak ze strany organizace podány neoprávněně.“ V Závěru protokolu pak kontrolní orgán konstatuje: „Škola jako školská právnická osoba požadovala neoprávněně na MŠMT poskytnutí dotací určených pro církevní školy.“

Ředitel školy podal v zákonné lhůtě námitky a dále se věcí nezávisle zabývali kolegové ze sekce církevního školství Česká biskupská konference.

Na ministra školství prof. Fialu se obrátil generální sekretář ČBK Mons. Holub dopisem ze dne 25. 5. 2012, v němž uváděl stanovisko Církve římskokatolické k této otázce a navrhoval jednání s MŠMT k objasnění problematiky. Jednání za účasti zástupců MŠMT a ČBK proběhlo 6. června 2012 na odboru církví MK. MK vydalo pravděpodobně pro MŠMT své vysvětlující stanovisko k problému.

O existenci stanoviska se dozvídáme z Rozhodnutí MŠMT o zápisu do rejstříku škol a školských zařízení (č. j. MŠMT-8917/2012-25 ze dne 6. 8. 2012) střediska volného času-Domu dětí a mládeže, jehož činnost bude vykonávat školská právnická osoba Arcibiskupské gymnázium s účinností od 1. 9. 2012: „MŠMT též respektuje, že podle ustanovení § 7 odst. 1 písm. e) zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, který zastává Ministerstvo kultury, tedy že zřídit církevní školu může jak přímo církev a náboženská společnost, tak tzv. evidovaná právnická osoba zřízená podle zákona o církvích a náboženských společnostech. Evidovaná právnická osoba je součástí registrované církve a náboženské společnosti a jedná se o právnickou osobu, jejíž subjektivita je od církve odvozená, aby prostřednictvím nich mohla plnit své poslání včetně tzv. zvláštních práv a konkrétně práva zřizovat církevní školy. Pokud evidovaná právnická osoba zřizuje církevní školu, jedná tím za církev samu.“

V Protokolu o výsledku kontroly čerpání dotace poskytnuté ze státního rozpočtu Vyšší odborné škole publicistiky (jednací číslo MŠMT – 5 768/2012 – M4) předaném škole dne 2. 7. 2012 kontrolní orgán mimo jiné konstatoval v části 1.1 Zřízení a registrace organizace: „… Škola nebyla dle názoru kontrolního orgánu zřízena registrovanou církví nebo náboženskou společností, které bylo přiznáno zvláštní právo zřizovat církevní školy dle ust. §7 písm. e) zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech a výkon zvláštního práva nevyplývá pro Arcibiskupství pražské ani ze Základního dokumentu Církve římskokatolické.“ V Závěru protokolu pak kontrolní orgán konstatuje:

„Škola nebyla zřízena dle názoru kontrolního orgánu registrovanou církví nebo náboženskou společností, které bylo přiznáno zvláštní právo zřizovat církevní školy dle ust. §7 zákona č. 3/2002 Sb., je tak školskou právnickou osobou zřízenou dle ust. §124 odst. 2 písm. b, zákona č. 561/2004 Sb. A výkon zvláštního práva pro Arcibiskupství pražské nevyplývá ani ze Základního dokumentu Církve římskokatolické."

Pozoruhodné je, že Protokol o výsledku kontroly čerpání dotace poskytnuté ze státního rozpočtu Arcibiskupskému gymnáziu ze dne 28. 6. 2012 výše uvedený nález kontrolního orgánu postrádá. Vysvětlení je v tom, že vedoucí kontrolní skupiny (dvoučlenné) v tomto případě shledala stanovisko MK dostatečné a akceptovala je. V případě dvou výše uvedených škol vedoucí kontrolní skupiny odmítla stanovisko akceptovat s poukazem na to, že pro ni je nedostatečné (citace z telefonického rozhovoru). Námitky podané v obou případech nebyly dosud ze strany MŠMT vypořádány.

Contact – email
tomaskova@apha.cz

KANONICKÉ MOŽNOSTI A PRAXE FINANCOVÁNÍ KATOLICKÉ CÍRKVE[1]

ŠTĚPÁN ŠŤASTNÍK

Ústavní soud České republiky/Diecézní církevní soud v Brně

Abstract in original language
Jedná se o kanonickoprávní pohled na možnosti financování Katolické církve v tuzemsku. Je vycházeno z toho, že různé možnosti financování jsou uvedeny již v Bibli. Současný kodex některé z těchto možností zakotvuje. Jednotlivých diecéze pak svým partikulárním právem upravují církevní daně a soudní poplatky. Je poukazováno na další, dosud nevyužité možnosti financování.

Key words in original language
Kanonické právo

Key words
Canon law

Potřeba materiálních prostředků

Aby církev mohla plnit své úkoly, je odkázána na materiální prostředky.[2] Tato skutečnost může vyvolávat vášně odmítající skrze hmotné vydání ve svém důsledku i vlastní činnost církve, případně církev vůbec. Za důkaz nechť slouží mediálně sledované rozhořčení části španělské veřejnosti ohledně vydání tamního veřejného rozpočtu na Světové dny mládeže v Madridu, jakkoliv byly domněnky o povaze a výši těchto výdajů organizátory dementovány.[3]

Biblické prameny

To, že pastorační péče o boží lid má být financována je patrné už od počátku dějin spásy. Byl to totiž už Aram, kdo za požehnání zaplatil desátek knězi Boha nejvyššího Melchizedechovi.[4] Ovšem předmět a rozsah plateb se

---

[1] Příspěvek přednesen na konferenci Církev a stát v roce 2011.

[2] Loskand, W.: Církevní majetek ve Spolkové republice Německo in Revue pro církevní právo číslo 2/95

[3] http://res.claritatis.cz/zpravy/z-domova/setkani-v-madridu-neni-hrazeno-ze-statniho-rozpoctu/4838

[4] Gn 14,20

v průběhu dějin měnily. Zatímco Aram zaplatil jednorázově za individuální a jednorázový úkon pastorační péče, tak už praotec Jákob se za příslib budoucího požehnání zjevený ve snu rozhodl platit pravidelný desátek ze všeho, co v budoucnu dostane.[5] Tuto platbu se navíc zavázal platit poutnímu místu, které současně vytvořil, v čemž je možné vidět také prazáklad účelových nadací nebo klášterů.

Další vývoj ukázal, že platby za pastorační péči nemusely souviset s tím, co jednotlivec díky Božímu působení hmotně získal. Tak v souvislosti se zavedením řádu obětí v již dosažené zaslíbené zemi byla stanovena platba pravou kýtou dobytčete tomu knězi, který vysluhoval pokojnou oběť.[6] V tomto poplatku je možné vidět saturování základních životních potřeb těch, kteří byli vyčleněni právě k vysluhování předepsaných obětí. Jednalo se tedy o odměnu za vykonanou práci, bez souvislosti s tím, zda přinesla užitek v podobě konkrétního ekvivalentu, pojímaného ryze materiálně jako v předchozích příkladech.

Něco obdobného, byť mnohem skrovnějšího lze spatřit i v apoštolátu svatého Pavla, který zásadně odmítal plnění za evangelizaci, nicméně předpokládal vyrovnání příjmů a výdajů, k nimž přitom docházelo.[7] Jinými slovy mu šlo o náhradu účelně vynaložených nákladů na pastorační činnost, v nichž nebyla obsažena vlastní odměna, ale jen hotové výlohy. Konečně je nutné se zmínit i o tradici sbírek, jejichž výnos ovšem zpravidla nebyl určen jen pro ryze pastorační činnost, ale také i pro činnost charitativní. Tradice sbírek je charakteristická dobrovolností co do výše příspěvku a současně i určitou obecností pokud jde o její využití. Často připomínána je v této souvislosti praxe, kdy ti, kteří měli v prvotní církvi pole nebo domy, prodávali je a peníze, které utržili, skládali apoštolům k nohám a z toho se rozdávalo každému, jak potřeboval.[8] Přikláním se k názoru těch, kteří této praxi, byla-li pojímána obecně a důsledně, vidí exces, jehož negativní důsledek musel být v následující době sanován sbírkami jiných církevních obcí, jak o tom psal svatý Pavel do Říma.[9] Tolik přebohatá zásoba, z níž lze i pro oblast financování vynášet nové i staré.[10]

---

[5] Gn 28,22

[6] Lv 7, 32-33

[7] Fil 4,15

[8] Sk 4,34-35

[9] Řím 15,26

[10] Mt 13,52

Zdroje financování obecně

Nyní stanoví kán. 222 § 1 CIC, že jsou křesťané povinni přispívat na potřeby církve, aby měla prostředky, nutné pro bohoslužby, pro apoštolát a charitativní činnost a také pro přiměřené vydržování těch, kdo jí slouží. Tím je právně zakotveno páté církevní přikázání („Církvi na její potřeby přispívat"), podle nějž jsou věřící povinni přispívat na hmotné potřeby církve (v níž každý křesťan uskutečňuje své povolání ve společenství se všemi pokřtěnými[11]), a to každý podle svých možností.[12] Konkrétněji je pak diecéznímu biskupovi dáno oprávnění vyměřit po projednání s ekonomickou radou a kněžskou radou sobě podřízeným veřejným právnickým osobám podle jejich příjmů přiměřenou daň na potřeby diecéze. Ostatním fyzickým a právnickým osobám může uložit mimořádnou přiměřenou dávku jen v případě závažné potřebnosti a za stejných podmínek, při zachování partikulárních zákonů a obyčejů, pokud mu poskytují širší práva.[13] Kánony tedy říkají, že činnost Církve může být v zásadě organizovány různými způsoby, resp. různými systémy financování, podle zákonů a zvyků jednotlivých území, za dodržení legislativní procedury spočívající v projednání s danými připomínkovými místy.

Sbírky

V tuzemsku jsou za tradiční způsob získávání finančních prostředků obecně považovány sbírky k církevním a náboženským účelům, konané v kostelech, modlitebnách a jiných místech určených k provádění náboženských úkonů, bohoslužeb a obřadů. Obecné uznání této skutečnosti se projevuje např. tím, že tyto sbírky jsou vyňaty z administrativního režimu zákona o veřejných sbírkách.[14] Naopak sbírky pořádané Charitou Česká republika, jež je církevní právnickou osobou, režimu zákona o veřejných sbírkách podléhají. Jedná se ovšem o sbírky na charitativní a nikoliv na pastorační činnost církve. Pokud jde o prve uvedené sbírky, ty jsou zpravidla nedílnou součástí bohoslužeb, zejména nedělních, a účelově souvisí s pastorační činností farnosti, ve které jsou vybírány. Právě s ohledem na jejich zaužívanost a obecnou povahu jsou současně využívány i pro financování jiných pastoračních činností církve, prováděných jinými právnickými osobami.

Českou biskupskou konferencí jsou pravidelně stanovovány termíny, ve kterých jsou farní sbírky účelově vázány právě ve prospěch jiných

[11] § 2030 CCE

[12] § 2043 CCE; je třeba mít rovněž na paměti, že církevní přikázání se podle § 2041 CCE nacházejí v linii mravního života, která navazuje na liturgický život a z něho se také živí.

[13] kán. 1263 CIC

[14] § 2 písm. b) zákona č. 117/2001 Sb.

veřejných právnických osob, resp. účelů přesahujících vlastní zájmy farností. V roce 2011 byly vyhlášeny sbírky v šesti termínech[15]:

20. března (o druhé neděli postní) se jednalo o haléř sv. Petra, tedy o příspěvek místních partikulárních církví univerzální církvi, reprezentovanou Svatým Stolcem, aby ten mohl přispět ke zmírnění následků neštěstí, pomoci obětem válečných konfliktů, živelných katastrof, uprchlíkům a dalším lidem v nouzi[16];

22. dubna (na Velký pátek) se jednalo o dobrovolnou sbírku na udržování Božího hrobu v Jeruzalémě a dalších posvátných míst ve Svaté zemi, jako výraz solidarity s křesťany ve Svaté zemi[17];

15. května (o čtvrté neděli velikonoční) se jednalo o sbírku pro bohoslovce, resp. jejich výuku a formaci;

12. června (o Slavnosti Seslání Ducha Svatého) se jednalo o sbírku na charitativní účely;

4. září (o 23. neděli v liturgickém mezidobí) se jednalo o sbírku účelově vymezenou jednotlivými diecézemi, konkrétně v brněnské diecézi se jednalo o podporu církevního školství[18]; a konečně

23. října 2011 (tedy v předposlední říjnovou neděli) se bude jednat o sbírku na misie, tedy zejména papežská misijní díla.

Církevní daně

Dále jsou podle zákonného zmocnění veškeré příjmy farností předmětem církevní daně[19]. Ta se v každé diecézi v souladu s jejím partikulárním právem nazývá jinak. Oficiálně se jedná např. v Pražské arcidiecézi o Svépomocný fond Arcibiskupství pražského, v Olomoucké arcidiecézi o příspěvek farností pro společné aktivity diecéze, a v brněnské diecézi o příspěvek na potřeby diecéze. Nejsrozumitelněji a nejzaužívaněji se vždy jedná o tzv. „desátek farností“.

V pražské arcidiecézi se jedná jednak o daň ze sbírek a o daň z ostatní hospodářské činnosti farností, duchovních správ a kvazifarností, jakož i

[15] ACEB 2011: 1, 5

[16] ACEB 2011, 2, 15

[17] ACEB 2011, 4, 35

[18] ACEB 2011, 7, 77

[19] Jedná se o daň v ryze kanonickoprávním smyslu, aniž by takto nutně musela být pojímána ve smyslu státního práva.

kapitul.[20] U daně ze sbírek jde o 10 % výnosů všech sbírek s výjimkou účelových sbírek, které byly vyhlášeny anebo předem schváleny ordinářem, resp. ordinariátem. U progresivně pojaté daně z ostatní hospodářské činnosti se jedná o 10% z rozdílu výnosů a nákladů, resp. rozdílu mezi příjmy a výdaji na jejich zajištění a udržení, snížených o částku 30. 000,– Kč, pokud tento rozdíl nepřesahuje 100.000,– Kč. Přesahuje-li tuto částku, jedná se o daň ve výši 10.000, – Kč a 20 % ze příspěvkového základu přesahujícího 100.000,– Kč, resp. přesahuje-li 350.000,– Kč jedná se o daň ve výši 60.000,– Kč a 30 % z příspěvku přesahujícího 350.000,– Kč. Jsou rovněž stanovena obecná pravidla, jak lze takto získané prostředky čerpat na stavební a jinou provozní či investiční činnost farností. Správa této daně, pokud jde o její zjištění a odvedení je tedy věcí konkrétních místních duchovních správ.

V olomoucké arcidiecézi je zvolena cesta očekávaného příjmu z této daně ve výši 8.000.000, – Kč. Tato částka je v jednotlivých letech rozpočítávána arcidiecézním ekonomickým odborem podle očekávaného daru jednotlivých účastníků bohoslužeb starších osmnácti let, kteří jsou zjištěni předchozím sčítáním věřících. Od daně jsou osvobozeny farnosti, kde se bohoslužeb účastnilo méně než dvacet dospělých (ty mají přispět diecézi podle svého uvážení), a dále na pět let farnosti stavějící nový kostel. Konkrétní výše daně je sdělována farnostem skrze děkany.[21]

V brněnské diecézi se jedná o degresivně pojatou desetiprocentní daň z celkových příjmů farnosti z minulého roku, ponížených o diecézní, obecní, krajské a státní dotace, náhrady škod a výnosy ordinářem stanovených sbírek. K blíže neupřesněné „adekvátní“ degresi dochází u farností, kde je příspěvek vyšší než 200, – Kč na účastníka bohoslužeb podle posledního sčítání. Daň nižší 1.000, – Kč se nevybírá. Konkrétní výše daně je každoročně zveřejněna v příloze ke kurijním aktům. Současně je obecně zveřejněn rozpočet, tedy jaký se očekává výnos a jak má být rozdělen mezi jednotlivé diecézní instituce a projekty.[22] Stejně jako v Praze má tedy i v Brně tato daň zveřejněno i své účelové určení.

Na uvedeném je patrné, že daňovými poplatníky jsou toliko farnosti a jim na roveň postavené základní územní jednotky duchovní správy. Kapituly, coby daňoví poplatníci v pražské arcidiecézi jsou spíše výjimkou. Jiné právnické osoby daňovými poplatníky nejsou. Nevznikla tedy u nás na rozdíl od jiných části světa pochybnost, nakolik mohou být daňovým poplatníkem právnické osoby zřízené externě institucemi papežského práva působící

[20] směrnice č. 3649/2010 ze dne 30. června 2010.

[21] ACO 1998, 1: 1

[22] ACEB 2011: 5, 48

v dané diecézi.[23] Zato v minulosti vznikla našim podmínkám bližší pochybnost, nakolik jsou k placení partikulárním právem stanovenými církevními daněmi zavázány historicky inkorporované farnosti. To jsou farnosti, jejichž duchovní správa byla zejména v dávné minulosti svěřena řeholním institutům, aniž by se dochovala úmluva o vzájemných právech a povinnostech diecéze a řeholního institutu. Touto otázkou se z podnětu pražského arcibiskupa v minulosti fakticky zabývala jednak Kongregace pro klérus[24] a ještě předtím Papežská komise pro výklad dekretů II. Vatikánského koncilu[25] a konečně z podnětu mexické Národní konference vyšších představených mužských řeholí Papežská rada pro výklad legislativních textů[26]. Výsledek našel odraz ve stručně strohé osmé větě čl. 5 směrnice České biskupské konference o historicky inkorporovaných farnostech.[27] Ta říká, že kněz ustanovený řeholním institutem jako farář je podřízen biskupovi ve věcech pastoračních i ekonomických, týkajících se svěřené farnosti. Nedomnívám se, že hraje roli, že uvedená zásada je obsažena v oddíle blíže popisujícím obsah dohod, které teprve mají být uzavírány v budoucnu.

Výše uvedená fiskální opatření nedopadá přímo na věřící – fyzické osoby. Za jediné takové přímo dopadající opatření se v současnosti tedy dají považovat toliko poplatky za justiční, resp. justičně-administrativní činnost, coby specifickou oblast pastorační péče partikulární církve.

Soudní poplatky

Církevní soudy jsou tu k tomu, aby nalézaly a chránily práva fyzických a právnických osob a určovaly právní stav,[28] pakliže se na ně někdo v těchto věcech obrátí. Takto je teoreticky tedy možné obrátit se na církevní soud s jakoukoliv majetkovou pří, byť rozhodnutí církevních soudů je bez dalšího závazné jen vůči Katolické církvi. Výlučně pak církevní soudy rozhodují ve věcech duchovních a věcech s nimi spojených a o porušení církevních zákonů, pokud jde o rozhodování o vině a trestu.[29] Konkrétně je pak

[23] Responsione Pontificium consilium de lgeum textibus interpretandis die 24. ledna 1989 *AAS* 8 [1989] 991.

[24] Poznámky ze dne 2. února 2005 in Revue církevního práva č. 32 – 2005: 3, 250-259.

[25] Responsiones Pontificia commissio decretis concilii vaticani II interpretandis die 25 iunii 1979 in *AAS* 71 [1979] 696.

[26] Dekretum Pontificium consilium de lgeum textibus interpretandis die 8. februarii 2000 *in http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/intrptxt/documents/rc_pc_intrptxt_doc_20000208_tributo-diocesano_sp.htm.l*

[27] in Revue církevního práva č. 49 – 2011: 2, 61.

[28] kán. 1400 CIC

[29] kán. 1401 CIC

výlučná pravomoc církevních soudů v současné době využívána především v řízení týkajících se manželství – tedy hlavně o neplatnost manželství.[30] Biskup moderátor soudu má přitom oprávnění vydat předpisy o výši soudních výloh.[31]

U pražského Metropolitního církevního soudu jsou takto stanoveny poplatky 3.000,- Kč za řádné řízení a 2.500,- Kč za listinné řízení v prvním stupni a 2.000,- Kč za zkrácené (neboli dekretální) řízení a 3.000,- Kč za řádné řízení ve druhém stupni, vedle toho jsou stanoveny poplatky za řízení o neplatnosti svátosti svěcení. [32]

U olomouckého Interdiecézního soudu je stanoveno 3500,- Kč jako poplatek za řízení v prvním stupni a 1750 Kč za řízení v druhém stupni, a to bez rozlišení zda se jedná o řízení řádné nebo listinné, resp. zkrácené. Jiné poplatky obecně stanoveny nejsou.[33]

U brněnského Diecézního církevního soudu je stanoven poplatek za řádné řízení 3.500,- Kč a 2.000,- Kč za listinné řízení. Vedle toho jsou stanoveny poplatky za diecézní fázi řízení o rozvázání nedokonaného manželství, o rozvázání manželství ve prospěch víry, a o laicizaci, a za překladatelské výlohy s tím spojené, za řízení o udělení privilegia paulina, za řízení o odloučení manželů, a konečně za trestní žalobu. Pražská i brněnská úprava vedle toho počítá i s účtováním státem vyměřené daně z přidané hodnoty.[34]

Z výše uvedeného sazebníku poplatků je zřejmé, že je počítáno s využitím církevních soudu toliko pro rozhodování o věcech duchovních. Není tedy např. vůbec uvažováno o tom, že by církevní soudy mohly rozhodovat podle vlastních pravidel a ustálené rozhodovací praxe i jako rozhodčí soudy o obchodních nebo majetkových sporech. To by ovšem na druhou stranu mohlo vést k získání dalšího zdroje financování činnosti církve. V tomto směru by však podle mého názoru daleko důležitější než úprava soudních statutů a sazebníku soudních poplatků byla nepochybně mentální příprava jak na provádění samotné této činnosti, tak na případné nesení negativního mediálního obrazu ohledně konkrétních rozhodnutí. Na to totiž doposud nejsou církevní soudy zvyklé ani v agendách, kterými se zabývají v současnosti.

---

[30] kán. 1671 a násl. CIC

[31] kán. 1649 CIC

[32] zákon arcibiskupství pražského č. 1/2010 o soudních výlohách ze dne 1. června 2010.

[33] http://www.ado.cz/interdiecezni-soud/prubeh-procesu-o-neplatnost-manzelstvi.

[34] http://www.biskupstvi.cz/cirkevnisoud/?pg=informace_poplatky.

Mešní stipendia

Další možnosti regulovaného financování pastorační činnosti církve skrze její adresáty – fyzické osoby –, alespoň tak jak k tomu dochází v jiných zemích, je pak financování vlastního vysluhování svátostí a svátostin, resp. slavení mší.

Posledně uvedené se již do jisté míry děje. Jde o to, že kanonické právo obecně počítá s mešním stipendiem, coby platbou za účelem slavení mše svaté na určitý úmysl.[35] Rozhodování o výši mešního stipendia je svěřeno do pravomoci provinčního sněmu nebo schůzi biskupů provincie[36] a chybí-li jedno nebo druhé je určeno obyčejem platným v dané diecézi[37]. To je právě tuzemský případ, kdy brněnská kurie toliko deklarovala existenci obyčeje, podle nějž je výše mešního stipendia 100, – Kč.[38] Je ovšem stanoveno, že takto může kněz na každý den přijmout toliko jedno mešní stipendium (s výjimkou dne Narození Páně) a případné další předat na účely ordinářem stanovené.[39] Takže v případě že přijatá platba přesahuje stanovenou výši a v případech, kdy se jedná o přijetí plateb pro slavení více mší svatých v tentýž den na různé úmysly (tzv. binace, trinace či kvadrinace) je kněz celebrující danou mši povinen odvést diecézi do fondu, z něhož se hradí výdaje spojené s výpomocí potřebným kněžím.[40] Možnosti využití této formy financování zejména farností se s ohledem na daný model zdají být velmi omezené, ačkoliv historicky bylo nemálo tuzemských farností a jejich správců relevantně financováno skrze mešní nadace, tj. majetek svěřený za účelem pravidelného sloužení mší svatých na určitý úmysl. S ohledem na uvedenou výši mešního stipendia deklarovanou jako obyčej je přitom zřejmé, že se v tuto chvíli s výraznějším využitím tohoto zdroje bohužel spíše nepočítá. Zajímavé v této souvislosti je, že téměř neexistuje povědomost o pravidlech týkajících se mešních stipendií mezi laiky, podobně jako v podstatě neexistuje povědomost o existenci desátku farností.

Další možnosti financování

S platbami za jinou činnost však ani obecné ani místní právo nepočítá. Pokud jsou v souvislosti s udělováním křtu, zejména dětí, přípravou a asistováním svátosti manželství a vykonávání pohřbu, vydávány církvi nějaké platby, pak se tak děje ve formě daru a to zpravidla bez rozlišení osoby příjemce a konkrétního účelu. O náhradě výdajů spojených s touto či

---

[35] kán. 945 a násl. CIC

[36] kán. 952, § 1 CIC

[37] kán. 952, § 2

[38] ACEB 2011: 3, 28

[39] kán. 951, § 1 CIC

[40] ACEB 1997: 1, 2

jinou pastorační činností (cestovné, hotové náklady apod.) rovněž není uvažováno, a to zpravidla ani v praxi. Právě tady by ovšem mohl být viděn určitý další dílčí zdroj příjmů s ohledem na to, že uvedené pastorační úkony jsou zpravidla významnou rodinnou událostí, s jejíž nákladností se spíše počítá, byť zpravidla s poněkud jiným – profánnějším rozpočtovým určením. Naopak zavedení církevní daně fyzickým osobám, jakkoliv by rovněž mohlo být v souladu s kanonickým právem, jak bylo vyloženo, by v prvé řadě vedlo k destrukci stávajícího režimu financování. Těžko si totiž představit, že by se zavedení nějaké daně fyzickým osobám neprojevilo snížením výnosu sbírek při bohoslužbách, bez ohledu na to, zda by byly na účely farní či diecézní.

Lze tedy uzavřít, že možnosti dalšího financování vlastní činnosti církve skrze adresáty její činnosti nepochybně existují. Nemusí nutně spočívat v revoluční změně stávající praxe, ale spíše v efektivnějším využití toho, jak nyní církev pastoračně působí. S ohledem na to, že se jedná o problematiku citlivou, nedá se spíše uvažovat o tom, že synalagmatické financování pastorační činnosti církve mohlo v blízké době plně nahradit jakýkoliv stávající zdroj financování.

Literature:

- Bible, Česká biblická společnost, ISBN 978-80-85810-86-8
- Katechismus katolické církve. 2. vyd. Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1
- Kodex kanonického práva. Zvon 1994. ISBN 80-7113-082-6
- Revue církevního práva č. 2/95 ISSN 1211-1635

Contact – email
stastnik@volny.cz

DĚDICTVÍ KULTOVÉHO PRÁVA[1]

ŠTĚPÁN ŠŤASTNÍK

Ústavní soud České republiky/Diecézní církevní soud v Brně

Abstract in original language
Příspěvek pojednává o konfesněprávní úpravě v tuzemsku počínající zákonem č. 68/1874 ř. z. a končící počátkem komunistického režimu. Všímá si zejména úpravy uznání církví a náboženských společenství, chápání jejich poslání a s tím souvisejících ingerencí do jejich fungování, zvláště do fungování Katolické církve. Dospívá k závěru, že tato úprava mohla představovat formálně použitelný základ pro následnou perzekuci církví.

Key words in original language
Církve a náboženské společnosti, Katolická církev, Konfesní právo, Uznávání církví a náboženských společností, Obsazování církevních úřadů.

Úvod

Pokud si připomínáme šedesáté výročí tzv. církevních zákonů, je dobré také připomenout, že nebyly prvními církevními zákony u nás. Časově jim předchází státní legislativa přijatá za existence Rakousko-uherské monarchie, pro niž se vžilo mediálně vděčné úsloví o sepjetí trůnu s oltářem. Tato právní úprava poté byla recipována novým československým státem, aniž by do jejího základního modelu bylo nějak podstatně zasahováno, ovšem rovněž aniž by se toto úsloví udrželo. Na tomto paradoxu podle mě nic nemění ani to, že se nová republika od počátku patrně cítila ohrožena možnostmi církví působit na obyvatelstvo, pokud jde o státní a politický život a proto zákonem č. 111/1919 Sb. z. a n. zakotvila do trestního zákona skutkovou podstatu trestného činu zneužití úkonu náboženského ke stranickým projevům. Podle nového znění § 303 trestního zákona se tedy přečinu dopustil duchovní kteréhokoliv vyznání nebo jiná osoba v podobné funkci činná, která při úkonu náboženském, zejména při vykonávání úřadu kazatelského, při náboženském vyučování nebo cvičení, při procesí, pouti nebo podobných shromážděních, promlouvá o věcech státního nebo politického života, kritizuje platné nebo navrhované zákony nebo nařízení vládní, doporučuje určité politické organizace nebo strany, proti určitým politickým organizacím nebo stranám brojí, tisk určitého politického směru doporučuje nebo odmítá, do volebního zápasu ať ve prospěch nebo v neprospěch některých kandidátů nebo stran zasahuje. Pro názornost by se tohoto přečinu v současné době zcela určitě dopustili

[1] Příspěvek přednesen na konferenci Církev a stát v roce 2009.

všichni tuzemští katoličtí biskupové, když společným prohlášením a pastýřským listem brojili proti návrhu zákona o specifických zdravotnických službách, který má mimo jiné umožňovat potratovou turistiku občanek Evropské unie a umělé oplodnění osamělých žen. Patrně by se přitom nemohli vyvinit tím, že jim to nařizuje např. čl. 50 apoštolské konstituce Pastor bonus. Podobných případů by se v současnosti dalo určitě najít více. Také si dokážu představit, že mimo jiné této úpravy bylo využíváno po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava proti duchovním, kteří povzbuzovali národní povědomí. Z toho je vidět, že autoři Ústavní listiny přijaté jen krátce po přijetí shora uvedeného zákona patrně mínili svobodu svědomí a vyznání podle jejího § 121, stejně jako svobodu projevovat mínění podle § 117 zřejmě poněkud jinak, než jak tyto základní svobody chápeme dnes.

Uznávání církví, ekonomický rozměr

Odlišné vnímání od současného, v pozitivním smyslu, by se zase dalo najít v tehdejším přístupu k uznávání církví a náboženských společností. Zákonem č. 68/1874 ř. z., jenž se týče zákonného uznání náboženských společností, který byl novou republikou rovněž recipován bez následných podstatnějších změn, totiž vedle souladu věrouky, vlastních norem a liturgické praxe se zákony a mravy nestanovil jako podmínku uznání minimální počet souvěrců, jako je tomu dnes. V ustanovení § 1 bod 2 ve spojení s § 5 tohoto zákona byla totiž zakotvena mnohem praktičtější a, podle mého názoru, i efektivnější podmínka. Nová náboženská společnost měla prokázat, že může způsobem podle zákona dovoleným opatřiti si dostatečných prostředků, ze kterých by se zřídily potřebné bohoslužebné ústavy, vydržoval řádný duchovní správce a udělovalo pravidelné vyučování náboženství. Tato podmínka patrně následně zdůvodňovala, proč tyto nově uznané náboženské společnosti nemohly mít nárok na vydržování svých duchovních státem v nějaké podobě (jak by to např. u některých nových církví mohlo připadat v úvahu dnes) a to v protikladu k tzv. církvím kongruálním, které tohoto nároku požívaly. Dlužno dodat, že kongruálními církvemi podle vládního nařízení č. 124/1928 Sb. z a n. byly v tuzemsku pouze Církev katolická a Církev pravoslavná (řecko-východní), přestože např. na dávky nemocenského pojištění byli podle § 1 bod I. písm. a) vládního nařízení č. 144/1926 Sb. z a n., o nemocenském pojištění duchovních církví a náboženských společností státem uznaných (recipovaných), jakož i učitelů veřejných škol obecných a občanských, na něž se vztahuje ustanovení § 1 odst. 2 učitelského zákona, pojištěni i duchovní dalších sedmi církví a náboženských společností. Nevím, zda tenkrát např. někdo z oněch sedmi církví a náboženských společností uvažoval o rovnosti mezi církvemi a náboženskými společnostmi z tohoto pohledu.

Ochrana šíření víry

Z uvedené podmínky, tedy důrazu na nezbytnost duchovního správce a učitele náboženství, je ale také patrné, že život ve víře, aktivní rozšiřování

víry a vůbec působení duchovních bylo pro stát hodnotou chráněnou ve veřejném zájmu. Bylo totiž dokonce chráněno i prostředky trestního práva. Tak např. do již výše zmíněného ustanovení § 303 trestního zákona nebyla zakotvena jen skutková podstata trestného činu zneužití úkonu náboženského ke stranickým projevům, ale též skutková podstata trestného činu urážky duchovního. Tohoto přečinu se dopustil ten, kdo veřejně nebo před několika lidmi, nebo v dílech tiskových, rozšiřovaných vyobrazeních nebo spisech posmívá se učení, obyčejům nebo zřízením církve nějaké nebo společnosti náboženské, státem zákonně uznané, nebo je zlehčiti hledí, anebo kdo nějakého jejich služebníka náboženského při výkonu obřadů bohoslužebných urazí nebo se v čas veřejného provozování náboženství tou měrou neslušně chová, že z toho jiným vzejíti může pohoršení. Ta doplnila stávající ustanovení §§ 122 a 153 trestního zákona. Podle § 122 trestního zákona se zločinu rušení náboženství dopustil ten, kdo řečmi, činy, v dílech tiskových nebo rozšiřovaných Bohu se rouhá, kdo provozování náboženství ve státě jsoucího ruší, nebo kdo nakládaje zle způsobem zneuctívajícím s nářadím k bohoslužbě zasvěceným, nebo jinak řečmi, v dílech tiskových nebo rozšiřovaných spisech náboženství veřejně opovržení prokazuje, a konečně kdo hledí rozšiřovati nevěru. Podle § 153 trestního zákona se zločinu těžkého ublížení na těle dopustil mimo jiné ten, kdo duchovnímu, když vykonává povolání své nebo pro toto vykonávání úmyslně na těle ublíží, byť i poškození na těle nebylo tak závažné povahy. Do toho rámce zapadal i zákaz zakotvený v § 10 zákona č. 93/1879 ř. z., o ubytování vojska, žádat k ubytování vojska místnosti, ustanovené k veřejným službám božím, kláštery ženské, a v klášteřích mužských ty místnosti, které … vnitřní klauzurou mají býti opatřeny, a místnosti správců duchovních a vyššího duchovenstva všech zákonem uznaných společností náboženských, jichž k výkonu úředních a duchovních funkcí je nevyhnutelně zapotřebí, a byt, jehož má každý z nich … zapotřebí.

Tuto státní ochranu duchovních a jimi šířené víry, přestože měla ve své době uznávané a i dnes v zásadě ospravedlnitelné důvody, byla ale podle mého názoru pro církve a náboženské společnosti spíše danajským darem. V občanech mohla budit přesvědčení, že duchovní jsou zpátečnická vrchnost a jimi šířená víra je proto vnucovaný a tím i špatný světonázor, aniž by se vážně zamýšleli nad jejím obsahem. V duchovních pak mohla budit dojem definitivní správnosti vlastního úředního jednání, což mohlo vést k obsahově vyprázdněné pastorační formálnosti a stereotypům. Ostatně literární díla Jaroslava Haška a jiných z této doby jsou dokladem těchto excesů.

V uvedeném směru šla také i dnes inspirativní úprava zákona č. 96/1925 Sb. z. a n., o vzájemných poměrech náboženských vyznání, která v § 11 odst. 2, 3 a 4 stanovila, že v neděli budiž … po čas bohoslužby zastavena všechna veřejná práce, není-li naléhavě nutná. Dále budiž o svátcích kterékoliv církve nebo náboženské společnosti za hlavních bohoslužeb zanecháno v blízkosti kostela všeho, co by mohlo rušiti nebo překážeti náboženské slavnosti. Totéž platí přiměřeně při obvyklých slavnostních průvodech

náboženských na místech, kudy průvod se ubírá. Nedávné vášně kolem pravidelného nedělního liturgického zvonění v nově vybudovaném Komunitním centru Matky Terezy v Praze-Hájích, jež se některým osobám bydlícím v sousedství nelíbilo, by také mohly být vyřešeny s poukazem na ustanovení § 12 ve spojení s § 15 téhož zákona, podle nichž žádnou náboženskou obec nelze nutiti, aby se zdržela zvonění ve dny, kdy nemá se zvoniti podle předpisů jiné církve nebo náboženské společnosti, přičemž to, co podle tohoto zákona platilo pro náboženské společnosti, platilo i pro osoby bez vyznání. Dnes se uvedený spor řešil patrně jen hygienickými předpisy ohledně hluku, případně sousedským právem.

Některé nároky státu na církve a duchovní

Nicméně důraz na význam duchovních a jimi šířenou víru nestíhal jen „konzumenty“. Zákonem č. 50/1923 Sb. z a n. bylo do § 28 trestního zákona zakotveno, že spáchání trestného činu duchovním jest okolnost přitěžující. To doplnilo stávající §§ 26 a 29 trestního zákona. Podle § 29 trestního zákona zavedení soudního vyšetřování jest oznámiti stejně jako rozsudek představenému církevnímu úřadu a podle navazujícího výnosu ministerstva spravedlnosti ze dne 25. ledna 1880 byly soudy poukázány, aby zahájení trestního řízení soudního proti duchovním … oznámily zemskému úřadu politickému. Význam obojího oznámení byl v § 12 zákona č. 68/1874 ř. z., jenž se týče zákonného uznání náboženských společností. Podle něj byl-li náboženský služebník uznán vinným zločinem nebo trestným činem ze zištnosti, proti mravopočestnosti nebo dávajícím příčinu k veřejnému pohoršení měla vláda právo požadovat jeho odstranění z církevního úřadu, a pakliže by tak příslušní církevní představení neučinili, byl ze strany státu považován takový úřad za uprázdněný a vláda byla oprávněna do něj vybrat jinou osobu k plnění úkolů řádného duchovního správce. Podle § 26 trestního zákona s každým odsouzením pro zločin bylo spojeno sesazení duchovního z prebendy nebo způsobilosti jejího nabytí bez výslovného povolení císaře, následně prezidenta republiky. Rozsáhlá ingerence do vnitřního života církve byla příznačná pro vztah mezi státem a církví i jinak, jak uvedu dále.

Katolická církev

Vraťme se tedy zpět k základní podústavní úpravě vztahu mezi státem a církvemi. Budu se držet právní úpravy vztahující se k tehdy dominantní a dnes stále největší denominace v tuzemsku – Církve katolické, kdy byl předchůdcem dnes připomínaných proticírkevních zákonů zákon č. 50/1874 ř. z., jímž se vydávají ustanovení o úpravě vnějších právních poměrů církve katolické (dále jen „zákon“). Ten ačkoliv formálně navazoval na konkordát uzavřený 18. listopadu 1855 a předchozí tradice mohl být a patrně i byl předobrazem proticírkevních zákonů. Státní propagandou proto svým způsobem mohly být proticírkevní zákony vydávány jako novým poměrům přizpůsobené pokračování tradičního modelu vztahu státu a církve.

Obsazování katolických církevních úřadů

Domnívám se, že rozsáhlá ingerence státu vyplývala již jen z toho, že tento zákon přiznával Církvi katolické povahu veřejnoprávní korporace a jejím orgánům povahu úřadů a jejich působnosti povahu moci úřední, jak z něj vyvodil Nejvyšší správní soud (rozhodnutí z 15. ledna 1922 Boh. 1661). Takže stát považoval za samozřejmé, že obsazování církevních úřadů, je mu buďto výslovně vyhrazeno, anebo k němu nemůže dojít přes odpor státu. Prakticky to vypadalo tak, že císař již před uzavřením výše uvedeného konkordátu nominoval všechny biskupy a arcibiskupy s výjimkou Arcibiskupství olomouckého, které se obsazovalo volbou členů kapituly, kde měl císař „pouze" právo veta. Konkordát na tomto stavu nezměnil nic. Dlužno však dodat, že císař byl při výběru biskupů povinen přihlížet k radě biskupů, zvláště téhož církevního území (episcopi comprovinciales). Totéž platilo i pro jmenování osob na kanovnická místa v kapitulách (tedy i v Olomouci), přestože konkordát přiznal papeži právo obsadit první dignitu v kapitulách při kostelech podléhajících arcibiskupovi. To ovšem za předpokladu, že tam nebylo soukromé patronátní právo. Nicméně následně Nejvyšší správní soud konstatoval, že obsazování kanonikátů zákon nepovažuje za vnitřní záležitost církve, nýbrž za věc podléhající světskému zákonodárství a jmenovací právo císaře tedy přešlo na vládu Československé republiky (rozhodnutí z 10. ledna 1923, Boh. 1827). Z pohledu náboženské svobody bylo proto zavádějící, že podle § 3 zákona měli být stolice arcibiskupské a biskupské kanovnická místa na kapitulách a generální vikáři obsazováni týmž způsobem jako doposud. Je ale možné předpokládat, že státní správa se v těchto otázkách zásadně omezovala na přezkum zákonných podmínek pro obsazení všech církevních úřadů, tedy státního občanství, mravní a státoobčanské bezúhonnosti a zvláštní způsobilosti k dosažení toho kterého církevního úřadu a obročí podle státních zákonů.

Podobně to bylo i s obsazováním nižších církevních úřadů, tedy úřadu podléhajících biskupovi, zejména farářů. Pro ně platila kombinace povinnosti vypsat konkurz na uvolněné místo a práva patrona nebo zeměpána prezentovat vhodnou osobu. I zde platilo, že přes odbor státní správy, které navrhovaná osoba musela být předem oznámena, nemohlo ke jmenování dojít. Věc byla dovedena k dokonalosti v § 15 zákona tím, že osobám, které nebyly způsobilé podle zákona k nabytí církevních úřadů, nemohl být přiznán plat, tzv. mensae, i kdyby byly podle svobodného rozhodnutí biskupa vysvěceny na kněze. V tom je možné spatřovat např. vojenské chápání rozdílu mezi hodností a funkcí. Ostatně rozhodnutí biskupa mohlo spadat mezi výnosy (nařízení, instrukce, pastýřské listy, atd.), které byli biskupové povinni podle § 16 zákona před vyhlášením oznámit zemské správě. A pokud ta podle § 17 zákona naznala, že jsou na překážku ohledy veřejné, mohla tyto výnosy zakázat. Stručně shrnuto tedy vláda státu rozhodovala o složení rozhodujících představitelů biskupství, kteří pak společně se státními úředníky určovali obsazení farností, přičemž státní úředníci rovněž kontrolovali konkrétní chod biskupství. Proto bylo

možné považovat za souladné s tímto zákonem, když stát zakázal přečíst pastýřský list československých biskupů, kritizující nové pořádky zavedené Komunistickou stranou Československa, který byl vypracován krátce před internací pražského arcibiskupa kardinála Berana. Církevním hodnostářům totiž zůstalo pouze právo předávat duchovní práva spojená s církevními úřady.

Přestupy mezi církvemi

Tento zdaleka nikoliv vyčerpávající výčet ingerence státu do fungování Církve katolické, jež pak měla svůj odraz v bohaté judikatuře Nejvyššího správního soudu, bych zakončil poukazem na úpravu vystoupení z církve. I tuto otázku, která neměla vztah k institucionálním, majetkovým, a konečně ani veřejnoprávním vztahům v dnešním smyslu, řešila státní legislativa. Jednalo se o zákon č. 96/1925 Sb. z. a n., o vzájemných poměrech náboženských vyznání, který v § 6 pro účinné vystoupení z církve požadoval písemné nebo toliko ústní oznámení okresnímu politickému úřadu, který pak o této skutečnosti informoval duchovního správce opuštěné církve, případně také informoval duchovního správce církve nebo náboženské společnosti, do které osoba vstoupila. I z toho lze vidět, že státu byla zcela vzdálená představa, že by církve a náboženské společnosti mohly o něčem rozhodovat a nějak působit, aniž by to upravoval a kontroloval stát. Stěží v tom nehledat odkaz císaře Josefa II., pro nějž církev byla útvarem, který je státu k dispozici.

Závěr

Pokud se tedy následně státní moc fyzicky rozkročila mezi věřící a církve a zřídila církevní tajemníky, kteří prakticky ovládali chod farností, aniž souhlasila s vysvěcením a jmenováním biskupů, tak jen do krajnosti naplnila dosavadní model fungování státu a církve. Ten mohl totiž dopřávat náboženskou svobodu jen v situaci, kdy byl stát veden osobami věřícími, nebo alespoň takovými, které církve a náboženské společnosti a jimi hlásanou víru považovali za veřejnou hodnotu. Pokud však na jejich místo nastoupili osoby, pro něž bylo náboženství opiem lidstva, tak se materie spojila s formou a náboženská svoboda nutně musela získat statut něčeho pouze trpěného a stále omezovaného. A to bychom si měli připomínat i nyní.

Literature:

- Tománek, F (ed.), Sbírka nejdůležitějších předpisů kultových, platných v republice Československé, sestavená k pokynu ministerstva pro sjednocení zákonův a organisace správy, Praha 1928.

Contact – email
stastnik@volny.cz

ANNUS MIRABILIS 1989[1]

MARTIN SMUTNÝ

FF MU

Abstract in original language
Annus mirabilis 1989. Kritický pohled na události roku 1989.

Key words in original language
Komunismus, demokracie, revoluce, tranzice.

Abstract
Annus mirabilis 1989. The critical view of the events of the year 1989.

Key words
Communism, democracy, revolution, transition.

ANNUS MIRABILIS 1989 – CO PŘEDCHÁZELO

V letošním roce si připomínáme 20 let od událostí, díky nimž mimo jiné můžeme být účastni této naší konference. Rok 1989 začal pro obyvatele zemí sovětského bloku jako celkem obyčejný rok se svými opakovanými rituály různých výročí, nejvýznamnější z nich připadalo onen rok na Německou demokratickou republiku, jež měla oslavit 40. výročí své existence (a jak se později ukázalo, bylo to i její poslední výročí), dále se očekávalo např. 72. výročí VŘSR nebo 41. výročí tzv. únorového vítězství pracujícího lidu v ČSSR. Ne však těmito výročími se rok 1989 zapsal do historie, ale událostmi jinými, vlastními.

Rok 1989 přesto nezačal v naprosté nehybnosti. Zejména v Polsku a v SSSR bylo patrno, že je zde jakýsi pohyb, který narušuje ono příslovečné bezčasí režimů pod vládou komunistických stran. Uvedená situace, kterou vystihuje pojmenování bezčasí, byla typická v prvé řadě pro ČSSR a NDR, také pro Bulharsko a Rumunsko, méně již pro Maďarsko, ze zemí pod vládou komunistické strany, ale bez kontroly z Kremlu pro Albánii, ale nikoli pro Jugoslávii. Na Západě tato situace umožňovala tvrdit, např. i prominentní znalkyni poměrů za železnou oponou Jeane Kirkpatrickové, že tyto tzv. komunistické režimy vydrží po značně dlouhou dobu a že jejich demontáž nebude myslitelná přinejmenším do roku 2000. Události začínajícího roku 1989 jí však nedaly za pravdu. Nakonec, obzvláště pro pozorovatele ze Západu byl rok 1989 tak neočekávaný, výjimečná, ba až zázračný, že začal

[1] Příspěvek přednesen na konferenci Církev a stát v roce 2009.

být nazýván jako annus mirabilis, tj. rok zázraků (poprvé pravděpodobně Ralfem Dahrendorfem v díle Reflections on The Revolutin in Europe, v českém překladu jako Úvahy o revoluci v Evropě: v dopise, který měl být zaslán jistému pánovi ve Varšavě).

Nejprve by bylo vhodné připomenout, v jaké situaci SSSR a jeho evropské satelity do roku 1989 vstupovaly. V SSSR samotném probíhal, nedlouho po nástupu Michaila Sergejeviče Gorbačova (11. 3. 1985), proces perestrojky, tj. přestavby, doprovázený glasností, tedy kritickou otevřeností. Ukazovalo se, že glasnosť má své meze (např. při informování o jaderné havárii v Černobylu po 26. 4. 1986), ale přesto míra změn rok od roku narůstala (např. v prosinci 1986 byl z vyhnanství v Gorkém propuštěn Andrej Sacharov, v září 1987 byly povoleny družstevní i soukromé prodejny, v listopadu 1988 vyhlašuje Nejvyšší sovět Estonské SSR suverenitu apod.). Roky 1988 a 1989 jsou pro následující vývoj v SSSR klíčové. Zatímco rok 1988 je ve znamení glasnosti především na poli kulturním - masové, do té doby naprosto nepředstavitelné vydávání děl zakázaných autorů z uplynulých 70 let, např. Pasternak, Solženicyn, Achmatovová, autorů emigrace 20. a 30. let (Chodasevič, Nabokov, Odarčenko) i emigrace současné (Brodskij, Sinjavskij, Vojnovič), na poli literárním jsou otevírána tabuizovaná témata - stalinismus, včetně likvidace stranické opozice, teroru 30. let, hladomoru na Ukrajině, paktu Molotov - Ribbentrop, antisemitismus 50. let, ale také neostalinismus 70. let, doprovázený stagnací a úpadkem, mimo literaturu mj. kritická vlna v kinematografii, např. pravdivě skandálním filmem Malenkaja Vera o životě v soudobém SSSR, příp. na poli právním - např. rehabilitace Nikolaje Bucharina a dalších představitelů vnitrostranické opozice 30. let. V roce 1989 se proměny přenášejí do oblasti politické a ekonomické, nastupuje opravdová přestavba, jež však bude mít pro SSSR nedozírné následky (již k 1. 1. 1988 vstoupil v účinnost zákon o státním podniku, 1. 12. 1988 pak nový volební zákon). Sám Michail Gorbačov byl v říjnu 1988 zvolen předsedou Nejvyššího sovětu SSSR, získal tak k faktickému vedení nejdůležitější funkce (generální tajemník ÚV KSSS) i formálně post hlavy státu (což nebývalo obvyklé, bylo to poprvé od roku 1977, kdy nastalo spojení obou funkcí u Brežněva, samozřejmě v naprosto odlišném politickém kontextu). Lze říci, že v této době byla překročena mez, za kterou se již nedalo vrátit, sovětská společnost byla unášena dramatickými proměnami již ve všech oblastech své existence.

V Polsku po nepovedeném (z důvodu nedostatečné účasti) referendu o směřování Polska socialistickou cestou k přestavbě (1987), kdy postupně PSDS i Solidarita získávaly ve společnosti celkem vyvážené postavení a vliv, vláda připustila myšlenku na jednání u kulatého stolu (24. 8. 1988). Nově jmenovaná vláda Mieczysława Rakowského, v 70. letech šéfredaktora deníku Polityka s pověstí liberála (od 27. 9. 1988) začala provádět typické tzv. lavírování mezi již neudržitelným dogmatismem a selektivním výběrem nového - jak po stránce obsahové, tak personální (např. obnova tradičního státního svátku 11. listopadu, pokusy získat některé postavy z opozice). Od září 1988 probíhala přípravná jednání, tzv. jednání o jednání, resp. jednání v

Magdalence podle vily Magdalenka na předměstí Varšavy, kde část uvedených jednání na podzim 1988 probíhala. Vlastní jednání u kulatého stolu však byla stanovena až na 6. 2. 1989.

Taková byla situace, v níž začal rok 1989. Nyní bych věnoval pozornost vývoji v jednotlivých státech pod vládou komunistické strany, tj. včetně Jugoslávie a Albánie.

SOVĚTSKÝ SVAZ

Sovětský svaz se v mnohém odlišoval od ostatních zemí, což je celkem přirozené, uvážíme-li, že šlo o zemi, jež celý tzv. sovětský blok konstituovala. Bez změn v Sovětském svazu by byly změny v ostatních státech bloku nemyslitelné. Hlavním problémem v SSSR byl fakt, že žádoucí reformy byly doprovázeny rozkladem. Šlo o bludný kruh – nedobrá situace v řadě segmentů sovětské společnosti (hospodářství, kádrová politika, kultura aj.) si vynucovala reformy, ty odkrývaly uvedený nedobrý stav, který se dále zhoršoval, což si vynucovalo opět prohloubení reforem a tak dokola. Sovětské hospodářství bylo koncem 80. let v katastrofálním stavu – bylo čím dále tím více závislé na příjmech z exportu surovin (zejména ropy a zemního plynu), v roce 1984 tvořil sovětský export již z 54% export surovin, oproti méně než 20% z počátku 70. let. Centrálně plánovaná ekonomika, existující v zemi od počátku 30. let, se rozpadla, jak přiznával i Gosplan. Výrazně kritickými jevy byl alkoholismus a boj proti němu, který podle odhadů stál per annum 25 – 50 miliard rublů, časové ztráty plynoucí z neefektivní hospodářské soustavy nebo prudký nárůst deficitu státního rozpočtu (z cca 10 miliard rublů počátkem 80. let na cca 100 miliard rublů v roce 1989). Dalším velkým problémem, neočekávaným a na centrální úrovni v podstatě neřešitelným, byl probuzený nacionalismus sovětských národů. Národnostní uspořádání v SSSR neustále vycházelo v prvé řadě ze Stalinovy brožurky Marxismus a národnostní otázka, vydané poprvé v Tbilisi roku 1905. Ta byla základem národnostní politiky po roce 1917, kdy byl její autor lidovým komisařem pro národnostní otázky a ze setrvačnosti tomu tak zůstalo až do Gorbačovovy éry. Národnostní uspořádání nebylo měněno po letech 1954-1956, kdy byly provedeny poslední, jen formální změny (předání Krymu Ukrajinské SSR roku 1954 a voluntaristické zrušení Karelofinské SSR roku 1956). Nyní to byl nový problém, který výrazně narušoval funkčnost sovětského státu. Již v roce 1988 propukl krvavý konflikt o Náhorní Karabach mezi Arménskou SSR a Ázerbájdžánskou SSR (Náhorní Karabach byla autonomní oblast v Ázerbájdžánské SSR obydlená z 95 % Armény, kterou si začala nárokovat Arménská SSR). V roce 1989 se vyostřila národnostní situace na mnoha místech současně – např. mezi Kirgizy a Uzbeky v Kirgizské SSR a mezi Tádžiky a Uzbeky v Uzbecké SSR, napětí mezi Moldavany a Gagauzy a mezi Moldavany a Rusy a Ukrajinci v Moldavské SSR. Specifickým případem pak bylo Pobaltí. Pobaltské národy ve své většině neuznávaly okupaci svých zemí, původně nezávislých států, SSSR. S uvolněním přišla v Pobaltí velice rychle a pro Moskvu až nečekaně odezva – pobaltské národy se začaly hlásit o svá práva. Již v červnu 1988 založili Litevci

národnostní frontu Sajudis, 16. 11. 1988 vyhlásil Nejvyšší sovět Estonské SSR suverenitu, 18. 5. 1989 byl následován Nejvyšším sovětem Litevské SSR a 28. 7. 1989 i Nejvyšším sovětem Lotyšské SSR. (Toto pořadí ilustruje velice přesně míru uvolnění v jednotlivých pobaltských republikách, s tradičně nejliberálnějším Estonskem a nejvíce vyhrocenou situací v Lotyšsku, i s ohledem na 34 % ruskou minoritu v této republice.) Konečně ještě Nejvyšší sovět Ázerbájdžánské SSR se odhodlal k tomuto kroku 23. 9. 1989 (ostatní sovětské republiky až v roce 1990). Nové konflikty a nová napětí brzy následovaly i na dalších místech, např. na Kavkaze v tzv. severokavkazských autonomních republikách, jež patřily pod RSFSR.

Dalším důležitým momentem byly volby do Sjezdu lidových poslanců 26. 3. 1989. I když KSSS nadále byla jedinou legální politickou stranou v SSSR, kandidáty nominovaly i společenské organizace jako Komsomol, Akademie věd apod. Řada kandidátů KSSS tak propadla, naproti tomu byly zvoleny významné osobnosti jako Jurij Afanasjev, Boris Jelcin, Gavril Popov, Anatolij Sobčak, Andrej Sacharov. V Pobaltí se prosadili kandidáti s národním programem, tak v Estonské SSR kandidáti Lidové fronty získali 15 z 21 křesel, v Litevské SSR kandidáti Sajudisu 31 ze 41 křesel a v Lotyšské SSR kandidáti Lidové fronty 25 z 29 křesel, rezervovaných vždy pro uvedenou republiku. Sice 88% poslanců z 2250 křesel Sjezdu lidových poslanců byli členové KSSS, řada z nich však byla liberální orientace. Vedoucí postavení KSSS začínalo být pomalu minulostí. První zasedání nově zvoleného Sjezdu lidových poslanců, konané ve dnech 25. 5. – 9. 6. 1989 bylo poprvé přenášeno živě v televizním vysílání, což byla nejprve senzace, jež znamenala nový zájem občanů o politické dění, jenž byl v této době mimořádný. KSSS pomalu ztrácela sílu hlavní politické organizace, dění se začalo přesouvat „do ulic“. V průběhu několika měsíců byly uskutečňovány věci do té doby nepředstavitelné, jež měly ať už faktický nebo symbolický význam, jako např. návštěva Michaila Gorbačova u papeže Jana Pavla II. dne 1. 12. 1989 nebo prohlášení Nejvyššího sovětu SSSR ze dne 24. 12. 1989 o neplatnosti tajného protokolu ke smlouvě Molotov – Ribbentrop, díky němuž SSSR okupoval v roce 1939 východní část Polska a v roce 1940 Pobaltí a Besarábii a jehož existenci ještě počátkem roku 1989 Michail Gorbačov popíral. Jak patrno, rok 1989 nebyl pro SSSR rokem v pravdě revolučním, ale byl rokem hlubokých a velkých přeměn, jež významně pozměnily vnitřní situaci v SSSR a připravily půdu pro pozdější rozpad SSSR, stvrzený v závěru bělověžskými dohodami ze dne 8. 12. 1991.

POLSKO

Polsko vstoupilo do roku 1989 s příslibem jednání u kulatého stolu, se zákony o hospodářské činnosti, umožňujícími podnikání a se zveřejněnou dokumentací dokazující, že katyňský masakr spáchalo NKVD. Jednání u kulatého stolu začala podle dohody 6. 2. 1989 a trvala do 5. 4. 1989. Tato jednání měla tři hlavní témata – ekonomické a sociální problémy, pluralitu odborů a politickou situaci. Za PSDS (Polska

zjednoczona partia robotnicza, PZPR) jednání vedl Czesław Kiszczak, za Solidaritu (Solidarność) Lech Wałęsa, přítomni byli i zástupci církve biskup Tadeusz Gocłowski a Alojzy Orszulik. Hlavním výsledkem dvouměsíčních jednání byla dohoda o uspořádání polosvobodných voleb na červen 1989 a postupná legalizace Solidarity (jako první krok byl 21. 3. 1989 registrován Sociální fond Solidarity). 7. 4. 1989 získaly výsledky jednání zákonnou podobu.

Polosvobodné volby byly dohodnuty na červen 1989 – první kolo proběhlo 4. 6. 1989, druhé kolo pak 18. 6. 1989. Již 8. 5. 1989 začala vycházet Gazeta Wyborcza (doslova Volební noviny) jako deník monitorující předvolební situaci z hlediska opozice. Volební výsledky znamenaly pro PSDS katastrofální porážku. V prvním kole, při účasti 62% oprávněných voličů, obsadila Solidarita 160 ze 161 rezervovaných křesel v Sejmu a 92 z 95 křesel v Senátu, zbývající 3 získaly vládní strany, resp. 2 PSDS a 1 ZSL (Sjednocená lidová strana). Pro druhé kolo tak zůstalo rozhodnout o obsazení 295 křesel v Sejmu a 8 křesel v Senátu. Při účasti pouhých 25 % oprávněných voličů získala PSDS jen křesla rezervovaná dohodami u kulatého stolu, tj. 173 z 560 – oproti 260 křeslům pro Solidaritu, 1 křeslo získal nezávislý kandidát, stojící mimo vládní strany i Solidaritu, podnikatel Henryk Stokłasa v Piłe. Navíc PSDS neprosadila své známější osobnosti, z poslanců z předchozího období jich bylo jen 13, celkem bylo v Sejmu 422 poprvé zvolených poslanců.

Bouřlivá situace byla i po volbách, obzvláště když 11. 6. 1989 mluvčí vlády vystoupil s tvrzením, že podle jednání u kulatého stolu má být prezidentem republiky (což byl v PLR nově zavedený úřad, předtím byla kolektivní hlava státu v čele s předsedou Státní rady) generál Wojciech Jaruzelski. Opozice nakonec požadavek přijala se sloganem Adama Michnika „Váš prezident, náš premiér“ („Wasz prezydent, nasz premier“, podle titulu článku Adama Michnika v Gazetě Wyborcze 3. 7. 1989). 19. 7. 1989 byl prezidentem PLR zvolen generál Wojciech Jaruzelski, z 544 přítomných poslanců a senátorů bylo 7 neplatných hlasů a z 537 platných hlasů 270 pro Jaruzelského, 233 proti a 34 abstencí. Nejnižším počtem pro zvolení prezidenta byla nadpoloviční většina (tj. 569 hlasů), Jaruzelski byl tak zvolen většinou 1 hlasu. Přes Michnikův slogan se nově zvolený prezident snažil zajistit post premiéra pro PSDS a sestavením nové vlády pověřil 2. 8. 1989 generála Czesława Kiszczaka, dosavadního ministra vnitra. To však bylo pro Solidaritu nepřijatelné, jak 7. 8. 1989 prohlásil Lech Wałęsa. Prezident Jaruzelski tak na druhý pokus pověřil sestavením nové vlády Tadeusze Mazowieckého (24. 8. 1989). Nová vláda byla jmenována 13. 9. 1989, byli v ní zastoupeni představitelé opozičního Parlamentního občanského výboru (Obywatelski klub parlamentarny Solidarność) s přímou vazbou na Solidaritu (12 křesel), PSDS (5 křesel, z toho post místopředsedy vlády a důležité silové resorty vnitra a obrany) a dvou menších bývalých vládních stran – ZSL (Zjednoczone stronnictwo ludowe, Sjednocená lidová strana) s 4 křesly a SD (Stronnictwo demokratyczne, Demokratická strana) s 3 křesly. Samotná PSDS se na svém posledním sjezdu v prosinci 1989

rozpustila (s účinností k 27. 1. 1990). K symbolickým, ale historický významných faktům patřilo v této době odsouzení polské účasti na intervenci v Československu Sejmem dne 17. 8. 1989 a změna názvu země z Polské lidové republiky na Polskou republiku jako první krok ústavních změn dne 30. 12. 1989.

MAĎARSKO

I v Maďarsku se již události daly do pohybu. Změny ve vedení MSDS (Magyar Szocialista Munkáspárt, MSM) proběhly již v březnu 1988, kdy Károly Grósz nahradil 32 let úřadujícího prvního tajemníka strany Jánose Kádára. Situace v MSDS byla patová, konzervativci blokovali liberály. To se mění v listopadu 1988, kdy se premiérem stal technokrat Miklós Neméth, s ním do vlády přišli liberálně orientovaní Gyula Horn, Reszö Nyers a Imre Pozsgay. Nová vláda začala připravovat reformy jak v oblasti ekonomické (odklon od centrálního plánování, rozšíření možností podnikání) tak politické (v lednu 1989 schválené zákony o právu shromažďovacím a spolčovacím). Významným indikátorem byl postoj k událostem roku 1956 a obzvláště k postavě Imre Nagye. V roce 1988 byla rozehnána demonstrace k uctění památky Imre Nagye a dalších popravených (16. 6. 1988) a první tajemník Grósz v interview pro Le Monde vyloučil exhumaci a pohřeb popravených (10. 11. 1988). Počátkem roku 1989 postoj MSDS přehodnocuje Imre Pozsgay – rok 1956 nebyla kontrarevoluce, ale lidové povstání proti stranické oligarchii. K dalšímu výročí popravy Imre Nagye bylo rozhodnuto o jeho pohřbu (tj. 16. 6. 1989), přesto, že tato událost byla nelibě sledována v Moskvě (přes glasnosť, perestrojku a podporu liberálům uvnitř MSDS). SSSR krátce předtím odtajnil dokumenty, jež byly údajně nalezeny nedlouho předtím v sovětských archivech a jež se týkaly Nagyovy spolupráce s NKVD ve 30. letech. Tyto dokumenty nebyly v tu dobu v Maďarsku nakonec uveřejněny – po poradě na ÚV MSDS a maďarská veřejnost se k nim stavěla kriticky (teprve roku 1993 byla potvrzena jejich pravost). Brzy po pohřbu, 6. 7. 1989, byla provedena i rehabilitace Imre Nagye, ve stejný den zemřel János Kádár.

Nové přístupy Maďarska byly patrná i v zahraničněpolitické oblasti. 10. 2. 1989 Maďarsko jako první země sovětského bloku navázala diplomatické vztahy s Korejskou republikou. 10. 6. 1989 bylo přijato rozhodnutí zastavit práce na maďarské straně přehrady Gabčíkovo-Nagymáros, což vyvolalo nespokojenost ČSSR. 12. 5. 1989 předseda parlamentu Matyás Szuros označil Rumunsko za diktaturu, Maďarsko také začalo pozorně sledovat situaci maďarské a székélské menšiny v Rumunsku, do Maďarska přicházely z Rumunska tisíce uprchlíků, především maďarské nebo székélské národnosti.

10. 6. 1989 byla dojednána a 14. 6. 1989 zahájena jednání u kulatého stolu (po polském vzoru). Hlavní byla dvě témata – politické změny a nové postavení MSDS. Jednání byla uzavřena 18. 10. 1989. Nebyla dohodnuta nějaká přechodná fáze (jako v Polsku polosvobodné volby), ale rovnou plně svobodné volby na březen 1990. MSDS se definitivně začalo štěpit na

konzervativní a liberální frakci. Károly Grósz byl odvolán z funkce prvního tajemníka ÚV MSDS, tato funkce byla zrušena, namísto ní vznikla funkce předsedy strany, kterou získal liberál Reszö Nyers, stejně tak bylo zrušeno Politbyro ÚV MSDS, MSDS tak ztratila organizaci sovětského typu a postupně se měla transformovat ve standardní stranu moderní levice. Vznikaly nové strany – hlavní z nich byly Maďarské demokratické fórum (Magyar demokrata fórum, MDF), Aliance svobodných demokratů (Szabad demokraták szövetsege, SzDSz) a Federace mladých demokratů (Fiatal demokraták szövetsege, FIDESZ), k novému životu se probudily i tzv. historické strany (existující po roce 1945 nepřetržitě).

Situace však byla pro MSDS, včetně liberálního křídla, čím dále tím méně příznivá. Vážným problémem bylo enormní zahraniční zadlužení Maďarska, jež se blížilo 15 miliardám USD. Atmosféru všeobecného krachu systému umocňoval exodus občanů NDR přes Maďarsko, ve dnech 25. 8. a 31. 8. 1989 proběhla jednání představitelů Maďarska a SRN na toto téma, jejichž výsledkem bylo, že 11. 9. 1989 Maďarsko vypovědělo bilaterální dohodu s NDR o zamezení výjezdu občanů NDR do zemí, pro něž nemají víza, ve stejné době byly bourány drátěné ploty na hranici s Rakouskem, občanům NDR tak nestálo ve vycestování již nic v cestě. 10. 10. 1989 se konal sjezd MSDS, na němž se MSDS rozpadla, namísto ní vznikly dvě nové strany, konzervativci v čele s Grószem založili novou MSDS, liberálové v čele s Nyersem Maďarskou socialistickou stranu (Magyar szocialista párt, MSzP).

20. 10. 1989 byl přijat nový volební zákon, 29. 10. 1989 se konalo referendum o pořadí voleb – tj. že nejprve proběhnou parlamentní volby a teprve nově zvolený parlament zvolí prezidenta republiky (i v Maďarsku nově ustavená funkce namísto kolektivní hlavy státu), 9. 12. 1989 bylo rozhodnuto o přesném datu konání voleb (první kolo 25. 3. a druhé kolo 8. 4. 1990). K významným symbolickým krokům náleží odsouzení maďarské účasti na intervenci v Československu (28. 9. 1989) a změna názvu země z Maďarské lidové republiky na Maďarskou republiku (23. 10. 1989).

NĚMECKÁ DEMOKRATCKÁ REPUBLIKA

NDR působila počátkem roku 1989 jako hráz oproti liberálním tendencím uvnitř sovětského bloku. Nejen vůči uvolňujícím se poměrům v Polsku a v Maďarsku, ale čím dále tím více i v SSSR (což dokládá např. zastavení distribuce liberálně orientovaného časopisu Sputnik v NDR 18. 11. 1988). Vedení NDR začalo formovat jako protiklad liberálních zemí uvnitř sovětského bloku skupinu konzervativních zemí, jež zahrnovala Československo a Rumunsko a hledala inspiraci a podporu v Číně (zejména po masakru na Tchien-an-men v červnu 1989). Ukazovalo se však, že jde již jen o labutí píseň konzervatismu – 7. 5. 1989 byly evidentně zfalšovány komunální volby, jež řada občanů bojkotovala, přesto se oficiálně pro jednotnou kandidátku vyslovilo 98,85% oprávněných voličů (faktem je, že to bylo poprvé od zakladatelských dob NDR, kdy byl výsledek méně než 99%). Jako naprosto katastrofální se pro NDR jevilo otevření maďarských

hranic s Rakouskem od 11. 9. 1989 – tisíce občanů NDR opouštělo s cílem přesídlení do SRN, zejména mladých, řada z nich dělníků – to bylo ono pověstné „hlasování nohama“, jež ukazovala, jakou má režim doopravdy podporu. Ve stejný den (11. 9. 1989) vzniklo Nové fórum (Neues Forum, NF), organizace již plně opoziční. Aktivizovaly se protestantské církve, jejichž představitelé žádali demokratizaci režimu. 25. 9. 1989 propukly první nepokoje v Lipsku, tradičně nejvíce opozičně laděnému městu v NDR. Pro vedení NDR se blížil hlavní den roku 1989, oslavy 40. výročí vzniku NDR (7. 10. 1989) jako „německého státu dělníků, rolníků a pracující inteligence, dědici pokrokových tradic Lessinga a Schillera“. Původně mělo jít o přehlídku úspěchů 40 let existence NDR, na kterou byli pozváni všichni vedoucí představitelé spřátelených zemí, v prvé řadě Michajl Gorbačov. V době necelého měsíce od vzniku Nového fóra do připravovaných oslav vznikla řada dalších opozičních skupin: Demokratický převrat (Demokratischer Aufbruch, DA) a Demokracie teď (Demokratie jetzt, DJ) nejprve, o něco později Zelená liga (Grüne Liga, GL), Strana zelených (Gröne Partei, GP), Svaz nezávislých žen (Unabhängiger Fraunverband, UF) a Sjednocená levice (Vereinigte Linke, VL), nově se také přidala již od roku 1985 existující Iniciativa za mír a lidská práva (Initiative Frieden und Menschenrechte, IFuM). Namísto úspěchů NDR se tak oslavy staly manifestací nespokojenosti a neudržitelnosti poměrů v NDR, známý je výrok Gorbačova, pronesený během oslav k Honeckerovi: „Kdo přijde pozdě, toho potrestá život.“ (v německém překladu, který byl pro občany NDR přirozeně rozhodující: „Wer zu spät kommt, den bestraft das Leben“), zatímco účastníci provolávali „Gorbi, Gorbi, hilf uns.“ (Gorbi, Gorbi, pomoz nám.). Den na to, 8. 10. 1989, začaly již masové protesty v řadě měst v NDR, nejen v Lipsku, ale také Drážďanech, Jeně, Rostocku i v samotném Berlíně. Jiný známý výrok je výrok šéfa Stasi (Staatssicherheitsdienst, Státní bezpečnostní služba) Ericha Mielkeho: „Není problém potlačit demonstraci, na níž je tisíc nebo tři tisíce lidí, ale sto tisíc, to je již vyloučeno.“ Dne 17. 10. 1989 bylo svoláno politbyro ÚV SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschland, Jednotná socialistická strana Německa), aby nastalou situaci řešilo, 18. 10. 1989 Erich Honecker rezignoval na post generálního tajemníka, oficiálně ze zdravotních důvodů, jeho nástupcem se stal Egon Krenz. To však nebyl posun od konzervatismu k liberálnějšímu pojetí, Egon Krenz byl také konzervativec, v NDR velice nepopulární, bylo tak patrno, že na důležité reformy si musí občané NDR ještě počkat.

Po dalších protestech 7. 11. 1989 podala stávající vláda Willyho Stopha demisi a 8. 11. 1989 odstoupilo celé Politbyro ÚV SED. Týž den byla umožněna registrace Nového fóra, 9. 11. 1989 byly otevřeny hranice mezi Východním a Západním Berlínem, stejně tak mezi NDR a SRN. Nová vláda byla jmenována 17. 11. 1989, předsedou byl Hans Modrow. Prvním krokem nové vlády bylo rozpuštění Stasi, 1. 12. 1989 byl zrušen článek ústavy o vedoucí úloze SED v NDR. Modrowova vláda byla již postavena na rovnoprávném postavení všech zúčastněných politických stran. Krenzovo vedení si za této situace nemohlo udržet kontrolu nad SED, 3. 12. 1989 opět celé Politbyro ÚV SED rezignovalo, 8. 12. 1989 se konal poslední sjezd ÚV

SED, funkce generálního tajemníka ÚV SED byla zrušena a namísto ní vznikla funkce předsedy strany, do níž byl zvolen Gregor Gysi, strana se přejmenovala na Jednotnou socialistickou stranu Německa – Stranu demokratického socialismu (Sozialistische Einheitspartei Deutschland – Partei des demokratischen Sozialismus, SED-PDS), od února 1990 pak už jen Strana demokratického socialismu (PDS), v čele byl opět Gregor Gysi, dodnes činný v německé politice, nyní za stranu Die Linke.

I v NDR byla svolána jednání u kulatého stolu, začala 7. 12. 1989, výsledek jednání však padl až 3. 1. 1990 – jmenování nové vlády, tzv. velké koalice rozumu bez účasti SED-PDS a plně svobodné volby v květnu 1990. Zároveň 19. 12. 1989 začala německo-německá jednání mezi Hansem Modrowem a Helmutem Kohlem. Oficiálně vše nasvědčovalo tomu, že brzké sjednocení Německa není aktuální, jak tvrdil Modrow ještě počátkem roku 1990, po návštěvě Modrowa v Moskvě 30. 1. 1990 však události dostaly nový spád.

ČESKOSLOVENSKO

Obdobně i Československo bylo symbolem nehybnosti. Kádrové výměny v nejvyšších patrech byly provedeny již koncem roku 1987 (z funkce generálního tajemníka ÚV KSČ byl odvolán Gustáv Husák a nahrazen Miloušem Jakešem), nic však neřešily, vedení KSČ bylo v patové situaci mezi konzervativci (např. Fojtík, Indra, Václavík) a liberály (v prvé řadě nový federální předseda vlády Ladislav Adamec, ale také některé skupiny uvnitř silových složek). Počínaje rokem 1988 se množily demonstrace občanů (nepovolená tzv. svíčková demonstrace v Bratislavě 25. 3. 1988, povolená demonstrace na Škroupově nám. v Praze 10. 12. 1988 aj.) i nově vznikající iniciativy (např. ekologické), byly však omezeny na početně nevelký okruh osob. V souvislosti s nepokoji k 20. výročí Palachovy smrti (tzv. Palachův týden) byl přijat tzv. pendrekový zákon, umožňující snazší postih osob, jež se podobných akcí účastnily. 21. 2. 1989 byl odsouzen k nepodmíněnému trestu 9 měsíců odnětí svobody odsouzen Václav Havel, kterého v této věci podpořil i kardinál František Tomášek. Režim však vylučoval jakoukoli možnost dialogu, naopak, převládaly tendence (zejména tajemník ÚV KSČ pro ideologii Jan Fojtík, ministr národní obrany generál Milán Václavík) k vytvoření skupiny konzervativních zemí v sovětském bloku (ČSSR, NDR, Rumunsko) zaštítěných Čínou.

V Československu existovala slavná Charta 77, ale ve skutečnosti byl její vliv poměrně malý. Ne pro všechny odpůrce režimu byla Charta 77 inspirativní (např. z církevního prostředí), mnozí vnímali Chartu 77 jako záležitost bývalých členů KSČ a lidskoprávních aktivistů. Nově se mimo Chartu 77 utvořil Klub za socialistickou přestavbu – Obroda, jenž sdružoval osmašedesátníky, hlavní postavou zde byl bezesporu Alexander Dubček. Na jaře začala být opatrně navazována spolupráce mezi těmito hlavními opozičními skupinami (např. návštěva Dubčeka u Havla po jeho propuštění z vězení apod.). V církevním prostředí se také čím dále tím více ukazovala nespokojenost – pouť v Levoči, mše v katedrále Sv. Víta v Praze u příležitosti 90. narozenin kardinála Tomáška aj. Významnou podporou

v samotný předvečer sametové revoluce pak byla kanonizace bl. Anežky Přemyslovny 12. 11. 1989, přenášená živě československou televizí. Jiný zajímavý, byť poněkud kuriózní impuls k diskreditaci režimu vzešel nechtěně i z prostředí KSČ – pověstný projev generálního tajemníka ÚV KSČ Milouše Jakeše na stranickém aktivu na Červeném Hrádku, který byl vynesen ven a koloval v létě a na podzim po Československu. 25. 7. 1989 přinesly Lidové noviny (samizdat) text petice Několik vět, jež požadovala zahájení dialogu a zastavení represí, během několika týdnů ji podepsalo přes 10 tisíc občanů. Z tohoto prostředí vznikla i iniciativa MOST Michala Horáčka a Michaela Kocába, kladoucí si za cíl navázat dialog s režimem (což se hlavně dařilo v prvních dnech po 17. 11. 1989, např. návštěva obou protagonistů u premiéra Adamce).

Ostatně, Ladislav Adamec byl v nelehkém postavení mezi Scyllou a Charybdou. Pro konzervativce ve vedení KSČ byl příliš liberální, pro opozici příliš konzervativní – např. jeho vystoupení při návštěvě Rakouska 25. 10. 1989, kde kritizoval podporu Rakousku opozici v ČSSR a bagatelizoval význam Václava Havla (pravda je, že většina obyvatel ČSSR o Havlovi moc nevěděla, sice o něm slyšeli, ale jako o jakémsi „kulisákovi, který je v opozici“). 28. 10. 1989 proběhla v Praze na Václavském nám. demonstrace při příležitosti státního svátku (oficiálně státní svátek především jako Den znárodnění, opozicí i většinou občanů vnímán samozřejmě jako vznik Československa roku 1918), Veřejnou Bezpečností brutálně rozehnaná. V téže době, na přelomu října a listopadu, vrcholil exodus občanů NDR přes ČSSR, což občané ČSSR samozřejmě vnímali. 9. 11. 1989 kritizoval předseda SSM Vasil Mohorita vedení KSČ jako neschopně řešit vážnou situaci, 12. 11. 1989 se ustavila opoziční Demokratická iniciativa, 14. 11. 1989 na zasedání Federálního shromáždění napadl Ladislav Adamec Jakešovu představu o přestavbě, následující den se ukázalo, že cenzura postihuje i nejvyšší představitele moci – zatímco list Práce otiskl Adamcův projev beze změn, Rudé právo vypustilo klíčovou pasáž o potřebě souběžné reformy jak ekonomiky, tak politiky. Po vzoru NDR nebyly na podzim 1989 již v ČSSR distribuovány některé liberální tiskoviny ze spřátelených zemí, včetně SSSR, např. časopisy Ogonjok a Sputnik. V této situaci, kterou lze charakterizovat jako klid před bouří, měla proběhnout poklidná připomínka 50. výročí úmrtí Jana Opletala v Praze na Albertově, akce, kterou pořádala pražská SSM.

Dnes víme, jak akce skončila, nevíme přesně, proč. Hlavní činitelé na státní i stranické úrovni byli mimo Prahu (bylo to v pátek odpoledne a večer). Přes víkend byly již kostky vrženy. Co a kdo od celé akce očekával v pozadí, se nepodařilo zjistit ani zvláštní parlamentní vyšetřovací komisi. Můžeme se pohybovat v rozmezí od nepřipravených, v podstatě chaotických reakcí velitele zásahu Danišoviče až po fantastické teorie (Jiří Payne). Důležité byly reakce na zásah a následné události. Fáma o zabitém studentovi Šmídovi, kterou Petr Uhl zprostředkoval i do zahraničí, měla výrazný akcelerující náboj v Praze i mimo ni. Občané již nehodlali nečinně přihlížet, násilí na studentech ve výročí událostí roku 1939 bylo poslední kapkou, na

tom nic nezměnilo ani dementování této zprávy. 19. 11. 1989 vzniklo v Realistickém divadle Občanské fórum (OF) jako zastřešující organizace pro řadu opozičních proudů, jež spojovalo především to, že byly oproti zdiskreditovanému režimu. Analogicky v Bratislavě vzniklo Verejnosť proti násiliu (VPN). Po schůzce s protagonistou MOSTu zahájil Ladislav Adamec jednání u kulatého stolu (21. 11. 1989). 24. 11. 1989 bylo zasedání ÚV KSČ, na němž byl odvolán z funkce generálního tajemníka ÚV KSČ Milouš Jakeš, s ním odešli i ostatní nejzkompromitovanější představitelé KSČ. Za nového generálního tajemníka byl vybrán Karel Urbánek, veřejnosti naprosto neznámý. Ve stejný den byl v prostorách ČKD v Praze vypískán vedoucí městský tajemník v Praze Miroslav Štěpán („nejsme děti"), den nato ze své funkce odstoupil. Změny neprobíhaly – v představách představitelů OF – příliš rychle (přitom o Československu řekl Timothy Garton Ash: „To, co trvalo Polsku 10 let, Maďarsku 10 měsíců, NDR 10 týdnů, to v Československu možná potrvá jen 10 dnů."), OF tak vyhlásilo na 27. 11. 1989 výstražnou symbolickou dvouhodinovou generální stávku. 29. 11. 1989 Federální shromáždění zrušilo články ústavy o vedoucí úloze KSČ a ideologickém monopolu marxismu-leninismu. 3. 12. 1989 byla jmenována nová vláda, v níž však měli představitelé KSČ (byť umírnění) nadále převahu (z 21 členů bylo jen 6 bezpartijních), veřejnost tuto vládu nepřijala, její předseda Ladislav Adamec podal 7. 12. 1989 demisi, a tak byla o týden později, 10. 12. 1989 jmenována nová vláda v čele s Mariánem Čalfou, bývalým předsedou legislativní rady vlády. Okamžitě po jmenování nové vlády odstoupil prezident republiky Gustáv Husák (na Den lidských práv, tak, jak požadovalo OF, původně teprve na tento den opozice plánovala své vystoupení proti režimu). Nová vláda byla jmenována paritně pro členy KSČ a nestraníky, od ledna 1990 většina členů KSČ ze své strany vystoupila, někteří z nich razantně prováděli celospolečenskou transformaci (např. Vladimír Dlouhý). Co se týče KSČ, ve dnech 20. a 21. 12. 1989 proběhl její poslední sjezd, funkce generálního tajemníka ÚV KSČ byla zrušena, namísto ní zavedena funkce předsedy strany, kterým se stal Ladislav Adamec, Vasil Mohorita se stal prvním tajemníkem. V příštím roce se pak KSČ transformovala do KSČM.

Od této chvíle bylo hlavní otázkou, kdo usedne na Hradě po Gustávu Husákovi. Největší podporu veřejnosti měl Alexander Dubček, hovořilo se také o Čestmíru Císařovi (o kterém se ve stejné souvislosti hovořilo již v roce 1968, byl to tzv. „kandidát studentstva"). 16. 12. 1989 ohlásil v ČST svou kandidaturu Václav Havel, bylo to jeho první vystoupení v televizi. Začínalo být zřejmé, že původně takřka neznámý Václav Havel bude nejvážnějším kandidátem, s velkou podporou v zahraničí (jak na Západě, tak i na Východě). 28. 12. 1989 byl Alexander Dubček zvolen předsedou Federálního shromáždění, to prodělávalo podstatné proměny, poněvadž u kulatého stolu byly dohodnuty tzv. kooptace, někteří poslanci za KSČ byli nahrazeni nestraníky. 29. 12. 1989 byl Václav Havel jednomyslně zvolen prezidentem republiky. Většina obyvatel Československa měla pocit, že revoluce, jež si získala přívlastek sametová (na Slovensku něžná) skončila.

BULHARSKO

Situace v Bulharsku se od situace ve středoevropských státech v mnohém lišila. V Bulharsku nebyl režim vnímán tak negativně, tradiční rusofilství znemožňovala vnímat režim jako ruský export, o to více v Bulharsku rezonovala sovětská glasnosť a perestrojka. Dále v Bulharsku takřka neexistovala organizovaná opozice, hlavními uskupeními s určitým opozičním programem byla Ekoglasnost (existující od dubna 1989) a Podpora (Podkrepa, resp. Klubat za podkrepa na glasnostta i preustrojstvoto – Klub na podporu glasnosti a perestrojky), vznikla 3. 11. 1988. Hlavní opoziční skupinou proti režimu byla skupina etnická, a to turecká minorita, jež byla od roku 1983 a hlavně pak 1986 vystavena řadě diskriminací (např. nucená bulharizace jmen) s cílem buď bulharizace této minority nebo jejího vystěhování do Turecka. Samozřejmě, že režimu to v zahraničí uznání nepřinášelo. V květnu a červnu 1989 proběhla řada demonstrací bulharských Turků, řada aktivistů byla z Bulharska vyhoštěna do Turecka, od 29. 5. 1989 byla možnost vycestování bulharských Turků do Turecka (ale jen do 22. 8. 1989, kdy Turecko uzavřelo své hranice s Bulharskem).

Prví veřejné vystoupení Ekoglasnosti se konalo 26. 10. 1989 při příležitosti konání mezinárodního Ekologického fóra pod patronací OBSE v Sofii, toto vystoupení bylo rozehnáno policií. Neudržitelnost situace si uvědomovala řada vysokých stranických funkcionářů v čele s ministrem zahraničních věcí Petarem Mladenovem, který dostal z Kremlu signál o tom, že Živkov je již neperspektivní a že bude potřeba jiného vůdce. Po své návštěvě ČLR a SSSR počátkem listopadu se rozhodl k akci – 6. 11. 1989 byli z Politbyra ÚV BKS (Balgarskata komunističeska partija) vyloučení někteří spolupracovníci Todora Živkova, 10. 11. 1989 rezignoval na své funkce sám Todor Živkov, namísto něj byl zvolen Petar Mladenov. Přesto to byla výměna v tradičním sovětském stylu – Živkov provedl sebekritiku a blahopřál Mladenovovi ke zvolení. 8. 12. 1989 byl nakonec vyloučen z ÚV BKS. Pád režimu tak začal jako neposlušnost nižších funkcionářů vůči vyšším za doprovodu vystoupení vznikajících opozičních skupin, jež však byly fragmentovány a neměly výraznější osobnost – nakonec hlavní zastřešující opoziční organizací byl Svaz demokratických sil (Sjuz na demokratičite sili), jenž vznikl 7. 12. 1989 v čele se spisovatelem Želju Želevem.

Počínaje 18. 11. 1989 začaly probíhat demonstrace v bulharských městech, mění se nálada v BKS samotné. Ta se 13. 12. 1989 vzdává své vedoucí úlohy ve státě, 27. 12. 1989 jsou ohlášena jednání u kulatého stolu, jež začala počátkem roku 1990, byla vyhlášena Platforma národního porozumění s minimálním programem (na kterém se všichni dohodli) jednoty a nedělitelnosti Bulharska (již 29. 12. 1989 byla odvolána veškerá bulharizační a diskriminační opatření vůči bulharským Turkům), politický pluralismus a respektování lidských a občanských práv. Volby do Velkého národního shromáždění pak proběhly v červnu 1990 a skončily vítězstvím Bulharské socialistické strany, tj. původní BKS (získala 211 křesel ze 400, Svaz demokratických sil jen 144). Je také vhodné poznamenat, že již 2. 12.

1989 Politbyro ÚV BKS (tj. mladenovské) odsoudilo intervenci v Československu roku 1968.

RUMUNSKO

Jako z jiného světa – tak by se dal charakterizovat XIV. sjezd RKS (Partidul communist roman, PCR), konaný ve dnech 20. – 24. 11. 1989. V době bouřlivých přeměn ve státech sovětského bloku se v Rumunsku jakoby zastavil čas. Sjezd potvrail Nicolae Ceausesca generálním tajemníkem ÚV RKS a stejně tak potvrdil všechny ostatní návrhy. Jediné, co bylo zarážející, byla nepřítomnost zahraničních delegací a to včetně delegací ze spřátelených zemí, jediná zahraniční delegace byla palestinská v čele s Jásirem Arafatem. Sice ani v RKS nechyběly kritické hlasy, ty však byly vždy rychle a spolehlivě umlčeny (Parvulescu 1979, Iliescu 1987). Dnes se objevují informace o tom, že KGB s Gorbačovovým vědomím připravovala na počátek roku 1990 v Rumunsku zásah, který by vynesl do čela proreformně orientované komunisty. Události však tuto alternativu předběhly.

Nepokoje vypukly v banátském Timişoara (Temešváru) 16. 12. 1989 na obranu kněze maďarské kalvínské církve László Tököse, který vystupoval na obranu práv maďarské minority, měl být deportován do východního Moldavska. Farníci se však za něj postavili, nepokoje byly přesto 17. 12. 1989 potlačeny, Rumunsko o nich oficiálně neinformovalo. 18. 12. 1989 vypukla v Temešváru divoká stávka, v tentýž den Ceauşescu odejel na státní návštěvu Íránu. Po svém návratu 20. 12. 1989 se rozhodl veřejně odsoudit temešvárské „chuligánství“ na manifestace svolané na následující den. Namísto odsouzení temešvárských událostí a potvrzení Ceauşescovy politiky však účastníci, především studenti, začali skandovat hesla oproti režimu. Pro Ceauşesca to byl šok, navíc celé vystoupení živě přenášela televize. Celá země tak viděla co se děje a to bylo signálem k protestům. Již 22. 12. 1989 byly v Bukurešti a dalších městech v ulicích statisíce protestujících. Proti nim zasahovala armáda a tajná policie Securitate. Armáda se záhy přidala na stranu protestujících, svět si přesto pamatuje hlavně záběry mrtvých a raněných (v kontrastu k sametové revoluci o měsíc dříve), později se ukázalo, že o počtech obětí nebyly přesné zprávy, revoluce v Rumunsku si vyžádala cca 100 obětí. V tentýž den bylo ohlášeno, že Ceauşescu padl a Rumunsko je svobodné, byla vytvořena Fronta národní spásy v čele s Ionem Iliescem a jmenována nová vláda v čele s Petru Romanem (30. 12. 1989). 23. 12. 1989 byl svět informován o zatčení manželů Nicolae a Eleny Ceauşescových, ti byli neprodleně odsouzeni v zinscenovaném procesu k trestu smrti a hned nato popraveni (25. 12. 1989). Za této situace se samozřejmě jednání u kulatého stolu nemohla vést, s Ceauşescem skončila i RKS, nově vzniklá Fronta národní spásy v čele s Iliescem se později transformovala v politické hnutí, jež vyhrálo první svobodné volby v květnu 1990. (Získalo 236 křesel ze 400 v Národním shromáždění a 92 křesel ze 119 v Senátu.) Rumunské směřování k demokracii a standardním poměrům však bylo teprve na počátku a nejednalo se přitom o jednoduchý proces.

JUGOSLÁVIE

Ve státech mimo sovětský blok byla situace odlišná. Zatímco v SSSR se vývoj zahájený glasností a perestrojkou začal ubírat svou cestou nezávisle na svých tvůrcích a ve státech sovětského bloku se občané vymezovali oproti tomu, že jsou součástí tohoto sovětského bloku, v Jugoslávii probíhal do určité míry proces podobný jako v SSSR – tj. uvolňování poměrů, jež začalo s cílem demokratizace a liberalizace (ekonomické i politické), ale postupně ti, kdo uvedený proces uváděli do života, na něj ztráceli vliv a celý proces vyústil v dezintegraci Jugoslávie, doprovázenou občanskými válkami. Rok 1989 by se dal označit za přelomový, obdobně jako v případě SSSR v tom, že uvedený proces nabral svou vlastní dynamiku a nebylo kožné jej již zvrátit.

Otázkou je, do jaké míry byla Jugoslávie připravena na existenci bez Josipa Broze Tita (zemřel 4. 5. 1980) a do jaké míry byl Tito svorníkem více než symbolickým pro existenci Jugoslávie. Nová ústava z roku 1974 (fakticky konfederalizující SFRJ), v důsledku toho postupné uzavírání se svazových republik i obou autonomních oblastí Svazové republiky Srbska – Kosova a Vojvodiny (fakticky na stejné úrovni se svazovými republikami) do sebe (ekonomicky, kulturně, společensky), slabé vedení na federální úrovni (tzv. kolektivní hlava státu s rotací kádrů, kdy předsedou Předsednictva SFRJ byl vždy jeden z osmi funkcionářů na kalendářní rok, zastoupeny tedy byly všechny republiky i obě autonomní oblasti), postupná ztráta respektu i akceschopnosti federálních institucí, včetně SKJ (Savez komunista Jugoslavije, SKJ), to všechno byly faktory vedoucí k oslabování role federace a posilování rolí jednotlivých republik a autonomních oblastí během 80. let. Prozatím většina obyvatelstva (s výjimkou kosovských Albánců, veliké nepokoje na Kosovu roku 1981 s požadavky mj. na secesi a spojení s Albánií) zůstávala k SFRJ loajální, secesionistické tendence byly minimální (s výjimkou Kosova), nacionalismus však v 80. letech postupně narůstal ve všech republikách, v některých rychleji a viditelněji, v podobě umírněnější (Slovinsko) nebo radikálnější (Chorvatsko), v některých pomaleji (Makedonie). Specifickým případem byla situace v Srbsku (míněno ve Svazové republice Srbsko bez autonomních oblastí, na něž stejně vedení ve svazové republice nemělo podle ústavy – federální ani srbské – vliv), nacionalismus se zde projevoval již počátkem 80. let (vystoupení básníka Gojka Djoga a tzv. večery za Gojka Djoga po jeho odsouzení 1981, pohřeb Aleksandara Rankoviće 1983, memorandum SANU – Srbské akademie věd a umění 1986), zároveň bylo Srbsko nejliberálnější republikou v Jugoslávii (což může demonstrovat i zmíněný případ Gojka Djoga nebo později Vojislava Šešelje, kteří byli odsouzení za nacionalismus, resp. neúctu k Titovi k trestům do dvou let odnětí svobody, v obdobném případě v Bosně a Hercegovině byl v téže době odsouzen Alija Izetbegović k trestu osmi let odnětí svobody). Teprve později, po „noci velkých slov“ (23. - 24. 9. 1987) a zejména po 600. výročí bitvy na Kosovu poli (15. 6. 1989) vlny srbského nacionalismu využil Slobodan Milošević k prosazení svých představ o vládě a likvidaci liberální atmosféry v Srbsku.

Opozice se výrazněji aktivizuje v roce 1988 – jak na národnostním, tak na občanském principu. Ve Slovinsku vzniká Výbor na obranu lidských práv a Rolnický svaz, 11. 1. 1989 pak vzniká Slovinský demokratický svaz (Slovenska demokratčina zveza, SDZ), v jehož čele je Dimitrij Rupel. 16. 1. 1989 vzniká Sociálnědemokratický svaz Slovinska (Socialdmokratska zveza Slovenije, SDZS), SK Slovinska se pod vedením Milana Kučana vzdává mocenského monopolu. V Chorvatsku vzniká Chorvatská lidová strana (Hrvatska narodna stranka, HNS), v němž je činná řada osobností z chorvatského jara 1971, např. Savka Dabčević-Kučarová, Mika Tripalo nebo Dragutin Haramija. 17. 6. 1989 vzniká také Chorvatské demokratické společenství (Hrvatska demokratska zajednica, HDZ) v čele s Franjem Tudjmanem. Zatímco občansky orientované iniciativy jsou málo početné a nevyvolávají velkou odezvu ve společnosti, nacionalisté početně i vlivem triumfují. V ostatních republikách není vývoj tak rychlý, většina organizací politického charakteru vzniká až v roce 1990. Specifickým případem je situace na Kosovu, v únoru 1989 proběhla živelná okupační stávka dolu Stari Trg v oblasti Trepča, horníci vyjádřili i politické požadavky, vyslovili podporu liberálně orientovaným komunistům z SK Kosova, jako byli jeho předseda Azem Vllasi nebo tajemnice Kaqusha Jashariová. V listopadu 1988 však byli tito liberálové odvoláni, Azem Vllasi byl dokonce zatčen, skupština (místní parlament) v Prištině 23. 3. 1989 souhlasila s omezením autonomie Kosova a skupština v Bělehradě rozhodla o omezení autonomie obou autonomních oblastí (tedy i Vojvodiny). Do vedení SK Kosova se dostali zkompromitovaní konzervativci – stoupenci Slobodana Miloševiće, jako např. Rrahman Morina, bývalý kosovský ministr vnitra. Nakonec byl v roce 1990 autonomní status obou autonomních oblastí zrušen. Jako reakce nato poslední skupština Kosova anulovala své rozhodbutí z 23. 3. 1989 o omezení autonomie a dokonce i rozhodnutí AVNOJe z roku 1945 o příslušnosti Kosova k Srbsku a vyhlásila nezávislost Kosova (2. 7. 1990), prvním prezidentem byl zvolen disident Ibrahim Rugova a tak začal existovat kosovský paralelní stát, neuznávající srbské orgány.

Na federální úrovni byl pokus Jugoslávii zachránit, provést nezbytné politické a hlavně ekonomické reformy. Federálním premiérem byl jmenován liberál Ante Marković, který měl prosadit nezbytné ekonomické reformy. Bohužel, Ante Marković neměl pravomoci, jako federální premiér, k prosazení tohoto reformního plánu (podařilo se realizovat jen první krok – devalvaci dináru a jeho konvertibilitu v roce 1990), federace reálně přestávala existovat, veškerý vývoj se přesouval do jednotlivých republik. Na této úrovni jedině ve Slovinsku byl realizován program, který se inspiroval Markovićovým plánem, v ostatních republikách se vývoj ubíral již jinudy.

ALBÁNIE

Jediná ze zemí s vládou komunistické strany, jež v roce 1989 nebyla dotčena změnami, tak byla Albánie. V Albánii byl generálním tajemníkem ÚV ASP (Partisë së punës të Shqipërisë, PPS) Ramiz Alia. Jen zasvěcení věděli, že v ÚV ASP existuje napětí mezi Aliou, který byl z pragmatismu

pro určité nezbytné reformy a konzervativci, kteří chtěli udržet Hoxhův kurz v čele s vdovou po Enveru Hoxhovi Nexhmijí Hoxhovou. Spor byl vyřešen v následujícím roce vítězstvím pragmatiků. Jako senzace zapůsobilo vydání kritického románu Nože Neshata Tozaje v srpnu 1989. Po vydání románu vznikla diskuze, na stranu autora se postavily významné osobnosti jak kulturního života, tak jiní (např. ekonom Gramoz Pashko nebo prominentní lékař a budoucí hlavní představitel opozice Sali Berisha. O událostech v jednotlivých státech sovětského bloku poměrně přesně informovala albánská státní televize, pravděpodobně ve prospěch pragmatiků kolem Ramize Alii, na obyvatele obzvláště zapůsobil pád režimu v Rumunsku. Reformní kurz v Albánii ale začal být patrný až v roce 1990 – prohlášení Ramize Alii o nezbytnosti reforem 17. 4. 1990, nově přijímané zákony včetně obnovení ministerstva spravedlnosti a advokacie od 9. 5. 1990, možnost vycestovat pro albánské občany do zahraničí od 21. 6. 1990 až po první demonstrace v Tiraně 5. 7. 1990. Obdobně, ba mnohem více než v případě Rumunska bylo zjevné, že přechod Albánie k demokracii, právnímu státu nebo dokonce k ekonomické prosperitě bude časově dlouhý a náročný proces.

ANNUS MIRABILIS - ZÁVĚR

Závěrem lze říci následující – rok 1989 nenastal z ničeho nic, ve všech sledovaných státech (s výjimkou Albánie) mu předcházelo období příprav, vždy na straně opozice, leckdy i na straně vládnoucích představitelů místní komunistické strany. V některých případech se tak dělo očividně (SSSR, Polsko, Maďarsko), v některých skrytě (NDR, Československo). Podle postoje k opozici a k reformám lze země sovětského bloku, včetně SSSR samého, rozdělit do dvou skupin – na země s konzervativním vedením, neuznávajícím opozici, odmítajícím tedy dialog s ní a rovněž odmítajícím reformy, což byly NDR, Československo, Bulharsko a Rumunsko (i když zde namísto partajní oligarchie vládl Ceauşescu jako neomezený diktátor), a země s liberálním, resp. proreformním vedením, jež za určitých podmínek bylo ochotno uznat opozici a vést s ní dialog (typicky jednání u kulatého stolu) a samo o sobě chápalo nezbytnost reforem a řadu z nich i iniciovalo, což byl případ SSSR, Polska, Maďarska a na federální úrovni i Jugoslávie. Ze zemí pod vládou komunistické strany, ale mimo sovětský blok – i v Jugoslávii byly patrné obdobné tendence jako v sovětském bloku, tj. aktivizace opozice, reformní úsilí, omezení vlády komunistické strany, jak na úrovni federace, tak i jednotlivých republik, bohužel s tím, že s faktickým rozpadem federace se na úrovni jednotlivých republik s liberalismem a reformismem prosazoval i nacionalismus, který byl vydáván za autentickou podobu antikomunismu. Nacionalismus postupně převážil, Jugoslávie se v letech 1991-1992 rozpadla a veřejný diskurz v nově vzniklých státech byl v první fázi opět výrazně určován nacionalismem. Jediná Albánie se držela stranou dění, což lze přičíst zejména její dlouhodobou izolací, z níž se teprve postupně vymaňovala. Při 20. výročí tohoto významného roku (annus mirabilis) je žádoucí si připomenout tyto události, jež nás dovedly k naší dnešní svobodě.

Literature:

- Vykoukal, Jiří, Litera, Bohuslav, Tejchman, Miroslav: Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989 : Praha, Libri, 2000, 860 p., ISBN 80-85983-82-6

- Dahrendorf, Ralf: Úvahy o revoluci v Evropě : v dopise, který měl být zaslán jistému pánovi ve Varšavě (orig. en. : Reflections on The Revolution in Europe) : Praha, Evropský kulturní klub, 1991, 159 p, ISBN 80-85212-17-X

- Dahrendorf, Ralf: Der Wiederbeginn der Geschichte. Vom Fall der Maurer zum Krieg im Irak. Reden und Aufsätze : München, C. H. Beck, 2004, 350 p., ISBN 978-3-406-51879-9

- Garton Ash, Timothy: The Magic Lantern. The Revolution of ´89 Witnessed in Warsaw, Budapest, Berlin and Prague : London, Vintage, 1993, 169 p., ISBN 978- 0679740483

- Girgle, Patrik: Kosovo: Praha, Libri, 2006, 157 p., ISBN 80-7277-330-5

- Gratchev, Andreï: Gorbatchev, le pari perdu? De la perestroïka à l´implosion de l´URSS : Paris, Armand Colin, 2011, 296 p. ISBN 978-2200275068

- Paczkowski, Andrej: Půl století dějin Polska 1939-1989 (orig. pl. Pół wieku dziejów Polski 1939-1989): Praha, Academia, 2000, 381 p., ISBN 80-200-0737-7

- Pirjevec, Jože: Jugoslávie 1918-1992. Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevićovy a Titovy Jugoslávie (orig. sl. Jugoslavija 1918-1992. Nastanek, razvoj ter razpad Karadjodjevićeve in Titove Jugoslavije) : Praha, Argo, 2000, 537 p., ISBN 80-7203-277-1

- Weber, Hermann: Dějiny NDR (orig. de. Geschichte der DDR) : Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2003, 439 p., ISBN 80-7106-558-7

Contact – email
martin.monckal@gmx.fr

SUVERÉNNÍ ŘÁD MALTÉZSKÝCH RYTÍŘŮ

ZUZANA CZERNINOVÁ

Právnická fakulta, Masarykova univerzita Brno, Česká republika

Abstract in original language
Suverénní řád maltézských rytířů je zvláštní subjekt, který si pro svůj mimořádný charakter zaslouží pozornost nejen z hlediska historického, ale obzvláště i právního. Tento příspěvek má za cíl přiblížit dějiny řádu od jeho počátku až do dnešních dob a zároveň poskytnout pohled na vývoj řádu, jakožto duálního subjektu - mezinárodního a kanonického práva. V závěru je text věnován také vnitřní organizaci a administrativně správnímu členění řádu.

Key words in original language
Laický církevní řád; charitativní a vojenská činnost; johanité; nezávislost na náboženských a světských úřadech; ztráta území; mezinárodně právní subjektivita; duální povaha.

Abstract
The Sovereign Military Order of Malta is a special subject which deserves attention not only from the historical but also from the legal point of view. This paper aims to describe the history of the Order from its beginning until today and also to provide a look at the development of the Order as a dual subject of international and canon law. The end of the text is focused on the Order's internal organization and institutional structure.

Key words
Lay-religious order; military and charitable activities; Order of St John; independence from religious and secular authorities; loss of territory; international subjectivity; dual character.

ÚVOD

Suverénní řád maltézských rytířů (celým názvem Suverénní vojenský hospitální řád sv. Jana v Jeruzalémě, na Rhodu a na Maltě; nazýván také řád sv. Jana, řád johanitů, maltézský řád etc.) je zajímavý už tím, že se jedná o jeden z nejstarších křesťanských rytířských řádů a jeho historická kontinuita nebyla nikdy přerušena. Pozoruhodná však není pouze historie řádu, ale i jeho vývoj jakožto mezinárodně právního subjektu, a rovněž důležitého činitele na humanitárním a charitativním poli.

1. HISTORIE ŘÁDU

1.1 STRUČNÁ HISTORIE ŘÁDU DO ROKU 1798

Maltézský řád má své počátky kolem roku 1048, kdy obchodníci z jihoitalské Republiky Amalfi obdrželi povolení k založení kostela, řádu

a nemocnice v Jeruzalémě, aby mohli pečovat o poutníky všech národností a vyznání. Patronem společenství byl zvolen sv. Jan Křtitel, od něhož se pak odvozovalo i jméno, kterým se bratři nazývali – *johanité*. Řád svatého Jana v Jeruzalémě se díky blahoslavenému Gérardovi, který se později stal rovněž jeho významným patronem, osamostatnil a roku 1113 papež Pascal II. podepsal bulu *Pie postulatio voluntatis*, úředně potvrzující stanovy a suverenitu řádu, tedy jeho nezávislost na náboženských i světských úřadech. Tímto dokumentem byl také oficiálně potvrzen vojenský (rytířský) charakter řádu vedle dosud pouze charitativního. Ústava Jeruzalémského království tak řád zavazovala k vojenské obraně poutníků a nemocných, zdravotních středisek a všech nejdůležitějších cest. Vedle toho považoval řád za svůj úkol i obranu křesťanské víry. Během těchto prvotních let se vytvářela velice důležitá spiritualita řádu, jejíž myšlenky jsou v řádové činnosti stěžejními dodnes. Z této doby pochází i řádové heslo *Tuitio fidei et obsequium pauperum* – tedy obrana víry a pomoc chudým.

Během středověku se sídlo řádu několikrát přemístilo - 1291 po vyvrácení Jeruzalémského království na ostrov Kypr, který svou výhodnou polohou sloužil jako útočiště poutníkům při cestě do Svaté Země a řád tak nabyl mnoha nových členů z celé Evropy; a roku 1310 na rytíři vydobytý ostrov Rhodos. Tento ostrov byl svou polohou bodem styku východního a západního světa a řád si zde vybudoval silnou námořní flotilu, aby posléze v mnoha významných bitvách hájil křesťanskou víru. Papežskou listinou garantovaná nezávislost na jiných státech, právo udržovat a nasazovat ozbrojené síly, jmenovat velvyslance, byly základy pro mezinárodní suverenitu řádu, v jehož čele stál „Rhodský princ“ – velmistr řádu a jeho rada.[1]

Po prohrané bitvě se sultánem Sulejmánem byli johanitští rytíři donuceni ostrov opustit a od roku 1523 tak byl řád opět bez teritoria. Roku 1530 Karel V. se svolením papeže Clementa VII. řádu poskytl ostrov Malta[2] a bylo stanoveno, že řád má zůstat v bojích mezi jakýmikoli křesťanskými národy neutrálním subjektem. Od období řádu na Maltě se johanitům začalo říkat *maltézští rytíři*. Ostrov Malta spadal pod řádovou suverenitu přes dvě století a tato doba byla obdobím největší moci a slávy řádu. Velká část maltézských rytířů už v té době ale nežila na Maltě, nýbrž v jiných

[1] Komplexní pojednání o kulturních dějinách řádu johanitů ve středověku nalezneme v knize Bertholda Waldsteina – Wartenberga *Řád johanitů ve středověku*, 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 473 s. ISBN 978-80-200-1381-1.

[2] Hlavní město Valetta bylo založeno velmistrem frà Jeannem della Valette a nese na počest vítězství v dlouhotrvající bitvě proti Ottomanům i jeho jméno. Přítomnost řádu byla pro ostrov obdobím architektonického, hospodářského a zdravotnického rozkvětu.

evropských zemích, kde jsou zakládána řádová převorství a velkopřevorství.[3]

Složité období nastalo pro řád v roce 1798, kdy Maltu okupoval Napoleon Bonaparte. Z důvodu výše zmíněného pravidla, které rytířům zakazovalo bojovat proti jiným křesťanům, byli rytíři donuceni ostrov opustit. V roce 1800 se pak Malta až do roku 1964 stala britskou kolonií.[4] Po amienském míru v roce 1802 došlo k omezení hlavního poslání na opět pouze charitativní (špitální) a nikoliv už vojenskou činnost řádu.

1.2 POSTAVENÍ ŘÁDU V 19. STOLETÍ AŽ DO SOUČASNOSTI – ŘÁD BEZ TERITORIA

Po odchodu z ostrova Malta následovalo několik let, kdy maltézský řád dočasně sídlil v italských městech Messina, Catania a Ferrara. Snahy získat opět vlastní teritorium byly neúspěšné a naděje, že Velká Británie navrátí Maltu řádu, se ukázaly být marné. I když maltézští rytíři nedisponovali vlastním územím, provozovali nadále svou rozsáhlou nemocniční činnost, ve které pokračují až do dnešní doby.

Od roku 1834 má maltézský řád na třech hektarech území svá dvě sídla v Římě. První v Maltézském paláci (Palazzo Malta), kde sídlí velmistr řádu a jednotlivé vládní orgány a úřady, a druhé v budově Villa del Priorato na vrchu Aventin, jenž je sídlem Římského velkopřevorství. Tato dvě sídla tvoří ještě spolu s pevností Fort Saint Angelo na Maltě a ambasádou řádu při Svatém stolci území, mající charakter srovnatelný s tím, který náleží územím jednotlivých národních ambasád. Tato jmenovaná území nejsou suverénní. Sídla ve via Condotti a na Aventinu mají exteritoriální charakter a italská vláda na základě této uznané exteritoriality akceptuje a povoluje, aby řád na těchto územích vykonával všechny výsady, jež suverénní entitě náleží.

1.3 HISTORIE ŘÁDU NA ČESKÉM ÚZEMÍ

Řád johanitů byl ve 12. století uveden do Čech díky knížeti Vladislavu II. Tento panovník se jako člen vojska německého krále Konráda II. zúčastnil druhé křížové výpravy, při níž se s činností řádu seznámil. První komenda, tedy sídlo rytířského řádu, byla na českém území zřízena roku 1158 v Praze. Centrem řádu se stal kostel Panny Marie pod řetězem, který je sídelním kostelem řádu dodnes. Postupem doby byly zřizovány i další komendy, z nichž nejvýznamnější byly ve Strakonicích, Horažďovicích, Manětíně či v Českém Dubu.

---

3 ČERNÝ, Miroslav. Fabrizio Turriziani Colonna, Sovranità e indipendenza del Sovrano Militare Ordine di Malta. Rapporto con la Santa Sede e soggettività internazionale. *Právněhistorické studie*. 2012, č. 41, s. 362-369. ISBN 978-80-246-1993-4.

4 BRADFORD, Ernle. *Řádoví rytíři*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. 290 s. ISBN 80-7113-135-0.

Roku 1301 obdržel převor u Panny Marie pod řetězem od papeže Bonifáce VIII. tzv. *právo pontifikálií*. To znamenalo, že od té doby měl stejné postavení jako biskup a získal oprávnění nosit biskupské insignie, odznaky a roucha. Z celkem šesti existujících velkopřevorství maltézského řádu je nejstarším z nich právě toto velkopřevorství české. Během 15. století se maltézský řád stal majitelem celého hradu Strakonice, který se na určitý čas stal i jeho sídlem. Členové řádu a jejich generální převorové, kteří vždy byli horlivými zastánci katolické víry, se během husitských válek aktivně účastnili konfliktu na straně protipoděbradské, tzv. Strakonické a Zelenohorské jednoty. Husitské války byly pro řád spíše nepříznivým obdobím, protože během nich ztratil velkou část majetku. Ten byl buď zničen, nebo připadl králi Zikmundovi pro zajištění armády. Dále, během středověku, se čeští rytíři zúčastnili, byť jen v symbolickém počtu, například obrany Malty (1565) a bitvy u Lepanta (1571).

Od roku 1626 byl nejvyššímu představenému řádu v Čechách přiznán titul velkopřevora a 1694 se konvent vrátil ze Strakonic do Prahy. V letech 1726 - 1727 byla postavena rezidence pražských velkopřevorů a v letech 1728 - 1731 i konvent na druhé straně kostela Panny Marie pod řetězem. Zde, na Malé Straně – na Maltézském náměstí, se dnes nachází Velvyslanectví maltézského řádu a České velkopřevorství. Velkopřevorství spolu s kostelem jsou dnes na celém světě nejstarším územím řádu.

Během napoleonských válek bylo České velkopřevorství jedinou řádovou strukturou, která tomuto nevlídnému času odolala, a nedošlo k jejímu zhroucení. Za četné zásluhy řádu během období prusko-rakouských válek udělil v roce 1881 císař František Josef I. velkopřevorovi a jeho nástupcům titul rakouského knížete.[5]

Milan Buben ve svém článku o historii řádu na českém území dále dokazuje doslova nepostradatelnou činnost Českého velkopřevorství na počátku 20. století: „Velkopřevor Othenio Lichnowsky - Werdenberg proslavil řád tím, že dal zřídit 8 sanitních vlaků pro potřeby raněných v bojích I. světové války. Tyto vlaky urazily dohromady 1 062 760 km, přičemž z bojišť do zázemí převezly 359 945 raněných. Řádoví lékaři provedli během války 27 163 operací, z toho více než polovinu v řádových polních nemocnicích…“[6]

Po roce 1919 došlo na základě pozemkové reformy k podstatnému zmenšení majetku řádu v Čechách a problémy řádu po I. světové válce byly tedy převážně hospodářské povahy. Na velkostatek Strakonice-Radomyšl, který byl největším pozemkovým a nemovitým majetkem řádu, byla uvalena nucená správa. Řád musel v této době i velkou část svých pozemků prodat,

[5] ZÁVURKA, Milan. *Právní postavení suverénního řádu maltézských rytířů.* 2009. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc.

[6] BUBEN, Milan. *Řád maltézských rytířů v českých zemích*. [online] dostupné z WWW: http://www.maltezskyrad.cz/historie_cechy.html

aby si tak zajistil finanční prostředky pro svou existenci.[7] Postavení řádu v této době bylo oslabeno i vztahy mezi státem a římskokatolickou církví, neboť po rozpadu Habsburské monarchie se v Československu vytvořila silná základna protikatolických hnutí. Ke stabilizaci a zlepšení stavu docházelo až v průběhu 20. let a definitivní tečkou za protikatolickým tažením udělaly v září 1929 státem garantované oslavy svatováclavského milénia, jichž se zúčastnil prezident T. G. Masaryk a členové vlády.[8] K smysluplnější realizaci řádové činnosti tak opět mohlo dojít až ve 30. letech.

V roce 1938 bylo z politických důvodů velkopřevorství rozděleno na české a rakouské a v roce 1939 byla činnost řádu v Čechách zastavena úplně. Ke znovuobnovení došlo na krátkou dobu v roce 1945, ale po roce 1948 byl řád opět rozehnán a jeho majetek konfiskován. Členové řádu, kteří neopustili Československo, omezili svou řádovou činnost na minimum. Největší zásluhu na přežití velkopřevorství v exilu v těchto obtížných letech měl Karel VI. Schwarzenberg. Vláda velkopřevorství měla své dočasné sídlo v Římě, ale přímo v zemi řád nepřestal kontinuálně existovat především díky řádovým kněžím (např. frà Antonínu Voráčkovi).[9]

České velkopřevorství v Praze bylo obnoveno dne 20. 4. 1990. Podněty pro iniciaci obnovení činnosti maltézského řádu v naší zemi však zaznívaly už od září 1989. Výraznou osobností řádu nejen po sametové revoluci, ale i před ní, byl frà Josef Zlámal, převor Českého velkopřevorství. Tento významný řádový kněz byl v roce 2004 za svou práci oceněn prezidentem Václavem Klausem, který mu propůjčil druhé nejvyšší státní vyznamenání - Řád Tomáše Garrigua Masaryka.[10] V měsíci květnu roku 1990 projevili představitelé řádu zájem o navázání diplomatických styků s ČSFR a 8. června 1990 si místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí ČSFR Jiří Dienstbier a velvyslanec maltézského řádu Gioacchino Malfatti di Montetretto (sídlící ve Vídni) vyměnili nóty o navázání diplomatických styků mezi ČSFR a Suverénním řádem maltézských rytířů.[11] Po roce 1989 se tedy činnost maltézského řádu začala v naší zemi postupně obnovovat. Od počátku roku 1990 byly zejména v Rakousku organizovány dodávky v rámci akce *„Léky pro Československo“*, jejíž iniciátorkou byla Daisy Waldstein-Wartenbergová. Přímo na území Československa pak byly zajišťovány nutné podmínky pro další rozvoj činnosti maltézského řádu –

[7] POŘÍZKA, Jiří. *Maltézští rytíři v Čechách a na Moravě 1870-1990*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2002. 207 s. ISBN 80-7198-547-3.

[8] POŘÍZKA, Jiří. *Maltézští rytíři v Čechách a na Moravě 1870-1990*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2002. 207 s. ISBN 80-7198-547-3.

[9] více informací: Zpravodaj českého velkopřevorství č. 16 a č. 23

[10] více informací na WWW: http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/100

[11] dostupné z WWW: http://www.mzv.cz/vatican/cz/o_velvyslanectvi/o_s_r_m_r.html

jednalo se především o získání nových aktivních rytířů a dam a o zajištění náležité podpory právních a majetkových požadavků.[12] Maltézský řád je díky tomu v dnešní době opět dost aktivním – jak na poli duchovním, tak humanitárním a charitativním. Nejrozšířenější a nejrozsáhlejší je činnost Maltézské pomoci o.p.s., jejímž zřizovatelem je maltézský řád v České republice a jejíž projekt byl koncipován již v únoru 1990. Vedle této charitativní organizace je řád zřizovatelem několika škol – Gymnázia SŘMR ve Skutči, Vyšší odborné školy zdravotnické SŘMR v Praze a Základní školy Maltézských rytířů v Kladně. Další důležitou formu činnosti řád vykonává prostřednictvím Nadačního fondu Lourdes, jenž pořádá každoroční pouť do francouzských Lurd[13] a podporuje účast několika mentálně a tělesně postižených mladistvých na každoročním letním táboře *International Summer Camp for young disabled*.[14]

2. STATUT SVRCHOVANÉHO ŘÁDU MALTÉZSKÝCH RYTÍŘŮ V POJETÍ MEZINÁRODNÍHO PRÁVA

2.1 MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍ SUBJEKTIVITA

Pojem právní subjektivita znamená dle definice různých právních řádů způsobilost určité entity k právům a povinnostem. Tuto definici lze použít též pro účely vymezení subjektů mezinárodního práva. Tradiční nauky považovaly za tyto subjekty pouze státy mající kontrolu nad určitým teritoriem a disponující suverenitou. Aby stát disponoval suverenitou, musí splňovat tato kritéria – mít stálé obyvatelstvo, konkrétní území, vykonávat nad ním státní moc a mít způsobilost vystupovat samostatně v mezinárodních vztazích s ostatními státy.[15] Tato teorie vychází z „tradičních“ požadavků pro existenci státu – obyvatelstvo, státní moc a státní území. Pojetí podmínek pro nabytí mezinárodně právní subjektivity se však v několika vývojových etapách měnilo a v dnešní době není možné se s touto tradiční a všeobecně přijímanou tříprvkovou definicí zcela ztotožnit. Maltézský řád má své vlastní „obyvatelstvo“ neboť momentálně čítá přibližně na 13 000 členů. Toto jejich členství však není výlučné – každý řádový člen je navíc ještě příslušníkem jiného státu. Vláda řádu má jasné, ústavněprávně korektní kompetence a náleží jí tedy plné uznání ostatními sáty – požadavek státní moci je tedy také splněn.[16] Třetí znak

[12] POŘÍZKA, Jiří. *Maltézští rytíři v Čechách a na Moravě 1870-1990.* 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2002. 207 s. ISBN 80-7198-547-3.

[13] více informaci na WWW: http://www.lurdy.eu/index.html

[14] více informací na WWW: http://www.internationalcamp2013.ie/news.html

[15] SCHEU, Harald Christian. *Úvod do mezinárodního práva veřejného.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství Auditorium, 2009, str. 57. ISBN - 978-80-87284-05-6.

[16] Klasickým projevem státní moci je také skutečnost, že disponuje donucením ve formě policejních a vojenských složek, které řád v současnosti k dispozici nemá. Jediné, čím řád již nyní nedisponuje a co je také jedním z projevů státní moci, jsou policejní a vojenské síly.

státu, jímž je vlastní území, však v případě posuzování státnosti maltézského řádu naplněn není. Již výše zmíněná sídla řádu v Itálii a na Maltě jsou svým charakterem sice přirovnatelná k územím ambasád, ale to nesplňuje kritéria, která by z nich z mezinárodněprávního hlediska činila státní území řádu.

Mezinárodní soudní dvůr vysvětlil, že subjekty mezinárodního práva nemusí být podle své povahy a podle rozsahu práv a povinností identické. V teorii mezinárodního práva vzniklo několik kategorií, dle nichž je subjektivita rozlišována (subjektivita plná, částečná, okrajová; subjektivita původní a odvozená atd.). Za hlavní subjekt mezinárodního práva je nadále považován stát, ale dále jsou do tohoto seznamu řazeny tzv. zvláštní subjekty mezinárodního práva. Těmi jsou mezinárodní (vládní) organizace, Svatý stolec, Svrchovaný řád maltézských rytířů, Mezinárodní výbor Červeného kříže, povstalci a za určitých okolností také jednotlivci.[17] Tyto zvláštní subjekty můžeme rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří ty subjekty, které při vzniku moderního mezinárodního práva veřejného (dále „MPV“) již jakožto mezinárodněprávními subjekty existovaly a byly tedy za takové i nadále považovány; druhou skupinou jsou pak ty subjekty, jejichž originární vznik moderní teorie MPV připouští, a sice tak, že dosud existující subjekty MPV jejich vznik konsensuálně umožní.[18] Suverénní řád maltézských rytířů se vedle Svatého stolce a Mezinárodního výboru Červeného kříže řadí do skupiny první.

2.2 VÝVOJ MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍ SUBJEKTIVITY ŘÁDU MALTÉZSKÝCH RYTÍŘŮ

Svrchovaný řád maltézských rytířů je v dnešní době považován za subjekt mezinárodního práva a jeho zvláštní postavení není téměř nikým zpochybňováno. Dosažení tohoto všeobecného uznání však nebylo jednoduché a vyvíjelo se po staletí. Dle tradice byla první johanitská organizace v Jeruzalémě veřejnoprávně uznána již muslimskými panovníky v předkřižáckém období. Stěžejní však bylo uznání nezávislosti řádu ze strany papeže, který templářům a johanitům přiznal mezinárodní status, díky kterému byli vyňati z jurisdikce jakéhokoliv panovníka. Proslulý kanonista Rajmund z Peňafortu tuto skutečnost zdůrazňuje ve svém spisu *Summa de casibus conscientiae*, sepsaném v období mezi roky 1230 – 1234.[19]

Během středověku maltézský řád kontroloval konkrétní území (Kypr, Rhodos, Malta) a suverenita řádu byla během dějin několikrát opětovně

[17] SCHEU, Harald Christian. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Auditorium, 2009, str. 57. ISBN - 978-80-87284-05-6.

[18] To jsou především mezinárodní organizace.

[19] ČERNÝ, Miroslav. Fabrizio Turriziani Colonna, Sovranità e indipendenza del Sovrano Militare Ordine di Malta. Rapporto con la Santa Sede e soggettività internazionale. *Právněhistorické studie*. 2012, č. 41, s. 362-369. ISBN 978-80-246-1993-4.

potvrzena jak papežem, tak císařem. A to i přes složité období následující po vyhnání řádu z Malty. V roce 1800 byl svými obyvateli ostrov Malta dobrovolně postoupen Velké Británii, což znamenalo pro řád definitivní ztrátu území. Pojetí řádu jakožto subjektu mezinárodního práva není teoreticky jednotné a na danou problematiku existuje několik doktrinálních úhlů pohledu. Jednou z otázek je, zda v případě řádu maltézských rytířů byl v historii mezinárodněprávním subjektem řád sám o sobě, nebo zda „zdrojem" suverenity bylo právě území, nad kterým měl řád kontrolu. Vlastnictví Rhodu a Malty řádu tento status zajišťovalo, ale po ztrátě území by dle této teorie za takový subjekt považován být nemohl. Profesor ústavního práva Noel Cox ve své práci *The Continuing Question of Sovereignty and the Sovereign Military Order of Jerusalem, of Rhodes and of Malta* zmiňuje, že v roce 1530 potvrdil Karel V., ve svém postavení sicilského krále, velkopřevorovi řádu k ostrovu Malta právo trvalého léna.[20] Řádu tak byla na ostrově zaručena suverenita. Nositeli suverenity, stejně jako maltézský řád, byli ve středověku například i míšenští, kolínští a trevírští arcibiskupové, kteří byli feudály císaře Svaté říše římské. Tito arcibiskupové však svůj suverénní status po rozpadu Svaté říše římské ztratili a byli posléze integrováni do jednotlivých nástupnických států. To, co jim tedy „propůjčovalo" a zajišťovalo suverenitu, byla pouze ona vazba k teritoriu. V případě maltézského řádu však i přes stejný vývoj, tedy přerušení feudální vazby k sicilskému králi, ke ztrátě suverenity nedošlo. Prvním důvodem byla zpočátku jistá stále přetrvávající naděje, že řád teritorium získá zpět. Řád byl totiž po odchodu z Malty po určitou dobu považován za jakousi „exilovou vládu Malty". Druhým a hlavním impulsem vedoucím po napoleonské okupaci v roce 1798 k nabytí tohoto unikátního statusu, byla neobvyklá historie a rozsáhlá, pro státy nepostradatelná, humanitární činnosti řádu. Maltézský řád i po velkém oslabení, které mu bylo ztrátou teritoria způsobeno, dále udržoval diplomatické vztahy s mnoha státy, byl činný na mezinárodních kongresech a zachoval si svůj suverénní charakter. Důkazem toho, že jeho právní status subjektu mezinárodního práva byl ze strany států uznáván, může být i skutečnost, že řádový majetek byl respektován a nedocházelo k jeho zabírání.[21] V roce 1929 byly uzavřeny Lateránské smlouvy mezi Svatým stolcem a Itálií, čímž došlo ke stabilizaci právního postavení řádu. V roce 1930 byl velvyslanec maltézského řádu přijat do diplomatického sboru Svatého stolce a posléze došlo ke stejnému uznání i ze strany dalších států.

[20] COX, Noel. *The Continuing Question of Sovereignty and the Sovereign Military Order of Jerusalem, of Rhodes and of Malta*. Aberystwyth University - Department of Law and Criminology, 2008. Dostupné na SSRN: http://ssrn.com/abstract=1140462

[21] ČERNÝ, Miroslav. Fabrizio Turriziani Colonna, Sovranità e indipendenza del Sovrano Militare Ordine di Malta. Rapporto con la Santa Sede e soggettività internazionale. *Právněhistorické studie*. 2012, č. 41, s. 362-369. ISBN 978-80-246-1993-4.

2.3 MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍ STATUS ŘÁDU Z DNEŠNÍHO POHLEDU

Mezi teoretiky mezinárodního práva, kteří zastávají názor, že určitá entita může být subjektem mezinárodního práva, aniž by byla státem, patří např. profesorka mezinárodního práva Rebecca Wallace.[22] Tento názor ve vztahu k maltézskému řádu v dnešní době zastává i nemalé množství zemí, které udržují s řádem diplomatické vztahy a jejichž počet se na přelomu 20. a 21. století podstatně rozšířil. K dnešnímu dni má řád diplomatické vztahy se 104 státy ze všech kontinentů.[23] Poslední bilaterální dohody o diplomatických vztazích byly uzavřeny mezi lety 2007 až 2009 se zeměmi Keňa, Turkmenistán, Monako, Ukrajina, Bahamy, Sierra Leone, Namíbie a Antigua a Barbuda. S šesti státy má řád oficiální vztahy, což je nižší úroveň uznání než plné diplomatické a znamená vzájemné vysílání diplomatických zástupců. Udržování oficiálních vztahů je považováno za konkludentní způsob uznání maltézského řádu.[24] Proces formování těchto vztahů ještě není u konce a řád vyvíjí snahy o to, aby uznání postupně získával od dalších států.

Zcela vyjímající se vztahy má maltézský řád se Svatým stolcem, tedy dalším zvláštním prvkem mezinárodního práva. Při Svatém stolci je totiž akreditován velvyslanec maltézského řádu, který je považován za velvyslance stejným způsobem, jako ti z ostatních států. Naopak tak tomu ale není – při maltézském řádu není vyslán papežský nuncius, který je do ostatních států, majících se Svatým stolcem diplomatické vztahy, vysílán. Vzájemnost vztahů však tímto není omezena, neboť papež k maltézskému řádu vysílá svého zástupce v osobě jím jmenovaného kardinála (*Cardinalis Patronus* – viz dále).[25]

Hans G. Knitel ve své knize *Les Délégations du Comité International de la Croix-Rouge*, v níž mimo jiné porovnává rozdíly mezi mezinárodně právní subjektivitou Mezinárodního výboru Červeného kříže a Suverénního řádu maltézských rytířů, vyjmenovává, jaké základní výhody (privilegia, pravomoci) vyplývají subjektu mezinárodního práva z tohoto statutu.[26] Jsou

---

[22] WALLACE, Rebecca. *International law: a student introduction*. 2. vyd. Nakladatelství Sweet&Maxwell Ltd., 1986. ISBN 0-421-33500-9.

[23] seznam všech států k nalezení na WWW:

http://www.orderofmalta.int/diplomatic-relations/862/sovereign-order-of-malta-bilateral-relations/?lang=en

[24] tj. Belgie, Francie, Německo, Lucembursko, Švýcarsko a Kanada

[25] DI FABIO, Udo. *Status der Völkerrechtssubjektivität des Souveränen Malteser-Ritterordens*. Bonn, 2012, 161 s., s. 97

[26] KNITEL, Hans G. Les *Délégations du Comité International de la Croix-Rouge*. Etudes et Travaux de l´Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales. Ženeva. 1967, č. 5, s. 9-114.

jimi aktivní a pasivní legační právo – tedy právo vysílat a přijímat diplomatické zástupce; pravomoc uzavírat dohody, smlouvy (*ius contrahendi*); právo vydávat cestovní pasy; exteritorialita sídla a delegací subjektu a mnohé další výhody, jako například právo emitovat poštovní známky[27] nebo vlastní měnu.

Základními principy činnosti řádu jsou pomoc trpícím a ochrana lidské důstojnosti na základě křesťanské solidarity. Z věcného hlediska proto řád svrchovanost označuje pouze za nástroj své humanitární činnosti ve světě, která je v zásadě apolitická a neideologická a je podmíněna pouze ochotou místních vlád přijmout pomoc řádu.[28] Diplomatické vztahy a právo zřizovat diplomatické mise (tedy tzv. *ius legationis*) pro řád znamenají bezproblémový přístup k vládám států a k mezinárodním organizacím, což umožňuje mimo jiné pohotově reagovat na aktuální humanitární a zdravotnické potřeby, včas a účinně zasahovat v případě přírodních katastrof či ozbrojených konfliktů.[29] Rozsáhlá diplomatická síť, kterou řád disponuje, umožňuje poskytovat potřebnou diplomatickou ochranu v situacích, kdy jsou humanitární aktivity řádu vykonávány ve státech, kde není dostatečně zaručená ochrana lidských práv. Dále je díky těmto diplomatickým vztahům možné dostávat celní a daňové úlevy pro zásobování léčivy, zdravotnickými potřebami a jiným zbožím důležitým pro nouzové situace (to vychází ze zakotvení v čl. 36 odst. 1 Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z roku 1961).[30]

Co se týče multilaterálních vztahů, má maltézský řád vztahy na diplomatické úrovni s Evropskou unií, má stálé pozorovatelské mise při OSN a reprezentanty a delegáty v dalších mezinárodních organizacích.[31] Další formou vzájemné interakce se státy a mezinárodními institucemi jsou tzv. dohody o spolupráci. Například je to dohoda uzavřená 17. února 2009 v Bruselu mezi velmistrem řádu frà Matthew Festingem a prezidentem Evropské komise José Manuelem Barrosou. Tato mezinárodní dohoda o spolupráci má být základem pro rozvoj silnějšího vztahu mezi maltézským

---

[27] Země, s nimiž uzavřel řád poštovní dohody, plně uznávají platnost poštovních známek vydaných Suverénním řádem maltézských rytířů. Tyto dohody byly uzavřeny již s více než padesáti státy.

[28] dostupné z WWW: http://www.mzv.cz/vatican/cz/o_velvyslanectvi/o_s_r_m_r.html

[29] Jako příklad mohu uvést např. velkou finanční a materiální pomoc pro Českou republiku ze strany řádu v letech 1997 a 2002, kdy část republiky zasáhly rozsáhlé povodně. Více informací např. zde: http://www.christnet.cz/magazin/zprava.asp?zprava=4767

[30] V neposlední řadě diplomatické vztahy řádu umožňují získávat potřebné kontakty a podporu pro řádem vyvíjené aktivity, uzavírat smlouvy a řešit různé další problémy, které nastávají.

[31] seznam všech mezinárodních organizací k nalezení na:

http://www.orderofmalta.int/diplomatic-relations/755/multilateral-relations/?lang=en

řádem a Evropskou unií. Obě strany dohody zde potvrdily důležitost lpění na základních lidských hodnotách a společném úsilí o jejich dodržování a podporou úcty k lidské důstojnosti, svobodě, spravedlnosti a správného vládnutí. Dále byly dohodou vytyčeny jednotlivé konkrétní podoby spolupráce a podpory pro řád ze strany Evropská komise.[32]

Na mezinárodním politickém poli je tedy maltézský řád zcela neutrální, nestranný a nepolitický. Z tohoto důvodu může vystupovat i jako mediátor, když si jakýkoli stát vyžádá jeho intervenci k urovnání nějakého svého sporu.

2.3.1 BILATERÁLNÍ VZTAHY ŘÁDU S ČESKOU REPUBLIKOU

Po pádu komunistického režimu si dne 8. června 1990 místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí ČSFR Jiří Dienstbier a velvyslanec maltézského řádu se sídlem ve Vídni Gioacchino Malfatti di Montetretto vyměnili nóty o navázání diplomatických styků mezi ČSFR a Suverénním řádem maltézských rytířů. V souvislosti s rozdělením Československé federace předal velvyslanec řádu na Federálním ministerstvu zahraničních věcí ČSFR verbální nótu, v níž uznal oba nástupnické státy a potvrdil další existenci diplomatických styků s ČR.[33] Československý velvyslanec byl jako velvyslanec České republiky uznán 30. 1. 1993. V současné době je velvyslancem maltézského řádu v České republice Mario Quagliotti (od 7. 11. 2006) a velvyslancem České republiky při maltézském řádu v Římě Pavel Vošalík (od 26. 2. 2009), který je současně velvyslancem České republiky u Svatého Stolce.

3. POSTAVENÍ ŘÁDU V RÁMCI ŘÍMSKOKATOLICKÉ CÍRKVE A Z POHLEDU KANONICKÉHO PRÁVA

Maltézský řád je mezinárodním církevním řádem (či bratrstvem) římskokatolické církve již od 12. století. Církevní rytířské řády byly v historii vždy spojeny s katolickou církví. Mimořádné právní postavení v rámci skupiny katolických náboženských řádů se začalo vyvíjet již během dobývání Svaté Země křížovými rytíři. Prvními projevy byla oficiální přeměna maltézského řádu na rytířský, když jako takový byl uznán v již zmíněné papežské bule z roku 1113.[34] V dnešní době můžeme církevní rytířské řády rozdělit do dvou skupin – *pontifikální* neboli papežské řády, které uděluje a spravuje přímo papež a dále *rytířské* řády, mající původ ve středověkých vojenských řádech a spadající pod církevní jurisdikci. I když maltézský řád kdysi disponoval vlastním územím, byl a nadále je přednostně náboženským řádem, spíše než státem. Maltézský řád byl vždy

[32] dostupné z WWW: http://www.orderofmalta.int/diplomatic-relations

[33] dostupné z WWW: http://www.mzv.cz/vatican/cz/o_velvyslanectvi/o_s_r_m_r.html

[34] DI FABIO, Udo. *Status der Völkerrechtssubjektivität des Souveränen Malteser-Ritterordens*. Bonn, 2012, 161 s.

řádem laickým (nekněžským), a to i když k I. a III. třídě patří také kněží. I kněží mohou sice být (a často také jsou) členy řádu ve funkci řádových kaplanů různých stupňů, ale řídící řádové funkce zastávají nekněží.[35] Podle kanonického práva jsou církevní řády „církevními institucemi zasvěceného života“, definovanými jako společnosti, jejichž členové skládají podle vlastního práva veřejně sliby.

Právní postavení maltézského řádu uvnitř římskokatolické církve bylo definováno roku 1951, kdy papež Pius XII. zvolil zvláštní kolegium pěti kardinálů, za účelem stanovení povahy maltézského řádu, jeho vztahu ke Svatému stolci a rozsahu jeho kompetencí – jak z hlediska jeho suverenity, tak z pohledu náboženské instituce. Impulsem pro svolání tohoto kolegia byl konflikt, který v polovině 20. století mezi Svatým stolcem a maltézským řádem vznikl a v němž se jednalo o další bytí či nebytí řádu v jeho dosavadní podobě. Důvodem byla snaha kardinála Nicola Canaliho docílit změny struktury řádu – z řádu se měl stát pouze čestný řád, udělovaný významným členům církevní hierarchie a řádové majetky měly přejít přímo na Svatý stolec. Rozhodnutí kardinálského kolegia bylo vyneseno v roce 1953 a výsledkem diskusí byla tato definice maltézského řádu: „Řád maltézských rytířů je řádem suverénním, jelikož požívá jistých výsad, které v souladu s principy mezinárodního práva jsou hodné suverenity. Tato práva byla uznána Svatým stolcem a mnoha dalšími státy. A to i přesto, že tato práva nezahrnují všechny pravomoci a výsady, které náleží suverénním státům v pravém slova smyslu.“ Kolegium kardinálů vydalo tvrzení, že tzv. suverenita maltézského řádu není založena na vlastnictví teritoria, nýbrž na mezinárodních aktivitách. Nazvalo tuto výsadu *„funkční suverenitou“*, která znamená faktickou a právní nezávislost na církvi a uznání několika státy.[36] F. T. Colonna ve své práci *Sovranità e indipendenza nel Sovrano Militare Ordine di Malta* zdůrazňuje, že rozhodnutí kardinálské komise v otázce mezinárodní suverenity nepřineslo žádné nové omezení, ale pouze konstatovalo stav, jaký existoval odjakživa.[37]

Pojetí kardinálského rozhodnutí později reflektovala i nová Ústava maltézského řádu, která byla v roce 1961 vyhlášena a 28. – 30. dubna 1997 revidována. Čl. 4 odst. 6 Ústavy říká: „Náboženská povaha nevylučuje vykonávání suverénních pravomocí, které přináleží řádu jako subjektu mezinárodního práva, uznaného státy.“[38] Ve čtvrtém odstavci čl. 6 je

[35] ČERNÝ, Miroslav. Vybrané aspekty prvního systému Maltézského řádu. *Revue církevního práva*. 2011, ročník XVII., č. 48, s. 27-35.

[36] NAKAHARA, Kiichiro. *The Sovereign Order of Malta Today. An inquiry into its treaty-making.* Tokio, 1969, 60 s.

[37] COLONNA, Fabrizio Turriziani. *Sovranità e indipendenza nel sovrano militare Ordine di Malta.* 1. Vyd. Vatikán : Libreria Editrice Vaticana, 2006, 374 s. ISBN – 8820978091.

[38] Ústavní listina Maltézského řádu ze dne 27. června 1961, obnovená Mimořádnou generální kapitulou 28. až 30. dubna 1997 - pracovní neoficiální překlad z italského původního znění. Ústava v původním znění dostupná z WWW:

stanoveno, že papež jmenuje jako svého zástupce u řádu kardinála římskokatolické církve, kterému náleží titul *Cardinalis Patronus* a zvláštní pravomoci. Tento kardinál má za úkol spravovat duchovní záležitosti řádových členů a být „spojkou" mezi maltézským řádem a Svatým stolcem. Maltézský řád je tedy v duchovních záležitostech podřízen papeži jako vrcholnému zástupci Svatého stolce a současně je v mezinárodněprávních otázkách suverénní.[39] Ve vnitřní struktuře Svatého stolce se duální povaha maltézského řádu projevuje tak, že se jeho duchovními otázkami zabývá Římská kongregace, zatímco Státní sekretariát Svatého stolce zodpovídá za mezinárodně právní vztahy s maltézským řádem. Mimo duchovní záležitosti je řád suverénní, a to proto, že požívá určitých výsad, které z mezinárodně právního hlediska jsou vlastní suverénní entitě. Důležité je však, jak poznamenává Noel Cox, že maltézský řád nemůže sám sobě suverenitu stanovit tím, že ji prohlásí ve své Ústavě (čl. 3 a 4). Důvod, který činí maltézský řád suverénním, je uznání této jeho suverenity mezinárodním právem.[40] O tomto uznání sice nepanuje všeobecná shoda, ale maltézský řád je ve velkém měřítku přijímán jako mezinárodní entita s neobvykle rozsáhlými privilegii.

4. STRUČNÝ EXKURS DO ORGANIZACE ŘÁDU

4.1 VNITŘNÍ ORGANIZACE

Vláda maltézského řádu je svou strukturou velice podobná vládám států. Avšak má určité prvky, specifické pro svou povahu náboženského laického řádu, a dále zcela neobvyklou terminologii, která se po staletí od vzniku maltézského řádu vyvíjela. V maltézském řádu je naplněno obvyklé trojí dělení moci na výkonnou, zákonodárnou a soudní.

V čele řádu je kníže velmistr, který je oprávněn používat tituly Výsost a Eminence. Velmistr je doživotně volen tzv. nejvyšší státní radou (zvláštní zasedání generální kapituly) z řady profesních rytířů (to jsou ti rytíři, kteří složili tři mnišské sliby – chudoby, čistoty a poslušnosti) a má suverénní postavení, z něhož tvoří výjimku pouze to, že je podřízen papeži (viz výše – vztah mezi římskokatolickou církví a řádem). V současné době je velmistrem řádu již výše zmíněný frà Matthew Festing.

Velmistr předsedá svrchované radě, která se skládá ze čtyř nejdůležitějších orgánů řádu – tj. velkokomtur (zástupce velmistra), velký špitálník (má na starosti zdravotnickou činnost řádu a charitativní pomoc), velkokancléř

---

http://www.orderofmalta.int/wp-content/uploads/2010/06/order-of-malta-constitution.pdf

[39] SCHEU, Harald Christian. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Auditorium, 2009, s. 60 – 61. ISBN - 978-80-87284-05-6.

[40] COX, Noel. *The Continuing Question of Sovereignty and the Sovereign Military Order of Jerusalem, of Rhodes and of Malta*. Aberystwyth University - Department of Law and Criminology, 2008. Dostupné na SSRN: http://ssrn.com/abstract=1140462

a receptor státní pokladny („ministr financí“ řádu). Dále má svrchovaná rada dalších šest členů. Vládní poradní sbor a rada auditorů jsou důležitými vládními orgány, které podporují velmistra a svrchovanou radu a jsou rovněž voleny generální kapitulou na dobu pěti let.

Generální kapitula (svým charakterem podobná parlamentu) je nejvyšším shromážděním rytířů, které se schází každých 5 let a volí členy výkonné svrchované rady (de facto vlády). Zákonodárnou moc, která se netýká záležitostí ústavních, vykonává velmistr se svrchovanou radou. Generální kapitula i nejvyšší státní rada jsou složeny z představitelů jednotlivých útvarů organizačního členění - velkopřevorství, převorství, podpřevorství a národních sdružení (asociací).[41]

Řádové soudy – tzv. magistrální tribunály jsou soudy první instance a odvolací soudy a jsou obsazeny prezidentem, soudci, soudními auditory a úředníky. Právní otázky, které mají mimořádný význam, jsou předkládány soudnímu poradnímu sboru. Soudci jsou dle čl. 25 Ústavy řádu přednostně vybíráni z řad členů řádu, kteří jsou znalci řádového, veřejného, mezinárodního a kanonického práva. Ústavněprávní předpisy týkající se soudnictví řádu odrážejí jeho duální povahu. Řádová Ústava předepisuje pro výkon soudní moci v rámci maltézského řádu dělenou soudní příslušnost pro běžné církevní soudy na jedné straně a magistrální tribunály maltézského řádu na straně druhé. Soudní případy spadající pod jurisdikci církevních soudů jsou těmito posuzovány na základě předpisů církevního práva. Soudní případy necírkevní povahy (*„forum laicale“*) mezi fyzickými či právnickými osobami, které jsou členy řádu a třetími osobami, spadají pod jurisdikci magistrálních tribunálů a regulovány řádovým Kodexem. Kodex je spolu s řádovou Ústavou, ratifikovanými mezinárodními dohodami, zvyky a výsadami, tzv. *„Code Rohan“*[42] a subsidiárně kanonickým právem, pramenem maltézského řádového práva.

Papež, který zůstává nadřízeným řádu, jmenuje u řádu svého zástupce – kardinála který se nazývá Cardinalis Patronus. Dne 6. června 2009 jmenoval papež Benedikt XVI. tímto kardinálem Paola Sardiho. Asistentem kardinála řádu je řádový prelát, který vykonává vedle činnosti církevního nadřízeného řádového duchovenstva také činnost velmistrova asistenta.[43]

---

[41] dostupné z WWW: http://www.mzv.cz/vatican/cz/o_velvyslanectvi/o_s_r_m_r.html

[42] Rohanův kodex pochází z konce 18. století a byl vydán jedním z posledních velmistrů řádu z období života řádu na Maltě. Tam, kde není v rozporu s platnými nařízeními, zůstává v platnosti do dnes.

[43] ZÁVURKA, Milan. *Právní postavení suverénního řádu maltézských rytířů*. 2009. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc.

4.2 ADMINISTRATIVNĚ SPRÁVNÍ ČLENĚNÍ

4.2.1 ORGANIZAČNÍ ČLENĚNÍ

Administrativně správní členění řádu je zakotveno v části čtvrté řádové Ústavy. Jednotlivé administrativně správní celky tvoří velkopřevorství v čele s velkopřevorem (Řím, Lombardie a Benátsko, Neapolsko a Sicílie, Čechy, Rakousko a Anglie), převorství řízená převorem, podpřevorství v čele s regentem (Německo, Irsko a Španělsko) a asociace, jejichž hlavou je předseda nebo prezident. Ustanovování těchto celků svěřuje Ústava v článku 28 velmistrovi řádu.

4.2.2 TERITORIÁLNÍ ČLENĚNÍ

Řád sice nemá teritoriální svrchovanost, ale jako mezinárodní subjekt vlastní řadu historických nemovitostí ve světě (v ČR výše zmíněné nemovitosti na Maltézském náměstí v Praze a další). Územní postavení řádu je řešeno ve vztazích s Itálií, která naposledy v roce 1969 přiznala exteritoriální práva budově Pallazo di Malta v Římě a reprezentativnímu sídlu na Aventinu a současně přiznala velmistrově funkci charakter funkce hlavy cizího státu s diplomatickou imunitou.

4.2.3 ČLENSTVÍ V ŘÁDU

Zatímco v dřívějších dobách byli členové maltézského řádu příslušníky šlechtického stavu, v dnešní době je kladen důraz na šlechetnost duše a chování člena. Šlechtictví tak v tomto hlubším slova smyslu neznamená být nositelem nějakého titulu, nýbrž nositelem velké zodpovědnosti k hájení slávy Boží a důstojnosti druhého člověka. Takový postoj se projevuje v sociální odpovědnosti, loajalitě vůči víře a církvi, připravenosti bránit křesťanské tradice a v zaujímání odpovídajícího postoje k životu a světu obecně.

Dle čl. 8 odst. 1 Ústavy maltézského řádu se jeho členové dělí do tří stavů. Prvním stavem jsou tzv. profesní rytíři, kteří složili slib čistoty, poslušnosti a chudoby. Dle kanonického práva se jedná o duchovní v plném slova smyslu, kteří ovšem nejsou povinni k životu v klášterním společenství. V Českém velkopřevorství je současně pouze jeden profesní rytíř, jímž je frà Karel Paar. „Frà“ je zkratka, kterou profesní rytíři používají před jménem po složení věčných a slavných slibů. Vedle profesních rytířů jsou členy prvního stavu také profesní kaplani, kteří složili řeholní sliby. Členové druhého stavu se svým slibem zavazují vést poslušný život v duchu řádové spirituality – nejedná se o řeholní sliby, ale tzv. příslib. Druhý stav je tvořen z obedienčních členů, kteří se dále dělí do tří skupin na čestné a devoční obedienční rytíře a dámy, graciální a devoční obedienční rytíře a dámy a magistrální obedienční rytíře a dámy. Mohou být ženatí a mít světská zaměstnání či funkce. Třetí stav tvoří skuteční laici, kteří neskládají řeholní sliby ani příslib, nejsou nuceni žít v celibátu, ale jejich povinností je opět žít příkladný křesťanským životem. Dělí se na 6 dalších kategorií:

- čestní a devoční rytíři a dámy, tj. za oddanost (nutný šlechtický původ)

- konventuální kaplani *„ad honorem“*, tj. čestní kaplani (jsou přijati k řádu a nežijí v konventu)

- graciální a devoční rytíři a dámy, tj. z milosti (uchazeči, kteří mají pouze 8 šlechtických předků)

- magistrální kaplani (diecézní kněží přidružení k řádu, aby vypomáhali při výkonu duchovní služby)

- graciální magistrální rytíři a dámy, tj. z milosti (šlechtici, kteří nemohou doložit požadovaný původ předků pro vyšší řádový stupeň nebo členové občanského původu vynikajícího společenského postavení)

- devoční donáti a donátky (plnoprávní členové řádu, kteří vytvářejí pokračování dřívější kategorie sloužících nebo pomocných bratrů a sester).[44]

ZÁVĚR

Postavení Suverénního řádu maltézských rytířů se díky historicko-právnímu vývoji této instituce dá označit jako výjimečné, a to jak mezi ostatními subjekty mezinárodního práva, tak mezi ostatními církevními řády. Maltézský řád má totiž smíšenou povahu – ve věcech církevních je podřízen, stejně jako ostatní církevní řády, Svatému stolci, zatímco v ostatních věcech je zcela suverénní. Maltézský řád je uznáván mnoha, ale nikoliv všemi, státy, jakožto suverénní entita mezinárodního práva. Není zemí, ale vykazuje některé aspekty suverénního státu. Tento nejednoznačný charakter je dán dlouhou historií a duální povahou řádu, který je jak církevní, tak rytířský.

Maltézský řád díky svému kontinuálnímu trvání již od 12. století a díky svému nepostradatelnému postavení v oblasti humanitární a charitativní získal mezi subjekty mezinárodního práva postavení tzv. zvláštního subjektu. Mezinárodně právní subjektivita pro něj není pouze jakýmsi "pozůstatkem" z minulosti, kdy maltézský řád státem byl v úplném slova smyslu, protože krom ostatních „vlastností“ státu kontroloval konkrétní

[44] Ústavní listina Maltézského řádu ze dne 27. června 1961, obnovená Mimořádnou generální kapitulou 28. až 30. dubna 1997 - pracovní neoficiální překlad z italského původního znění. Ústava v původním znění dostupná z WWW:

http://www.orderofmalta.int/wp-content/uploads/2010/06/order-of-malta-constitution.pdf

území. Mezinárodně právní subjektivita je i jeho potřebným elementem jeho navazování vztahů s ostatními státy, v nichž posléze realizuje své poslání. To se děje především formou různorodé pomoci mnoha nemocným, chudým a potřebným, kteří na světě byli, jsou a budou, a činnosti řádu jsou pro ně nepostradatelné. To je mimo jiné důvod, proč si řád zaslouží své mimořádné postavení a také větší pozornost, obzvláště pak v České republice, kde tato instituce ještě není v povědomí lidí příliš zakotvena.

Literature:

BRADFORD, Ernle. *Řádoví rytíři*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. 290 s. ISBN 80-7113-135-0.

COLONNA, Fabrizio Turriziani. *Sovranità e indipendenza nel sovrano militare Ordine di Malta*. 1. Vyd. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana, 2006, 374 s. ISBN – 8820978091.

NAKAHARA, Kiichiro. *The Sovereign Order of Malta Today. An inquiry into its treaty-making*. Tokio, 1969

POŘÍZKA, Jiří. *Maltézští rytíři v Čechách a na Moravě 1870-1990.* 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2002. 207 s. ISBN 80-7198-547-3.

SCHEU, Harald Christian. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Auditorium, 2009. ISBN - 978-80-87284-05-6.

WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold. *Řád johanitů ve středověku*, 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 473 s. ISBN 978-80-200-1381-1.

WALLACE, Rebecca. *International law: a student introduction*. 2. vyd. Nakladatelství Sweet&Maxwell Ltd., 1986. ISBN 0-421-33500-9.

BUBEN, Milan. *Řád maltézských rytířů v českých zemích*. [online] dostupné z: http://www.maltezskyrad.cz/historie_cechy.html

COX, Noel. *The Continuing Question of Sovereignty and the Sovereign Military Order of Jerusalem, of Rhodes and of Malta.* Aberystwyth University - Department of Law and Criminology, 2008 [cit. 4. 10. 2013]. Dostupné z: http://ssrn.com/abstract=1140462

ČERNÝ, Miroslav. Fabrizio Turriziani Colonna, Sovranità e indipendenza del Sovrano Militare Ordine di Malta. Rapporto con la Santa Sede e soggettività internazionale. *Právněhistorické studie*. 2012, č. 41, s. 362-369. ISBN 978-80-246-1993-4.

ČERNÝ, Miroslav. Vybrané aspekty prvního systému Maltézského řádu. *Revue církevního práva*. 2011, ročník XVII., č. 48, s. 27-35.

DI FABIO, Udo. *Status der Völkerrechtssubjektivität des Souveränen Malteser-Ritterordens*. Bonn, 2012, 161 s.

KNITEL, Hans G. Les Délégations du Comité International de la Croix-Rouge. *Etudes et Travaux de l´Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales*. 1967, č. 5.

ZÁVURKA, Milan. *Právní postavení suverénního řádu maltézských rytířů a* [online]. Praha, 2009 [cit. 4. 10. 2013]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc.

Contact – email
378520@mail.muni.cz

ABSTRAKT:

"Sborník obsahuje texty příspěvků přednesených na 19. ročníku konference Církev a stát dne 11. 9. 2013 v Brně. Vedle toho je ve sborníku též několik vybraných příspěvků z minulých ročníků. Příspěvky se zaměřují na různé aspekty tzv. zvláštních práv církví a náboženských společností."

KLÍČOVÁ SLOVA:

"církev, náboženská společnost, zvláštní práva, náboženská svoboda, svoboda vyznání"

ABSTRACT:

"The collection contains texts of papers presented at the 19th conference Církev a stát (Church and State) on the 11th September 2013 in Brno. Besides that, there are also several selected papers from previous years. Papers focus on different aspects of the special rights of churches and religious communities in the Czech Republic."

KEY WORDS:

"church, religious community, special rights, church autonomy, religious liberty, freedom of religion"

Vědecká redakce MU
prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc., Mgr. Iva Zlatušková,
prof. RNDr. Zuzana Došlá, DSc., Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.,
Mgr. Michaela Hanousková, doc. PhDr. Jana Chamonikolasová, Ph.D.,
doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D., Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.,
prof. PhDr. Petr Macek, CSc., PhDr. Alena Mizerová,
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D., doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D., Mgr. David Povolný, Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D., prof. MUDr. Anna Vašků, CSc., prof. PhDr. Marie Vítková, CSc.,
doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

Církev a stát

Sborník příspěvků z 19. ročníku konference

Jaroslav Benák (ed.)

Vydala Masarykova univerzita roku 2013
Spisy Právnické fakulty MU č. 459 (řada teoretická, Edice S)

Ediční rada: J. Kotásek (předseda), J. Bejček, V. Kratochvíl,
N. Rozehnalová, P. Mrkývka, J. Hurdík, R. Polčák, J. Šabata

Tisk: Point CZ s.r.o., Milady Horákové 890/20, Zábrdovice, 602 00 Brno 2
1. vydání, 2013

ISBN 978-80-210-6595-6